

**ORHANELİ VE BÜYÜKORHAN (BURSA)
İLÇELERİNDE ETNOBOTANİK BİR ARAŞTIRMA**

Nebile Burcu ALBAYRAK

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ORHANELİ VE BÜYÜKORHAN (BURSA) İLÇELERİNDE ETNOBOTANİK
BİR ARAŞTIRMA**

Nebile Burcu ALBAYRAK
0000-0003-3133-2211

Prof. Dr. Ruziye DAŞKIN
(Danışman)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
BİYOLOJİ ANABİLİM DALI

BURSA – 2019

Her Hakkı Saklıdır

TEZ ONAYI

Nebile Burcu ALBAYRAK tarafından hazırlanan "ORHANELİ VE BÜYÜKORHAN (BURSA) İLÇELERİNDE ETNOBOTANİK BİR ARAŞTIRMA" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. Dr. Ruziye DAŞKIN

Başkan : Prof. Dr. Ruziye DAŞKIN
0000-0003-3258-5595
Bursa U. Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi,
Biyoloji Anabilim Dalı

Üye : Prof. Dr. Hulusi MALYER
0000-0002-6283-4540
Bursa U. Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi,
Biyoloji Anabilim Dalı

Üye : Prof. Dr. Güendam TÜMEN
0000-0002-7457-3341
Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Biyoloji Anabilim Dalı

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Prof. Dr. Hüseyin Aksel EREN
Enstitü Müdürü

14.11.2019

U.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

18/10/2019

Nebile Burcu ALBAYRAK

Burcu

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ORHANELİ VE BÜYÜKORHAN (BURSA) İLÇELERİNDE ETNOBOTANİK BİR ARAŞTIRMA

Nebile Burcu ALBAYRAK

Bursa Uludağ Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Biyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ruziye Daşkın

Bu çalışma Bursa ilinin Orhaneli ve Büyükorhan ilçelerinde 2016-2019 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Çalışma sırasında bu ilçelere bağlı toplam 30 köy ziyaret edilmiş ve 115 kişi ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bu kişilerden 69'u kadın, 46'sı ise erkektir. Yaş ortalaması 45-65 yaş arasında yoğunluk göstermektedir. Eğitim durumları ise kadınlarda okuma yazma; erkeklerde ise ilkokul seviyesindedir.

Çalışma sonucunda etnobotanik öneme sahip 50 familyaya ait 110 takson ve 229 farklı kullanım tespit edilmiştir. Yörede en çok kullanılan familyalar 11 taksonla Rosaceae ve 11 taksonla Lamiaceae'dir. Yörede kullanımı tespit edilen taksonlardan 93'si sağlık amaçlı, 86'si gıda amaçlı, 13'ü hayvan yemi, 10'u ahşap alet yapımı, 5'i yakacak, 5'i inşaat, 5'i süs bitkisi, 3'ü kaşık yapımı, 2'si yağ eldesi, 1'i süpürge, 1'i sepet yapımı, 1'i çit bitkisi, 1'i oyuncak, 1'i müzik aleti yapımı, 1'i ipek böcekçiliğinde, 1'i zehir amaçlı kullanılmaktadır.

Çalışmada daha önceden bilinen kullanım alanlarının yanında özellikle halk ilacı alanında *Anethum graveolens* L., *Brassica oleracea* L., *Chenopodium album* L. ssp. *album*, *Coriandrum sativum* L., *Cucumis melo* L., *Ferula communis* L. ssp. *communis*, *Origanum sipyleum* L. ve *Rumex acetosella* L. türlerinin araştırma bölgesinde ve çevre illerde yapılan araştırmalarda ilk kez literatüre geçtiği, *Cistus laurifolius* L., *C. salviifolius* L., *Lavandula pedunculata* (Mill) Cav. ssp. *cariensis* (Boiss.) Upson & S. Andrews ve *Sinapis arvensis* L. türlerinin ise farklı kullanımalarının olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca *Pinus brutia* Ten. kozalaklarından reçel yapımı da yörede ilk kez kayıt altına alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Bursa, Büyükorhan, Etnobotanik, Orhaneli, Türkiye.

2019, xi + 204 sayfa

ABSTRACT

MSc Thesis

AN ETHNOBOTANICAL RESEARCH IN ORHANELİ AND BÜYÜKORHAN DISTRICTS (BURSA)

Nebile Burcu ALBAYRAK

Bursa Uludağ University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Biology

Supervisor: Prof. Dr. Ruziye Daşkın

This study was carried out in Orhaneli and Büyükşehir districts of Bursa between 2016-2019. During the study, 30 villages of these districts were visited and 115 local people were interviewed with face to face. 69 of them were female and 46 were male. The average age of the participants was mostly between 45 and 65. Their education level was mostly read-write for female and at elementary for male.

At the result of the study 229 local uses were determined 110 plant taxa belonging 50 families. The most of taxa which have local usage are belong to Rosaceae (11) and Lamiaceae (11) families. 93 of them are used for folk medicine, 86 uses are for food, and 50 are used for other purposes. 13 of 50 local uses are for animal feeding, 10 are used for tool making, 5 are used for firewood, 5 are used for construction, 5 are used for ornamental, 3 are used for spoon making, 2 are used for oil production, 1 is used for broom, basket, fence, toy, musical instrument making, silkworm and poison.

During this study, different uses of 4 taxa (*Cistus laurifolius* L., *C. salviifolius* L., *Lavandula pedunculata* (Mill) Cav. ssp. *cariensis* (Boiss.) Upson & S. Andrews and *Sinapis arvensis* L.) were determined and the following taxa, *Anethum graveolens* L., *Brassica oleracea* L., *Chenopodium album* L. ssp. *album*, *Coriandrum sativum* L., *Cucumis melo* L., *Ferula communis* L. ssp. *communis*, *Origanum sipyleum* L., *Rumex acetosella* L. are used as folk medicine in study area and its environment have been recorded for the first time.

Key words: Bursa, Büyükşehir, Ethnobotany, Orhaneli, Turkey.

2019, xi + 204 pages

TEŞEKKÜR

Çalışmam boyunca bilgi ve deneyimiyle her zaman destek olup yardımını hiç esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Ruziye DAŞKIN'a; yardımlarıyla çalışmamın sorunsuz ilerlemesini sağlayan yöre halkına; uzun ve oldukça zorlu geçen bu süreçte her zaman yanımda olup hayatıma mutluluk katan ve ayakta kalmamı sağlayan, ilk tanıştığımız günden beri hayatımı güzelleştiren eşim Güven ALBAYRAK'a, hayatımın neşe ve eğlence kaynağı minik kızım Öykü'ye; süreç boyunca desteğini hissettiren, motive eden hayatıma dokunan herkese teőekkürlerimle.

Annem; biliyorum ki beni görüyor ve cennetten bana gülümsüyorsun. Seni seviyor ve çok özlüyorum.

Nebile Burcu ALBAYRAK
18/08/2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI.....	4
3. MATERYAL ve YÖNTEM.....	8
3.1. Materyal.....	8
3.2. Yöntem.....	13
3.2.1. Kaynak kişiler.....	13
3.2.2. Herbaryum örneklerinin hazırlanması.....	17
3.3. Çalışma Alanı Hakkında Genel Bilgiler.....	17
3.3.1. Orhaneli.....	17
3.3.1.1. Coğrafi yapı ve iklim.....	17
3.3.1.2. Tarihçe.....	18
3.3.1.3. Nüfus ve sosyo-kültürel yapı.....	19
3.3.1.4. Eğitim.....	20
3.3.1.5. Sağlık.....	20
3.3.1.6. Ekonomi.....	20
3.3.1.7. Kültürel Yaşam.....	21
3.3.2. Büyükorhan.....	23
3.3.2.1. Coğrafi yapı ve iklim.....	23
3.3.2.2. Tarihçe.....	24
3.3.2.3. Nüfus ve sosyo-kültürel yapı.....	25
3.3.2.4. Eğitim.....	25
3.3.2.5. Sağlık.....	25
3.3.2.6. Ekonomi.....	25
3.3.2.7. Kültürel yaşam.....	26
4. BULGULAR.....	27
PTERIDOPHYTA	
4.1 ADIANTHACEAE	
4.1.1 <i>Adiantum capillus-veneris</i> L.....	27
4.2 EQUISETACEAE	
4.2.1 <i>Equisetum arvense</i> L.....	28
SPERMATOPHYTA / GYMNOSPERMAE	
4.3 AMARANTHACEAE	
4.3.1 <i>Amaranthus chlorostachys</i> Willd.....	29
4.3.2 <i>Beta vulgaris</i> var. <i>vulgaris</i> L.....	30
4.4 AMARYLLIDACEAE	
4.4.1 <i>Galanthus plicatus</i> L. subsp. <i>byzantinus</i> (Baker) Gottlieb. Tannenhain.....	31
4.5 ANACARDIACEAE	

4.5.1 <i>Pistacia terebinthus</i> L. subsp. <i>terebinthus</i> L.....	31
4.5.2 <i>Rhus coriaria</i> L.....	33
4.6 APIACEAE	
4.6.1 <i>Anethum graveolens</i> L.....	35
4.6.2 <i>Conium maculatum</i> L.....	36
4.6.3 <i>Coriandrum sativum</i> L.....	37
4.6.4 <i>Ferula communis</i> ssp. <i>communis</i> L.....	38
4.6.5 <i>Foeniculum vulgare</i> Miller.....	39
4.7 APOCYNACEAE	
4.7.1 <i>Nerium oleander</i> L.....	41
4.8 ARACEAE	
4.8.1 <i>Dracunculus vulgaris</i> Schott.....	42
4.9 ASTERACEAE	
4.9.1 <i>Sonchus asper</i> (L.) Hill subsp. <i>glaucescens</i> (Jordan) Ball.....	43
4.9.2 <i>Artemisia absinthium</i> L.....	44
4.9.3 <i>Anthemis tinctoria</i> L.....	46
4.9.4 <i>Helianthus annulus</i> L.....	47
4.9.5 <i>Matricaria chamomilla</i> L.....	48
4.10 BORAGINACEAE	
4.10.1 <i>Trachystemon orientalis</i> (L.) G. Don.....	50
4.11 BRASSICACEAE	
4.11.1 <i>Sinapsis arvensis</i> L.....	51
4.11.2 <i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik.....	52
4.11.3 <i>Brassica oleracea</i> L. var. <i>acephala</i> DC.....	53
4.11.4 <i>Nasturtium officinale</i> R. Br.....	54
4.12 BUXACEAE	
4.12.1 <i>Buxus sempervirens</i> L.....	55
4.13 CAPRIFOLIACEAE	
4.13.1 <i>Sambucus nigra</i> L.....	56
4.14 CHENOPODIACEAE	
4.14.1 <i>Chenopodium album</i> L.....	58
4.15 CISTACEAE	
4.15.1 <i>Cistus creticus</i> L.....	59
4.15.2 <i>Cistus salviifolius</i> L.....	61
4.15.3 <i>Cistus laurifolius</i> L.....	62
4. 16 CONVULVULACEAE	
4.16.1 <i>Convolvulus arvensis</i> L.....	63
4.17 CORNACEAE	
4.17.1 <i>Cornus mas</i> L.....	64
4.17.2 <i>Cornus sanguinea</i> L.....	66
4.18 CORYLACEAE	
4.18.1 <i>Carpinus betulus</i> L.....	67
4.18.2 <i>Corylus avellana</i> Miller.....	68
4.19 CUCURBITACEAE	
4.19.1 <i>Cucumis melo</i> L.....	69
4.19.2 <i>Ecballium elaterium</i> (L.) A. Rich.....	70

4.20 CUPRESSACEAE	
4.20.1 <i>Juniperus oxycedrus</i> L. subsp. <i>oxycedrus</i>	71
4.21 ELAEAGNACEAE	
4.21.1 <i>Elaeagnus angustifolia</i> L.....	73
4.22 ERICACEAE	
4.22.1 <i>Arbutus andrachne</i> L.....	74
4.22.2 <i>Arbutus unedo</i> L.....	75
4.23 FABACEAE	
4.23.1 <i>Lathyrus laxiflorus</i> (Desf.) O. Kuntze subsp. <i>laxiflorus</i>	77
4.23.2 <i>Lathyrus undulatus</i> Boiss.....	77
4.23.3 <i>Trifolium campestre</i> Schreb.....	78
4.23.4 <i>Vicia villosa</i> L. subsp. <i>villosa</i>	79
4.23.5 <i>Vicia sativa</i> L. subsp. <i>nigra</i> (L.) Ehrh. var. <i>nigra</i>	80
4.24 FAGACEAE	
4.24.1 <i>Fagus orientalis</i> Lipsky.....	81
4.24.2 <i>Quercus infectoria</i> Olivier subsp. <i>infectoria</i>	82
4.24.3 <i>Quercus robur</i> L. subsp. <i>robur</i>	83
4.24.4 <i>Quercus frainetto</i> Ten.....	84
4.24.5 <i>Quercus coccifera</i> L.....	85
4.25 GERANIACEAE	
4.25.1 <i>Geranium molle</i> L. ssp. <i>molle</i>	86
4.26 HYPERICACEAE	
4.26.1 <i>Hypericum perforatum</i> L.....	86
4.27 JUGLANDACEAE	
4.27.1 <i>Juglans regia</i> L.....	89
4.28 LAMIACEAE	
4.28.1 <i>Melisa officinalis</i> L. subsp. <i>officinalis</i>	91
4.28.2 <i>Mentha piperita</i> L.....	93
4.28.3 <i>Mentha longifolia</i> (L.) Hudson subsp. <i>typhoides</i> (Briq.) Harley var. <i>typhoides</i>	94
4.28.4 <i>Rosmarinus officinalis</i> L.....	96
4.28.5 <i>Teucrium polium</i> L.....	98
4.28.6 <i>Salvia tomentosa</i> Miller.....	99
4.28.7 <i>Thymus longicaulis</i> C. Presl ssp. <i>longicaulis</i>	101
4.28.8 <i>Origanum vulgare</i> L. subsp. <i>viride</i> (Boiss.) Hayek.....	103
4.28.9 <i>Lavandula pedunculata</i> (Mill). Cav. ssp. <i>cariensis</i>	104
4.28.10 <i>Origanum spicilegium</i> L.....	105
4.28.11 <i>Marrubium vulgare</i> L.....	106
4.29 LAURACEAE	
4.29.1 <i>Laurus nobilis</i> L.....	107
4.30 LILIACEAE	
4.30.1 <i>Allium cepa</i> L.....	109
4.30.2 <i>Allium sativum</i> L.....	110
4.31 MALVACEAE	
4.31.1 <i>Malva sylvestris</i> L.....	112
4.31.2 <i>Tilia argentea</i> Desf. ex DC.....	114

4.32 MORACEAE	
4.32.1 <i>Ficus carica</i> L.....	117
4.32.2 <i>Morus alba</i> L.....	118
4.33 NITRARIACEAE	
4.33.1 <i>Peganum harmala</i> L.	120
4.34 OLEACEAE	
4.34.1 <i>Fraxinus ornus</i> L.....	121
4.34.2 <i>Olea europaea</i> L. var. <i>europaea</i>	122
4.34.3 <i>Phyllirea latifolia</i> L.....	124
4.35 PAPAVERACEAE	
4.35.1 <i>Papaver rhoeas</i> L.....	126
4.36 PINACEAE	
4.36.1 <i>Pinus brutia</i> Tenn.....	128
4.37 PLANTAGINACEAE	
4.37.1 <i>Plantago lagopus</i> L.....	129
4.38 PLATANACEAE	
4.38.1 <i>Platanus orientalis</i> L.....	130
4.39 POACEAE	
4.39.1 <i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. var. <i>villosus</i> Regel.....	131
4.39.2 <i>Triticum aestivum</i> L.....	133
4.39.3 <i>Zea mays</i> L.....	134
4.39.4 <i>Avena barbata</i> Pott ex Link subsp. <i>barbata</i>	136
4.40 POLYGONACEAE	
4.40.1 <i>Rumex acetosella</i> L.....	137
4.40.2 <i>Polygonum cognatum</i> Meissn.....	138
4.40.3 <i>Rumex crispus</i> L.....	140
4.40.4 <i>Polygonum aviculare</i> L.....	141
4.41 PORTULACACEAE	
4.41.1 <i>Portulaca oleraceae</i> L.....	142
4.42 RANUNCULACEAE	
4.42.1 <i>Nigella sativa</i> L.....	143
4.43 RHAMNACEAE	
4.43.1 <i>Zizyphus jujuba</i> Mill.....	145
4.44 ROSACEAE	
4.44.1 <i>Rosa canina</i> L.....	146
4.44.2 <i>Cerasus avium</i> (L.) Moench.....	148
4.44.3 <i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>monogyna</i>	149
4.44.4 <i>Malus sylvestris</i> Miller subsp. <i>orientalis</i> var. <i>orientalis</i> (A. Uglitzkich) Browicz.....	150
4.44.5 <i>Mespilus germanica</i> L.....	152
4.44.6 <i>Rubus sanctus</i> Schreber.....	153
4.44.7 <i>Prunus spinosa</i> L. subsp. <i>dasyphylla</i> (Schur) Domin.....	155
4.44.8 <i>Pyracantha coccinea</i> Roemer.....	156
4.44.9 <i>Prunus divaricata</i> Ledeb. subsp. <i>divaricata</i>	157
4.44.10 <i>Pyrus eleagnifolia</i> Pall. ssp. <i>eleagnifolia</i>	158
4.44.11 <i>Pyrus communis</i> L. subsp. <i>communis</i>	159

4.45 SALICACEAE	
4.45.1 <i>Populus nigra</i> L. subsp. <i>nigra</i>	160
4.45.2 <i>Salix caprea</i> L.....	161
4.46 SANTHALACEAE	
4.46.1 <i>Viscum album</i> L. subsp. <i>album</i>	162
4.47 SAPINDACEAE	
4.47.1 <i>Acer campestre</i> L.....	163
4.48 SOLANACEAE	
4.48.1 <i>Datura stramonium</i> L.....	165
4.49 URTICACEAE	
4.49.1 <i>Urtica dioica</i> L.....	166
4.49.2 <i>Urtica urens</i> L.....	168
4.50 VITACEAE	
4.50.1 <i>Vitis sylvestris</i> Gmelin (<i>Vitis vinifera</i> L.).....	169
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	171
5.1 Çalışma Sırasında Tespit Edilen Yöreye Özgü Kullanımlar.....	195
KAYNAKLAR.....	197
EKLER	
EK 1 Orhaneli ve Büyükorhan ilçelerinde etnobotanik çalışma anket formu.....	201
ÖZGEÇMİŞ.....	204

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler	Açıklama
°C	Santigrad derece

Kısaltmalar	Açıklama
km.	kilometre
m.	metre
mm.	milimetre
cm.	santimetre

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 3.1. Kantaron yağı Orhaneli, Koçuköy	8
Şekil 3.2. Pıynar dallarından yapılan süpürge Orhaneli, Süleymanbey köyü	8
Şekil 3.3. <i>Juniperus oxycedrus</i> meyvesi Orhaneli, Süleymanbey köyü	9
Şekil 3.4. Pıynar ağacından oyun kaşığı yapımı, Büyükorhan, Karalar köyü	9
Şekil 3.5. Çam ağacından yapılmış beşik Orhaneli, Süleymanbey Köyü	10
Şekil 3.6. Şimşir odunundan orak sapı Orhaneli, Süleymanbey Köyü.....	10
Şekil 3.7. Pancar suyunda zeytin salamuraşı Orhaneli, Süleymanbey köyü.....	11
Şekil 3.8. <i>Hypericum perforatum</i> (Sarı kantaron) çiçekli dalları, Orhaneli, Koçuköy.....	11
Şekil 3.9. <i>Equisetum arvense</i> (Kırkkilit otu) Büyükorhan, merkez (Orhan mah.).....	12
Şekil 3.10. Meşe odunundan balta sapı, Orhaneli, Süleymanbey köyü.....	12
Şekil 3.11. Çam kozalağından reçel, Büyükorhan, merkez (Orhan mah.).....	13
Şekil 3.12. Saha Çalışmasından Görünüm, Orhaneli Süleymanbey köyü.....	14
Şekil 3.13.Çalışma Alanının Haritası.....	16
Şekil 4.1. <i>Pistacia terebinthus</i> L. subsp. <i>terebinthus</i>	32
Şekil 4.2. <i>Rhus coriaria</i> L.....	33
Şekil 4.3. <i>Cistus creticus</i> L.....	59
Şekil 4.4. <i>Cistus salviifolius</i> L.....	61
Şekil 4.5. <i>Cistus laurifolius</i> L.....	62
Şekil 4.6. <i>Carpinus betulus</i> L.....	67
Şekil 4.7. <i>Corylus avellana</i> Miller.....	68
Şekil 4.8. <i>Juniperus oxycedrus</i> L. subsp. <i>oxycedrus</i>	72
Şekil 4.9. <i>Arbutus unedo</i> L.....	76
Şekil 4.10. <i>Vicia villosa</i> L.ssp. <i>villosa</i>	79
Şekil 4.11. <i>Quercus infectoria</i> Olivier subsp. <i>infectoria</i>	82
Şekil 4.12. <i>Juglans regia</i> L.....	89
Şekil 4.13. <i>Mentha longifolia</i> (L.) Hudson subsp. <i>typhoides</i> (Briq.) Harley var. <i>typhoides</i>	94
Şekil 4.14. <i>Salvia tomentosa</i> Mill.....	99
Şekil 4.15. <i>Malva sylvestris</i> L.....	112
Şekil 4.16. <i>Tilia argentea</i> Desf. ex DC	115
Şekil 4.17. <i>Phyllirea latifolia</i> L.....	125
Şekil 4.18. <i>Papaver rhoeas</i> yaprakları.....	126
Şekil 4.19. <i>Rosa canina</i> L.....	146
Şekil 4.20. <i>Pyrus eleagnifolia</i> Pall. ssp. <i>eleagnifolia</i>	158
Şekil 4.21. <i>Urtica dioica</i> L.....	166
Şekil 5.1. Çalışma Alanında Görüşülen Kişilerin Cinsiyete Göre Dağılımı	171
Şekil 5.2. Çalışma Alanında Kullanımı Olan Bitkilerin Kullanım Amaçlarının Ana Kategorilere Göre Dağılımı	171
Şekil 5.3. Çalışma Alanı ile Yakın Bölgelerde Yapılan Etnobotanik Çalışmaların Bitkilerin Kullanım Amaçlarının Ana Kategorileri Bakımından Karşılaştırılması	195

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 3.1 Çalışma kapsamında ziyaret edilen köyler ve görüşülen kaynak kişi sayısı.....	16
Çizelge 5.1. Çalışma sonunda kullanımı tespit edilen bitki taksonlarının familya, bilimsel ismi, yöresel ismi, lokalite (bilginin kullanıldığı köy/köyler), kullanılan kısım, genel kullanım amacı, (Sağlık, Gıda, Diğer), hazırlama yöntemi, kullanım şekli, kaynak kişinin yaşı ve cinsiyetine ait bilgiler	174
Çizelge 5.2. Gıda olarak kullanılan bitkiler, yerel isimleri ve kullanım şekilleri.....	186
Çizelge 5.3. Bitkilerin halk sağlığı alanında etnobotanik kullanımı.....	192

1. GİRİŞ

Etnobotanik kelimesi ilk kez 1895 yılında J.W. Harsberger tarafından kullanılmış olup Yunanca halk anlamındaki “ethnos” ve bitki anlamındaki “botanikos” sözcüklerinden türemiştir.

Etnobotanik terimi ilk kez, Harshberger'in "The Purposes of Etnobotany" adlı eserinde kullanılmıştır. Günümüzde etnobotanik terimi genel olarak “evrim süreci içinde insan-bitki ilişkileri” şeklinde ifade edilmekle birlikte, “bir yörede yaşayan halkın, yakın çevresinde bulunan bitkilerden çeşitli gereksinimlerini karşılamak üzere yararlanma bilgisi ve bitkiler üzerine etkileri” olarak tanımlanabilir.

Tıbbi bitkilerin bazı hastalıkların tedavisinde asırlardır kullanılıyor olması etnobotaniğin ortaya çıkışında önemli rol almıştır. Bitkilerden en çok gıda ve halk ilacı amacıyla yararlanılmakla birlikte, yakacak, inşaat malzemesi, el aletleri yapımı, süs eşyası yapımı, boya, oyuncak, süpürge yapımı gibi kullanımları da yaygındır. Etnobotanik bir çalışma, sadece insanlarla bitkilerin asırlardır süren karşılıklı etkileşimlerini kaydetmez, ayrıca bu etkileşimin sonuçlarının yöre halkı tarafından gelişim amacıyla kullanılmasına, biyolojik çeşitliliğin korunmasına, kullanılan, ihraç edilen ve tehlike altındaki türlerin belirlenmesi ile yasal düzenlemelerin yapılabilmesine de temel oluşturur.

Bir etnobotanik çalışma sırasında antropoloji, arkeoloji, ekoloji, botanik, farmakognozi, halk bilimi, sanat tarihi vb. gibi farklı disiplinlerden araştırmacılar çalışır. Etnobotanik çalışma öncelikle ilginç bir sorunun belirlenmesiyle başlar daha sonrasında ise yeni bulgular için bölgelerde yaşayan halkın bitkilere verdiği isimler ve bu bitkileri kullanım biçimleri saptanır. Bu çok önemli bir aşamadır çünkü bitkilerin yöresel adları ve kullanım şekillerinin belirlenerek derlenmesi bu bilgilerin gelecek nesillere aktarılması bakımından çok büyük önem taşımaktadır.

Ülkemiz bitkisel çeşitlilik açısından kuzey yarım kürenin önemli merkezlerinden biridir. Güner ve ark (2012) tarafından hazırlanan esere göre ülkemizde yayılışı olan damarlı bitki taksonlarının sayısı 11.707'dir. Son yıllarda ülkemizden yeni tanımlanan taksonlarla

birlikte bu sayı giderek artmakta olup 12.000 civarındadır ve bu taksonların yaklaşık 1/3'ü ÷lkemize özgüdür.

÷lkemizin bu floristik zenginliğinin sebepleri arasında Avrupa ve Asya kıtalarının birleştiği bir bölgede bulunması, batıdan doğuya doğru gidildikçe yükseltinin artması, farklı ekosistemler içerisinde farklı mikroklimalar bulundurması, farklı toprak tiplerine sahip oluşu ve jeolojik devirlerde yaşanan buzul çağından floristik olarak fazla etkilenmemesi sayılabilir.

İnsanoğlu ilk çağlardan beri bulunduğu yörede yetişen bitkilerden çeşitli amaçlarla ve farklı yöntemleri kullanarak fayda sağlamıştır. Öncelikle yabani bitkileri doğadan toplamış daha sonrasında ise en çok faydalandığı bitkilerin tarımını yapmaya başlamıştır. Asırlar süren bu uzun süreçte deneme yanılma yöntemiyle elde edilen bu bilgiler daha sonraki nesillere aktarılarak günümüze ulaşmıştır.

Günümüzde çoğunlukla yaşlı kimseler bitkilerden geleneksel yöntemlerle faydalanmaktadırlar. Ancak gerek yeni neslin ilgisizliği gerekse teknolojinin sağladığı avantajlar nedeni ile çok değerli olan bu bilgiler unutulmakta veya diğer nesle aktarılamadan yaşlı kimselerle birlikte yok olmaktadırlar.

Halkın özellikle hastalıkların tedavisinde kullandığı bitkileri içeren çalışmalar büyük önem arz etmektedir. Halk ilaçlarının etkileri uzun zamandan beri insanlar üzerinde denenerek günümüze kadar ulaşmıştır. Batıl inanıştan ibaret olanların yanında tedavi edici etkileri ispatlananlar da vardır ve bilimsel olarak çalışılmayı beklemektedir. Bu bitkilerin etken maddeleri tarafından incelenmesi, ileride yeni bir ilacın keşfedilmesi şansını arttırmaktadır. Günümüzde tedavi amaçlı kullanılan kinin, papaverin, efedrin, reserpin, vinblastin, vinkristin gibi pek çok madde etnobotanik çalışmalar sırasında keşfedilmiştir.

Herhangi bir kullanımı olmayan bitkilerden etken madde aramak yerine yüzlerce yıldan beri halk arasında kullanılan bitkiler üzerinde araştırmalar yapmak emek, zaman ve maddi bakımdan kayıpların azaltılması açısından oldukça önemlidir.

Dođal őrnlere geri dőnüşőn tőm dőnyada olduğu gibi űlkemizde de yaygınlaşması halk ilaçlarına olan ilgiyi arttırmış ve etnobotanik alanındaki çalışmaların çoğalmasına neden olmuştur. Her ne kadar yeni bir ilacın keşfedilip piyasaya sőrőlecek hale gelmesi uzun yıllar gerektirse de sentetik ilaçların zararlı yan etkilerinin gőrőlmesi üzerine etnobotanik araştırmalar őnem ve hız kazanmıştır.

Diğer yandan etnobotanik araştırmalardan tıp ve eczacılık alanları dışında, kőltőre alma çalışmalarında da faydalanılmaktadır. Özellikle besin değerisi yŐksek, daha kalıcı renklere sahip, hastalıklara dirençli bitki çeőitlerinin geliőtirilmesinde bu çalışmalar temel oluşturmaktadır. Bu nedenlerle etnobotanik alanındaki çalışmaların sayısı tőm dőnyada giderek artmaktadır.

Bu tez çalışmasında Bursa İlinin merkezinden uzak ve dağlık kesiminde yer alan Orhaneli ve BŐyŐkorhan ilçelerinde halk arasında kullanımı olan bitki taksonlarının yerel adlarının, kullanım amaçlarının, kullanılan kısımlarının, hazırlama yőntemlerinin, kullanım Şekillerinin varsa yöreye őzgő kullanımlarının tespit edilmesi ve elde edilen bu bilgilerin gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

Ülkemizde etnobotanik alanında yapılmış çok sayıda çalışma mevcuttur. Bu nedenle konu ile ilgili belli başlı eserlere ve çalışma alanı olan Orhaneli ve Büyükorhan ilçelerinin bulunduğu Bursa ili ve yakın diğer illerde yapılmış çalışmalara değinilmiştir.

Baytop (1994) tarafından hazırlanmış olan “Türkçe Bitki Adları Sözlüğü” halkın bitkilere verdiği isimlerin bilimsel karşılıklarının belirlenmesi açısından ülkemizde yazılmış önemli eserlerden birisidir.

Sadıkoglu (1998) yaptığı çalışmada 1928-1987 yılları arasında ülkemizde etnobotanik alanında yapılmış çalışmaları derlemiştir. Bu çalışma ile etnobotanik açıdan az çalışılmış bölge ve illeri belirlemeye ve çalışılan yörelerdeki bu çalışmalarda ne tarz eksikliklerin (bilimsel ad, kimyasal yapı, besin değeri, vb.) olduğunu belirlemeye çalışmıştır. Bu sayede etnobotanik açıdan çalışılması gereken iller ve yapılan çalışmalardaki eksikliklerin saptanarak ileride bu konuda çalışmalar yapacak araştırmacaya katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Baytop (1999) eserinde bitkilerin tedavi amaçlı kullanımlarının tarihçesini, tıbbi amaçlı kullanılan bitkilerin isimleri, yetiştirilmesi, kimyasal bileşimleri, etki ve kullanışları, kullanım şekilleri, drogların hazırlanması ve ticareti ile ilgili bilgilere yer vermiş ayrıca Anadolu’da kullanılan tıbbi bitkilerin yerel adları, betimlerini, kullanım şekilleri ve bileşimlerini kendi gözlemleri hem de çeşitli literatürlerden derleyerek sunmuştur.

Ertuğ (2004), Kendir ve Güvenç (2010) çalışmalarında etnobotaniğin tanımı, tarihçesi, etnobotanik çalışmanın planlanması, kullanılan teknikler ve ülkemizde bitkilerin genel kullanım çeşitlerine ve ülkemizde yapılan etnobotanik çalışmaların bölgelere göre dağılımlarına değinmişlerdir.

Yücel ve Tülukoğlu (2000) Gediz (Kütahya) Çevresinde Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkiler adlı çalışmalarında 6 familyaya ait 8 türden 11 yöresel kullanım (ilaç) belirlemişlerdir. Bu ilaçlardan 4’ünün solunum sistemi hastalıklarında (sinüzit, öksürük, soğuk algınlığı vs.), 3’ünün sindirim sistemi hastalıklarında (midede şişlik, karın ağrısı,

iltihaplanmalar vs.), 2'sinin dolaşım sistemi hastalıklarında (damar tıkanıklığı), 1'inin diyabette, 1'inin sıtmada, 1'inin de teskin edici olarak kullanıldığını bildirmişlerdir.

Tuzlacı ve Aymaz (2001) Gönen (Balıkesir) bölgesinde yaptığı araştırmada 73 doğal ve 11 kültür bitkisi olmak üzere 84 türün hemoroit, romatizma, mide ve böbrek rahatsızlıklarında kullanıldığını tespit etmişlerdir.

Ecevit Genç (2003) Çatalca yöresinde gerçekleştirdiği etnobotanik çalışmada yörede halk arasında tedavi amacıyla veya besin olarak kullanılan bitkilerin kayda geçmesini amaçlamıştır.

Koçyiğit (2005) Yalova ili ve çevresinde etnobotanik bir araştırma yapmış; yöredeki bitkilerin kullanım şekillerini ve hangi bitkinin ne amaçlı kullanıldığını kayıt altına almayı hedeflemiştir. Çalışma sonunda 99 bitki taksonunun kullanımını saptamıştır. Çalışmada 53 taksonun tıbbi, 40 taksonun gıda olarak, 5 taksonun baharat olarak, 3 taksonun oyuncak olarak, 4 taksonun el aletleri yapımında, 2 taksonun dekoratif amaçlı, 2 taksonun saman balyalamada, 2 taksonun büyü amaçlı, 2 taksonun boyamada, 2 taksonun saç bakımında, 1 taksonun da harç yapımında kullanıldığı saptamıştır.

Koyuncu (2005) Gevye (Sakarya) ve çevresini floristik ve etnobotanik açıdan incelemiş ve etnobotanik açıdan 47 familya ve 66 cinse ait 89 tür ve türaltı taksonun yöre halkı tarafından yiyecek, yakacak, süsleme, süs bitkisi ve tıbbi amaçlarla kullanıldığı tespit etmiştir

Satıl ve ark. (2006) Kazdağı Milli Parkı ve Çevresinde (Balıkesir) Etnobotanik Envanter çalışması gerçekleştirmişlerdir.

Satıl ve ark. (2008) Madra Dağı (Balıkesir/İzmir) ve çevresinde gerçekleştirdikleri etnobotanik çalışmada alanda 48 familyaya ait toplam 115 kullanımı belirlenen bitki taksonu tespit etmişlerdir. Toplanan bitkiler arasında; 52 gıda, 46 ilaç, 19 yem, 14 el sanatlarında, 10 bitki türünün de süs bitkisi olarak yararlanıldığı ve bölgede 12 bitki türünün ticari amaçlı toplanıp satıldığı belirlenmiştir.

Emre Bulut (2008) Bayramiç (Çanakkale) yöresinde yaptığı çalışmada ilçe merkezi ve 76 köyde arazi çalışmaları gerçekleştirmiş ve 364 bitki örneği toplamıştır. 193 bitki taksonunun etnobotanik kullanımını olduğunu saptamıştır. Bu taksonlardan 161'i yabani, 32'si yörede yetiştirilen bitkilerdir. Bu taksonlardan 90'ının halk ilacı, 68'inin besin, 27'sinin hayvan yemi, 17'simin çay, 15'inin süs, 14'ünün yakacak, 9'unun süpürge, 9'unun baston, 9'unun baharat, 6'sının çit bitkisi ve 6'sının boya olarak kullanıldığını tespit etmiştir. Bu taksonlardan 28'inin yurdumuzda etnobotanik bakımından kullanımını ilk kez kaydetmiştir.

Kızıllarlan (2008) tarafından İzmit körfezinin güney kesiminde yapılan çalışma sonucunda halk arasında kullanıma sahip 118 takson (104 doğal, 14 kültür) saptanmıştır. Bunlardan 77 takson tıbbi, 59 takson gıda, 13 takson baharat veya çay, 23 takson hayvanlarda tedavi amacıyla ve yem olarak, 7 takson yakacak olarak kullanılmaktadır. 37 taksonun ise bunların dışında çeşitli farklı kullanılışları olduğu saptanmıştır.

Kültür (2008) Kırklareli ilinde yaptığı etnobotanik çalışmada gıda, çay, baharat, boya, hayvan yemi olarak ve büyü yapımında kullanılan 50 familyaya ait toplam 150 bitki taksonu saptamıştır.

Polat (2010) Havran ve Burhaniye (Balıkesir) çevresinde tarımsal biyoçeşitlilik ve etnobotanik araştırmalar yapmış, çalışmada yöredeki halkın faydalandığı doğal ve tarımsal bitkileri belirlemek ve bu bitkilerin kullanım çeşitliliğini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Aktan (2011) Yenişehir (Bursa) köylerinin etnobotanik özelliklerini araştırmış, araştırma kapsamında Yenişehir ilçesine bağlı 15 köyü ziyaret etmiş, etnobotanik özelliği olan taksonları tespit etmiş ve çalışma sonucunda daha önce farklı yörelerde de kullanılışı tespit edilmiş 58 bitkinin bilinen faydalanma yöntemlerine yeni kullanım yöntemleri ilave edilmiştir.

Poyraz Kayabaşı (2011) Manyas ve köylerinde etnobotanik bir araştırma yapmış; çalışmasında Manyas ve köylerinde geleneksel olarak kullanılan bitkileri saptamayı amaçlamış, araştırma alanında yapılan incelemeler sonucunda 173 bitki taksonunun kullanım alanları saptanmıştır.

Albayrak ve Daşkın (2018) yaptıkları çalışmada Bursa ilinin Orhaneli ve Büyükorhan ilçesi köylerinde yayılışı olan ve halk arasında tıbbi amaçla kullanılan bitki türlerini çalışmışlar, yörede bu amaçla kullanılan 25 familyaya ait 49 bitki türü tesbit etmişlerdir. En fazla kullanılan familyalar Lamiaceae, Rosaceae ve Apiaceae familyalarıdır. Bu bitkilere ait 82 adet kullanım saptanmış olup en sık olarak solunum yolları ve boğaz ağrıları, mide-bağırsak sistemi rahatsızlıkları ve böbrek üriner sistem hastalıklarında kullanıldıklarını saptamışlardır.

Yaptığımız literatür çalışması sırasında Bursa ilinde bazı floristik çalışmalar (Çınar 2005, Günay Daşkın ve Kaynak 2006, Kaynak ve ark. 2008, Daşkın ve Kaynak 2010 a, b, Erdoğan ve ark. 2011) yapılmış olmasına karşın bitkilerin etnobotanik özellikleri ile ilgili çalışmaların yetersiz olduğu gözlenmiştir. Bu çalışma ile en azından Bursa ilinin Orhaneli ve Büyükorhan ilçelerindeki köylerde halk arasında kullanımı olan bitki türlerinin ve kullanım şekillerinin envanteri oluşturulacaktır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Materyal

Bu araştırmanın materyalini Bursa ilinin Orhaneli ve Büyükorhan ilçelerinin bazı köylerinde yaşayan halkın çeşitli amaçlarla kullandıkları taze yada kuru haldeki bitki/bitki kısımları ve bu bitkilerden elde ettikleri bazı ürünler (yağlar, reçel, marmelat, çeşitli ev/tarım/süs eşyaları, süpürge, vb.) oluşturmaktadır.

Şekil 3.1. Kantaron yağı Orhaneli, Koçuköy.

Şekil 3.2. Pırnal dallarından yapılan süpürge Orhaneli, Süleymanbey köyü.

Şekil 3.3. Juniperus oxycedrus meyvesi (Orhaneli, Süleymanbey köyü)

Şekil 3.4. Pınar ağacından oyun kaşığı yapımı, Büyükorhan, Karalar köyü

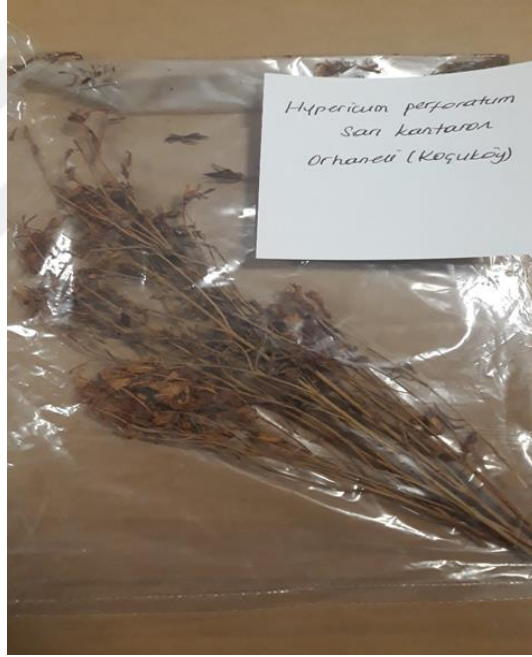
Şekil 3.5. Çam ağacından yapılmış beşik Orhaneli, Süleymanbey Köyü

Şekil 3.6. Şimşir odunundan orak sapı Orhaneli, Süleymanbey Köyü.

Şekil 3.7. Pancar suyunda zeytin salamurası Orhaneli, Süleymanbey köyü.

Şekil 3.8. Hypericum perforatum (Sarı kantaron) çiçekli dalları, Orhaneli, Koçuköy

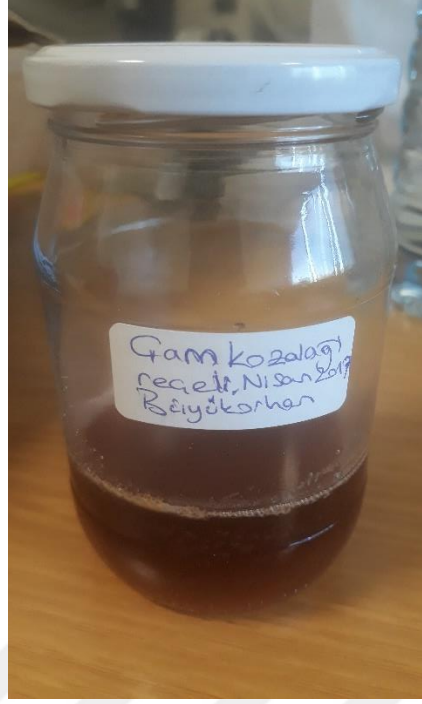

Şekil 3.9. Equisetum arvense (Kırkkilit otu) Büyükorhan, merkez, Orhan mah.

Şekil 3.10. Meşe odunundan balta sapı, Orhaneli, Süleymanbey köyü

Şekil 3.11. Çam kozalağından reçel, Büyükorhan, merkez (Orhan mah.)

3.2 Yöntem

3.2.1 Kaynak Kişiler

Etnobotanik araştırmaları diğer botanik araştırmalardan ayıran en önemli nokta etnobotanik araştırmalarda yoğun şekilde kaynak kişi kullanılmasıdır. Araştırmalarda bu kaynak kişilerin seçimi ve röportaj teknikleri ya da anket uygulandıysa anket sorularının içerikleri büyük önem taşımaktadır. Geçmiş kuşaklardan edinmiş olduğu bilgileri daha sonraki nesillere aktaran kişileri tespit etmek, bu kişilerle arazi çalışmaları yapmak, onların bitkilere dair bilgilerini eksiksiz şekilde not etmek, fotoğraflamak ve örnek toplamak etnobotanik çalışmaların olmazsa olmazlarıdır.

Etnobotanik çalışmaların temel bilgi kaynağını oluşturan kişilere 'kaynak kişi' adı verilmektedir. Bu kişiler araştırma alanında yaşayan ve yöredeki bitkiler ve kullanımları ile ilgili detaylı bilgiye sahip olan kişilerdir. Araştırmalarda kaynak kişilerin önemli kısmını yörede yaşayan ev hanımları, tarım işçileri, imamlar, ziraatçiler, öğretmenler, köy muhtarları, çobanlar, yöresel el sanatı ustaları, pazarcılar ve kahveciler oluşturmaktadır. Kaynak kişi araştırmaları yapılırken çocuklar da göz ardı edilmemelidir çünkü onlar da bitki ve mantar toplamaya çıktıklarından bazı bitkiler hakkında detaylı bilgiye sahip olabilmektedir.

Pazar alanları her ilçede mutlaka ziyaret edilmesi gereken yerlerdendir. Pazar yerleri bütün yöre halkının toplandığı, topladıkları bitkileri ya da el emeği ürünlerini, ürettikleri araç gereçleri sergileyip sattıkları önemli araştırma alanlarıdır.

Çalışmamızda önce çalışma alanını oluşturan ilçelerin köyleri tespit edilmiş daha sonrasında ise bu köyler tek tek ziyaret edilerek kaynak kişilerle görüşmeler anket soruları yöneltilerek sağlanmıştır.

Belirlenen köylere yapılan ziyaretler kapsamında önce köy kahvelerine uğranmış, köy muhtarları ve kahveciler başta olmak üzere buradaki kişilere anket soruları yöneltip bilgi toplanmış daha sonra bu kişilerin yönlendirmesiyle ev ziyaretlerine gidilip anketler gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3.12. Saha Çalışmasından Görünüm, Orhaneli Süleymanbey köyü

Yapılan çalışma kapsamında kaynak kişi olarak belirlenen toplam 115 kişiye anket soruları yöneltilmiştir. Bu kaynak kişilerin 69'i kadın, 46'si ise erkektir. Çalışmada kaynak kişi olarak özellikle 50 yaş üstü kadın ve erkekler çokça seçilmiş olup, köy muhtarları, imamlar, kahveciler, ev hanımları, çobanlar, el sanatlarında usta kişilerle, pazarcılar ve tarımcılarla görüşülmüştür. Kaynak kişilerin önemli bir bölümünü de köylerde hastaları tedavi eden 'Ocak' adlı kişiler ve pazarcılar oluşturmuştur.

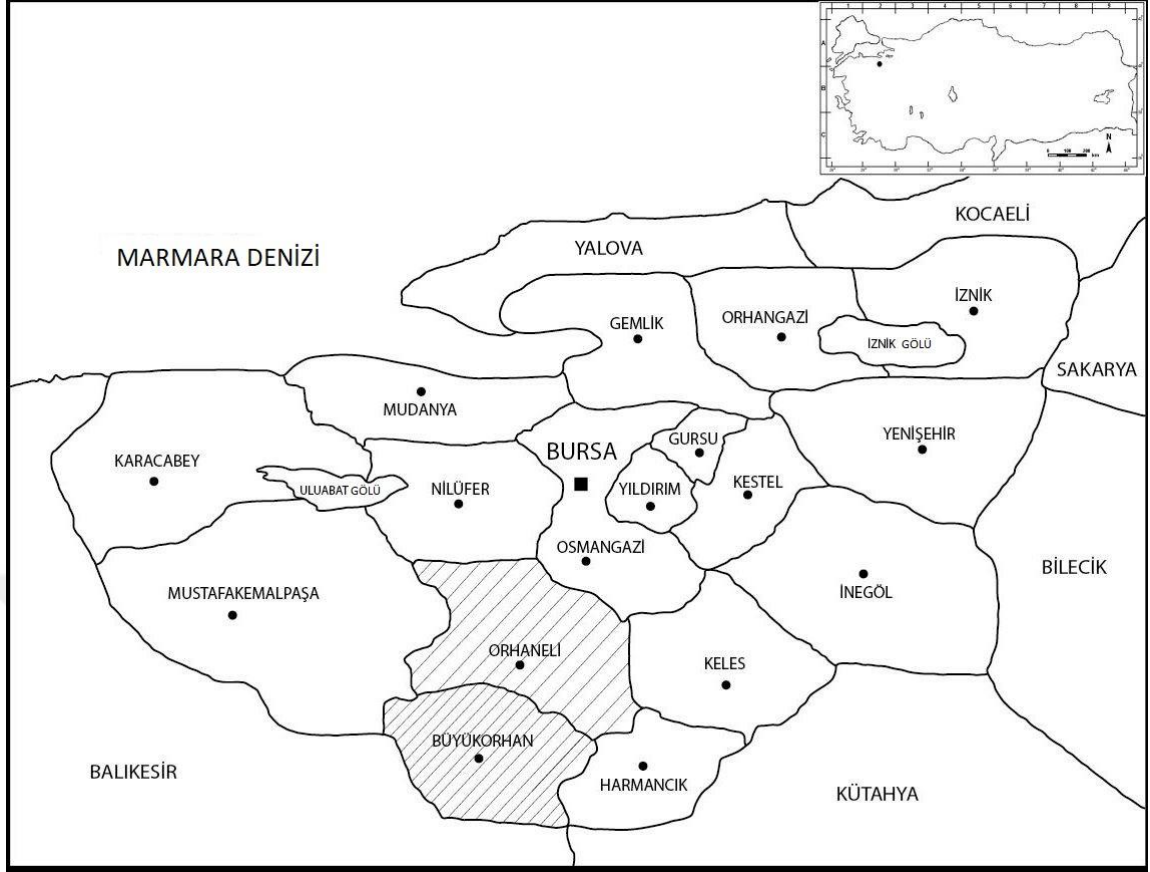
Anket sorularının yöneltildiği kaynak kişilerden kadınların çoğu okula gitmemiş, okuma yazma bilmekte erkeklerin çoğu ise ilkökul mezunudur. Kadınların yaş ortalaması 50-55; erkeklerin yaş ortalaması ise 55-60 arasındadır. Köylerden şehre göçün çok olduğu günümüzde eğitim seviyesi yüksek genç nüfus yörede yok denecek kadar azdır.

Yapılan anket çalışmalarının sonucunda kadınların bitkilere ait bilgisinin daha çok gıda, halk ilacı, dokuma, boyar madde, el sanatları alanlarında yoğunlaştığı, erkeklerin bilgilerinin ise inşaat, hayvan yemi ve ahşap alet yapımı ve mantar alanlarında yoğunlaştığı saptanmıştır.

Etnobotanik bitkilerin kullanımıyla ilgili bilgi toplarken kaynak kişilerin çok farklı alanlardan oldukları; örneğin çobanların hayvan yemi ve beslenmesi, 'Ocak'adı verilen kişilerin halk ilacı, ev hanımlarının gıda ve çay bitkileri, dokumacılık ve boya bitkileri konusunda daha detaylı bilgiye sahip oldukları sonucuna varılmıştır.

Kaynak kişilerden bilgi anket yoluyla alınmıştır. Tez çalışmasında kullanılan anket örneği EK 1'de verilmiştir. Kaynak kişiler önce anket sorularını yanıtlamış sonrasında ise köyün yerlilerinin yardımıyla arazi çalışmaları yapılmış ve bitki örnekleri toplanmıştır. Anket sırasında kaynak kişilerin verdiği bilgiler dikkatlice not alınmış; bitkilerin kullanım alanları, kullanılış biçimleri, yerel adları not edilmiştir. Arazi çalışmaları sırasında bitkilerin fotoğraflanmış ve örnek toplanarak herbaryum örnekleri hazırlanmıştır.

Çalışma sırasında 26 kez arazi çalışması yapılmış, Orhaneli ilçesinde 17 (Akçabük, Başköy, Çeribaşı, Çivili, Çöreler, Deliballılar, Erenler, Kabaklar, Koçuköy, Letafet, Ortaköy, Sadağı, Serçeler, Süleymanbey, Söğüt, Yenidanişment, Yörücekler) ve Büyükorhan ilçesinde ise 13 köy (Aktaş, Çakıryenice, Danacılar, Derecik, Durhasan, Görecik, Karalar, Kınık, Orhan mah. (Merkez), Pınar, Piribeyler, Yenice, Zaferiye) olmak üzere toplam 30 köy ziyaret edilmiştir (Şekil 3.1). Çalışma kapsamında toplam 30 köyden 115 kişi ile görüşülmüş olup ziyaret edilen köyler ve görüşülen kaynak kişi sayıları Çizelge 3.1.'de verilmiştir.

Şekil 3.13. Çalışma Alanının Haritası

Çizelge 3.1. Çalışma kapsamında ziyaret edilen köyler ve görüşülen kaynak kişi sayısı

İLÇELER	KÖYLER	KAYNAK KİŞİ SAYISI
ORHANELİ	AKÇABÜK	4
	BAŞKÖY	6
	ÇERİBAŞI	1
	ÇİVİLİ	5
	ÇÖRELER	3
	DELİBALLILAR	8
	ERENLER	4
	KABAKLAR	2
	KOÇUKÖY	5
	LETAFET	3
	ORTAKÖY	3
	SADAĞI	5
	SERÇELER	2
	SÜLEYMANBEY	10
	SÖĞÜT	3
	YENİDANIŞMENT	2
YÖRÜCEKLER	2	

Çizelge 3.1. Çalışma kapsamında ziyaret edilen köyler ve görüşülen kaynak kişi sayısı

BÜYÜKORHAN	AKTAŞ	3
	DANACILAR	2
	ÇAKIRYENİCE	5
	DERECİK	4
	DURHASAN	6
	GÖRECİK	5
	KARALAR	4
	KINIK	5
	ORHAN MAH. (MERKEZ)	3
	PINAR	1
	PİRİBEYLER	4
	YENİCE	3
	ZAFERİYE	2
	Toplam	30 köy

3.2.3 Herbaryum Örneklerinin Hazırlanması

Arazi çalışmaları yılın farklı mevsimlerinde, sık aralıklarla ve senenin tamamına yayılarak yapılmıştır. Arazi çalışmaları sırasında kullanımları tespit edilen bitkiler kaynak kişilerin yardımıyla habitatlarından toplanmış, toplanılan bu bitkilerin kim tarafından, ne zaman, nereden toplandığı, yerel isimleri detaylı şekilde not edilmiş ve bitkiler tek tek fotoğraflanmıştır. Fotoğraflanan her bitkiden taze örnekler toplanmış preslenip kurutulmuştur. Preslenip kurutulan örnekler teşhis edilmiş, numaralandırılmış ve herbaryum örneği haline getirilmiştir. Tez çalışması sırasında toplanan herbaryum örnekleri Uludağ Üniversitesi Biyoloji Bölümü herbaryumunda (BULU) saklanmaktadır.

3.3 Çalışma Alanı Hakkında Genel Bilgiler

Çalışma alanını oluşturan Orhaneli ve Büyükorhan ilçelerine ait Genel Bilgiler kısmının yazımında Anonim (2014)'ten faydalanılmıştır.

3.3.1 Orhaneli

3.3.1.1 Coğrafi yapı ve iklim

Orhaneli ilçesinin kuzeyde Nilüfer ve Osmangazi, güneyde Büyükorhan, Harmancık, batıda M. Kemalpaşa, doğuda ise Keles ilçeleriyle sınırı vardır. Bursa şehir merkezine uzaklığı 70 km.'dir. İlçenin yüzölçümü 797 km²'dir.

Dağlık bir yüzey şekline sahip olan ilçenin toprak yapısı zayıftır. Koca su vadisinde alüvyonlu birikim vardır. Bu alanlar sulamaya uygun taban arazilerdir. Özellikle Deliballılar, Çörelere, Akçabük, Yörücekler ve merkeze ait araziler burada bulunup yörenin geneline göre oldukça verimlidir. Orhaneli, Bursa'nın güneyindeki engebeli düzlüklerde yer almaktadır. İlçenin dağlık kesimleri kayın, kızılçam, karaçam, meşe, ardıç ormanları ile kaplıdır. Adırnaz Çayı ilçeden geçer. İlçede ılıman Akdeniz iklimi görülmektedir.

3.3.1.2 Tarihçe

Coğrafyacı ve tarihçiler hem Antik Çağlar ve modern dönemde Olympos /Uludağ bölgesine fazla ilgi göstermemişlerdir. Bunun en büyük sebebi bu bölgenin yerleşim yapısının seyrek olmasıdır. Yerleşim Antik Çağlar'daki politik kültürel ve ekonomik bakımdan önemli büyük merkezlere ulaşım bağlantısının zayıflığı ile açıklanabilir. Bugün bile bölgenin ulaşımı güçlüklerle sağlanabilmektedir.

Orhaneli ilçesinde en eski yerleşim tarihi, Prehistorik (yazılı tarih öncesi) Çağlar'a kadar geri gitmektedir. İnsanlık tarihinin bu en eski dönemlerinde hayat mağaralarda, kovuklarda, kaya altı sığınaklarında sürdürülmeye çalışılmıştır. Orhaneli ilçesi mağaralar açısından çok zengin bir yöredir. İlçe merkezinden yaklaşık 6 km uzaklıkta bulunan Sadağı Kanyonu'nda çok sayıda mağara bulunmaktadır.

İlçe merkezinin yerleşim tarihi her ne kadar İ.S. 2. yüzyıla geri gitse de, ilçe genelinde yapılan araştırmalar insanoğlunun ilk olarak taş çağlarında bu bölgeye geldiğini ortaya koymaktadır. Yörede bu güne kadar keşfedilen en erken tarihli mağara ise 2007 yılında keşfedilen Şahinkaya Mağarasıdır.

İlçe merkezinin yaklaşık 2,2 km kuzeybatısında, küçük bir ovalık alanın ortasında konumlanan Arpatepe Höyüğü ilçenin en eski yerleşim yeridir ve üzerinde Adranos kalesi yer almaktadır. Arpatepe Tunç Çağı seramik buluntular arasında el yapımı Erken Tunç Çağı malzemesinin yanı sıra Roma ve Bizans Dönemleri'ne ait seramiklere de rastlanmıştır.

Bilindiği gibi bu bölge Pers hakimiyetinden beri Hellespont satraplığına bağlı olarak "Hellespont" ismiyle anılmaktadır. Büyük İskender tarafından Pers egemenliğinin

ortadan kaldırılmasından sonra ve onu takip eden Seleukoslar ve Attaloslar egemenliği süresince bölgenin Hellespont ismini koruduğu anlaşılmaktadır. Bölge, ilk olarak İ.Ö. 129 yılında Asia eyaletinin bir parçası olarak Roma hükümdarlığına dâhil olmuştur.

Orhaneli Roma İmparatoru Hadrian (İ.S. 117 - 138) tarafından kurulan antik Hadrianoi kentinin üzerinde yer almaktadır. Kentin Hadrian tarafından kurulmuş olduğu bu dönemde başlayan sikke basımları ile de anlaşılmaktadır.

18. yüzyıl seyyahlarının gördükleri kalıntılar bugün neredeyse tamamen kaybolmuştur. Kentte gerçekleştirilecek sistematik bilimsel arkeolojik kazılar geçen asırda halen ayakta duran yapıların ve Hadrianoi'un öneminin ne olduğunu ve kentin büyüklüğünü (yayılm sahasını) ortaya koyabilecek sonuçlar verebilir. Özellikle bina temellerinin hafriyatları esnasında antik kente ait yapıların kalıntılarına rastlamak mümkündür. Hafriyat kazılarında bulunan mermer eserlerden bir bölümü hâlihazırda Orhaneli Belediye binasının bahçesinde sergilenmektedir.

Roma İmparatorluk Dönemi'nde, sosyal yapı olarak İmparatorluğun diğer bölgelerine göre Orhaneli'nde kölelerin biraz daha özgür davrandığı bilinmektedir. Belediye binasının bahçesinde bulunan bir yazıtta, Evandrios'un Kölesi Entrehi(o)s'un kendi babası için bir mezar taşı yaptırarak bunu babasının mezarına diktiği anlaşılmaktadır. Bu durum kölelerin de sosyal yaşamda belirli haklara sahip oldukları ve para kazandıklarını, para biriktirebildiklerini göstermektedir.

Hadrianoi, Roma ve Bizans Dönemleri'nde bir tekfurluk merkezi idi. Bu statüsü yörenin Osmanlıların fethine kadar sürdü (1261'den itibaren). Osmanlı Devleti'nin ilk sancağı olan Sultanönü'nün nahiyeleri arasında Adranos da bulunmaktadır. Adranos'un Durdu Bey tarafından fethedilmesinden sonra bu yerleşim merkezine Durdu Bey'in adından dolayı "Beyce" denmiştir. Osmanlı Dönemi'ne ait Erenler köyünde bulunan Erenler Camii ve Sırl köyünde bulunan Kurtçu Mehmet Efendi Türbesi bize Orhaneli ilçesinin Osmanlı Dönemi'nde de tarihe tanıklık ettiğini göstermektedir.

3.3.1.3 Nüfus ve sosyo-kültürel yapı

Bursa kent merkezindeki nüfus yoğunluğu köylerdeki nüfus yoğunluğundan çok daha fazladır ancak Orhaneli ilçesinde köy nüfus kent nüfusundan fazladır. Gelişimlerinin az

olması ana ulaşım ağlarına uzaklıklarıyla ve Uludağ'ın diğer yakasında konumlanmasıyla açıklanabilir. Orhaneli ilçesi diğer dağ ilçelerine göre Bursa merkezine daha yakın konumda olması sebebiyle daha fazla nüfusa sahiptir.

Orhaneli ilçesinde 2011 yıl sonu itibariyle 23099 kişi yaşamaktadır. Toplam nüfusun %51,03'ünü kadınlar oluşturmaktadır. Genel olarak incelendiğinde 2009-2011 yılları arasında, hem ilçe merkezinde hem de belde ve köylerdeki nüfus oranında düşüş yaşandığı saptanmıştır.

3.3.1.4 Eğitim

Orhaneli ilçe merkezi ve civar köylerinde okuma yazma oranı Kadınlarda % 91, erkeklerde ise % 99 ortalamayla oldukça iyi düzeydedir. Okuma yazma bilmeyen kesim genellikle 60 yaş ve üzerinde olanlardır.

3.3.1.5 Sağlık

Orhaneli ilçesinde sağlık grup başkanlığına bağlı 50 yataklı Devlet Hastanesi ve 6 sağlık ocağı bulunur. İlçe merkezinde 6 aile hekimi görev yapmaktadır ve 2012 yılında ikinci bir Devlet Hastanesinin inşaatı başlamıştır.

3.3.1.6 Ekonomi

İlçe ekonomisini tarım, hayvancılık ve madencilik ile birlikte buna dayalı işleme tesislerine oluşturmaktadır. Madencilik alanında Bursa Linyitleri Kömür İşletmeleri, ŞETAT Madencilik (Krom işletmesi), mermer ve granit ocakları faaliyet göstermektedir. Bursa Linyitleri Kömür İşletmelerinde üretilen linyit kömürü Orhaneli termik santralinde enerjiye dönüştürülmektedir.

Bursa ilindeki sanayi gelişmişliğin Orhaneli ilçesinde olmamasının temel nedeni ulaşımın güçlüğü ve merkeze uzaklığıdır. Bu sebeple ilçenin ekonomisi tarım, hayvancılık, madencilik, ormancılık ve bu alanlarda çalışan büyük ölçekli olmayan sanayi tesislerine bağlıdır. İlçenin en önemli tarım ürünü kiraz olup ihracatı yapılmaktadır. Başlıca tarım ürünleri buğday, ceviz, üzüm, şekerpancarı, arpa, mısır olup ayrıca az miktarda soğan, fasulye, zeytin üretilmektedir. Ayrıca hayvancılık da halkın önemli gelir kaynağıdır.

3.3.1.7 Kültürel yaşam

Yemekler

Gapçıklı Fasulye: Dalında kurutulan fasulye tencereye konup kaynatılır ve süzülür. Tencerede yağ, soğan kavrulup fasulyeler içine atılır. Üzerine su eklenip pişirilir.

Mısır Keşkeği: Taşta kalın olarak öğütülen mısır, suyun içinde kaynatılır. Yağ kullanılmaz. Kabarınca üstünün köpükleri alınır. Kuru fasulye de ayrı bir yerde pişirilip süzülür. Soğan kavrulur, fasulye ve mısır içine atılıp hepsi karıştırılır ve ezilir.

Kaçamak: Mısır değirmende öğütülüp elekte elenir. Ocakta kaynayan suya atılıp karıştırılarak pişirilir. Bir tepsi yağlanır, içine mısır unu dökülür. Yağlı kaşıkla, üstüne üstüne basılır. Ocakta kuru fasulye, ateşin üstüne konup pişirilinceye kadar kızartılır. Baklava gibi dilimlenir. Kaymakla, pekmez ya da yoğurtla yenir.

Höşmerim: Mısır unundan yapılır. Tepsiye döşenir. Kızartmadan, yoğurtla, pekmezle ya da kaymakla yenir.

Gartleç: Oklava ile açılan hamurun içine kavrulmuş ve rendelenmiş patates koyulup, orta boy uçlarından kapatılarak yağda kızartılır.

Çarşaf Böreği: Adını, hamurun çarşaf üzerinde yanlarından tutulup açılmasından almıştır. İçine ceviz, patates, kıyma vb. konulup ocağa verilir.

Yufka İslaması: Pişirilerek ıslatılan yufkalar, tepsiye kırılarak yerleştirilir. Üzerine malzemesi konarak yufkalar ıslatılarak yenir. Ayrıca et suyuyla da ıslatılıp yenilebilmektedir.

Beyce Pazarı

Geçmişte çok eskiye dayanan Beyce Pazarı'nda, köylülerin kendilerinden arttırdıkları yiyecekleri satmasıyla ünlüdür. Köylerde yapılan pekmezler, ballar; tarlada yetiştirdikleri sebze ve meyveleri bu pazara getirir ve evlerine katkıda bulunurlar. Sebze ve meyvenin yanında unutulmaya yüz tutmuş olan el sanatları da satışa sunulur. Nalbantlar, semerciler, demirciler, kaşıkcılar gibi ustalar yaptıklarını bu pazarda satarlar.

El Sanatları

Eski Osmanlı Şehri görüntüsü, zamanla binaların yıkılmasıyla ve beton binaların çoğalmasıyla kaybolmuştur. Şimdilerde modern bir ilçe görüntüsü almıştır. Eski günleri hatırlatan birkaç ev dışında şu anda eski bina, tarihi eser görmek oldukça zordur.

Bir zamanlar bazı evlerde bulunan küçük halı tezgahları da sökülmüştür. Orhaneli köylerindeki kilim tezgahları da zamanla unutulup giden adetlerimiz arasına girmiştir. “Herkes kaşık yapar ama sapını ortasına kadar denk getiremez” atasözümüz de, yapılması unutilan ve terk edilen kaşıkçılığımız gibi neredeyse tarih olmuştur.

Bu arada bir zamanlar halkının büyük bir çoğunluğunun tarla işi ile uğraştığı Orhaneli’nde çapa kazma yapımı ve tamiri ile uğraşanlar da artık bu işleri bırakmıştır. Terk edilen el sanatları arasında çanak, çömlek, saksı ve testicilik de bulunmaktadır. Bunun yanında küfe (köfün) ve sepet yapımı da yavaş yavaş unutulmaya yüz tutmuştur.

Bir zamanların önemli işlerinden olan kaşıkçılık, semercilik ve nalbantlık meslekleri de gençlerin bu mesleklere rağbet etmemesi nedeniyle bitmek üzeredir.

Yöreye Özgü Halk Kıyafetleri

Top don (Şalvar)- Çetrik, etek, gömlek, arkalık, şal - kuşak, yağlık (uçkur), hotoz başlık - yağmak, cepken yörenin gelenekselleşmiş yöreye özgü halk kıyafetleridir.

Avcılık-Balıkçılık

Orhaneli ve çevresinde yaban hayvanlarından en çok “Yaban Domuzu” vardır. Yaban domuzu orman olan her yerde görülür. Bunu sırayla “Kurt, tilki, çakal, sansar ve porsuk” takip eder. Az sayıda ayıya da rastlanmıştır.

Tavşan ve kınalı keklik eskisi kadar bol değilse de bulunur. Göçmen kuşlardan üveyik, güvercin, bildircin, bolca, çulluk ve ördek türleri yeterince görülür. Orhaneli’nde kara avcılığının yanı sıra dere ve barajlarda balık avcılığı yapılmaktadır. Kocasu Deresi (Rhyndakos) ve Çınarcık Barajı balık için en uygun yerlerdir.

At Yarışları

Rafan At Yarışı olarak gerçekleştirilen yarışlar ilçede genellikle düğünlerde yapılmaktadır. Yapılan yarışlara Bursa ve çevre illerden atlar davet edilir ve yarışta dereceye giren atlara ödülleri verilir. Bu at yarışlarını deneyimli hakem heyetinden seçilen kişiler yönetir.

Karagöz Şenlikleri

İlçenin kültürel özelliklerinin sergilendiği şenlikler her sene Haziran ayında yapılmakta olup 3 gün sürmektedir. Şenlikler boyunca Karagöz tanıtılmakta, ulusal ve yerel sanatçılar konserler vermekte ve yağlı güreş müsabakaları yapılarak ata sporu yaşatılmaya çalışılmaktadır. Festival süresi boyunca çeşitli tiyatro sanatçılarının Karagöz ve Hacivat canlandırmaları yaptığı meydan gösterileri düzenlenmektedir. Festivalin son gününde yöre kültürü motifleri ile işlenmiş oyunlar sergilenip, gelin alma törenleri düzenlenerek yöre kültürü canlandırılmakta, böylece yöresel kültür yeni nesillere aktarılmaktadır.

3.3.2 Büyükorhan

3.3.2.1 Coğrafi yapı ve iklim

Büyükorhan ilçesinin deniz seviyesinden yüksekliği 830 m. olup yaklaşık %50'si ormanlarla çevrilidir. İlçe doğuda Harmancık, batıda M.Kemalpaşa, kuzeyde Orhaneli, güneyde ise Balıkesir'e bağlı Dursunbey ilçeleri ile çevrilidir. İlçede yazların sıcak ve kurak, kışların soğuk ve yağışlı geçtiği Akdeniz iklim özellikleri görülmektedir. En yüksek sıcaklık yaz mevsiminde 30–35°C olmakla beraber sıcaklıklar kışın ortalama 4–6 °C'ye düşmektedir. İlçe coğrafi bakımdan engebeli ve dağlık bir yapıdadır. Yüzölçümü 672 km²'dir. Aliova Çayı ilçenin güneyinden geçmektedir. Ayrıca tarımsal sulama amaçlı iki adet gölet bulunmaktadır. Yer altı su kaynaklarından arazi sulamasında yararlanılmaktadır.

3.3.2.2 Tarihçe

Orhaneli, İmparator Adriyanus'un kurduğu bir yerleşim alanıdır. Bu dönemde Adırnas Mabedi ve okulu inşa edilmiştir. Tarih kaynaklarını araştırdığımızda Büyükorhan'ın adına açık olarak rastlanmamakla birlikte Atranos isminden yola çıkılarak yorum getirmek mümkün olmuştur. Adı geçen bölge pek çok kaynaklarda önceleri İmparator Adriyanus'un sonraları ise Orhan Bey'in av sahası olarak bahsedilmektedir. Orhaneli'nin açılması ile Büyükorhan çevresinin de yerleşime açıldığı düşünülmektedir.

Büyükorhan ve çevre yerleşmelerinin menşei araştırıldığında yöre halkının Oğuz Boyuna bağlı Kayı Aşiretinden geldikleri görülür. Göktürk Devletinin yıkılmasından sonra Oğuz Boyuna bağlı Kayı Aşireti Orta Asya'dan göç ederek Selçukluların bulunduğu Anadolu'ya gelmişlerdir. Anadolu'ya girdiklerinde ilk yerleşim alanı olarak Bitlis yöresini seçmişlerdir. Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat'ın yaptığı bir savaşta gösterdikleri yararlılık sebebiyle Domaniç, Bilecik Yöresi kendilerine yurt olarak gösterilmiştir. Bundaki asıl amaç Selçuklunun Bizans'a karşı sınırlarını koruma isteğidir.

Bilecik ve Söğüt'ü ikincil yerleşim birimi seçen Kayılar zamanla çevreye yayılmaya başlamışlardır. Bu ihtiyaç fetih arzusu ile desteklenip 1326 da Bursa'nın Fethine sebep olmuştur. Kayıların bazı kolları Söğüt, Domaniç, Kütahya, Tavşanlı üzerinden gelerek Adranos Tekfurluğu'nun hâkimiyetindeki bu bölgeyi almışlardır. O dönemde tekfurluğun merkezi Kadıköy mevkiidir. O dönemden bugün Maşatlık Gâvur Mezarlığı mevki adı verilen yörede Tuğla, Desti Parçaları, Kara Mıh ve Kale kalıntıları mevcuttur.

Yörenin fethinden sonra Ortaçlar, Eskiköy, Hallar mevkilerinde bir kaç yörük obası kurulmuştur. Zamanla büyüyen ve kalabalıklaşan obalar içerisinde en önemli yeri Ortaçlar olacaktır. Ortaçlar'ın Yeniçeri baskısı sebebiyle Kirmasti'nin (M. Kemalpaşa) kurşunlu köyünü üçüncül yerleşim alanı olarak seçtikleri bilinmektedir. Eskiköy ve Hallar mevkilerinde kalan Karakeçili Obaları tarafından bu yöreye Orhan Bey'e ithafen Orhan-ı Kebir adı verilmiştir. Bugünkü halkın ataları olarak bu gruplar bilinmektedir.

1944 yılında Orhaneli'ye bağlı bir nahiye özelliği kazanmış, 1967'de belde olmuştur. 1987'de ise ilçe statüsünü kazanmıştır.

3.3.2.3 Nüfus ve sosyo-kültürel Yapı

Büyükorhan nüfusunu yaklaşık 12,256 kişi oluşturmaktadır. İlçede kadın nüfus oranı % 51,17'dir.Yıllar itibariyle incelendiğinde, ilçe merkezi hem de köylerdeki nüfusta arası düşüş yaşandığı gözlenmiştir.

3.3.2.4 Eğitim

Okuryazarlık oranı ortalama %81,40 olup; bu oran kadınlarda %72,01, erkeklerde ise %91,35'dir. İlçede okullar genel olarak küçük olup ve derslik başına düşen öğrenci sayısının (19), Bursa geneline göre (34) düşüktür.

3.3.2.5 Sağlık

İlçede bir adet devlet hastanesi bulunmaktadır.

3.3.2.6 Ekonomi

İlçede ekonomik ekonomik olarak en önemli alan hayvancılıktır. İlçede var olan ve Cuma düzenlenen hayvan pazarı sayesinde diğer ilçelerle ekonomik ilişkiler artmaktadır. Bursa'da tren yolunun geçtiği tek ilçe olan Büyükorhan'nın Bursa merkeze uzaklığı yaklaşık olarak güzergâhının geçtiği tek ilçedir ve Bursa merkeze olan uzaklığı yaklaşık 87 km'dir.

İlçe, ekonomik açıdan Orhaneli, Tavşanlı, Balıkesir iline bağlı Dursunbey İlçesinin civar köyleri ve biraz da Keles ve Harmancık ilçeleriyle ilişkilir.

Orman alanlarının geniş olması ve tarım arazilerinin azlığına birlikte çok miktarda büyükbaş ve küçükbaş hayvan bulunması nedeniyle ilçede hayvancılık önem taşır. Büyükbaş hayvancılığın nedeniyle küçükbaş hayvancılığa yönelim vardır. Ortalama Günlük ortalama 35-50 ton süt üretimi yapılmaktadır. Tarımsal üretimin en önemli ögesini yıllık 3500-4000 ton üretim ile çilek oluşturmaktadır.

Sulama olanaklarının azlığı nedeniyle sulu tarım imkânı yok denecek kadar azdır. Bu sebeple ilçede tarım ürünü çeşitliliği çok azdır. Damlama sulama yöntemi belirli bölgelerde kullanılmakta olup yaygın değildir. İlçenin diğer önemli tarım ürünleri kiraz,

ceviz, erikdir. Arıcılık ise bakım şartlarının zorluğundan dolayı sadece birkaç köyde yapılmaktadır.

İlçede çok önemli alanlar olmasa da faaliyette bulunan bir krom ve bir de mermer ocağı bulunmaktadır. İlçede bir dönem granit madeni ve işleme tesisi mevcut iken şu an faaliyette değildir ve ticari sayılabilecek bir maden çıkarımı veya işlemesi yapılmamaktadır.

3.3.2.7 Kültürel yaşam

Büyükorhan ilçesinde az sayıda bulunan doğal güzellikler turizm açısından değerlendirilebilmektedir. Dügüncüler Köyü'nde bulunan sıcak su kaynakları hamam olarak değerlendirilmekte, Aliova Çayı ise doğa turizmi bakımından önemli bir potansiyele sahiptir. Uzun bir parkur bulunan Aliova Çayı'nda rafting sporu yapılabilmektedir. Tarihi Burunca Asma Köprüsü de belirli dönemlerde ziyaretçileri ağırlamaktadır.

Görecik Yaylası ilçe merkezine çok yakın olup burada her yıl Haziran ayında, Yörük ve Türkmen Şenliği yapılmaktadır. Bu alan ayrıca yılın belirli dönemlerinde kamp alanı olarak da kullanılmaktadır. Bayındır Mağarası turizm değerine sahip olmakla beraber havanın astın hastalığını tedavi edici yapısı vardır. Sarkıtlardan oluşan mağaranın tedavi edici bu özelliği ilçedeki önemini arttırmaktadır. Mağarada uzun bir yürüyüş alanı da bulunmaktadır.

Derecik Bazilikası ilçedeki önemli tarihi yapılardandır. MS 2-3. yüzyıla dayandığı belirtilen bazilikanın İznik ilçesinde yer alan Ayasofya ile benzer motiflerinin bulunduğu bilgisine ulaşılmıştır. İyi korunmuş olan mozaiklerin ortaya çıkması buranın ziyaretçi sayısının artmasına sebep olup turizm değerini arttıracaktır.

4. BULGULAR

PTERIDOPHYTA

4.1. ADIANTHACEAE

4.1.1 *Adiantum capillus-veneris* L.

Rizomu yoğun şekilde kahverengi, darca lanseolat pullarla kaplı eğreltilerdir. Yapraklar 10-40 cm, bipinnat, yaprak sapı yaprak ayası kadar, parlak siyah, tüysüz. Yaprakların son segmentleri ince, donuk mavimsi yeşil, kuneat, kısa saplı, üst tarafta 2-8 geniş loplu, orta damar yok. Soruslar yaprakların kıvrık kenarlarında, her lopta birkaç tanedir (Davis 1965).

Habitat (yetiştirme ortamı): Akarsu ve dere kenarları (Davis 1965)

Türkiye'deki yayılışı: Kuzey, Batı ve Güney Anadolu (Koçyiğit 2005)

Genel yayılışı: Amerika ve Asya'nın sıcak bölgelerinde yayılış gösterir (Koçyiğit 2005).

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey

Yöresel ismi: Baldırıkara, karabaldır

Kullanılan kısımları: Kök

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı: Köklerinden hazırlanan dekoksasyon öksürük kesici ve balgam söktürücü olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı: Dekoksasyonu dahilen böbrek taşlarını düşürmek amaçlı kullanılır (Koçyiğit 2005).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Faymasağı, İshalotu, Karabacak, Arapsağı, Altıparmakotu (Koçyiğit 2005).

Kimyasal bileşimi: Müsilaj, tanen, acı madde (Koçyiğit 2005)

Bilinen etkisi: Balgam söktürücü etkisi bilinmektedir (Koçyiğit 2005)

4.2. EQUISETACEAE

4.2.1 *Equisetum arvense* L.

Fertil ve steril fertler olmak üzere 2 tip bireyi vardır. Steril gövde 20-80 cm uzunluğunda, yeşil, dallanmış, hafifçe pürüzlü, 6-19 adet derince olukludur. Kınlar yeşil, oluk benzeri dişli, 1 kaburgalı, akuttur. Merkezi boşluk gövde çapının ½ si kadardır. Dallar yayık, 3-4 oluklu, en alttaki internodyum gövde kınından daha uzundur. Fertil gövdeler 25 cm, basit, kahverengi, 4-6 sayıda gevşek kınılıdır. Sporofil başağı 1-4 cm'dir (Davis 1965).

Habitat (yetiştirme ortamı): Nemli yerler, dere kenarları (Davis 1965)

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın (Davis 1965)

Genel yayılışı: Dünyada Kuzey Amerika, Kanarya adaları, Kuzey Afrika, Japonya, Kuzey Asya, Avrupa'da yayılmıştır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey, Cumhuriyet

Yöresel ismi: Gavur çamı, kırkkilit

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı: Toprak üstü kısımları infüzyon halinde böbrek taşlarının düşürülmesi için kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Bitkinin fertil ve steril gövdeleri infüzyon şeklinde ağrı kesici olarak kullanılır (Aktan 2011).
- b. Burun kanamalarına ve unutkanlığa karşı, saçlarda kepek önleyici olarak kullanılır (Aktan 2011).
- c. Kökü gıda olarak tüketilir (Balos 2007).
- d. Haricen yaraların yıkanması ve temizlenmesinde kullanılır (Baytop 1999).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Kındırğa, At kuyruğu, Boğumcuk otu, Kırkkilit otu, Zemberek otu, Çam otu, Kırk boğum, Tilki kuyruğu, Katır kuyruğu (Aktan 2011)

Kimyasal bileşimi: Saponin, silisilik asit, tanen ve az miktarda alkaloidler (palustrin, nikotin ve diğerleri) taşımaktadır.

Bilinen etkisi: İdrar söktürücü, taş ve kum düşürücü, iç kanamaları (mide kanaması) durdurucu ve yara iyi edici etkileri vardır.

SPERMATOPHYTA / GYMNOSPERMAE

4.3 AMARANTHACEAE

4.3.1 *Amaranthus chlorostachys* Willd.

Genellikle koyu yeşil renkte, 30-100 cm boyda, seyrek kolayca düşen yünsü tüylü, tek yıllık bitkidir. Yapraklar 3-8 x 2-6 cm, romboit-ovat, uzun petiollüdür. Uzun brakteoller 2-6 mm, sivri uçludur. Periant segmentleri 5, elongat lanseolat ya da daralmış eliptik, oblong veya akuttur. Meyve kapaklı bir kapsula, kapak biraz kırışıktır (Davis 1967).

Habitat (yetiştirme ortamı): Nemli bölgeler (Davis 1967)

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Temmuz (Davis 1967)

Türkiye'deki yayılışı: Batı anadolu (Davis 1967)

Genel yayılışı: Tropik bölgeler ve Kuzey Amerika'da yaygındır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Kınık

Yöresel ismi: İştir

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı: Taze toprak üstü organ yapıları yağda soğanla kavrulmuş yemeği yapılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Çiğ olarak salatalarda kullanılır (Aktan 2011).
- b. Taze ya da kurutulmuş hayvan yemi olarak kullanılır (Kızıllarslan 2008).
- c. Börek içi olarak kullanılır (Kızıllarslan 2008).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Telliştir, İştir, Karagözmancarı (Kızıllarslan 2008)

Kimyasal bileşimi: Mineraller, protein ve yağ asitleri (Kızıllarslan 2008)

4.3.2 *Beta vulgaris* var. *vulgaris* L.

İki yıllık bir bitki olup birinci yıl sadece rozet yaprakları vardır ve çiçek açamaz. Rozet yaprakları geniş mızrak veya bel şeklinde olup kenarları dalgalı, koyu yeşil renkli ve uzun saplıdır. İkinci yıl boyu 50-20cm bulan uzun boylu bir bitki olur ve tepedeki çiçekleri salkım şeklinde topluca bir arada ve yeşil renklidir. Köklerinin 1/10'u dışarıda geri kalan kısmı içeridedir. Dışı sarımsı beyaz, içi beyaz renkte, silindir şeklinde başlar ve koni şeklini alır. Kırmızı pancarın yaprakları kahverengimsi kırmızı renkte, kökleri genellikle küre şeklinde, şeker pancarına göre küçük dışı grimsi kırmızı içi ise kan kırmızısıdır.

Habitat (yetiştirme ortamı): Açık meralık alanlar, tarlalar

Çiçeklenme zamanı: Mart- Temmuz

Türkiye'deki yayılışı: Kültür bitkisidir.

Genel yayılışı: Vatanının doğu Akdeniz ülkeleri, Türkiye, Suriye, Filistin ve Mısır olduğu ve buradan dünyanın diğer ülkelerine yayıldığı tahmin edilmektedir.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Durhasan

Yöresel ismi: Çükündür

Kullanılan kısımları: Yapraklar

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı: Yapraklar suda kaynatılarak karın ağrısını gidermek amacıyla ağrılı bölgeye sarılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Yaprakları deri yanıklarının tedavisinde deri üzerine konulur (Baytop 1999).
- b. Bitkinin yapraklarından yemek yapılarak, sarımsaklı yoğurtlu yenir (Kayabaşı 2011).
- c. Bitkinin yaprakları soğan ile kavrulur börek yapımında kullanılır (Kayabaşı 2011).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Yabani pancar (Baytop 1999)

Kimyasal bileşimi: Aminoasitler, sakarozlar, saponinler, allantoin, nitratlar, mineraller ve vitaminler içerir.

Bilinen etkisi: Yara iyi edici özelliği vardır.

4.4 AMARYLLIDACEAE

4.4.1 *Galanthus plicatus* L. subsp. *byzantinus* (Baker) Gottlieb. Tannenhain

Soğanı subglobostan ovoide kadar, 2-3 x 1.7-2 cm'dir. Yapraklar oblanseolat veya şerit şeklinde, olgunlukta hafifçe kıvrılmış, uç kısmı obtus, maviye çalan yeşil renkte, üst yüzeyinde hafifçe soluk renk merkezi bir bant vardır. Skap 9-22 cm'dir. Dış periant segmentleri dışbükey, eliptikten obovata kadar, iç segmentler düz, uç kısmı dışa doğru çan şeklinde değildir. Filamentler 0.5-1 mm, anterler 6-7 mm'dir. Kapsül 16 x 12 mm'dir. Endemiktir (Davis 1984).

Habitat (yetiştirme ortamı): Kaya çatlakları (Davis 1984)

Çiçeklenme zamanı: Ocak- Nisan (Davis 1984)

Türkiye'deki yayılışı: Marmara bölgesi (Davis 1984)

Genel yayılışı: Batıda İspanya; Kuzeyde Fransa, Almanya, Polonya, İtalya, Yunanistan ve Türkiye; Doğuda Ermenistan ve Ukrayna'ya kadar doğal yayılış gösterir.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Akçabük, Sadağı

Yöresel ismi: Kardelen

Kullanılan kısımları: Tüm bitki

Kullanım amacı: Mezarlık süs bitkisi

Yöresel kullanımı: Gösterişli çiçeklerinden dolayı mezarların üzerinde süs bitkisi olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı: Aynı amaçlı kullanımı literatürde bulunmaktadır (Aktan 2011)

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Akçabardak (Aktan 2011)

Kimyasal bileşimi: Galanthamin, hemanthamin, licorin, narsiklasin, lektinler

Bilinen etkisi: Zehirli olduğu bilinmektedir.

4.5 ANACARDIACEAE

4.5.1 *Pistacia terebinthus* L. subsp. *terebinthus* L.

6 m'ye kadar uzunlukta çalılar veya küçük ağaçlar. Yapraklar düşücü, imparipinnat; yaprakçıklar (1-)2-4(-6) çift, ovat-oblong veya oblong-lanseolat, 3-7(-8) x 1.8-3(-4) cm boyutlarında, obtus, akut veya akuminat, mukronat, çıplak, üstte koyu yeşil, altta daha soluk renkte, ortadaki yaprakların uçtaki segmentleri yandakiler kadar; yanlardaki

segmentler ovat–oblong, obtus; yaprak ekseni kanatlı değil, çıplak. Meyveler panikula halinde, küresel veya genişçe obovat, 5–6 x 4–6 mm boyutlarındadır (Davis 1972).

Şekil 4.1 *Pistacia terebinthus* L. subsp. *terebinthus* Foto: R. Daşkın

Habitat (yetiştirme ortamı): Makilik alanlar (Davis 1972)

Çiçeklenme zamanı: Mart-Mayıs (Davis 1972)

Türkiye’deki yayılışı: Akdeniz ve Anadolu’ya ulaşır. Türkiye’de özellikle Batı ve Güney Anadolu’daki maki formasyonu içerisinde çalı halinde sık rastlanır.

Genel yayılışı: Genel coğrafi dağılışı batıda Kanarya adalarından başlayarak doğu Akdeniz ve Anadolu’ya ulaşır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Koçuköy, Kımık, Zaferiye

Yöresel ismi: Menengiç, çitlenbik, çetlemek

Kullanılan kısımları: Yapraklar

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı: Yapraklarından hazırlanan infüzyon öksürük, astım ve bronşit tedavisinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Yapraklı küçük bir sürgünü çocuklara süs ve nazarlık olarak asılır (Bulut 2008).
- b. Kabız olarak günde 2-3 defa 0,5 gr kullanılır (Baytop 1999).
- c. Olgun meyvelerin sıkılmasıyla elde edilen yağ yemeklik kullanılır (Baytop 1999).
- d. Meyvelerin kavrulduktan sonra ezilmesiyle elde edilen sıvı ‘menengiç kahvesi’ adı altında kahve yerine kullanılır (Baytop 1999).

Türkiye’deki diğer yöresel isimleri: Melengeç, Tetere, Tetre, Deli çetlemik (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: %60 oranında tanen taşımaktadır. Meyveler rezin, uçucu yağ ve sabit yağ taşımaktadır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Meyveler idrar söktürücü ve kuvvet verici etkiye sahiptir (Baytop 1999).

4.5.2 *Rhus coriaria* L.

Genç dalları, sıkça kahverengi tomentoz, 0.5-3 m uzunluğunda çalılar. Yapraklar 9-15 adet yaprakçıklı, yaprakçıklar genişçe lanseolattan eliptiğe kadar değişen şekillerde, serrat veya derince serrat kenarlı, üst ve alt yüzlerde seyrek piloz, alt yüzde damarlar boyunca küçük kılsı tüylü. Petaller yeşilimsi beyaz, 3-4.5 mm. Drupa tipi meyve küresel, villoz, kırmızımsıdır (Davis 1972).

Şekil 4.2 *Rhus coriaria* L. (Sumak) Foto: R. Daşkın

Habitat (yetiŒme ortamı): Çalılık ve ormanlık alanlar ile dağların yamaçları (Davis 1972).

Çiçeklenme zamanı: Haziran- Temmuz (Davis 1972).

Türkiye'deki yayılıŒı: Ege ve Güney Anadolu (Davis 1972).

Genel yayılıŒı: Kırım, Kafkasya, Kuzey İnan ve Akdeniz lkeleri (Koçyiğit 2005).

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Piribeyler, Yenice

Yöresel ismi: Sumak

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Meyveler kurutulup toz haline getirildikten sonra salata ve yemeklerde baharat olarak kullanılır.
- b. Meyvelerinden elde edilen sumak ekŒisi yemeklerde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Yöresel kıyafetlerin siyah renge boyanmasında kullanılır (Aktan 2011).
- b. Œeker hastalığı, hemoroid ve ülser tedavisinde kullanılır (Aktan 2011).
- c. Yanık tedavisinde, egzamada, ishale karŒı ve keçilerin sütünün arttırılması için kullanılır (Aktan 2011, Metin 2009, Gençay 2007).
- d. İnfüzyon halinde dahilen boğaz ve diŒ eti hastalıklarında gargara olarak kullanılır (Baytop 1999).
- e. Derilerin tabaklanmasında ve kumaŒların boyanmasında kullanılır (Koçyiğit 2005, Polat, 2010).
- f. DiŒ eti hastalıklarının tedavisinde kullanılır (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Alben, Boya otu, Derici susağı, Mavru, Sımak, Somak, Tadım, Tahri, Tahru, Tatari, Tetra ağacı, Tetere, Teteni, Tetirli, Tetre, Tirimli, Titre, Tutuba, Tutum, Tutluba (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Meyve tanen, uçucu yağ, organik asitler ve bunların tuzlarını taşımaktadır. Yapraklar ise tanen, şekerleri mum ve flavon türevi renk maddeleri taşır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Kabız, kan kesici ve antiseptik etkilere sahiptir (Baytop 1999).

4.6 APIACEAE

4.6.1 *Anethum graveolens* L.

Bu tür 60 cm'e kadar yükselebilen, tüysüz, bir yıllık otsu bir bitkidir. Çiçekler şemsiye durumunda toplanmış ve sarı renklidir. Yapraklar çok parçalıdır. Meyve 3-4 mm uzunlukta, koyu esmer renkli ve üzeri tüsüzdür. (Baytop 1999).

Habitat (yetiştirme ortamı): Tarla ve bahçelerde görülür. Kumlu ve tınlı topraklara uyumludur.

Çiçeklenme zamanı: Nisan- Haziran

Türkiye'deki yayılışı: Marmara, Batı ve Kuzey Anadolu'da yaygın

Genel yayılışı: Akdeniz bölgesi, Avrupa, Orta ve Doğu Asya

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Erenler

Yöresel ismi: Börekotu, tarhanaotu, duvakotu

Kullanılan kısımları: Tohum ve yapraklar

Kullanım amacı: Halk sağlığı ve gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Taze yaprakları yemek ve salatalarda koku ve tat vermek için kullanılır.
- b. Taze yapraklar peynirle karıştırılarak börek içi olarak kullanılır.
- c. Tohumlar tazeyken böbrek taşlarını düşürmek amacıyla yutulur.

Literatürdeki kullanımı: Meyvelerinden hazırlanan infüzyon yatıştırıcı, gaz söktürücü ve hazmettirici olarak kullanılmaktadır (Baytop 1999).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Dereotu, durakotu, tereotu, turakotu (Baytop 1999).

Kimyasal bileşimi: Meyveler tanen, rezin, sabit yağ ve uçucu yağ taşımaktadır (%3-4). (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Yatıştırıcı ve mide rahatsızlıklarını iyi edici etkisi bilinmektedir (Baytop 1999).

4.6.2 *Conium maculatum* L.

30-200 cm yüksekliğinde, iki yıllık otsu aromatik bir bitkidir. Gövde tüysüz, çok dallı, içi boş ve üzeri siyahımsı mor beneklidir. Yapraklar koyu yeşil renkli 2-4 pinnattır. Çiçekler 8-14 dallı umbelladır. Kaliks belirsizdir, korolla ise beyaz renklidir. Meyve geniş ovattan yarı orbikulara kadar yanlardan basılmış gibi görünen iki merikarpın biraraya gelmesi ile oluşmuş bir şizokarptır. Merikarplar kaburgalıdır. Kötü kokuludur (Davis 1972).

Habitat (yetiştirme ortamı): Gölge ve rutubetli yerler, yol ve su kenarları (Davis 1972)

Çiçeklenme zamanı: Nisan- Ağustos (Davis 1972)

Türkiye'deki yayılışı: Türkiye'nin her bölgesinde yaygındır (Davis 1972).

Genel yayılışı: Avrasya, Kuzey Afrika (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey, Erenler

Yöresel ismi: Baldıran otu

Kullanılan kısımları: Tüm vejetatif ve generatif organ yapıları

Kullanım amacı: Zehir

Yöresel kullanımı: Bitki zehirli olduğundan hayvanların tüketmesinden özellikle kaçınılmaktadır. Sadece zehir amaçlı kullanılmakta olup başka bir amaçla kullanılmamaktadır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Dişlerdeki kurdu düşürmek için kullanılır (Aktan 2011).
- b. Ağrı kesici olarak kullanılır (Baytop 1999).

- c. Kuru gövdesinden fırıldak yapılıdır (Bulut 2008).
- d. Bitkinin yaprakları bir eldiven ile parçalanarak ağrıyan el ya da ayağa bağlanarak 15-20 dakika bekletilirse ağrıyı geçirmektedir (Kayabaşı 2011).
- e. Gövdesi içi boş olması sebebiyle makara olarak kullanılır (Koçyiğit 2005).
- f. Kuru gövdelerinden çocuklar için uçurtma yapılıdır (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Ağı otu, Ağu otu, Baldıran, Devetabanı, Hırhındırık, Hırhındirik, Körek, Şesiye otu, Yılanotu, Ördekkalemi (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Piperidin türevi alkaloidler (koninin, konisein, konhidrin) taşımaktadır. Otsu kısım alkaloid bakımından oldukça fakirdir. % 0.05 ile 0.020 arasında alkaloid taşır. Meyvelerde ise alkaloid miktarı % 1 civarındadır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Meyveleri ağrı kesici etkiye sahiptir. Fakat çok zehirli olduğundan günümüzde dahilen kullanılmamaktadır (Baytop 1999).

4.6.3 *Coriandrum sativum* L.

Bu tür 20-60 cm yükseklikte, tüsüz, bir yıllık ve otsu bir bitkidir. Yapraklar parçalı, çiçekler beyaz veya pembe renklidir. Bütün bitki özel bir kokuya sahiptir. Meyve esmer sarı renkli, küre biçiminde, 2-7 mm çapında, özel kokulu, baharlı, tatlımsı ve yakıcı lezzetlidir (Baytop 1999).

Habitat (yetiştirme ortamı): Hiç sulanmamış ya da çok az sulanmış killi ağır topraklar ideal yetiştirme ortamıdır (Ulutaş ve ark. 2018).

Çiçeklenme zamanı: Haziran – Temmuz (Ulutaş ve ark. 2018).

Türkiye'deki yayılışı: Kültür bitkisidir (Ulutaş ve ark. 2018).

Genel yayılışı: Batı Asya ve Kuzey Afrika'nın yerli tek yıllık bitkisidir ancak Akdeniz bölgesinde de yaygındır (Ulutaş ve ark. 2018).

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Başköy, Ortaköy

Yöresel ismi: Ay otu, abaza otu

Kullanılan kısımlar: Toprak üstü kısımlar

Kullanım amacı: Gıda, halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. Yemeklere tat ve koku vermesi için kurutulularak baharat olarak kullanılır.
- b. Taze olarak salatalarda kullanılır.
- c. Toprak üstü kısımlar tazeyken çiğ olarak adet ağrılarını gidermek için kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. İştah açıcı, gaz söktürücü ve hazmettirici olarak kullanılmaktadır (Baytop 1999).
- b. Bazı içkilerin (likörler) hazırlanmasında da kullanılır (Baytop 1999).
- c. Toz haline getirilmiş meyvesinin ya da kuru ekstresinin, çayının, tentürünün, dekoksiyonunun ya da infüzyonunun dispepsi şikayetlerinde, iştah kaybında, konvülsiyonda, uykusuzlukta ve anksiyetede kullanılabileceği saptanmıştır (Ulutaş ve ark. 2018).
- d. Geleneksel olarak, kişniş anoreksi, hazımsızlık, mide gazı, diyare, ağrı ve kusma gibi mide-bağırsak hastalıklarını tedavi etmek için kullanılmıştır (Ulutaş ve ark. 2018).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Kişniş, kara kimyon (Baytop 1999), Çin maydonozu (Ulutaş ve ark. 2018).

Kimyasal bileşimi: Uçucu yağ (%0,3-0,4), tanen, rezin ve şekerler içerir (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: İştah açıcı ve mide rahatsızlıklarını iyileştirici etkisi bilinmektedir.

4.6.4 *Ferula communis* ssp. *communis* L.

2,5 m boyunda olabilen çok yıllık otsular. Stem diktir. Yapraklar 4-5 pinnattır. Yaprakların üst yüzeyi yeşil, alt yüzeyi ise yeşil ya da mavidir. Çiçekler umbel halindedir ve 15-40 çiçekli. Çiçekler hermafrodit'tir.

Habitat (yetiştirme ortamı): Yol kenarları, tarlalar, açık orman ve çalılıklar

Çiçeklenme zamanı: Haziran- Temmuz

Türkiye'deki yayılışı: Özellikle Ege ve Marmara'da yaygın

Genel yayılışı: Bitkinin dünyaya yayılışının Doğu Akdeniz ve Orta Asya dolaylarından gerçekleştiği düşünülmektedir.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Koçuköy, Ortaköy

Yöresel ismi: Çakşırotu

Kullanılan kısımları: Yapraklar

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı: Taze yapraklar çiğ olarak kalp ve damar hastalıklarından korunmada tüketilir.

Literatürdeki kullanımı: Literatürde farklı bir kullanımına rastlanmamıştır.

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Atkasnağı, Hiltik, Şeytanotu

Kimyasal bileşimi: Kökler nişasta, tanen, saponin, alkoloit, rezin ve uçucu yağ taşımaktadır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Kökleri ezilip balla karıştırılarak kullanıldığında cinsel gücü arttırıcı etkisi olduğu bilinmektedir (Baytop 1999).

4.6.5 *Foeniculum vulgare* Miller

Bitki 1-1.8 m yüksekliğinde, dik, tüysüz ve dallanmış gövdeli çok yıllık otsu bir bitkidir. Taban yaprakları 3-4 pinnat, uç segmentler ipliklidir. Çiçek 8-15 dallı bir umbelladır. Kaliks belirsizdir. Korolla sarı renklidir. Brakte ve brakteoller bulunmaz. Meyve ovatoblong şekilli, iki merikarpın biraraya gelmesiyle oluşmuş bir şizokarptır. Merikarplar kaburgalıdır. Aromatik, tüysüz bir bitkidir (Davis 1972).

Habitat (yetiştirme ortamı): Kuru yamaçlar, nehir kenarları, kültür alanları ve çam ormanlarının açıklıkları (Davis 1972)

Çiçeklenme zamanı: Mayıs – Eylül (Davis 1972)

Türkiye'deki yayılışı: Kuzey, Batı ve Güney Anadolu' da yaygın (Davis 1972)

Genel yayılışı: Batı, Güney ve Orta Avrupa, Kuzey Afrika, Güneybatı Asya (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Deliballılar, Sadağı, Kınık

Yöresel ismi: Arapsaçı

Kullanılan kısımları: Topraküstü kısımlar

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Taze toprak üstü kısımları çiğ salata olarak tüketilir.
- b. Taze toprak üstü kısımları yağda kavrulup pişirilerek yemeği yapılır.
- c. Kavrulan ot yemeğinin üzerine yumurta kırılarak da tüketilebilir.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Özellikle ağır yağlı yemeklerden sonra sindirimi kolaylaştırmak için rezene tohumundan hazırlanan dekoksasyon çay gibi içilir (Emre, 2003; Polat 2010).
- b. Dekoksasyon halinde gaz giderici olarak kullanılır (Koçyiğit 2005, Aktan 2011).
- c. Taze yapraklarından köfte yapılır (Koçyiğit 2005)
- d. Bitkinin yaprakları yemeklere koku ve tat vermek için kullanılmaktadır (Koyuncu 2005).
- e. Kaynatılıp ıltılan suyu gözlere sürülür. Göz bulanıklığını ve kaşıntıyı giderir (Polat 2010).
- f. Anne sütünü arttırmak ve uykusuzluğu gidermek için kullanılır (Aktan 2011).
- g. Gıda sanayisinde bazı alkollü içeceklerin yapımında anason yerine ve pastacılıkta kullanılır (Koçyiğit 2005).
- h. Göğüs yumuşatıcı ve sakinleştirici olarak kullanılır (Koçyiğit 2005).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Arapsaçı, Bokluk otu, Cumhur, Çumra, Erezene, Ezertere, Isıra, İrezdene, Mayana, Meletüre, Meyana, Muyana, Raziyan, Rezdane, Rezdene, Rezen, Rezene, Sıra, Sırta, Sincibil, Sincilip, Yabani rezene (Bulut 2008); Kokar ot (Aktan 2011).

Kimyasal bileşimi: Meyveler nişasta, şeker, müsilaj, tanen, sabit ve uçucu yağ içermektedir. Uçucu yağ içerisinde bazı aldehit, keton, terpen, anethol ve estragol vardır (Baytop 1999, Aktan 2011).

Bilinen etkisi: Midevi, gaz söktürücü ve süt arttırıcı etkilere sahiptir. Yaprakları yara iyileştirici, kökü ise idrar arttırıcı özelliktedir (Baytop 1999).

4.7 APOCYNACEAE

4.7.1 *Nerium oleander* L.

6 m'ye kadar uzanan çalılardır. Yapraklar çoğunlukla çevrel, çok darca eliptik, akut, tabanda kısa bir yaprak sapı şeklinde daralmış, 6-30 x 1-3 cm boyutlarında, derimsi, belirgin orta damarlı ve çok sayıda ince, paralel yan damarlıdır. Kaliks 5-7 mm, puberulenttir. Korolla pembe veya kırmızı, huni şeklinde, 2.5-4.5 cm'dir. Meyve foliküldür. Foliküller 10-18 cm'dir. Tohumlar yaklaşık 4 mm'dir (Davis 1978).

Habitat (yetiştirme ortamı): Akarsu kenarları, dere yatakları, nemli yerler (Davis 1978).

Çiçeklenme zamanı: Nisan- Eylül (Davis 1978)

Türkiye'deki yayılışı: Akdeniz ve Ege Bölgesinde yaygındır (Aktan 2011)

Genel yayılışı: Akdeniz ve Doğu Asya

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Aktaş, Kabaklar, Ortaköy

Yöresel ismi: Zakkum

Kullanılan kısımları: Bitkinin tamamı

Kullanım amacı: Süs bitkisi

Yöresel kullanımı: Göz alıcı güzellikteki pembe ve beyaz çiçekleri olduğundan park ve bahçelerde süs bitkisi olarak kullanılmaktadır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. İdrar arttırıcı ve kalp kuvvetlendirici olarak kullanılır (Aktan 2011).
- b. Zehir olarak kullanılır (Baytop 1999).
- c. Vücut parazitlerine karşı kullanılır (Baytop 1984).
- d. Kansere karşı kullanılır (Bulut 2008, Polat 2010, Gençay 2007).
- e. Mantar tedavisinde kullanılır (Ertuğ 2004, Polat 2010, Gençay 2007).
- f. Yakacak olarak kullanılır (Gençay 2007).
- g. Gövde kabukları dış temizliğinde kullanılır. Kulak ağrılarının dindirilmesi için kullanılır (Gençay 2007).
- h. Romatizma tedavisinde, çıban tedavisinde, egzama tedavisinde, ağrı kesici olarak, hemoroid tedavisinde, diüretik olarak ve akrep sokmalarına karşı kullanılır (Polat 2010, Bulut 2008).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Ağı çiçeği, Zıkkım ağ, Ağa ağacı, Ağıdalı, Acangeç, Acı ağaç, Ağan ağacı, Ağcı, Ağu ağacı, Angaç, Avu, Ay ağacı, Ayan, Aycı,

Ayıcı, Fattak, Gobşan, Kan ağısı, Kanarcı, Potlağaç, Söğüt gülü, Topluk, Zekkum, Yetim çiçeği, Ağcık, Kan ağacı (Aktan 2011).

Kimyasal bileşimi: Glikozitler (Kardiyatonik glikozitler, Olendrin, Oleandrijenin), Flavonozitler, Triterpenler, Kumarin, Tanen, C vitamini (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Dahilen idrar arttırıcı ve kalp kuvvetlendirici etkisi vardır. Tıbbi miktarın üzerinde alındığı zaman belirtileri kalp yetmezliği, kusma ve ishal ishal olan ağır zehirlenmeler yapar.

Haricen zeytinyağındaki meserasyonu vücut parazitlerine karşı kullanılır (Baytop 1999).

4.8 ARACEAE

4.8.1 *Dracunculus vulgaris* Schott

1.5 m'ye kadar boylanabilen bitkilerdir. Yapraklar uzun petiollü, yaprak kını mor benekli, lamina az çok dıştan böbrek şeklinde, 10-20 x 11-25 cm boyutlarında, segmentler, lanseolat veya akuttur. Skapus çoğunlukla beneksiz, sağlam yapılı ve alt kısmında yaprak kınıyla örtülmüştür. Spata 20- 50(-56) cm'dir. Spadiks spataya az çok eşit uzunlukta, 22-40 cm veya daha uzun, verimsiz çiçekler az sayıda veya hiç yok, apendiks soluk kahverengi, kısa saplıdır. Bakka tipi meyve görülür. Meyve kırmızı-turuncu renklidir (Davis 1984).

Habitat (yetiştirme ortamı): Tarla kenarları, Harabeler, Çalılıklar, Yerleşim alanları çevresi (Davis 1984)

Çiçeklenme zamanı: Mayıs - Haziran (Davis 1984)

Türkiye'deki yayılışı: Batı ve Güney Anadolu (Davis 1984)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Serçeler

Yöresel ismi: Yılanyastığı

Kullanılan kısımları: Kökü

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı: Kökleri kavrulup toz haline getirildikten sonra bal ile karıştırılarak hemoroid tedavisi amacıyla yenir.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Kökü küçük küçük kesilip hap gibi yapılıp kurutulur. Mayasıl ve hemoroit hastalığı için kullanılır (Aktan 2011).
- b. Kökünden elde edilen bu haplar el çatlaklarına iyi gelir (Aktan 2011).
- c. Meyveler doğrudan yutulur kanserden korunmak amacıyla kullanılır (Bulut 2008).
- d. Romatizma tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).
- e. Baş ağrılarının giderilmesinde kullanılır (Bulut 2008).
- f. Akrep ve yılan sokmasına karşı kullanılır (Bulut 2008).
- g. Sedef hastalığı tedavisinde, mide ağrılarının giderilmesinde, kelliğe karşı kullanılır (Bulut 2008).
- h. Egzama tedavisinde kullanılır (Emre 2003).
- i. Hayvanın şişkinliğini geçirir (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Yılan bıçağı, Yılan burçağı, Adi yılan kökü, Dana ayağı, Kabarcık, Yılan mısıırı, Bökek, Yılan ağısı, Yılan otu, Yılandır otu, Yılan ekmeği, Yılandılcı, Kari, Kokar ot, Yılan bıçağı, Köpeksiyen, Yılan cücüğü, Yılan kamçısı, Yılan kabağı, Karakabak (Aktan 2011)

Kimyasal bileşimi: Flavonlar (Bulut 2008)

4.9 ASTERACEAE

4.9.1 *Sonchus asper* (L.) Hill subsp. *glaucescens* (Jordan) Ball

10-150 cm boylanan, tek veya iki yıllık bitkilerdir. Taban yaprakları çoğunlukla rozet şeklinde, oblongtan obovata kadar değişen şekillerde, tam veya pinnatifittir. Gövde yaprakları ovat-lanseolat, tam veya pinnatifit, sapsızdır. Involukrum kampanulattır. Kapitula 2-2.5 cm genişliğindedir. Ligulalar altın sarı, dıştakiler hafif morumsu-siyah lekeli. Aken 2-3 mm, elipsoit, kanatlı, her yüzü 3 damarlıdır. Pappus 7-9 mm'dir (Davis 1975).

Habitat (yetiştirme ortamı): Orman açıklıkları, Ekilmiş araziler, Kumul alanlar (Davis 1975)

Çiçeklenme zamanı: Mart - Ağustos (Davis 1975)

Türkiye'deki yayılışı: Güney Doğu Anadolu hariç geniş yayılışlıdır (Davis 1975, Kızıllarslan 2008).

Genel yayılışı: Güney ve Batı Avrupa, Kuzey Afrika, Kuzey ve Batı asya (Koçyiğit 2005).

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Pınar, Serçeler, Zaferiye

Yöresel ismi: Sütlen

Kullanılan kısımları: Toprak üstü organ yapıları

Kullanım amacı: Gıda, Hayvan yemi

Yöresel kullanımı:

- a. Taze sürgün ve yapraklar çeşitli bitkilerle karıştırılarak kavrulup yemeği yapılır.
- b. Bitkinin toprak üstü organları hayvan yemi olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Lateksi yara ve kesiklerde kullanılır (Aktan 2011).
- b. Eşek şekeri olarak adlandırılan bu bitkiyi eşekler çok severek yer (Aktan 2011).
- c. Bitkinin körpe toprak üstü kısımlarından börek yapılır (Bulut 2008).
- d. Yapraklarının dekoksasyonu kanser hastalarına içirilir (Kızıllarslan 2008, Polat 2010).
- e. Taze yaprakları ve gövdesi haşlanıp sirkeli, sarımsaklı salatası yapılır ve kansere iyi geldiği düşünüldüğü için yenir (Kızıllarslan 2008).
- f. Bitkinin taze filizleri soyulup çiğ olarak yenilir (Polat 2010, Aktan 2011).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Eşekgevreği, Eşekhervası, Gevirtlek, Karagouk, Kuzugevirdiği, Safarik, Sakızlık, Sökelek, Sukangalı, Sütlengeç, Sütlükdiken, Sütlüot (Kızıllarslan 2008)

Kimyasal bileşimi: Seskiterpen laktonları (Baytop 1999)

Bilinen etkisi: Hayvan yemi olarak kullanılmasının sebebi hayvanlarda süt arttırıcı etkisinin olmasıdır (Kızıllarslan 2008).

4.9.2 *Artemisia absinthium* L.

Çok yıllık, yarı çalimsı, aromatik bir bitkidir. Gövde dik ve 1 m'ye kadar uzanır. Yapraklar 2-3 pinnatisekt, loblar dikdörtgenimsi, tüm yüzeylerde grimsi veya beyazımsı ipeksi tüylüdür. Çiçek durumu dar veya geniş bileşik salkım şeklindedir. Brakteler yapraklara benzer fakat daha küçüktür. Brakte topluluğu 1-3 mm uzunluğundadır.

Reseptekulum göze çarpan şekilde yumuşak tüysüzdür. Dıştaki çiçekler ipliksi, dişi, içtekiler erdişi, verimli, korolla sarımsı renkteve tüysüzdür (Davis 1975, Oral 2007).

Habitat (yetiştirme ortamı): Nehir kenarları, kültür alanları, yamaçlar, bozkırlar (Davis 1975)

Çiçeklenme zamanı: Haziran - Eylül (Davis 1975)

Türkiye'deki yayılışı: Kuzey, İç ve Güney Anadolu'da yaygındır (Aktan 2011).

Genel yayılışı: Anavatanı Avrupa ve daha çok İngiltere'dir.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Akçabük, Kabaklar, Serçeler

Yöresel ismi: Pelin otu

Kullanılan kısımları: Yapraklar, Tüm bitki

Kullanım amacı: Tıbbi, Süs

Yöresel kullanımı:

- a. Yaprakları çiğ olarak mide rahatsızlıklarında özellikle de mide ağrısının tedavisinde kullanılır.
- b. Güzel kokulu, aromatik bir bitki olduğundan park ve bahçelerde süs bitkisi olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Karın ağrısını dindirmek için yaprakları kopartılıp çiğ olarak yenilir (Aktan 2011).
- b. İştah açıcı olarak kullanılır (Baytop 1999).
- c. Bağırsak kurtları ve problemlerine karşı, idrar arttırıcı, böbrek ve mesane kumu dökücü, saç dökülmesine karşı kullanılır (Polat 2010, Baytop 1999).
- d. Şeker hastalığı tedavisinde kullanılır (Polat 2010, Baytop 1977).
- e. Kuvvet verici olarak kullanılır (Polat 2010).
- f. Eterik yağı şarap ve likör sanayinde kullanılır (Stayanov 1982; Sami 2007).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Acı yavşan, Kafur, Ak pelin, Büyük pelin, Pelin otu, Acı pelin, Vermut, Yavşan (Aktan 2011)

Kimyasal bileşimi: Uçucu yağ, Acı maddeler (artabsin, absintin) ve Flavon türevleri (Baytop 1999)

Bilinen etkisi: Midevi, kuvvet verici, iştah açıcı, ateş düşürücü, idrar arttırıcı, kurt düşürücü ve adet getirici etkileri vardır. Taşıdığı uçucu yağdan dolayı zehirlenmeler yapabilir (Baytop 1984).

4.9.3 *Anthemis tinctoria* L.

20-60 cm uzunluğunda, yaprak tüysü 2-3 parçalı, mızrak veya ters yumurta biçiminde, kenarı 3-7 çift sivri uçlu yapraklar grimsi yeşil renklidir. Çiçekler terminal, başçık (kapitulum) tek, disk olgunlaştığında şişkin görülmez, akenler belirgin kaburga şeklinde çıkıntılıdır. Sarı renk çiçekli, çok yıllık bir türdür (Davis 1975).

Habitat (yaşam ortamı): Yol kenarları ve tarlalar (Davis 1975)

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Eylül

Türkiye'deki yayılışı: Bütün Anadolu'da yaygındır (Baytop 1999).

Genel yayılışı: Avrupa, Kafkasya, Batı Suriye ve İran yayılışlıdır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Başköy

Yöresel ismi: Boyacı papatyası

Kullanılan kısımlar: Çiçekler

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. İnfüzyon halinde öksürük tedavisinde kullanılır.
- b. İnfüzyon halinde kullanıldığında ishal edici özelliği sayesinde kabızlığı giderir.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Flavon türevleri taşıdığından kumaşları sarı renge boyamada kullanılır (Baytop 1999).
- b. Çiçekleri dekoksasyon halinde astım tedavisinde kullanılmaktadır (Melikoğlu ve ark. 2015).
- c. Yaprakları dekoksasyon halinde diyabet tedavisinde kullanılır (Sarıkaya ve ark. 2010).

4.9.4 *Helianthus annulus* L.

1-3 m boyunda, tek yıllık, dallanmayan bitkilerdir. Yapraklar ovat-kordat, 10-40 x 5-35 cm'dir. Kapitulum 5-10 cm çapındadır. Korolla tübünün tabanı yoğun beyaz-yumuşak tüylüdür. Meyve büyük, 10-15 x 5-9 mm, akendir (Davis 1975).

Habitat (yetiştirme ortamı): Bol güneşli yerler, geniş düzlük alanlar ve kültür alanları (Davis 1975)

Çiçeklenme zamanı: Temmuz (Davis 1975)

Türkiye'deki yayılışı: Ülkemizde kültüre alınan ve önemli miktarda tüketilip ticareti yapılan ekonomik bir bitkidir (Davis 1975).

Genel yayılışı: Kuzey Amerika, Kanada, Meksika (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Ortaköy

Türün Türkçe adı: Günebakan

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım amacı: Gıda, yağ

Yöresel kullanımı:

- a. Meyveleri çerez olarak tüketilir.
- b. Meyvelerinden yağ elde edilir.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Hasat sonrası tarlada kalan bitki çıkarılır, kurutulduktan sonra yakacak olarak kullanılır (Aktan 2011).
- b. Bitkinin geniş yaprakları yazın çok sıcakta tarlada çalışan köylüler tarafından koparılıp başlarına konulur. Başlarına güneş geçmesini engeller (Aktan 2011).
- c. Köylülerin bazı tarlalarının içinde gölge olabilecek ağaçlar olmayabilir. Böyle ağaçsız tarlalarda yazın çalışan köylüler tarlanın birkaç yerine aydın ekerler. Tarlada çalışırken yöresel kıyafetleri olan ve saya diye adlandırdıkları dış giysilerini bu aydınların üzerine yayıp gölgelik yaparlar. Bu gölgedede yemeklerini ve sularını sakalarlar. Gölgelik yer sularının ısınmamasını ve yemeklerinin bozulmamasını sağlar (Aktan 2011).

- d. Haricen lapa halinde çıbanları olgunlaştırmada kullanılır (Baytop 1999).
- e. Çiçek ve yapraklar göğüs yumuşatıcı ve balgam söktürücü olarak kullanılır (Baytop 1999).
- f. Meyvesinden hazırlanan çay dekoksion halinde soğuk algınlığı ve solunum yolu hastalıklarına karşı içilir (Baytop 1999).
- g. Bitkinin sap kısımları kurutularak soba tutuşturmada, fırın yakmada kullanılmaktadır (Kayabaşı 2011).
- h. Gövdesinden oyuncak araba yapılır (Koçyiğit 2005, Aktan 2011).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Gündöndü, Tırgaze (Koçyiğit 2005, Baytop 1999) Gulbağan, Çiğdem, Ayçiçeği (Koçyiğit 2005, Gençay 2007, Baytop 1999), Aydın (Aktan 2011).

Kimyasal bileşimi: Meyveleri % 35-50 oranında sabit yağ içerir (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: İdrar arttırıcı, göğüs yumuşatıcı, ateş düşürücü, balgam söktürücü etkilere sahiptir (Baytop 1999).

4.9.5 *Matricaria chamomilla* L.

20-50 cm yükseklikte, çok dallı, yaprakları parçalı, tüysüz, çiçekleri kapitulum şeklinde, bir yıllık otsu bir bitkidir. Çiçek durumu 5-10 mm çapında, dil şeklindeki çiçekler beyaz renkli, bir sıra ve 12-20 tanedir. Tüp şeklindeki çiçekler sarı renkli, çok adette ve kapitulumun ortasındadır. Çiçek tablası az çok koni biçiminde, üzeri çıplak ve içi boştur (Baytop 1999).

Habitat (yaşam ortamı): Yol kenarları ve boş tarlalarda bol miktarda yetişir (Baytop 1999).

Çiçeklenme zamanı: Mart- Nisan (Davis 1967)

Türkiye'deki yayılışı: Geniş yayılışlıdır (Davis 1967).

Genel yayılışı: Anavatanı Güney ve Doğu Avrupa ile Ön Asya olan ve bütün Avrupa, Kuzey Amerika, hatta Avustralya'da yaygınlaşmış bir bitkidir.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Çörel

Yöresel ismi: Mayıs papatyası

Kullanılan kısımları: Çiçekler

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. Soğuk algınlığı tedavisinde infüzyon halinde kullanılır.
- b. Karın ağrısı tedavisinde infüzyon halinde kullanılır.
- c. Sakinleştirici etkisi sebebiyle çay olarak tüketilmektedir.
- d. Zeytinyağı içinde maserasyon yöntemiyle romatizma tedavisi amaçlı kullanılır.
- e. Zeytinyağı içinde maserasyonla yara-yanık tedavisinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Hazırlanan %1'lik infüzyonla basur memeleri yıkanarak basur tedavisinde kullanılır (Baytop 1999).
- b. Hazırlanan infüzyon gargara halinde boğaz iltihaplarının tedavisinde kullanılır (Baytop 1999).
- c. Zeytinyağı içerisinde çiçekler kullanılarak hazırlanan maserasyon güneş yanıklarının tedavisinde kullanılır (Baytop 1999).
- d. Çiçekleri infüzyon halinde öksürük ve boğaz ağrısının iyileştirilmesi amacıyla kullanılır (Bulut 2011).
- e. Bebekler, saç canlandırıcı, öksürük ve sancı giderici, iştah açıcı ve gaz söktürücü olarak kullanılır (Sarı ve ark. 2010).
- f. Nezle, grip ve mide rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılmaktadır (Sarı ve ark. 2010).
- g. Dekoksiyon halinde saç boyası olarak kullanılmıştır (Tanker ve ark. 1983).
- h. İnfüzyon halinde hemoroid tedavisinde kullanılmaktadır (Tuzlacı ve ark. 2001).
- i. İnfüzyon halinde şeker hastalığının tedavisinde kullanılmaktadır (Tuzlacı ve ark. 2001).
- j. Sindirim sistemindeki sancılara karşı çayı içilir (Türkan ve ark. 2006).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Adi papatya, Babunç, Mayıs papatyası, Tıbbi papatya (Baytop 1999).

Kimyasal bileşimi: Uçucu yağ (%0.2-1), rezin, acı madde ve fenolik bileşikler (flavonlar, kumarin) taşımaktadır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: İdrar çoğaltıcı, iştah açıcı, yatıştırıcı, gaz ve safra söktürücü etkileri bulunmaktadır (Baytop 1999).

4.10 BORAGINACEAE

4.10.1 *Trachystemon orientalis* (L.) G. Don

20-60 cm boyunda, siyahımsı rizomlu, çok yıllık otsu bitkilerdir. Gövde dik, az dallanmış, aşağı doğru kıvrılmış sert tüylüdür. Yapraklar seyrek sert tüylü, taban yaprakları ovat-kordat, 20 x 18 cm, akuminat, sapı 10-25 cm, gövde yaprakları sapsız ve gövdeyi sarıcıdır. Brakteler eliptiklanseolat, sapsız ve sivri uçludur. Kaliks çiçekte 3-4 mm, meyvede 7 mm, loplar üçgensel, obtus ve sert tüylüdür. Korolla morumsu mavi, tüp 4-6 mm, loplar 6-8 mm üst pullar beyzdir. Anterler ve stilus uzun, dışa doğru çıkıktır. Küçük fındıksı meyve ovoiddir (Davis 1978, Kızıllarslan 2008, Koçyiğit 2005).

Yetiştirme ortamı: Orman altları ve nemli alanlar (Davis 1978, Kızıllarslan 2008)

Çiçeklenme zamanı: Mart- Mayıs (Davis 1978)

Türkiye'deki yayılışı: Marmara ve Kuzey Anadolu (Davis 1978)

Genel yayılışı: Doğu Bulgaristan, Batı Kafkasya (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey, Başköy

Yöresel ismi: Balık otu

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımlar

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı: Bitkinin yenilebilir kısımları toplanıp iyice temizlendikten sonra soğanla kavrulup yumurta kırılır ya da kavrulduktan sonra yoğurtla karıştırılıp yenir. İlk çıktığında tazeyken tüketilmelidir.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Yemeği ülsere faydalı olduğu için tüketilir (Aktan 2011).
- b. Yapraklarından dolma sarılır (Aktan 2011).
- c. Kökleri midevi, gaz söktürücü, meme kanserinde, haricen romatizma ağrısında, şişik ve ezik tedavisinde kullanılır (Baytop 1999).
- d. Kökleri temizlenir, dövülüp sütle pişirilip bir beze yayılır, üstüne yumurta kırılıp yayılarak kırık çıkıklara acıyı ve ağrıyı alması için sarılır (Kızıllarslan 2008).

- e. Yaprak ve gövdesi haşlanıp yemeği yapılır, bağırsakları iyi ve düzenli çalıştırdığı düşünüldüğü için bağırsak problemi olanlara sıkça bu yemek yedirilir (Kızıllarslan 2008).
- f. Yaprakları haşlanıp sirke ve sarımsak ilavesiyle salata olarak tüketilir (Koçyiğit 2005).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Çiçeklimancar, Kaldırak, Hodan, Kaldirek, Kaldırayak, Zılbıt, Somara, Tomari, Tomara (Kızıllarslan 2008).

Kimyasal bileşimi: Antosiyan, Kateşik tanen, Müsilaj, Nitrat tuzları, Reçine, Saponin, Uçucu yağ, Beta sitosterol (Kızıllarslan 2008).

Bilinen etkisi: İdrar arttırıcı, terletici, kan temizleyici, yumuşatıcı, ateş düşürücü etkisi mevcuttur (Baytop 1999).

4.11 BRASSICACEAE

4.11.1 *Sinapsis arvensis* L.

Bitki tek yıllık, 30 - 60 cm boyundadır. Sapın alt kısımları genellikle sert tüylü nadiren de tüysüzdür, sap bol dallıdır. Üst yapraklar parçasız ve sapsız, alt yapraklar parçalı ve uca doğru gidildikçe yaprak parçaları büyür en büyüğü en uçtadır, boyu yaklaşık 20 cm'dir. Çiçekler kükürt sarısı renkte, çanak yapraklar sarkıktır. Meyve boğumlu olup boğum araları yabani turptan (*Raphanus raphanistrum*) daha kısadır, 25-40 X 2,5-3 mm büyüklüğündedir. Meyve olgunlaştıkça ki bu aşağıdaki meyvelerde önce başlar, tohumlar meyve kabuğu nedeniyle sıçrayarak etrafa saçılırlar. Tohumlar yuvarlağımsı, parlak siyah-kahverenginde, 1- 1,3 mm büyüklüğündedir.

Habitat (yetişme ortamı): Yol kenarları ve boş araziler (Baytop 1999)

Çiçeklenme zamanı: Nisan- Haziran

Türkiye'deki yayılışı: Trakya, Kuzeydoğu, Batı., Güney. Orta ve Doğu Anadolu

Genel yayılışı: Batı, Orta ve Güney Avrupa, Kuzey Afrika, Güneybatı Asya

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Çakıryenice

Yöresel ismi: Hardal otu

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımlar

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon öksürük tedavisinde kullanılır.

- b. Toprak üstü kısımlarından dekoksasyonla hazırlanan karışım kabızlığı gidermek amacıyla içilir.

Literatürdeki kullanımı: Farklı bir kullanımına rastlanmamıştır.

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Yabani hardal (Baytop 1999)

Kimyasal bileşimi: Sabit yağ, müsilaj ve glikozitler (Baytop 1999)

Bilinen etkisi: Bağırsak yumuşatıcı etkisi bilinmektedir.

4.11.2 *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik

4-50 cm boyunda, tek veya iki yıllık otsu bitkilerdir. Taban yaprakları rozet şeklinde, pinnatifid veya tam, 4-10 x 0.5-2 cm'dir. Gövde yaprakları gövdeyi sarımsı akut kulakçıklı, tam veya pinnatifiddir. Sepal ovat, 2-1 mm, petal 2-2.5 x 0.5-1 mm, beyaz, hafifçe tırnaklıdır. Çiçek sapı 5-12 mm'dir. Stamen 6, tetradinamus, ovaryum üst durumludur. Meyve kordat, 3-9 x 2.5-6 mm, septumu 5-7 x 1-1.5 mm olan bir silikuladır. Tohumlar çok sayıda, genellikle müsilajlıdır (Davis 1965).

Habitat (yetiştirme ortamı): Boş araziler, ekili tarlalar, yol kenarları (Davis 1965)

Çiçeklenme zamanı: Ocak- Aralık (Davis 1965)

Türkiye'deki yayılışı: Geniş yayılışlı (Davis 1965)

Genel yayılışı: Sıcak bölgelerde kozmopolittir (Kızıllarslan 2008).

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Başköy, Erenler, Kabaklar

Yöresel ismi: Gıc1 gıc1

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanım: Toprak üstü kısımlar tazeiken toplanıp kavrulularak yemeği yapılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Hayvan yemi olarak kullanılır (Aktan 2011).
- b. Böbrek, mide ve bağırsak rahatsızlıklarında kullanılır (Gençay 2007, Polat 2010, Aktan 2011).
- c. Yaprakları otlulu karışık malzemenin içine katılarak börek içi yapılır (Kızıllarslan 2008).
- d. Yaprakları haşlanıp salatası yapılır (Kızıllarslan 2008).
- e. Kadın hastalıklarında adet düzenleyici olarak kullanılır (Koçyiğit 2005).
- f. Veteriner hekimlikte topraküstü kısımları koyunlarda doğumdan sonra kanamayı durdurmak için kullanılır (Koçyiğit 2005, Polat 2010, Aktan 2011).

g. Romatizma hastalığının tedavisinde kullanılır (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Tavukturnağı, Gayışlık, Bici bici, Çıngıldaklı ot, Kuş yemi, Kuş otu, İreziye (Aktan 2011), Çobançantası (Koçyiğit 2005), Tavuk büzey, Tavuk büzüğü (Polat 2010).

Kimyasal bileşimi: Flavanoidler, (luteolin, kersetin, diosmetin, hesperetin) Biogenetik aminler, (kolin, asetilkolin, tiramin, prolin) Sinigrin, Potasyum tuzları, C vitamini, Uçucu yağ, (kafur) (Koçyiğit 2005, Kızıllarslan 2008, Aktan 2011) Fumarik asit, Karatenoitler (Kızıllarslan 2008, Aktan 2011)

Bilinen etkisi: Kabız, diüretik, astrenjan, adet düzenleyici, antiseptik ve tansiyon düşürücü etkilere sahiptir (Koçyiğit 2005).

4.11.3 *Brassica oleracea* L. var. *acephala* DC.

300 cm'ye kadar boyda, tüysüz, bir veya iki yıllık, gövdesi tabanda olgunlaşmış bitkiler. Taban yaprakları 40 cm'den büyük, genellikle saplı, lirat-pinnatipartit, kenarları krenat. Gövde yaprakları ovat-lanseolat veya oblong, sapsız (kültür formlarında saplı). Çiçek durumu panikula, 20-50 çiçekli. Sepaldar ve dik, petal 15-20 mm, sarı. Meyve bir silikva, 50-70 x 2-5 mm, uzun dört köşeli, 4- 10 mm uzunluğunda kısa ve konik gagalı (Kızıllarslan 2008).

Habitat (yetiştirme ortamı): Boş araziler, ekili tarlalar

Çiçeklenme dönemi: Nisan- Mayıs (Kızıllarslan 2008)

Türkiye'deki yayılışı: Kültür bitkisi (Kızıllarslan 2008)

Genel yayılışı: Çoğu Avrupa ülkesinde yaygındır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Koçuköy

Yöresel ismi: Kelem

Kullanılan kısımları: Yapraklar

Kullanım amacı: Gıda ve halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. Yaprakları haşlanıp öksürük tedavisinde boğaza sarılır.
- b. Yapraklarından yemek ve dolma yapılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Haricen kullanıldığında yara iyi edici ve ağrı kesicidir (Baytop 1999).
- b. Çıban ve iltihaplı yaraların tedavisinde kullanılır (Baytop 1999).
- c. Yaprakları ateşte tutulup biraz ısıtıldıktan sonra romatizma ağrısı olan bölgelere sarılır (Kızılarıslan 2008).
- d. Yapraklarından çorba yapılır (Kızılarıslan 2008).
- e. Yaprakları ısıtılıp bademcik iltihabında boğaza sarılır (Kızılarıslan 2008).
- f. Pembe renk verdiği için boyamada kullanılır (Kızılarıslan 2008).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Karalahana, Kelem, Lahana, Lahanacibezi, Pancar, Pancar yaprağı, Yapraklı lahana (Kızılarıslan 2008)

Kimyasal bileşimi: Azotlu bileşikler, yağlar, karbohidratlar, A, B ve C vitaminleri içerir (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Dahilen hazmettirici, yumuşatıcı ve balgam söktürücü etkisi vardır (Baytop 1999).

4.11.4 *Nasturtium officinale* R. Br.

8- 90 cm boyunda, rizomlu, yapraklar imparipinnat, 3-7 çift yaprakçıklı. Yaprakçıklar oblong-eliptik, kenarları düzensiz dişli, uçtaki yaprakçık suborbikular. Petaller beyaz renklidir. 11-18 mm büyüklüğünde olan meyve silikvadır (Koçyiğit 2005).

Habitat (yetiştirme ortamı): Dere kenarları, sulak alanlar (Koçyiğit 2005)

Çiçeklenme dönemi: Mart- Temmuz (Koçyiğit 2005)

Türkiye'deki yayılışı: Trakya ve Anadolu'da yaygındır (Koçyiğit 2005).

Genel yayılışı: Avrasya ve Kuzey Afrika (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Orhan Mahallesi

Yöresel ismi: Su teresi

Kullanılan kısımları: Yapraklar

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı: Bitkinin taze yaprakları salatalarda kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Kuvvet verici, idrar arttırıcı ve istah açıcı olarak kullanılır (Baytop 1999).
- b. Kurutulmuş bitki toz haline getirilip süt veya bal ile karıştırılarak dahilen egzema gibi cilt hastalıklarına karşı kullanılır (Baytop 2010).
- c. Taze sürgünleri ve tomurcukları idrar arttırıcı olarak kullanılır (Koçyiğit 2005).
- d. Bitki yaprakları haşlanılıp limon tuz katılıp yemek olarak yenilir (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Acı gerdeme, Gerdeme, Kerdeme, Sukerdemesi, Sumancası (Baytop 1999), Acı tere (Koçyiğit 2005)

Kimyasal bileşimi: Glikonasturtiin ismi verilen kükürtlü bir glikozit, A, C ve D vitaminleri ve uçucu yağ içerir (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: kuvvet verici, idrar arttırıcı, iştah açıcı ve vitamin eksikliklerini giderici etkisi bilinmektedir.

4.12 BUXACEAE

4.12.1 *Buxus sempervirens* L.

12 m yüksekliğinde ağaçlar veya 1-2 m yüksekliğinde çalılardır. Genç gövde tüysüz veya kısa petiol benzeri tüylüdür. Yapraklar ovat-eliptik, üzeri koyu yeşil renkli alt kısmı sarımsı yeşil renklidir. Anterler 1-1.5 mm'dir. Kapsül 7-8 mm, stil 2-3 mm'dir. Tohum oblong-eliptiktir (Davis 1982).

Habitat (yetiştirme ortamı): Karışık ormanlar, Yamaç kenarları, çalılıklar ve kayalık alanlar (Davis 1982)

Çiçeklenme zamanı: Nisan (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Batı, Kuzey ve Güney Anadolu (Davis 1982)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Deliballılar, Süleymanbey

Yöresel ismi: Şimşir

Kullanılan kısımları: Odun

Kullanım amacı: Ahşap alet yapımı

Yöresel kullanımı:

- a. Odunu oymacılıkta kullanılır.
- b. Çeşitli tarım araçlarının yapımında kullanılır.
- c. Kaşık gibi bazı mutfak aletlerinin yapımında kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Eskiden milli bayramlarda okulların süslenmesi bu bitkinin yaprakları ile yapılmış (Aktan 2011).
- b. Yaprığı romatizmaya karşı kullanılır (Aktan 2011).
- c. Saçların çıkmasına yardımcı olması amacıyla kullanılır (Aktan 2011).
- d. Odunu ev ve süs eşyası yapımında kullanılır (Baytop 1999).
- e. İdrar söktürücü, ishalleri zehirlenmeler, kusma ve solunum bozukluklarına karşı kullanılır (Stayanov 1982).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Anadolu şimşiri (Aktan 2011).

Kimyasal bileşimi: Rezin, uçucu yağ ve zambak içerir. Ayrıca yaprağında buksin isimli alkaloid vardır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Safra söktürücü, ateş düşürücü ve kurt düşürücü etkilere sahiptir. Ayrıca zehirlenmelere sebep olur (Baytop 1999).

4.13 CAPRIFOLIACEAE

4.13.1 *Sambucus nigra* L.

4-10 m boyunda, kötü kokulu çalılar veya küçük ağaçlardır. Yapraklar imparipinnat, yaprakçıklar ovat-eliptik, 3-12 x 3-6 cm, kenarları serrate, alt yüzdeki damarlar seyrek tüylü, diğer kısımları çıplak; stipülalar subulat, yaklaşık 4 mm. Çiçek durumu çoğunlukla 5 primer ışınlı, 10-20 cm çapında, tepede düzleşmiş. Çiçekler krem renginde, yaklaşık 5 mm; anterler de krem renklidir. Meyve 6-8 mm büyüklüğünde, siyahımsı-mor renkli bir drupadır (Davis 1972).

Habitat (yetiştirme ortamı): Orman kenarları ve çalılıklar (Davis 1972)

Çiçeklenme zamanı: Nisan- Temmuz (Davis 1972)

Türkiye'deki yayılışı: Kuzey Anadolu'da yaygın, Batı ve Doğu Anadolu'da seyrek (Kızıllarslan 2008).

Genel yayılışı: Vatanı Avrupa, Kuzey Afrika ve Batı Asya'dır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey, Aktaş

Yöresel ismi: Patlangaç

Kullanılan kısımları: Gövde ve dalları

Kullanım amacı: Ahşap alet yapımı, Halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. Çocuklara patlangaç isimli oyuncak yapıyor.
- b. Gövde ve dallar işlenerek kaval, flüt ve düdük yapımında kullanılıyor.
- c. Çiçeklerinden hazırlanan infüzyon, dahilen, öksürüğe karşı kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Vücutta oluşan alerji tedavisi için meyveleri çiğ olarak yenilir (Aktan 2011).
- b. Taze yapraklı dallar haşlanıp bacaklara sarılır. Özellikle romatizmalı bacak ağrılarına iyi geldiği bilinir (Aktan 2011).
- c. Meyvelerinden reçel yapılır (Baytop 1999).
- d. Çiçeklerinden hazırlanan infüzyon, dahilen, öksürüğe karşı kullanılır (Bulut 2008, Polat 2010).
- e. Sünnet yaralarının tedavisinde, kadınlarda kısırlık tedavisinde, karın ağrısına karşı kullanılır (Bulut 2008, Kızılarlan 2008).
- f. Bitkinin çiçekleri, kaynamış su içerisinde demlendikten sonra ,su içilirse bronşite iyi gelir, iltihap söktürücü özelliği vardır (Emre 2003, Kayabaşı 2011).
- g. Çiçeklerinden hazırlanan dekoksiyon diüretik olarak ve prostat ve şeker hastalığının tedavisinde kullanılır (Genç 2003).
- h. Yapraklar hayvanlarda oluşan yaraların üzerine kapatılır (Genç 2003).
- i. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksiyon ve posaya hamur haline gelinceye kadat kepek ilave edilir ve bu karışım vücuttaki şişliklerin üzerine bağlanır (Genç 2003).
- j. Yaprakları zeytinyağında birkaç saat bekletilip güneş yanıklarına sürülür (Kızılarlan 2008).
- k. Yaprakları kurutulup ufalanır, tülbentten geçirilir ve çıkan toz kısmı bebeklerde pişiklere dökülür (Kızılarlan 2008).
- l. Çocuklar olgun meyvelerinden parmaklarına oje yapar (Kızılarlan 2008).

- m. Bitkinin çiçekli filizlerinden hazırlanan infüzyon baş dönmesini gidermek için içilir (Polat 2010)
- n. Bitkinin çiçekli filizlerinden hazırlanan infüzyon mide bulantısını gidermek için çay gibi içilir (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Ağaç mülveri, Kara mürver Livar otu, Masuralık, Melesir, Mındar ağ, Mindıraç, Mülver, Müniver, Münevver ağacı, Mürver, Mürver ağacı, Patlak, Münever, Patlangıç, Patlankuç, Patlavuç, Patlayak, Patırık, Patpatik ağacı, Patlanguç, Patlavuç, Şahmelik, Şişni, Yalangoz, Yalankoz (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Uçucu yağ, müsilaaj, rezin, tanen ve sambunigrin isimli bir glikozit taşır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: İdrar söktürücü, terletici ve müshil etkileri vardır (Baytop 1999).

4.14 CHENOPODIACEAE

4.14.1 *Chenopodium album* L.

20-150 cm boyunda, yeşil, tek yıllık otsu bitkiler. Yapraklar genellikle 3 loplu, alt yüzde unsu görünümde, romboid-ovat veya ovat-lanseolat, 2-8 x 1-5 cm, tabanda dar kuneat, tepede akut; düzensiz dişli. Çiçek durumu tepede veya yaprak koltuğunda kümelenmiş başak, rasem veya simoz durumunda. Perikarplar serbest. Tohum kenarlarda obtus, yüzeyi hemen hemen pürüzsüz, az derin oluklu (Davis 1967)

Habitat (yetiştirme ortamı): Nemli yerler, yol kenarları, kayalık yerler, (Davis 1967)

Çiçeklenme zamanı: Temmuz- Ekim (Davis 1967)

Türkiye'deki yayılışı: Trakya; Batı, İç, Doğu ve Güney Anadolu (Kızıllarslan 2008)

Genel yayılışı: Anavatanı Güney Afrika'dır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Görecik, Zaferiye

Yöresel ismi: Sirken

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda, Halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. Toprak üstü organ yapıları soğanla kavrulup, yoğurtlu yemeği yapılmaktadır.
- b. Toprak üstü kısımlar taze olarak salatalarda kullanılır.
- c. Toprak üstü kısımları çiğ halde kan temizleyici olarak yenmektedir.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Yemeği yapılır (Aktan 2011).
- b. Bitkinin yaprakları haşlanarak borana yemeği yapılır. Sarımsaklı yoğurt katılarak yenilir (Kayabaşı 2011).
- c. Toprak üstü kısımları haşlanıp zeytinyağı ile salatası yapılır, pirinç veya bulgurla kavrulur yemeği yapılır (Kızıllarslan 2008).
- d. Baharat olarak kullanılır (Kızıllarslan 2008).
- e. Toprak üstü kısımları süpürge yapımında ve böbrek iltihabında kullanılır (Kızıllarslan 2008).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Akkazayağı, Akpazı, Aksirken, Delisirken, İştır, Kazayağı Kazayak, Köpürgenotu, Kursalık, Selmo, Sılmık, Sirgen, Sirkecen, Sirkenotu, Sirkelen, Yabani ıspanak (Kızıllarslan 2008)

Kimyasal bileşimi: Albuninoidler ve diğer nitrojen bileşikler, Ecdysteroidler, beta-ecdysone, karoten, mineral tuzlar, oksalik asit, polypodin B, uçucu yağ, vitamin C (Kızıllarslan 2008).

Bilinen etkisi: Çiçekli dallar idrar arttırıcı ve müshil etkiye sahiptir (Baytop 1999).

4.15 CISTACEAE

4.15.1 *Cistus creticus* L.

0.3-1 m boyunda çok yıllık çalılardır. Yapraklar ovat-oblong, 1-6 x 0.5-2 cm, sapı 3-15 mm uzunluğunda, üst yüzeyi daha koyu yeşil, bariz undulattır. Çiçek durumu terminal, 1-6 çiçekli simoz, çiçekler pembe, 3-5 cm çapındadır. Stilus stamenler ile eşit uzunluktadır. Meyve yoğun yatık tüylü bir kapsüladır (Davis 1965).

Şekil 4.3 *Cistus creticus* L. Foto: R. Daşkın

Yetiştirme ortamı: Kayalık yamaçlar ve makilik alanlar (Davis 1965, Koçyiğit 2005)

Çiçeklenme zamanı: Mart – Haziran (Davis 1965)

Türkiye’deki yayılışı: Türkiye’nin Kuzeyi, Güneyi ve Batısı (Koçyiğit 2005)

Genel yayılışı: Kırım, Orta Avrupa ve Gürcistan (Koçyiğit 2005).

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Durhasan, Pınar, Yenice

Yöresel ismi: Pamukluk

Kullanılan kısmı: Yapraklı dalları

Kullanım amacı: İpek böcekçiliği

Yöresel kullanımı: Bitkinin yapraklı dalları toplanıp ipek böceklerinin yetiştirildiği yere bırakılır ve böcekler kozalarını bu dallar üzerine örür.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Bitki süpürge yapımında kullanılır (Bulut 2008),
- b. Hazımsızlık ve mide rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır (Bulut 2008).
- c. Yapraklı dallarının dekoksasyonu çay olarak içilir (Kızıllarslan 2008).
- d. Toprak üstü kısımları kaynatılarak çıkan buharına adet söktürücü olarak kadınlar
- e. oturtulur (Kızıllarslan 2008).
- f. Kısırlık tedavisinde kadınlar, idrar yolu iltihabı tedavisinde ise hastalar hazırlanan dekoksiyonun buharına oturtulur (Koçyiğit 2005).
- g. Yapraklı uç filizler kaynatılarak (infüzyon) çay gibi içilir. Kan şekerini düşürür (Polat 2010).
- h. Çayı (infüzyon) içildiğinde bağırsakları temizler karın şişkinliğini geçirir (Polat 2010).
- i. Kuru dalları ateş tutuşturmak için kullanılır (Polat 2010).
- j. Bitkinin yaprakları ezilerek kanı durdurmak için yaraların üstüne basılır (Polat 2010).

Türkiye’deki diğer yöresel isimleri: Bozoğan, Karaan, Karağan, Karağı, Karahan, Kırmızı pamukluk, Pamucak, Pamukçuk, Pamukla, Pamuklan, Pamuklar, Pamuklar otu, Pembeçiçekli pamukçuk (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Dal ve yaprakları, reçine, uçucu yağ, diterpen, monoterpen, mum, tanen ve kauçuk içerir (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Balgam söktürücü, adet söktürücü ve üst solunum yolları rahatsızlıklarında etkilidir; parfümeri ve kozmetikte kullanılır (Koçyiğit 2005).

4.15.2 *Cistus salviifolius* L.

50 cm'ye kadar boylanabilen küçük çalılar. Yapraklar ovat-eliptik, üstte ve altta yıldız tüylü. Yaprak sapları serbest, yassı değil. Simozlar 1-3 çiçekli, yanda. Çiçekler uzun saplı, beyaz, 2-4 cm çapında. Sepaller tabanda belirgince kordat, dıştaki üçü, içteki ikisini kuşatmış durumda. Stilus çok kısa veya yok. Kapsula basık pubesent (Bulut 2008).

Şekil 4.4 *Cistus salviifolius* L. Foto: R. Daşkın

Habitat (yetiştirme ortamı): Orman açıklıkları (Bulut 2008)

Çiçeklenme zamanı: Mart- Mayıs (Bulut 2008)

Türkiye'deki yayılışı: Kuzey, Güney ve Batı Anadolu (Koçyiğit 2005)

Genel yayılışı: Akdeniz, Kuzey İran, Batı Avrupa ve Kafkasya

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Akçabük

Yöresel ismi: Tavşanak

Kullanılan kısımları: Yapraklar

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı: Yapraklarından hazırlanan dekoksiyon karın ağrısının giderilmesi amacıyla içilir.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Balgam söktürücü olarak kullanılmaktadır (Baytop 1999).
- b. Yapraklar, ezilerek kesik tedavisinde haricen kullanılır (Bulut 2008).
- c. Bitki süpürge yapmak amacıyla kullanılır (Bulut 2008).

- d. Kısırlık tedavisinde kadınlar toprak üstü kısımlarından hazırlanılmış olan buhara otururlar (Koçyiğit 2005).
- e. İdrar yolları rahatsızlığı yaşayan kişi toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksionun buharına oturtulur (Koçyiğit 2005).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Pamucak, Tavşanlı (Koçyiğit 2005), Pamuklar, Pamuklar otu, Pamukluk (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Uçucu yağ, reçine ve tanen içermektedir (Bulut 2008).

Bilinen etkisi: Adet söktürücü ve balgam söktürücü etkisi bilinmektedir (Koçyiğit 2005).

4.15.3 *Cistus laurifolius* L.

1,5-2 m boylarında küçük bir çalılar. Sürgünleri tüylü ve yapışkandır. Yapraklar 3-7 cm uzunluğunda, mızrak gibi, kenarları ondülelidir. Dipten itibaren üçlü damarlanma gösterir. Yaprığın üst yüzü çıplak, koyu yeşil ve yapışkan, alt yüzü gri, tüylü ve yapışkandır. Çiçekler beyaz, taç yaprak dipten sarımsı renktedir. Çanak yaprak sayısı 3. Yapraklar 3-7 cm uzunluğunda, mızrak gibi, kenarları ondülelidir. Dipten itibaren üçlü damarlanma gösterir. Yaprığın üst yüzü çıplak, koyu yeşil ve yapışkan, alt yüzü gri, tüylü ve yapışkandır. Çiçekler yan durumlu, 3-8'li şemsiyemsi simözdür. Çiçek rengi beyazdır (Davis 1965).

Şekil 4.5 *Cistus laurifolius* L.

Habitat (yetiştirme ortamı): Orman açıklıkları ve makilik alanlar (Davis, 1965)

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Ağustos (Davis, 1965)

Türkiye'deki yayılışı: Akdeniz, İç Anadolu, Trakya, Batı Anadolu'da yaygındır.

Genel yayılışı: Akdeniz kökenlidir. Kuzey, Batı, Güney ve Orta Anadolu ile Akdeniz, Batı ve Orta Avrupa yayılışlıdır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Yenice

Yöresel ismi: Yuvan

Kullanılan kısım: Yapraklar

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı: Yapraklardan hazırlanan dekoksasyon akne tedavisi için kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Yaprakları infüzyon halinde şeker hastalığına karşı ve yün boyamada kullanılır (Baytop 1999).
- b. Bitkinin filizleri kullanılarak hazırlanan infüzyon kan şekerini düşürmek için çay gibi içilir (Polat 2010).
- c. Bitkinin kuru dalları yakacak olarak kullanılır (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Pamuklu, Pamukla, Tavşanak, Tavşancık (Polat 2010)

Kimyasal bileşimi: Yapraklar rezin, uçucu yağ ve tanen taşır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Kan şekerini düşürücü etkisi vardır (Baytop 1999, Polat 2010).

4. 16 CONVULVACEAE

4.16.1 *Convolvulus arvensis* L.

Yaklaşık 3 m boyunda, çok yıllık, sürünücü ya da tırmanıcı, otsu bitkilerdir. Gövde yaprakları saplı, sagit-at-hastat, 5 x 3 cm, tüysüz ya da seyrek tüylü, akut-obtus, taban yaprakları tamdır. Çiçekler genellikle tek, kaliks 5, obtus, mukronulat, 4 x 2.5 mm, korolla tüysüz, beyaz ya da pembe renkte, 15-25 mm, stamenler 5, korolla tüpü içinde, stilus tepede 2 parçalıdır. Meyve lokulisit kapsuladır (Davis 1978).

Habitat (yetiştirme ortamı): Ekilmemiş araziler, göl kenarları, yol kenarları, çakıllı alanlar (Davis, 1978).

Çiçeklenme zamanı: Nisan – Eylül (Davis 1978)

Türkiye'deki yayılışı: Tüm Anadolu'da yaygın (Davis, 1978)

Genel yayılışı: Sıcak ve subtropik bölgelerde kozmopolittir (Koçyiğit 2005).

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Ortaköy, Karalar, Çivili

Yöresel ismi: Tarla sarmaşığı

Kullanılan kısımları: Tüm bitki

Kullanım amacı: Hayvan yemi

Yöresel kullanımı: Büyükbaş ve küçükbaş hayvanların beslenmesinde hayvan yemi olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Karışık ot yemeklerinde kullanılır (Aktan 2011).
- b. Kökünden akan süt müsil olarak kullanılır (Baytop 1999).
- c. Baş ağrısı ve burun iltihabı tedavisinde kullanılır (Baytop 1999 Koçyiğit 2005).
- d. Kökleri kabızlık tedavisi için kullanılır (Baytop 1999).
- e. Baharat olarak, idrar arttırıcı, kan durdurucu, mide rahatsızlıklarında, safra söktürücü ve kurt düşürücü olarak kullanılır (Kızıllarslan 2008).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Bağarcıkurganı, Bağcık, Basırıkotu, Çadırçiçeğı, Gergeşikotu, Hamıza, Kaplumbağa otu, Kaplumbağagerdanı, Kedibağırsağı, Kuzusarmaşığı, Mamıza, Mamuza, Manıza, Sarmaşığe raş, Sarmaşıkotu, Sarmaşığ, Tarlasarmaşığı, Tosbağaotu, Yeşilsarmaşık (Kızıllarslan 2008).

Kimyasal bileşimi: Nişasta, Şeker ve Rezin (Koçyiğit 2005, Baytop 1984)

Bilinen etkisi: Safra söktürücü ve müsil etkisi vardır (Koçyiğit 2005).

4.17 CORNACEAE

4.17.1 *Cornus mas* L.

3-5 m boylanabilen çalı ya da küçük ağaç formundaki bitkilerdir. Yaprakları lanseolat-eliptik olup 2,5-8,5 cm, 3-5 çift damarlıdır. 15-20 çiçekli ve neredeyse sapsız olan çiçek durumu 1,5- 2,5 cm çapında, brakteler ise 6-10 mm, ovat- lanseolattır. Yeşilimsiden açık sarıya kadar değişiklik gösteren çiçek renkleri mevcuttur; yaklaşık 0,5 mm sepaller 4-5, birleşik, 2-3 mm olan petaller 4-5 veya bazen yok, serbesttir. Meyve drupa, bazen de bakkadır. 12-15 x 7 mm boyutlarında eliptik şekilli olan drupa meyve, önceleri sarı iken zamanla kırmızıya dönüşür.

Habitat (yaşam ortamı): Geniş yapraklı ormanlar, çalılıklar, 20–1500 m. (Davis 1972)

Çiçeklenme zamanı: Mart–Mayıs (Davis 1972)

Türkiye'deki yayılışı: Kuzey, Güney, Batı ve Doğu Anadolu (Koçyiğit 2005)

Genel yayılışı: Orta ve Güneybatı Avrupa, Kırım, Güney Rusya, Kafkasya, Kuzey ve Kuzeybatı İran (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Orhaneli, Sadağı Köyü

Yöresel ismi: Kızılıcık

Kullanılan kısımları: Meyve ve odun yapısı

Kullanım amacı: Gıda, Halk ilacı ve Ahşap alet yapımı

Yöresel kullanımı:

- a. Mevsiminde toplanan meyveleri taze olarak tüketilir.
- b. Toplanan meyveler kurutularak saklanır.
- c. Taze meyvelerinden komposto yapılır.
- d. Taze meyvelerinden reçel yapılır.
- e. Odun yapısından testere, çekiç, tırmık gibi çeşitli el aletlerinin yapımında yararlanır.
- f. Meyveleri taze ya da kurutulmuş şekilde gastrit ve ülser tedavisinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Taze veya kuru meyva suda haşlanarak dahilen kabız olarak kullanılmaktadır, etkili ve zararsız bir ishal kesicidir (Baytop 1984).
- b. Gövde ve dal kabukları infüzyon halinde dahilen kabız, ateş ve kurt düşürücü olarak kullanılır (Baytop 1984).
- c. Kızılıcık yaprağı kurutularak toz haline getirilir ve bu toz yara ve çıbanların iyileştirilmesinde kurutucu olarak kullanılır (Baytop 1984).
- d. Yaprakları renk vermesi için ele ve saça yakılacak kınanın içine konur. Dalları diş ağrısında, meyveleri süs olarak, güneş çarpmasında, soğuk algınlığında, karın ağrısı, pişik ve ayaklardaki kaşıntıda, sıtmada, bronşitte kullanılır (Stayanov 1982, Baytop 1984).
- e. Odunu mobilyacılıkta, tornacılıkta, sepet, kasnak, fiçi yapımında, barut yapımında kullanılır (Stayanov 1982, Acartürk 1996).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Çalıkızılıcığı, Çum, Eğren, Ergen, Eyir, Güren, Kevren, Kıran, Kiren, Kızılıcık (yaygın), Şefit, Zağal, Zanğal, Zaval, Zoğal, Zongal, Zoval, Zuğal, Zuhul, Zuval (Baytop 1994).

Kimyasal bileşimi: Meyvada organik asitler (malik asit ve sitrik asit), müsülaj ve şekerler bulunmaktadır (Baytop 1999). Gövde ve dal kabukları is tanen taşır (Baytop 1984). Kimyasal bileşiminde ayrıca reçineli maddeler mevcuttur (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Kabız etkisi kayıtlıdır (Koçyiğit 2005).

4.17.2 *Cornus sanguinea* L.

5m'ye kadar boylanabilen, kırmızımsı dallı çalı veya küçük ağaç formundaki bitkilerdir. Gövde kabuğu gri renkli ve çatlaklıdır. Yapraklar ovat lanseolat veya geniş eliptik, 4-10 x 3-6 cm boyutlarındadır. Yaprakların üst yüzeyi koyu yeşil renkte, sivri uçlu, tam kenarlı olup damar sayısı 3-5 çifttir ve bu damarlar kenarlarda değil uçta sonlanmaktadır. Çiçekler uçta kimoza durumunda, 3-4.5 cm çapında, çok çiçeklidir. Çanak yapraklar 0.5-1.5 mm, taç yapraklar 4-7 mm olup beyaz veya krem rengindedir. Meyve 5-8 cm çapında morumsu siyah renkli bir drupadır (Davis 1972).

Habitat (yaşam ortamı): Deniz seviyesi ile 1400 m yükseklikler arasında; ağaçlıklar altında kireçtaşı yamaçlar (Davis 1972)

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Haziran

Türkiye'deki yayılışı: Batı ve Kuzey Anadolu (Davis 1972)

Genel yayılışı: Orta ve Güneydoğu Avrupa, Güney Rusya, Kırım, Orta Asya, Lübnan.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Orhaneli, Süleymanbey Köyü

Yöresel ismi: Yabani kızılçık

Kullanılan kısımları: Meyve, odun ve dallar

Kullanım amacı: Gıda, ahşap alet yapımı

Yöresel kullanımı:

- a. Bitkinin meyveleri tazeyken toplanıp kaynatılarak komposto yapılır.
- b. Bitkinin meyveleri tazeyken toplanıp sonrasında kurutularak tüketilir.
- c. Gövdesinden sapan yapılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Park ve bahçelerde süs bitkisi olarak kullanılır (Aktan 2011)
- b. Meyveleri boyar madde olarak kullanılır (Baytop 1984).
- c. Meyvelerinden marmelat ve hoşaf yapılır (Koyuncu 2005)
- d. Tohumlarından elde edilen sabit yağ sabun yapımında ve aydınlatma yağı olarak kullanılır.
- e. Toprak üstü kısımları sepet yapımında kullanılır (Yılcı ve Sağiroğlu 2013).

Türkiye’deki diğer yöresel isimleri: Yabani kızılıcık, (Koyuncu 2005, Birinci 2008) Dişi kızılıcık, (Baytop 1984, Birinci, 2008) Kiren (Cansaran ve ark. 2007).

4.18 CORYLACEAE

4.18.1 *Carpinus betulus* L.

25 m’ye kadar boylanabilen düz gri kabuklu ağaçlardır. Gövdeler çoğunlukla alt kısımda olukludur. Genç sürgünler kahverengi, parlak, bazen tüylü; tomurcuklar kırmızımsıkahverengidir. Yapraklar ovat, akut veya akuminat, 5-10 x 3-5 cm boyutlarında, 10-15 çift damarlı, düzenlice biserrat, tabanda hafifçe, asimetrik olarak kordat veya rotundattır. İnvolutrum 3 loblu, tam veya hafifçe serrat, belirgin damarlı, orta lop yaklaşık 4 cm uzunluğundadır (Davis 1982, Bulut 2008).

Şekil 4.6 *Carpinus betulus* L. (Gürgen) Foto: R. Daşkın

Habitat (yetiştirme ortamı): Geniş yapraklı ormanlar veya Karışık ormanlar (Davis 1982, Bulut 2008)

Çiçeklenme zamanı: Temmuz – Ağustos (Davis 1982)

Türkiye’deki yayılışı: Batı, İç ve Kuzey Anadolu (Davis 1982)

Genel yayılışı: Avrupa, Baltık ülkeleri, Kafkasya ve İran’dır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Deliballılar

Yöresel ismi: Gürgen

Kullanılan kısımları: Odun

Kullanım amacı: İnşaat, yakacak

Yöresel kullanımı:

- a. Kerestesi inşaat işlerinde kullanılır.
- b. Odunu yakacak olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Odunundan oklava yapılır (Aktan 2005).
- b. Odunu balta sapının yapımında kullanılır (Bulut 2008).
- c. Kerestesi meyve kasası yapımında, mobilya ve kaplama sanayinde kullanılır (Koyuncu 2005).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Kara gürgen, Kúpeli meşe, Ak gürgen, Adi gürgen (Bulut 2008).

Bilinen etkisi: Yara iyi edici özelliği bilinmektedir (Aktan 2011).

4.18.2 *Corylus avellana* Miller

10 m'ye kadar boylanabilen kısa çalılardır. Genç sürgünleri kırmızımsı-kahverengi ve glandular tüylüdür. Yapraklar orbikulardan genişçe ovata kadar, 7-12 x 6-10 cm, 7-10 çift damarlıdır. Petiol 0.5-2 cm, yoğun glandular tüylüdür. Meyve ovoid, 25-30 x 12-20 mm, 3-6 kümeler halinde veya tektir (Davis 1982).

Şekil 4.7 *Corylus avellana* Miller

Habitat (yetiştirme ortamı): Kültür bitkisidir (Davis 1982).

Çiçeklenme zamanı: Mart (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Batı ve Kuzey Anadolu (Davis 1982)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey, Koçuköy

Yöresel ismi: Fındık

Kullanılan kısımları: Odunsu gövdesi

Kullanım amacı: Araç-Gereç, Gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Odunundan bazı tarım aletleri yapılır.
- b. Odunundan baston yapılır.
- c. Meyveleri tazeyken ya da kurutulularak çerez olarak tüketilmektedir.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Yapraklar idrar arttırıcı olarak kullanılır.
- b. Öksürük kesici olarak kullanılır (Bayatlı 1940).
- c. Tohumlarından fındık yağı elde etmektedir. Kuvvet verici ve cinsel gücü arttırıcı olarak kullanılır (Baytop 1999).
- d. Yılan sokmalarında, şişliklerde ve egzama tedavisinde kullanılır (Tuzlacı ve Aymaz 2001).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Badem fındık, (Baytop 1977) Tombul fındık, Lambert findığı, (Özyurt, 1992) Fındık (Tuzlacı ve Aymaz 2001)

Kimyasal bileşimi: Sabit yağ, Protein, Şeker, Fosfor, Kalsiyum (Baytop 1999).

4.19 CUCURBITACEAE

4.19.1 *Cucumis melo* L.

3 m'ye kadar boylanabilen tırmanıcı bitkilerdir. Petiolleri 4-12 cm uzunluğundadır. Yapraklar alternat dizilimli, hemen hemen yuvarlak, tabanda kordattır. 3-7 parçalı olabilir. 6 x 15cm olan yaprakların uzunluğu 20 cm'e kadar çıkabilir. Çiçekler ışmsal simettrili ve sarı renklidir. Korolla 5 parçalı, herbir lob 0.3-2.4cm x 0.2-2cm. Meyvesi sulu ve güzel kokuludur.

Habitat (yetiştirme ortamı): Tarlalar, su kenarları, terkedilmiş araziler

Çiçeklenme zamanı: Mart- Eylül

Türkiye'deki yayılışı: Kültür bitkisidir.

Genel yayılışı: Anavatanı Doğu Afrika'dır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Sadağı, Yenidanişment

Yöresel ismi: Kavun

Kullanılan kısımları: Tohumlar

Kullanım amacı: Halk ilacı, gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Tohumlar hemoroid ve prostat tedavisi için çiğ olarak yutulur.
- b. Meyveleri tazeyken gıda olarak tüketilir.

Literatürdeki kullanımı: Literatürde farklı bir kullanımına rastlanmamıştır.

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Farklı bir yöresel isim bulunamamıştır.

Kimyasal bileşimi: Protein, karbonhidrat, potasyum, kalsiyum, demir, fosfor, lif, A,C, B1,B2,B6 vitaminleri.

4.19.2 *Ecballium elaterium* (L.) A. Rich

25 cm'ye kadar boylanabilen, çok yıllık, tek evcikli, otsu bitkilerdir. Sürünücü gövde açık yeşil renkli ve sert tüylüdür. Yapraklar kalın, sert yapılı, ovatuçgenimsi, kordat, kenarları sinuat veya undulat, 4-14 x 3.5-17 cm'dir. Çiçek durumu sapı dik, sert tüylüdür ve 2-10 cm'dir. Erkek çiçekler 3.5-37 cm, petaller 8-16 x 4-7 mm'dir. Dişi çiçeklerde petaller 6-12 x 3-6 mm'dir. Meyve oblong-elipsoid, yeşilimsi, üzeri sert tüylerle örtülü bir bakkadır (Davis 1972, Aktan 2011).

Habitat (yetiştirme ortamı): Yol kenarları, nehir kenarları ve boş araziler (Davis 1972)

Çiçeklenme zamanı: Nisan- Ekim (Davis 1972)

Türkiye'deki yayılışı: Batı, Kuzey ve Güney Anadolu (Koçyiğit 2005)

Genel yayılışı: Avrupa ve Kuzey Afrika (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Çakıryenice, Derecik, Durhasan

Yöresel ismi: Dülek, Acı kavun

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı: Meyvelerden elde edilen meyve suyu sinüzit tedavisi için burun deliklerinden 1-2 damla damlatılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Bitkinin kökü rendelenip yoğurtla karıştırılır. Baygın haldeki havale geçiren hastanın el ve ayaklarına sürülür (Aktan 2011).
- b. Meyveleri, gazyağının içinde 3-4 gün bekletildikten sonra bu gazyağı, haricen, romatizma tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).
- c. Meyvelerinin suyu, buruna 1 damla damlatılarak, sarılık tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).
- d. Kökleri ezilerek romatizma tedavisinde ağrıyan yerlere sürülür (Bulut 2008).

- e. Yapraklar bir beze sarılıp doğrudan üzerine konarak çıban tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).
- f. Meyvesinin usaresi burun iltihabında 1 damla damlatılır ve iltihap temizlenir (Kızıllarslan 2008).
- g. Kökünden hazırlanan ilaç egzama hastalığı ve kaşıntılara karşı kullanılır (Polat 2010).
- h. Alkol bağımlılığının tedavisinde kullanılır (Baytop 1999).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Acı düğlek, Acı dülek, Acı düvlek, Acı düvelek, Acı kelek, Acır, Cırt bostan, Cırtatan, Cırtatan keleşi, Cırtlağan, Cırtlak, Cırtlangıç, Cırtlatan, Cırtlatan acur, Cırtlatan ot, Cırtlatan otu, Cıtlanbuk, Cırtatankeleşi, Cırtatan, Deli bostan, Domuzaşa, Eşek hıyarı, Garga düleşi, Garga düneği, Ham kavun, Hıyarcık, İt hıyarı, İt keleşi, İt kavunu, Kara kavun, Karga düleşi, Karga düveleşi, Karga ibiği, Karga keleşi, Karga kozağı, Karga bostanı, Karga cevizi, Köpek bostanı, Köpek keleşi, Patlangaç, Şeytan kavunu, Şeytan keleşi, Şeytan keli, Tosbağa bostanı, Yaban düleşi, Yaban kavunu, Yaban keleşi, Yaban turpu, Yabani kavun, Yağanda (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Elaterin, saponin, triterpen, nişasta, lignin ve tuz (Koçyiğit 2005).

Bilinen etkisi: Sinüzit tedavisinde etkili olduğu kayıtlıdır (Koçyiğit 2005). İdrar arttırıcı ve müshil etkiye sahiptir (Baytop 1999).

4.20 CUPRESSACEAE

4.20.1 *Juniperus oxycedrus* L. subsp. *oxycedrus*

1-9 m boyunda, kışın yapraklarını dökmeyen dioik bir ağaççıktır. Yapraklar lanseolat, üçlü çevrel dizilişli, seyrek, 6-25 mm x 1.5-2.5 mm, akuminat-mukronat, yeşil renkli ve yaprak üst yüzeyinde iki belirgin stoma çizgileridir. Olgun kozalaklar 8-12 mm çapında, küremsi şekilli, önce yeşil sonra kızılımsı kahverengiye dönen, özel kokulu ve reçinemsiz lezzetlidir (Davis 1965, Koçyiğit 2005 Bulut 2008, Baytop 1999).

Şekil 4.8 *Juniperus oxycedrus* L. subsp. *oxycedrus* Foto: R. Daşkın

Habitat (yetiştirme ortamı): Çam ormanları, meşe çalılıkları (Davis, 1965)

Çiçeklenme zamanı: Mart- Nisan

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın (Davis 1965)

Genel yayılışı: Güney Avrupa, Batı Suriye, Kuzey İran, Kafkasya (Davis 1965)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey

Yöresel ismi: Katran ardıcı

Kullanılan kısımları: Gövde

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı: Gövdesinden dekoksilyonla elde edilen katran hayvanların yaralarına sürülerek bu yaraların iyileştirilmesinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Odunu yakacak olarak kullanılır (Aktan 2011).
- b. Mezarlıklarda süs bitkisi olarak kullanılır (Aktan 2011).
- c. Elde edilen katran doğrudan deriye sürülerek veya vazelinle karıştırılarak merhem halinde uyuz vb. deri hastalıklarının tedavisinde kullanılır (Baytop 1999).
- d. Kozalaklarından hazırlanan dekoksilyon, dahilen, romatizma tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).
- e. Kozalaklarından hazırlanan dekoksilyon, dahilen, diüretik olarak kullanılır (Bulut 2008).
- f. Kozalaklarından hazırlanan dekoksilyon, sabahları aç karnına 1 çay bardağı dolusu içilerek nefes darlığına karşı kullanılır (Bulut 2008).

- g. Katranı, bir bezle sarılarak, haricen, iltihaplı yaraların tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).
- h. Gövdeleri baston ve çit yapımında kullanılır (Bulut 2008).
- i. Şeker hastalığına karşı kullanılır (Koçyiğit 2005, Deniz 2008, Çakılcıoğlu ve Türkoğlu 2010).
- j. Soğuk algınlığına karşı kullanılır (Koçyiğit 2005, Deniz 2008, Doğanoglu, 2004).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Katran ardıcı, Dikenli ardıç, Kızıl ardıç, Ak ardıç, Akar ardıç, Bodur ardıç, Cicamuk, Çırtı, Çırtımık, Diken çalısı, Ervist ağacı, Kokar ardıç, Mal ardıcı, Mamılcı, Menengiç, Sarı ardıç, Tiken ardıcı, Yama, Yapılğan (Bulut 2008, Baytop 1999) Ardıç, (Tuzlacı ve Aymaz 2001, Çakılcıoğlu ve Türkoğlu 2010, Ertuğ ve ark. 2004, Cansaran ve ark. 2007, Genç ve Özhatay 2006, Şimşek ve ark. 2004, Gürhan ve Ezer 2004, Keskin ve Alpınar 2002) Ardıç katranı, (Kültür 2002) Andıç, (Ertuğ ve ark. 2004) Dikenli ardıç, (Gürhan ve Ezer 2004) Adi ardıç (Doğanoglu 2004).

Kimyasal bileşimi: Uçucu yağ, rezin, kadinen ismi verilen bir triterpen ve fenol türevleri (guaiakol ve krezol türevleri) taşımaktadır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Dallarından elde edilen katran kuvvetli antiseptik etkilidir (Baytop 1999).

4.21 ELAEAGNACEAE

4.21.1 *Elaeagnus angustifolia* L.

7 m'ye kadar boylanabilen çalı veya ağaçlardır. Az çok dikenli, yeni gelişen kısımlar ve yapraklar gümüşü pullarla kaplıdır. Yapraklar 2-8 x 1-3 cm boyutlarındadır. Periant dışta gümüşü, içte sarı, 8-10 mm, hoş kokuludur. Meyve eliptik-oblong, 10-20(-30) x 6- 12(-20) mm boyutlarında, kızılımsı kahverengidir (Davis 1982).

Habitat (yetiştirme ortamı): Akarsu kenarları ve yerleşim alanları çevresi (Davis 1982)

Çiçeklenme zamanı: Nisan – Haziran (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın (Aktan 2011)

Genel yayılışı: Akdeniz çevresinden Çin'e kadar uzanan doğal coğrafi yayılışı vardır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Çivili, Ortaköy

Yöresel ismi: İğde

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı: Meyveleri tazeyken toplanıp yenir.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Park ve bahçelerde süs bitkisi olarak kullanılır (Aktan 2011).
- b. Meyvelerinden hazırlanan infüzyon, dahilen, böbrek kumunu ve taşını düşürmek amacıyla kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan infüzyon, haricen, gözde meydana gelen sulanmalara karşı kullanılır (Bulut 2008).
- c. Taze çiçekli dalları hoş koku vermesi amacıyla evlerin içine asılır (Bulut 2008).
- d. Böbrek ve üreme yolları rahatsızlıklarında, karaciğer ve safra kesesi tedavisinde şeker hastalığı ve karın ağrısında, böbrek rahatsızlıklarında kullanıldığı bilgileri kayıtlara girmiştir (Bulut 2008, Polat 2010).
- e. Böbrek hastalıklarını iyileştirmek için kullanılır (Emre 2003).
- f. Kekik ve ayva yaprağı ile birlikte yapraklarından hazırlanan infüzyon öksürük kesici olarak içilir (Günbatan 2011).
- g. İshali keser vücuda kuvvet vermede kullanılır. Meyvesi idrar tutamama ve kusmaya, çiçeği öksürüğe faydalıdır. Çiçeğinin kokusu zihin açıcı görev yapar (Korkmaz ve Karakurt 2014).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Çalığaga, İğde çalısı, Kuş iğdesi, Pışat, Puşat, Yabani iğde (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Flavonlar, Alkaloid (Bulut 2008).

Bilinen etkisi: Kabızlık yapar (Korkmaz ve Karakurt 2014).

4.22 ERICACEAE

4.22.1 *Arbutus andrachne* L.

Gövde kabuğu kızılımsı, düz ve büyük parçalar halinde düşen yüksek yapılı çalılardır. Gövde üzerinde salgı tüyleri yoktur. Yapraklar az çok yayık, saplar 1 cm, lamina genişçe ovat, altta mavimsi yeşil, kenarlar çoğunlukla tam, çiçek kurulu az çok dik 6-10(-14) dallı bir panikula, pediseller 9 mm'ye kadar uzunlukta, salgı tüylü, ovaryum çoğunlukla pubescent. Meyve turuncu, papillalar yassılaştırmış ve oldukça belirsizdir (Davis 1978).

Habitat (yetiştirme ortamı): Maki, Pinus brutia ormanları, kayalık ve taşlık yerler (Davis 1978)

Çiçeklenme zamanı: Mart- Mayıs (Davis 1978)

Türkiye'deki yayılışı: Batı, Kuzey ve Güney Anadolu (Davis 1978)

Genel yayılışı: Doğu Akdeniz'de Güney Arnavutluk, Yunanistan ve Türkiye'ye; Karadeniz' den Kırım'a; güneyde Lübnan'a ve doğuda Kuzey Irak'a kadar geniş dağılım gösteren ve 800 m' ye kadar çıkabilen bir bitkidir (Onursal ve Gözlekçi 2007).

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Karalar

Yöresel ismi: Sandal ağacı

Kullanılan kısımları: Meyve ve gövde

Kullanım amacı: Gıda ve ahşap eşya yapımı

Yöresel kullanımı:

- a. Bitkinin olgunlaşan meyveleri tazeyken gıda olarak tüketilir.
- b. Gövdesinden ahşap kaşık yapılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Odunsu gövdesi ve dalları yakacak olarak kullanılır. (Aktan 2011).
- b. Eskiden bitkinin odun külünün gelinlerin kaşlarını boyamada kullanıldığı söylenmektedir (Aktan 2011).
- c. Yapraklar idrar yolları hastalıklarında infüzyon halinde kullanılır (Baytop 1999).
- d. Yaprakları hayvan yemi olarak kullanılır (Bulut 2008).
- e. Meyveleri böbrek taşı düşürümüne yardımcı olur ve şeker hastalığı tedavisinde kullanılır (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Ak davulgu, Ak dolgu, Çilek ağacı, Dağ çileği, Davulgu, Hartlap, Sandal, Sandal ağacı, Yabani endirek (Bulut 2008)

Kimyasal bileşimi: Yapraklar ve dal kabuklarında arbutin ve kateşin türevleri bulunur (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Kan şekerini düzenleyici etkisi vardır.

4.22.2 *Arbutus unedo* L.

4 m'den kısa çalılardır. Gövdesi kısa yumuşak salgı tüylü, koyu kahverengi kabukludur. Yapraklar kısa saplı, eliptikten oblanseolata kadar değişen şekillerde, 4.5-8 x 2-4 cm, tepesi akut, kenarları serrattır. Çiçek durumu sarkık bir panikula, çiçek sapı 4.5-5.5 mm, tüsüzdür. Sepal yaklaşık 1 mm, petal 6.5 x 7.5 mm, yeşilimsi beyazdır. Stamen 10, filamentler 2-3 mm, anterler yaklaşık 1.5 mm'dir. Meyve 1-1.7 cm çapında, küresel, yüzeyi süslü, koyu kırmızı bir bakkadır (Davis 1978).

Şekil 4.9 *Arbutus unedo* L. (Kocayemiş) Foto: R. Daşkın

Habitat (yetiştirme ortamı): Makilik ve ormanlık alanlar (Davis 1978)

Çiçeklenme zamanı: Ekim- Kasım (Davis 1978)

Türkiye'deki yayılışı: Marmara, Ege, Akdeniz ve Karadeniz (Koçyiğit 2005)

Genel yayılışı: Atlantik Avrupa (Kuzeyden-Batı İrlanda'ya), Akdeniz ülkeleri (Koçyiğit 2005).

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymenbey

Yöresel ismi: Davulga

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Sonbaharda olgunlaşan meyveler tazeysen veya kurutularak gıda olarak tüketilir.
- b. Meyvelerinden reçel yapılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Odunsu gövdesi ve dalları yakacak olarak kullanılır (Aktan 2011).
- b. İdrar yolları enfeksiyonlarında infüzyon halinde kullanılır (Baytop 1999).
- c. Gövdesinden baston yapılır (Bulut 2008).
- d. Meyvelerinden pekmez yapılır (Bulut 2008).
- e. Prostat ve böbrek iltihabında meyveleri bolca yenir (Kızıllarslan 2008).
- f. Mide ve bağırsak rahatsızlıklarına karşı meyveleri yenir (Kızıllarslan 2008).
- g. Yaprakları diyabet, hipertansiyon ve kalp hastalıklarında kullanılır (Koçyiğit 2005).
- h. Bitkinin yapraklı dalları çiçekçilikte kullanılmaktadır (Koyuncu 2005).
- i. Dal ve yapraklar hayvan yemi olarak kullanılır (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Ağaç çileği, Beydin, Çilek, Çilek ağacı, Dağ çileği, Davulga, Davulgu, Dolgu, Endirek, Kara davulgu, Kara dolgu, Kocayemiş, Kocalaryemişi, Mamıkile, Yabani çilek, Yemişen (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Yapraklar tanen, arbutin isimli bir glikozit ve fenol türevleri, meyveleri ise şeker ve yüksek miktarda C vitamini taşımaktadır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Kabız, antiseptik ve idrar arttırıcı etkisi kayıtlıdır (Koçyiğit 2005).

4.23 FABACEAE

4.23.1 *Lathyrus laxiflorus* (Desf.) O. Kuntze subsp. *laxiflorus*

Çok yıllık, tüysüz, otsu bitkilerdir. Gövde köşeli, dallanmış, 15-40 cm uzunluğunda ve yükselidir. Yapraklar kısa aristat veya basit bir tendril ile sonlanır. Yaprakçıklar 1 çift, ovat, genişçe eliptik ya da lanseolat, akut ya da akuminat, paralel damarlı, stipül ovat-akuminat yada ovat-lanseolattır. Pedünkül 2-6 çiçekli ve yapraklardan uzundur. Kaliks 8-13 mm'dir. Korolla mavimsi mor renkli ve 15-20 mm'dir. Meyve legümen olup, genişçe lineardır (Davis 1970).

Habitat (Yetiştirme ortamı): Ormanlar ve çalılık alanlar (Davis 1970)

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Temmuz

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın (Davis 1970)

Genel yayılışı: Güneydoğu Avrupa'dan Kafkasya, Türkiye, İran ve Suriye'ye kadar yayılış gösterir.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey, Akçabük

Yöresel ismi: Hakık

Kullanılan kısmı: Tüm bitki

Kullanım amacı: Süs bitkisi

Yöresel kullanımı: Bahçe peyzajlarında süs bitkisi olarak kullanılmaktadır.

Literatürdeki kullanımı: Farklı bir kullanımı bulunmamaktadır.

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Deli burçak

4.23.2 *Lathyrus undulatus* Boiss.

Uzun sürünücü gövdeli, çok yıllık bitkilerdir. Gövde kanatlı, 1-2.5 m. boyundadır. Yapraklar dallanmış, tendrilli, yaprakçıklar genişçe eliptik, genişliğinin 2-4 katı uzunlukta, kenarı dalgalı, paralel damarlıdır. Stipül darca ovat-lanseolat veya lanseolattır. Çiçek durumu 3- 13 çiçekli, sapı yapraklardan daha uzundur. Kaliks 7-9 mm, kaliks

dişleri eşit değildir. Korolla koyu pembe renkli, 18-25 mm'dir. Meyve legümen, linear, tüysüz ve 50-70 x 7-10 mm büyüklüğündedir. **Endemiktir** (Davis 1970).

Habitat (yetiştirme ortamı): Ormanlık alanlar ve yol kenarları (Davis 1970)

Çiçeklenme zamanı: Nisan - Haziran (Davis 1970)

Türkiye'deki yayılışı: Marmara (Davis 1970)

Genel yayılışı: Türkiye

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Çakıryenice, Durhasan

Yöresel ismi: İstanbul nazendesisi, bağla otu

Kullanılan kısımları: Taze filizleri

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı: Bitkinin taze filizleri tazeleyen toplanır ve kavrulmuş olarak yemeği yapılır.

Literatürdeki kullanımı: Toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Kızıllarslan 2008).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Ladir, Bırçalık, Burçak, Fink baklası, Müdürmük (Kızıllarslan 2008), Bağla (Aktan 2011)

Kimyasal bileşimi: Aminoasitler, Peptidler (Kızıllarslan 2008).

4.23.3 *Trifolium campestre* Schreb.

Yerde yayılıcı veya yükselici, tek yıllık, 10-30 cm boyunda otsu bitkilerdir. Yaprakçıklar 0.8-1.6 cm, obovattan rombik kadar şekillerdedir. Çiçek kurulu 0.8-1.3 cm genişliğinde, az çiçeklidir. Çiçekler açık sarı nadiren mor, pedisel kaliksten kısadır. Kaliks tüysüz veya çok az tüylüdür. Korolla 4-7 mm'dir (Davis 1970).

Habitat (yetiştirme ortamı): Tarlalar ve nemli yerler (Davis 1970)

Çiçeklenme zamanı: Şubat- Eylül (Davis 1970)

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın (Davis 1970)

Genel yayılışı: Avrupa, Akdeniz, K. Irak, Kafkasya, İran

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey

Yöresel ismi: Deli yonca

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Hayvan yemi

Yöresel kullanımı: Bitkinin toprak üstü kısımları bahar ve yaz aylarında, toplanarak büyükbaş ve küçükbaş hayvanlara taze olarak yedirilir. Hayvanların çok sevdiği bir bitkidir.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Çiçekleri çerez olarak kullanılır (Aktan 2011).
- b. Çiçeklerinden hazırlanan infüzyon dahilen soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Toprak üsü kısımlarından hazırlanan infüzyon idrar yolları tedavisinde kullanılır (Gençay 2007).
- c. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon böbrek ağrısının giderilmesinde kullanılır (Gençay 2007).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Nefel, Tirfil, Üçgül, Giyanefer (Aktan 2011).

4.23.4 *Vicia villosa* L.subsp. *villosa*

İnce yapılı, çok yıllık, dik veya tırmanıcı, tüylü veya tüysüz otsu bitkilerdir. Yaprakçıklar 5-20 çift, 0.8-4 cm, ovat-oblongtan lineara kadar, stipül ince, semihastat, tendriller dallanmıştır. Pedünkül yapraktan uzun veya kısadır. Çiçek kurulu 10-40 çiçeklidir. Çiçekler 13-20 mm, mor veya menekşe rengidir. Kaliks 3-6 mm, morumsudur. Legümen tip meyve 20-30 mm. büyüklüğünde ve tüysüzdür (Davis 1970).

Şekil 4.10 *Vicia villosa* L.ssp. *villosa* Foto: N. B. Albayrak

Habitat (Yetiştirme ortamı): Nemli yerler ve çalılık alanlar (Davis 1970)

Çiçeklenme zamanı: Nisan- Ağustos (Davis 1970)

Türkiye'deki yayılışı: Marmara, Kuzey ve Doğu Anadolu (Davis 1970)

Genel yayılışı: Avrupa, Kafkasya

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey

Yöresel ismi: Fiğ

Kullanılan kısımları: Toprak üstü organ yapıları

Kullanım amacı: Hayvan yemi

Yöresel kullanımı: Bitkinin toprak üstü kısımları bahar ve yaz aylarında toplanarak hem büyükbaş hem de küçükbaş hayvanların beslenmesinde tazeyken hayven yemi olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı: Literatürde hiçbir kullanıma rastlanmamıştır.

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Dağ yoncası (Cansaran ve ark. 2007)

4.23.5 *Vicia sativa* L. subsp. *nigra* (L.) Ehrh. var. *nigra*

20-80 cm boyunda, hemen hemen tüysüz, tek yıllık, yatık veya tırmanıcı zayıf bitkilerdir. Yaprakçıklar 4-8 çift, 1-6 mm genişliğinde, oblong-linear, bazen eliptik, tepesi akut veya girintilidir. Stipüller yarı hastat, dişli, tendriller genellikle dallanmıştır. Çiçekler koltuklarında, 14- 30 mm, mor veya morumsu pembe ve kısa saplıdır. Kaliks 7-12 mm, çansitübsü, kısa yumuşak tüylü, dişler 2.5-7 mm, lanseolattır. Korolla 10-20 mm'dir. Meyve 6 mm'den az genişlikte, linear, genellikle kısa yumuşak tüylü bir legümandır. Tohumlar 6-12 adet, pürüzsüz, 2-5 mm genişliğindedir (Davis 1970).

Haitat (yetiştirme ortamı): Taşlık alanlar ve ekili araziler (Davis 1970)

Çiçeklenme zamanı: Mart – Mayıs (Davis 1970)

Türkiye'deki yayılışı: Batı, İç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu (Davis 1970)

Genel yayılışı: Yaygın

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Erenler, Başköy

Yöresel ismi: Yabani fiğ

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Hayvan yemi

Yöresel kullanımı: Bitkinin toprak üstü kısımları bahar ve yaz aylarında, toplanarak hem büyükbaş hem de küçükbaş hayvanların beslenmesinde hayvan yemi olarak tazeyken kullanılır.

Literatürdeki kullanımı: Tohumları gıda olarak kullanılır (Kızılarıslan, 2008).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Fiotu, Fi, Fiğ, Colbane mara, Eşek tırfili, Fiğ, Fiy, Dağ fiği, (Kızılarıslan 2008) Tırfil (Aktan 2011)

Kimyasal bileşimi: Aminoasitler ve Peptidler, Flavonoitler, (apigenin, malvin, petunin) Karbohidratlar, (vicianin) Steroitler (beta sitosterol, stigmasterol) (Kızılarıslan 2008).

4.24 FAGACEAE

4.24.1 *Fagus orientalis* Lipsky

40 m'ye kadar yükselen ağaçlardır. Kabuğu açık gri ve düzdür. Genç sürgünler kırmızımsı kahverengi ve tüylüdür. Yapraklar genişlemiş eliptik, ovat veya obovat-oblong, 6.5-15.5 x 3.5-8 cm, 8-13 çift damarlı, tüysüz, petiol tüylü, 0.6-1.2 cm, stipül 3.5 mm'dir. Meyve 1.2-2.2 cm'dir (Davis 1982).

Habitat (yetiştirme ortamı): Ormanlık alanlar (Davis 1982)

Çiçeklenme zamanı: Mayıs (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın (Davis 1982)

Genel yayılışı: Anadolu, Kafkasya ve Kuzey İran (Aktan 2011)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey, Deliballılar, Derecik, Durhasan

Yöresel ismi: Kayın

Kullanılan kısımları: Odun yapısı

Kullanım amacı: Ahşap alet yapımı, inşaat

Yöresel kullanımı:

- a. Balta, kürek ve kazma gibi el aletlerinin saplarının yapımında kullanılır.
- b. Kerestesinden evlerin inşaatlarında faydalanılmaktadır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Kayın ağacının odunsu gövde ve dallarından balta sapı, orak ve ellik yapılır. Orak buğday ve arpa gibi mahsulleri biçmek için, ellik ise bu biçme işlemi esnasında orakla, çalışan çiftçilerin ellerini korumak için kullanılır. Şu zamanlarda orak ve ellik kullanımı azalmıştır (Aktan 2011).
- b. Palamutlarından elde edilen yağ yemeklerde kullanılır. Sabun sanayinde kullanılır (Aktan 2011).
- c. Kabukları kabız ve ateş düşürücü olarak kullanılır (Baytop 1999).
- d. Elek, boyunduruk ve tekerlek yapımında kullanılır (Kayabaşı 2011).
- e. Kerestesinden meyve kasası ve ambalaj yapımında yararlanılmaktadır (Koyuncu 2005).
- f. Kerestesi mobilyacılık ve kaplama sanayisinde kullanılmaktadır (Koyuncu 2005).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Doğu kayını, Gayın (Aktan 2011).

Kimyasal bileşimi: Albumin, azotsuz ekstrakt maddeler, madeni tuzlar (Aktan 2011)

Bilinen etkisi: Kabız ve ateş düşürücü etkisi bilinmektedir (Baytop 1999).

4.24.2 *Quercus infectoria* Olivier subsp. *infectoria*

1-4(-10) m boylanabilen, yaz kış yapraklı küçük ağaçlar veya çalılardır. Genç sürgünler ince pubescent, az çok tüysüz, kırmızimsı veya sarımsı kahverengi, tomurcuklar kırmızimsı kahverengi, yaklaşık 3 mm büyüklüğünde ve siliattır. Yapraklar yaklaşık 50 x 20 mm boyutlarında, derimsi, genişçe obovat, kenarlar belirgin şekilde krenat veya serrattır. Pedinkül yaklaşık 10 mm veya yoktur. Kupulalar tek veya çiftler halinde, yarı küremsi veya kadeh şeklinde, 10-18 mm çapında, meyve 2/3'üne kadar kupulanın dışına taşmıştır (Davis 1982).

Şekil 4. 11 *Quercus infectoria* Olivier subsp. *infectoria* Foto: R. Daşkın

Habitat (yetiştirme ortamı): Ormanlık veya çalılıklar (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Batı ve Kuzey Anadolu (Davis 1982)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey, Koçuköy, Serçeler

Yöresel ismi: Ballica meşesi

Kullanılan kısımları: Yaprak ve ince dallar, Odun yapısı

Kullanım amacı: Hayvan yemi ve yakacak

Yöresel kullanımı:

- a. Odunsu yapısını oluşturan gövde ve dallar yakacak olarak kullanılır.
- b. Tazeyken toplanan yapraklar kurutularak hayvan yemi olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. İshal ve kanamaların tedavisinde kullanılır (Baytop 1999).

- b. Derilerin tabaklanmasında kullanılır. Türkiye'nin önemli bir dış satım ürünüdür(Baytop 1999).
- c. Mazılar halı ve kilim ipliklerinin ve yünlü giysilerin boyanmasında kullanılır (Bulut 2008).
- d. Çocuklar kozalakları ile oynar (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Çalı, Kobar çalı, Kobar meşesi, Meşe, Mazı meşesi (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: %50-70 oranında gallik tanen taşımaktadır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Kabız ve kan kesici etkisi vardır (Baytop 1999).

4.24.3 *Quercus robur* L. subsp. *robur*

25 m'ye kadar boylanabilen ağaçlardır. Genç sürgünler tüysüz veya tüylü, açık kahverengiden kırmızımsı kahverengine kadar, tomurcuk 4 mm, tüysüz veya tüylü, kırmızımsı kahverengidir. Yapraklar derince loplu, primer damarlar 5-9 adet. Pedüncül 2- 12 cm'dir. Kupula 15-20 mm çapında, grimsi kahverengidir (Davis 1982).

Habitat (yetiştirme ortamı): Karışık ormanlar ve stepler (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Batı, Kuzey ve İç Anadolu (Davis 1982)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey

Yöresel ismi: Meşe, Palamut meşesi

Kullanılan kısımları: Odunsu gövde, Yapraklı dalları

Kullanım amacı: Hayvan yemi, Yakacak, Araç-gereç

Yöresel kullanımı:

- a. Odunsu gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır.
- b. Yaprakları kurutularak hayvan yemi olarak kullanılır.
- c. Odunsu gövdesinden üretilen çit evleri koruma amacıyla kullanılır.
- d. Odun yapısından çeşitli el aletleri (kazma, çapa vb.) yapılmıştır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Meyvesi kurutularak hazırlanan çay idrar söktürücü olarak kullanılır (Aktan 2011).
- b. Odunu yakılır elde edilen külü su ile karıştırılır ve dinlenmeye bırakılır. Kül bardağın dibine çökünce suyu karın ağrıları için içilir (Aktan 2011).
- c. Gövde kabuğu kaynatılır, elde edilen su ile diş ağrılarına karşı gargara yapılır (Aktan 2011).

- d. Odun yapısından hamur açmak için veya üzerinde yemek yemek için yaslıaç (sofra) yapılmıştır (Aktan 2011).
- e. Odunundan öküz arabası tekeri yapılmıştır (Aktan 2011).
- f. Odun yapısından ayakkabı tamiri için örs ve burgu sapı yapılmıştır (Aktan 2011).
- g. Boğaz ağrısı ve zehirlenmelerde tedavi amaçlı kullanılır (Baytop 1999).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Saplı meşe (Baytop 1999).

Kimyasal bileşimi: Gallik tanen, gallik asit, renk maddeleri ve acı maddeler taşımaktadır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Kabız, kuvvetlendirici ve antiseptik etkileri bilinmektedir (Baytop 1999).

4.24.4 *Quercus frainetto* Ten.

25 m'ye kadar boylanabilen, yaprak döken, tepesi yuvarlak ağaçlar. Genç sürgünler tomentoz, soluk kahverengi; tomurcuklar yaklaşık 1 cm'ye kadar, köşeli, tomentoz. Yapraklar sürgünlerin tepesinde toplanmış, obovat, 20 x 13 cm'ye kadar boyutlarında, sapsız ve kulakçıklı, kalın yapılı, 6-9 yuvarlak primer loblu ve 1-3 sekonder loblar çoğunlukla mevcut; primer damarlar 6-9 adet, interkalar damarlar az sayıda; tüy örtüsü küme şeklinde yıldız tüylerden oluşur, altta daha yoğun, nadiren üstte çıplak. Pedunkul yok. Kupula yarıküresel, yaklaşık 15 mm çapında, kahverengimsi; pullar hafifçe basık, pubesent, darca oblong; meyve 1/2'si kadar kupulanın dışına taşmıştır (Davis 1972).

Habitat (yetiştirme ortamı): Karışık ormanlar

Meyve dönemi: Nisan- Mayıs (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Kuzeybatı Türkiye, Marmara, Ege ve Karadeniz

Genel yayılışı: Güney İtalya, Balkanlar ve Doğu Macaristan

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey

Yöresel ismi: Ak meşe

Kullanılan kısımları: Odun yapısı

Kullanım amacı: Ahşap alet yapımı

Yöresel kullanımı: Kazma, kürek, tırmık, balta vb. Ahşap el aletlerinin saplarının yapımında kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Yaprakları hayvan (koyun, keçi) yemi olarak kullanılır. Özellikle kışın yedirmek üzere yörede toplanıp biriktirilir (Bulut 2008).
- b. Odunu yakacak olarak kullanılır (Koyuncu 2005).

c. Mobilyacılık ve kaplama sanayisinde kullanılır (Koyuncu 2005).

d. Meşe ağacı kabuklarından yapılan çay, mide ve bağırsak kanamalarını iyileştirir.

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Bastırma çalısı, Meşe (Bulut 2008)

Kimyasal bileşimi: Tanen, gallik asid, ellagik asid, nişasta, şeker, acı madde

4.24.5 *Quercus coccifera* L.

10 m'ye kadar boylanabilen, yaz kış yapraklı, yeşil çalılar veya küçük ağaçlar. Genç sürgünler sık yıldız-tomentoz, kahverengimsi; tomurcuklar yaklaşık 3-4 mm, kızıl-kahverengi, ovoid, çıplak veya tomentoz. Yapraklar genişçe ovattan oblong ovata veya oblong-lanseolata kadar değişen şekillerde, derimsi, 1.5-5 x 1-3 cm boyutlarında, keskin serrat dikenli, nadiren az çok tam kenarlı, yassı veya undulat, tabanda kordat veya yuvarlak; 4-8 damarlı; her iki yüzde çıplak veya alt yüzde küçük yıldız tüylü. Pedunkul sert, 12 mm'ye kadar veya az çok sapsız. Meyve ikinci yıl olgunlaşır. Kupula yarı küremsi, genişçe çan şeklinde ve çanaksı, 10-20 mm çapında, 15 mm'ye kadar uzunlukta, soluk kahverengi, pullar ovattan oblonga kadar değişen şekillerde, basık-yükselici veya geri kıvrık, pubesent; meyve 1/2-2/3'üne kadar kupulanın dışına taşmıştır (Davis 1982).

Habitat (yetiştirme ortamı): Frigana, maki ve orman açıklıkları (Davis 1982).

Meyve dönemi: Eylül (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Kuzeybatı, Güney ve Batı Anadolu

Genel yayılışı: Dalmaçya kıyıları ve Yunanistan

Türün kullanımının tespit edildiği köy Süleymanbey, Deliballılar, Çöreler

Yöresel ismi: Pırnal meşesi

Kullanılan kısımları: Odun yapısı

Kullanım amacı: Ahşap alet yapımı, hayvan yemi

Yöresel kullanımı:

a. Odunsu gövdesi işlenerek ahşap el aletlerinin yapımında kullanılır.

b. Hayvan yemi olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

a. Çit bitkisi (Bulut 2008).

b. Yakacak olarak kullanılır (Koyuncu 2005, Bulut 2008).

c. Mobilya ve kaplama sanayisinde kullanılır (Koyuncu 2005).

d. Erozyondan korunmada etkilidir.

e. Mangal kömürü yapımında kullanılır.

Türkiye’deki diğer yöresel adları: Bodur ağaç, Çıtır, Deli pınar, Dikenli pınar, Gökçe ağaç, Kara çıtır, Kermes meşesi, Kızıl çıtır, Kızıl meşe, Kızıl pınar, Kızılca pınar, Meşe, Pelit, Pelit çıtırı, Pırnal, Pırnal çalısı, Pırnar, Pınar, Pınar çalısı, Piynar (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Tanen, gallik asid, ellagik asid, nişasta, şeker, acı madde

4.25 GERANIACEAE

4.25.1 *Geranium molle* L. ssp. *molle*

5-40 cm boyunda, tabandan dallanmış, yumuşak tüylü, tek yıllık bitkidir. Sepaller 4-5 mm’dir. Petaller 3-7 mm, derince emerginat ve pembedir. Stamenler 10. Merikarp tüysüz, kıvrılmış, tohum düzdür (Aktan 2011).

Habitat (yetiştirme ortamı): Tarlalar, çayırılık alanlar ve yol kenarları (Davis 1967)

Çiçeklenme zamanı: Mart- Nisan (Davis 1967)

Türkiye’deki yayılışı: Batı, Güney ve Güneydoğu Anadolu (Davis 1967)

Genel yayılışı: Akdeniz ve Girit’de yaygındır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Ortaköy

Yöresel ismi: Kazayağı

Kullanılan kısımları: Yapraklar

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı: Tek başına ya da farklı bitki türleriyle karıştırılarak kavrulup yemeği yapılır.

Literatürdeki kullanımı: Farklı bir kullanımına literatürde rastlanmamıştır.

Türkiye’deki diğer yöresel isimleri: Farklı bir yöresel adı yoktur.

Kimyasal bileşimi: Organik asitler, yağ asitleri, tokoferoller, organik bileşikler

4.26 HYPERICACEAE

4.26.1 *Hypericum perforatum* L.

10-110 cm boyunda, dik, otsu bitkilerdir. Yapraklar 5-35 mm, ovat veya eliptik-oblong, sapsız veya çok kısa saplı, lamina düz, büyük şeffaf noktalıdır. Sepal 5, oblong veya eliptik, akut, akuminat veya kısa aristat, tam, yüzeysel siyah noktalar az sayıda veya yok, petal 5, sarı renkli, 8-15 mm, kenarda az sayıda glandlıdır. Meyve 5-9 mm, ovoid veya piramit şeklinde bir kapsuladır (Davis 1967).

Habitat (yetiŖme ortamı): BoŖ alanlar, kuru habitatlar (Davis 1967)

Çiçeklenme zamanı: Nisan - Eylül (Davis 1967)

Türkiye'deki yayılıŖı: Tüm Anadolu'da yaygın (Davis 1967)

Genel yayılıŖı: Avrupa, Kuzey Afrika, Kafkasya, Sibirya Orta Asya, İran, Kuzey Irak, Kıbrıs, Batı Suriye (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Koçuköy, Durhasan

Yöresel ismi: Sarı Kantaron

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. Çiçekli toprak üstü kısımları toplanarak kurutulur ve kurutulan bitki infüzyon halinde sinirleri yatıŖtırıcı olarak kullanılır.
- b. Çiçekli toprak üstü kısımları güneŖ altında zeytinyağında bekletilerek hazırlanan mesarasyon güneŖ yanığı ve yanıkların tedavisinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. 1 kg kantaron bitkisinin toprak üstü kısımları, 5 lt su ile kaynatılır. 2 lt kalıncaya kadar kaynamaya devam edilir. Daha sonra bu karışımın suyu mide rahatsızlıkları için ve yara iyileŖtirici olarak içilir. Bu su tadlandırıcı alınarak içilebilir (Aktan 2011).
- b. Bir ŖiŖeye biraz zeytinyağı, bir miktarda ılık su konulur. Üzerine kantaron bitkisinin toprak üstü kısımları konulur. Bir müddet bekletilip mide rahatsızlıkları için tüketilir (Aktan 2011).
- c. Bitki kuru veya tazeyken çıbanın üzerine bağlanır ve çıbanı kurutur (Aktan 2011).
- d. Çiçekli dallarından hazırlanan infüzyon, dahilen, romatizma tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).
- e. Çiçekli dallarından hazırlanan infüzyon, dahilen, menstruasyon dönemindeki ağrıların giderilmesinde kullanılır (Bulut 2008).
- f. Toprak üstü kısımlarının infüzyonu kansere karşı içilir (Kızıllarslan 2008).

- g. Toprak üstü kısımlarının dekoksasyonu veya infüzyonu böbrek iltihabında ve idrar söktürücü olarak günde 1 su bardağı içilir (Kızıllarlan 2008).
- h. Çiçeklerinden hazırlanan infüzyon dahilen diyabet tedavisinde kullanılır (Koçyiğit 2005).
- i. Toprak üstü kısımları infüzyon halinde dahilen kuvvet verici olarak kullanılır (Koçyiğit 2005).
- j. Bitkinin çiçekleri kurutulup ufalandıktan sonra tülbentten geçirilerek balla karıştırılır. Hazırlanan bu karışım günde 1-2 çorba kaşığı yenerek ülser tedavisinde kullanılmaktadır (Koyuncu 2005).
- k. Bitkinin toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon karın ağrısına karşı kullanılır (Polat 2010).
- l. Zeytinyağında bekletilen kantaron süzöldükten sonra ağırlı bölgelere sürölürse ağrıyı keser. Baş ağrısı için de kullanılır (Polat 2010).
- m. Antibakteriyaldir. Ayrıca lokal anestezi etki yapar (Polat 2010).
- n. Bitkinin çiçekli filizleri zeytinyağı içinde bekletilerek elde edilen karışım hayvanlarda meme iltihabına (mastitis hastalığına) karşı kullanılır (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Kanter çiçeğı, Çayotu, Kangıran, Kangranotu, Kantarod, Kantaronçayı, Kantıron, Kanturon, Kılıç otu, Koramanotu, Koramaz, Kuzukıran, Sancı otu, Sarıpapatya, Sukantaronu, Tentürdiyot çiçeğı, Yara otu, Yara yaprağı, (Kızıllarlan 2008, Bulut 2008, Koyuncu 2005, Oral 2007, Baytop 1984), Kantariyon, Kantur çiçeğı, Sarıot (Kızıllarlan 2008, Bulut 2008), Yakı otu, (Kızıllarlan 2008, Bulut 2008), Ülser otu, (Emre 2003, Kızıllarlan 2008, Bulut 2008) Koyun kıran, Mayasıl otu, Kan otu, (Kızıllarlan 2008, Bulut 2008) Verem otu, Çay çiçeğı, Sarı çiçek, (Kızıllarlan 2008, Bulut 2008) Ada çayı, Ala çayı, (Genç ve Özhatay 2006, Kızıllarlan, 2008, Bulut 2008) Kızılcırık, (Ertuğ 2004, Kızıllarlan 2008, Bulut 2008) Kantaron, (Cansaran ve ark. 2007, Ertuğ ve ark. 2004, Çakılcıoğlu ve Türkoğlu 2010, Kültür 2002, Satıl ve ark. 2006, Kızıllarlan 2008, Bulut 2008, Akalın 1993) Mide otu, (Ertuğ ve ark. 2004, Kültür 2002, Kızıllarlan 2008, Bulut 2008), Binbirdelik otu, (Tonbul ve Altan 1989, Kızıllarlan 2008, Bulut 2008, Birinci 2008), Kantaryon, Sarıcaşüz, Kantül, Kesik otu, Kalp otu, (Kızıllarlan 2008, Bulut 2008, Koyuncu 2005) Sarı kantaron, Yakı kantaronu (Kızıllarlan 2008, Bulut 2008, Sami 2007, Gürhan ve Ezer 2004, Emre 2003, Birinci 2008, Genç ve Özhatay 2006, Ertuğ 2004)

Kimyasal bileşimi: Flavonoitler, Floroglusin türevleri, (hiperforin) Kateşik tanen, Naftodiantron türevleri, (hiperisin) Uçucu yağ, Uçucu yağında alfa pinen ve karvakrol bulunur (Kızılarıslan 2008, Bulut 2008, Baytop 1999). A ve C vitamini, Prosiyanidin (Bulut 2008)

Bilinen etkisi: Antispazmotik, kabız, yatıştırıcı, kurt düşürücü, antiseptik ve yara iyi edici etkilere sahiptir (Baytop 1999).

4.27 JUGLANDACEAE

4.27.1 *Juglans regia* L.

25–30 m bounda olabilen, geniş, yuvarlak taçlı ağaçlardır. Gövde 1.5 (-2.5) m genişlikte, gümüşü-gri, düz kabuklu. Yapraklar 22–35 cm; yaprakçıklar 5–9 (-11) adet, eliptikten obovata kadar değişen şekillerde veya oblong–ovat, akut veya akuminat, tam kenarlı, alttaki damarlardaki tüy demetleri dışında tüysüz.. Meyve az çok küresel, tüysüz, yeşil, (4-)5(-6) cm çapında, endokarp ince veya kalın, hafifçe kırışiktır (Davis 1965).

Şekil 4.12 *Juglans regia* L. Foto: R. Daşkın

Habitat (yetiştirme ortamı): Ormanlık alanlar, akarsu kenarları, taşlık, kayalık yerler (Davis 1965).

Çiçeklenme zamanı: Mayıs (Davis 1965)

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın (Davis 1965)

Genel yayılışı: Dünyada Kuzeydoğu ve Doğu Anadolu'nun yanısıra, Balkanlar, Lübnan, Kafkasya, Kuzey Irak, İran, Afganistan, Orta Asya'da Çin doğal yayılış alanlarıdır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Deliballılar

Yöresel ismi: Boş, koz

Kullanılan kısımları: Meyve ve yaprak

Kullanım amacı: Halk ilacı, gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Meyveleri tazeyken toplanıp yenir.
- b. Taze meyveler toplanıp kurutulularak daha sonra gıda olarak tüketilir.
- c. Yaprakları dekoksasyon halinde diş eti iltihaplarının tedavisi için ağız gargarası olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Deri hastalıklarında antiseptik olarak haricen kullanılır (Baytop 1999)
- b. Ceviz yaprağı veya taze meyvenin üzerindeki yeşil kabuk ile yün, pamuk veya iplikler kahverengine boyanabilir (Baytop 1999).
- c. Olgunlaşmamış meyvelerinden hazırlanan infüzyon (40 adet meyve 1 litre su), sabahları aç karnına 1 çay kaşığı içilerek, guatr tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).
- d. Olgunlaşmamış meyvelerinin ezilerek çıkartılan suyu, haricen, egzama tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).
- e. Gövdesi silah yapımında kullanılır (Bulut 2008).
- f. Meyve kabukları yakacak olarak kullanılır (Bulut 2008).
- g. Meyvesinin içi ile kayısı meyvesi sıcak suda haslanıp süzöldükten sonra süzöntü
- h. günde 1 su bardağı içildiğinde kabızlığa iyi gelmektedir (Koyuncu 2005).
- i. Bitkinin yaprakları ates üstünde ısıtılarak romatizmal bölgelerine 5-6 saat sarılmak suretiyle romatizma tedavisinde kullanılmaktadır (Koyuncu 2005)
- j. Mobilya sanayiinde kaplama olarak kullanılmaktadır (Koyuncu 2005).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Ceviz, Cuz, Hingiç, Koz, Yandak (Bulut 2008)

Kimyasal bileşimi: Tanen, uçucu yağ ve acı lezzetli bir boyar madde (juglon) taşımaktadır (Baytop 1999)

Bilinen etkisi: İştah açıcı, kabız, kan şekerini düşürücü, kuvvet verici etkileri vardır (Baytop 1999).

4.28 LAMIACEAE

4.28.1 *Melisa officinalis* L. subsp. *officinalis*

28-95 cm boyunda, çok yıllık otsu bitkilerdir. Gövde, dik, dallanmış, sık veya seyrek olarak glandlı, kısa yumuşak tüylüdür. Yapraklar ovat romboit, yatık yumuşak tüylü veya tüysüz, akut-obtus, tabanda kuneat, trunkat veya kordat, taban kısmı dışında kenarlar derince krenattır. Çiçek taşıyan yaprakların kenarları krenat-serrattır. Vertisillasterler 4-12 çiçeklidir. Brakteoller yapraksı, ovat, 3-10 x 1.2-7 mm'dir. Kaliks 6-10 mm, kısa glandlı ve uzun glandsız tüylü, üst dudak 2-3 dişli, korolla önce soluk sarı, daha sonra beyaza dönüşür (Davis 1982).

Habitat (yetiştirme ortamı): Orman açıklıkları, kayalık yamaçlar, yol kenarları, nemli yerler, dere kenarları, çalılıklar, makiler (Davis 1982)

Çiçeklenme zamanı: Haziran- Eylül (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Kuzey, Batı, Doğu ve İç Anadolu (Davis 1982)

Genel yayılışı: Avrupa, Kuzey Irak, Kuzey İran, Kafkasya (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Sadağı, Serçeler, Söğüt, Yenidanişment

Yöresel ismi: Melisa

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. Bitkinin toprak üstü kısımları kurutulup infüzyon şeklinde yatıştırıcı olarak kullanılır.

- b. Bitkinin toprak üstü kısımları infüzyon halinde mide, karaciğer ve kalp hastalıklarının tedavisinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Bitkinin toprak üstü kısımları, oğul arıların başka bir yere kaçmaması için kullanılır. Yani arıların bu bitki üzerinde toplanması sağlanmış olur (Aktan 2011).
- b. Yapraklarından hazırlanan infüzyon, dahilen, kalp çarpıntısına karşı kullanılır (Bulut 2008).
- c. Toprak üstü kısımları arı kovanlarına konularak arıların kovana gelmesi sağlanır (Bulut 2008).
- d. Akne tedavisinde kullanılmaktadır (Bulut 2008).
- e. Toprak üstü kısımlarından çay yapılır (Bulut 2008, Polat 2010).
- f. Bitkinin yaprakları balıkların bulunduğu göle ufalanırsa balıkların uyuşmasına ve daha kolay yakalanmasına neden olmaktadır (Kayabaşı 2011).
- g. Toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu karın ağrısı olduğunda sürülüp bir bezle sarılır (Kızılarıslan 2008).
- h. Nefes darlığında ve öksürük kesici olarak kullanılır (Koçyiğit 2005, Bulut 2008).
- i. Sinirleri yatıştırıcı, mide ve bağırsak rahatsızlıklarında, migren ve sinirsel kalp rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılır (Koçyiğit 2005).
- j. Damar sertliği tedavisinde ve kadın hastalıklarının tedavisinde kullanılır (Koçyiğit 2005, Polat 2010).
- k. Yaprakları ıslatılıp sabun gibi el yıkamada kullanılır (Polat 2010)
- l. Bitkinin taze dalları güzel koksun diye evlerin bir köşesine konulur (Polat 2010).
- m. Filizlerinden hazırlanan infüzyon çay olarak uykusuzluk problemine karşı içilir (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Arı otu, Limon otu, Limon çiçeği, Oğul otu, Beyaz oğul otu, Kovan otu, Limon nanesi, Tatıramba, Tatramba, Temre otu, Yalancı ısırğan (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Uçucu yağ, flavonoidler, triterpenler, tanen, fenolik asit, kafeik asit, polifenoller, monoterpen ve seskiterpenler (Bulut 2008).

Bilinen etkisi: Yatıştırıcı, midevi, gaz söktürücü, terletici ve antiseptik etkilere sahiptir (Baytop 1999).

4.28.2 *Mentha piperita* L.

Bu tür 30- 90 cm yükseklikte, hemen hemen tüsüz, çok yıllık otsu bitkilerdir. Yapraklar genellikle lanseolat, petioller 3-9 mm ya da nadiren daha fazladır. Yapraklar dişli kenarlı, üzeri buruşuk, saplı ve koyu yeşil renklidir. Çiçek durumu (30-)50-80 x (10-)12-18 mm çapındadır. Çiçekler erguvani renkli olup dalların ucundadır.(Davis 1982, Baytop 1999).

Habitat (yetiştirme ortamı): Kültür bitkisi (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Kültür bitkisi (Davis 1982). Kuzeybetı ve Batı Anadolu'da bulunur (Baytop 1999).

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymenbey, Görecik

Yöresel ismi: Nane

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımlar

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Taze yapraklar toplandıktan sonra gölgede kurutularak baharat olarak kullanılır.
- b. Yapraklar tazeyken toplanıp yemek ve salatalara tat vermesi amacıyla kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Hastanın sırtına bal sürülür ve bitkinin kurutulmuş toz halindeki yaprakları ilave edilir. Bu tedavi yöntemi öksürüğe karşı kullanıldığı gibi ateş düşürücü olarak da etkilidir (Aktan 2011).
- b. Süt arttırıcı olarak kullanılır (Emre 2003).
- c. Bitkinin yaprak ve çiçeklerinin su içerisinde kaynatılmasıyla oluşan çay soğuk algınlığına iyi gelmektedir (Kayabaşı 2011).
- d. Ağrı kesici ve grip tedavisinde kullanılır (Kıran 2006).
- e. Soğuk algınlığı, öksürük tedavisinde kullanılır (Koyuncu 2005).
- f. Kusma ve bulantı tedavisinde ve karın ağrısı tedavisinde kullanılır (Koyuncu 2005).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Nane, Bahçe nanesi, Biber nane, Tülfüli nane, Misk nanesi, Biberi nane, Fülfilü nane, İngiliz nanesi, Kara nane, Djodjen, Dere nanesi (Aktan 2011)

Kimyasal bileşimi: Rezin, tanen ve uçucu yağlar taşımaktadır. Uçucu yağ içinde terpenler ve ester halinde mentol, menthon ve mentofuran bulunmaktadır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Sinirsel kökenli mide bulantılarını kesici, gaz söktürücü ve koku verici olarak kullanılmaktadır (Baytop 1984).

4.28.3 *Mentha longifolia* (L.) Hudson subsp. *typhoides* (Briq.) Harley var. *typhoides*

Keskin kokulu, tüylü, çok yıllık otsu bitkilerdir. Çiçekli gövdeler 40-120 cm uzunluğundadır. Yapraklar sapsız, çoğunlukla 50 x 20 mm'den daha küçük, oblong-eliptikten oblong lanseolata kadar değişen şekillerde, keskince serrattır. Lamina düz veya hafifçe kırışık, her iki yüzdede aynı renkte, kısa veya uzun tüylüdür. Vertisillasterler çok sayıda, sık dizilişli çoğunlukla çok dallanmış terminal bir spika oluşturur. Dallar saplı, spika en fazla 10 mm genişliğindedir. Kaliks 1-3 mm'dir. Korolla leylak rengi veya beyazdır. Merikarplar kahverengi, yüzeyi retikulattır (Davis 1982).

Şekil 4.13 *Mentha longifolia* (L.) Hudson subsp. *typhoides* (Briq.) Harley var. *typhoides*

Foto: R. Daşkın

Habitat (yetiştirme ortamı): Bataklık alanlar, nemli yerler, nehir kenarları (Davis 1982)

Çiçeklenme zamanı: Temmuz - Ekim (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın yayılışlıdır (Davis 1982)

Genel yayılışı: Avrupa, Kafkasya, Kuzeybatı İran (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy Serçeler, Süleymanbey, Görecik, Karalar, Zaferiye

Yöresel ismi: İt nanesi

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Halk ilacı, Gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Toprak üstü kısımları infüzyon halinde adet ağrılarının giderilmesinde kullanılır.
- b. Hazırlanan infüzyon soğuk algınlığının giderilmesi amacıyla içilir.
- c. Karın ağrısının giderilmesinde kullanılır.
- d. Taze yapraklar diş ağrısının giderilmesinde kullanılır.
- e. Yaprakları kurutulup ufalanarak baharat olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Eskiden istenmeyen hamileliklerde çocuk düşürmek için bu bitkinin yapraksız dalları rahime itilerek çocuk düşürme sağlanmış (Aktan 2011).
- b. Kurt düşürücü olarak, yaralarda, bronşitte, güneş çarpmasında kullanılır (Aktan 2011).
- c. Hayvan yemi olarak ve hayvan postunun kokmaması amacıyla kullanılır (Aktan 2011).
- d. Toprak üstü kısımları dövüldükten sonra bir bezle sarılıp, haricen, romatizma tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).
- e. İsilik ve diğer deri hastalıklarının tedavisinde, iltihaplı yaraların tedavisinde, çocuklarda gece altını ıslatmalara karşı kullanılır (Bulut 2008, Kızıllarslan 2008, Koçyiğit 2005, Polat 2010).
- f. Astım, nefes darlığı, karın ağrısı giderilmesinde kullanılır (Bulut 2008, Kızıllarslan 2008, Polat 2010, Koçyiğit 2005).
- g. Hemoroid tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).
- h. Yapraklarının dekoksasyonu içine limon sıkılarak nezle, grip ve soğuk algınlığında içilir (Kızıllarslan 2008).

- i. Yaprakları ufalanıp hazırlanan dekoksyonu süzülerek sindirimi kolaylaştırmak için içilir (Kızıllarslan 2008).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Eşek nanesi, Köpek nanesi, Nana, Pung, Tüylü nane, Yarpız, Çay nanesi, Pünge, Pünk, Nane, Yabani nane, Dere nanesi, Yarpuz, Yaban nanesi, Su nanesi, Dağ nanesi, Narpuz, Punk (Aktan 2011)

Kimyasal bileşimi: Uçucu yağlar, flavonoidler, triterpenler, kateşik tanen ve saponin kimyasal bileşimini oluşturur. Uçucu yağında % 15-29 arası mentol bulunur (Kızıllarslan 2008).

Bilinen etkisi: Sakinleştirici, antiseptik, midevi etkileri vardır (Koçyiğit 2005).

4.28.4 *Rosmarinus officinalis* L.

50 cm'ye kadar boylanabilen yükselici veya dik çok yıllık bitkilerdir. Yapraklar 10–25 x 1(-4) mm, üstte koyu yeşil, ruguloz ve piloz, altta beyaz tomentoz. Pedunküller ve pediseller beyaz yıldız–tomentoz. Kaliks 3–4.5 mm, yarısına kadar parçalı, beyaz–tomentoz, meyveye geçince belirgin damarlı ve tüysüz. Korolla soluk mavi, 8–12 mm. Merikarplar kahverengi (Davis 1982).

Habitat (yetisme ortamı): Orman açıklıkları, taşlık, kayalık yerler (Davis 1982)

Çiçeklenme zamanı: Şubat- Mayıs (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Kuzeybatı ve Güney Anadolu (Kızıllarslan 2008)

Genel yayılışı: Anavatanı Akdeniz Havzasıdır. Portekiz, Fransa, Fas, İspanya, Güney Afrika, Hindistan, Çin, Avustralya, İngiltere ve ABD'de kültürü yapılmaktadır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Serçeler

Yöresel ismi: Biberiye

Kullanılan kısımları: Yapraklar

Kullanım amacı: Halk ilacı, Gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Yaprakları kurutulup ufalanarak yemeklerde baharat olarak kullanılır.

- b. Yaprakları infüzyon halinde hazırlanıp içilerek böbrek taşlarının düşürülmesinde kullanılır.
- c. Yapraklarının zeytinyağında bekletilmesiyle hazırlanan maserasyon haricen baş ağrısının giderilmesinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Esansı haricen romatizma ağrılarının giderilmesinde kullanılır (Baytop 1999).
- b. Hazırlanan infüzyonla yaralar yıkanır, pansuman yapılır (Baytop 1999).
- c. Çiçekli veya çiçeksiz yapraklı dallarından hazırlanan infüzyon, sabahları aç karnına içilerek, kolesterolü düşürmek amacıyla kullanılır (Bulut 2008).
- d. Çiçekli veya çiçeksiz yapraklı dallarından hazırlanan infüzyon, dahilen, boğaz ağrısının giderilmesinde kullanılır (Bulut 2008).
- e. Çiçekli veya çiçeksiz yapraklı dalları siyah çay içine koku ve lezzet verici olarak katılır (Bulut 2008).
- f. Çiçeklerinden hazırlanan infüzyon sindirim sistemi rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır (Emre 2003).
- g. Yaprakları kurutulup, ufalanarak et yemekleri içerisine konulmaktadır (Kayabaşı 2011).
- h. Yapraklarının infüzyonu kalp rahatsızlıklarında sabahları önce bir bardak limonlu ılık su içildikten sonra içilir (Kızılarıslan 2008).
- i. Yapraklarının infüzyonu uykusuzluğa karşı ve sakinleştirici olarak içilir (Kızılarıslan 2008).
- j. Sivrisinekleri itici bir kokusu olduğu düşünüldüğü için evlerin bahçelerine ekilir (Kızılarıslan 2008).
- k. Tohumlarından hazırlanan dekoksasyon saç yağlanmasına karşı içilir (Polat 2010)
- l. Çiçekli ve yapraklı filizlerinden hazırlanan infüzyon gaz gidermek amacı ile çay olarak içilir (Polat 2010).
- m. Çiçek ve dallarından elde edilen infüzyon soğuk algınlığı için kullanılır (Polat 2010).
- n. Çiçekli ve yapraklı filizlerinden hazırlanan infüzyon çay olarak içilir (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Ak püren, Ak pürün, Beyaz püren, Kara biber, Kuşdili, Püren, Zeytin çiçeği (Bulut 2008)

Kimyasal bileşimi: Tanen, acı madde ve uçucu yağlar taşımaktadır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Dahilen kabız, hazım sistemi uyarıcısı, safra arttırıcı ve idrar söktürücü olarak, haricen ise iltihaplı yaraların tedavisinde kullanılır (Baytop 1999).

4.28.5 *Teucrium polium* L.

10-40 cm boylanabilen çok yıllık, az çok yarı çalimsı bitkiler. Gövdeler yatık, yükselici veya dik, beyaz, veya gri yünümsü tomentoz veya kıvrık tüylü. Yapraklar oblongdan darca obovata kadar değişen şekillerde veya linear, obtus, tabana veya ortaya kadar krenat, düz veya geriye kıvrık kenarlı, çoğunlukla tomentoz. Çiçekler başlar halinde, çok kısa saplı. Brakteler linear-spatulat, tam veya krenat, kalikslerden daha kısa veya onlardan hafifçe daha uzun. Kaliks 3-5 mm, tüpsü-obkonik, çoğunlukla sıkça yünümsü veya basık kanesent, 1/4-1/2'üne kadar, birbirine eşit olmayan, obtus dişlere ayrılmış. Korolla beyazımsı. Merikarplar 2 mm (Davis 1982).

Habitat (yetiştirme ortamı): Kurak yerler, ormanlık, çalılık alanlar, taşlık, kayalık yerler, ekilmemiş tarlalık alanlar, kumullar, tarla kenarları (Davis 1982)

Çiçeklenme zamanı: Haziran- Eylül (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın (Davis 1982)

Genel yayılışı: Anavatanı Avrupa, Asya ve Afrika olmasına karşın iki türü güneydoğu Avustralya'da bulunur.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Ortaköy, Süleymanbey, Söğüt

Yöresel ismi: Mayasıl otu

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon hemoroid tedavisinde kullanılır.
- b. Toprak üstü kısımları infüzyon halinde hazırlanıp bağırsak yumuşatıcı olarak kabızlık tedavisinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Bitkinin toprak üstü kısımları infüzyon şeklinde mayasıl tedavisinde kullanılır (Aktan 2011).
- b. Toprak üstü kısımlardan hazırlanan infüzyon, sabahları aç karnına 1 çay bardağı dolusu içilerek, egzama tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).
- c. Baş ve karın ağrısının giderilmesinde kullanılır (Bulut 2008).
- d. Bitkinin toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon şeker hastalığına karşı çay gibi içilir (Polat 2010).
- e. Bitkinin toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon böbrek taşlarına karşı hastalığına karşı çay gibi içilir (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Acı ot, Acı yavşan, Ak kekik, Ak sedef otu, Anababa kekiği, Anambabamkokusu, Basur otu, Beyaz ot, Beyaz otu, Biber yavşanı, Bijdo, Bodurmahmut otu, Cadı, Caye mabasire, Caye röe, Cüdid, Fatmacık otu, Gürpüntü, Haptutan, Haptutan otu, Hava otu, İperyavşağı, Kekik, Kepir yavşanı, Kokar yavşan, Koyun otu, Kuş kınası, Melven, Meryem otu, Meryemhort , Merven, Meyre ot, Mirvent, Oğlan otu, Oğul otu, Par yavşan, Par yavşanı, Pay yavşanı, Parihavşan, Pay yavşanı, Payaşan, Per yavşan, Per yavşanı, Peryavşan otu, Peri yavşanı, Pire yavşanı, Piryavşağı, Sancı otu, Sıcak otu, Sıraca otu, Sırçan otu, Tepe otu, Tiskinik otu, Vijdo, Yağmur otu, Yakı otu, Yavşan, Yavşan otu, Yayla yavşanı (Bulut 2008)

Kimyasal bileşimi: Uçucu yağ ve diterpenler (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Ağrı kesici etkisi bilinmektedir.

4.28.6 *Salvia tomentosa* Miller

1 m'ye kadar boylanabilen çalimsı, çok yıllık bitkilerdir. Gövdeler çoğunlukla üst kısımlarında dallanmış, dört köşelidir. Yapraklar basit, darca oblongtan ovata kadar değişen şekillerde, sap 1.7-5.5 cm'dir. Vertisillasterler birbirinden uzak veya tepede birbirine yaklaşmış, 4-10 çiçeklidir. Brakteler genişçe ovat, düşücü, brakteoller mevcuttur. Pediseller 5-10 mm'dir. Kaliks az çok tüpsü, 12-16 mm, leylak renkli, kapitat üst dudak kısaca 3 dentattır. Korolla leylak renginden mora kadar değişen renklerde veya beyaz, tüp düz, 18-22 mm, üst dudak düzdür. Merikarplar yuvarlakça, az çok küresel, 3.5 x 3.2 mm boyutlarındadır (Davis 1982).

Şekil 4.14 *Salvia tomentosa* Mill. Foto: R. Daşkın

Habitat (yetiştirme ortamı): Ormanlık alanlar, taşlık, kayalık yamaçlar (Davis 1982)

Çiçeklenme zamanı: Nisan - Eylül (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Batı, Kuzey, Güney, Güneydoğu ve İç Anadolu (Davis 1982)

Genel yayılışı: Dış Anadolu ile Kırım, Lübnan, Latakya, Balkanlar ve Ermenistan yayılışlı olup, Akdeniz kökenlidir.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Çivili, Çörel, Deliballılar, Erenler, Piribeyler, Yenice

Yöresel ismi: Boşyaprak, Boşapla

Kullanılan kısımları: Yapraklar ve toprak üstü kısımlar

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. Bitkinin yaprakları infüzyon halinde ateş düşürücü ve ağrı kesici olarak kullanılır.
- b. Toprak üstü kısımlarından çay yapılmaktadır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Bitkinin çiçekli dalları kurutulur. Bu kurumuş organ yapıla kuru üzümle karıştırılıp yoğrulur. Hap haline getirilir. Bu haplar iştah açıcı olarak kullanılır (Aktan 2011).
- b. Hemoroit, bronşit ve rahim kanseri tedavisinde kullanılır (Aktan 2011).
- c. Bitkinin toprak üstü kısımları toplanıp kurutulur. İnfüzyon şeklinde karaciğer ve akciğer rahatsızlıkları için kullanılır (Aktan 2011).
- d. Toprak üstü kısımlardan hazırlanan infüzyon, dahilen, karın ağrısının giderilmesinde kullanılır (Bulut 2008).
- e. Balgam söktürücüdür, öksürük tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).
- f. Mide ve sindirim sistemi rahatsızlıklarında, mide ekşimesi, şişkinlik giderilmesinde kullanılır (Bulut 2008, Aktan 2011).
- g. Bitkinin yaprakları kullanılarak hazırlanan çay nefes darlığı için kullanılmaktadır (Kayabaşı 2011).
- h. Bitkinin yaprakları kaynamış su içerisinde yedi dakika beklenir. Demlendikten sonra içilen çay boğaz ağrılarına iyi gelmektedir (Kayabaşı 2011).
- i. Ergenlik sivilcelerine karşı, gaz giderici, böbrek tedavisinde ve idrar söktürücü, bağırsak iltihabı önleyici, diş temizleyici, zayıflatıcı olarak kullanılır (Polat 2010, Aktan 2011).
- j. Yapraklı filizlerinden hazırlanan infüzyon soğuk algınlığı ve boğaz iltihaplanmasına karşı içilir (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Ada çayı, Borcağla, Boz ot, Boz şabla, Büyük çiçekli ada çayı, Çalba, Mezar otu, Moskof çayı, Moşapla, Şabla, Şalba, Yakı çalbası, Yakı otu, Hoşafalama, Moşafıla (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Uçucu yağlar, diterpenler ve flavonoidler (Bulut 2008).

Bilinen etkisi: Ağrı kesici etkisi kaydedilmiştir.

4.28.7 *Thymus longicaulis* C. Presl ssp. *longicaulis*

Çiçekli gövdeler çoğunlukla 10-(15) cm'ye kadar uzunlukta, her tarafta tüylü; gövde yapraklarının hepsi (tabanda demetler oluşturan küçük yapraklar hariç) az çok eşit büyüklükte, 5.5-13.5 x 2-3.3 mm boyutlarında, az çok lanseolat, çoğunlukla akut, kenarlar

hafifçe geri kıvrık, yağ noktacıları çok sayıda, kırmızı, çoğunlukla derimsi, belirgin yan damarlı. Brakteoller çoğunlukla 1-2 mm, pedisellerden daha kısa. Kaliks 2.5-4 mm, yeşilimsi nadiren morumsu, üst dudak alttaki dişlere eşit veya onlardan daha uzun, üst dişler (0.5-)0.8-1.2 mm, batıcı; korolla soluk leylak renklidir (Davis 1982).

Habitat (yetiştirme ortamı): Ormanlar, orman açıklıkları, taşlık, kayalık yerler, makilik alanlar (Davis 1982)

Çiçeklenme zamanı: Nisan- Haziran (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Kuzeybatı, Orta ve Kuzeydoğu Anadolu (Koçyiğit 2005)

Genel yayılışı: Güney Avrupa, Güneybatı Fransa ve Sicilya'nın kıyısı (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Çivili, Letafet, Serçeler, Piribeyler, Zaferiye

Yöresel ismi: Deli kekik, Yabani kekik

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımlar

Kullanım amacı: Halk ilacı, Gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır.
- b. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon boğaz ağrısını gidermek amacıyla içilir.
- c. Taze yapraklar kurutulup ufalanarak yemeklere tat ve koku vermek amacıyla baharat olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Midevi ve sakinleştirici olarak kullanılır (Baytop 1999).
- b. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dahilen, mide ağrısının giderilmesinde kullanılır (Bulut 2008, Kızıllarslan 2008).
- c. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dahilen, kan şekerini düşürmek amacıyla kullanılır (Bulut 2008, Kızıllarslan 2008).
- d. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksion dahilen nefes darlığını gidermek amacıyla kullanılır (Koçyiğit 2005).

- e. Çiçek durumları grip ve soğuk algınlığında, çiçekli dalları ise peynir yapımında kullanılır (Koçyiğit 2005).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Çobrisa, Kekik, Kekikçayı, Kekikotu, Keklikotu, Taşkekiği, Yerkekiği (Kızıllarlan 2008), Dağ kekiği, Taşlık kekiği, Kır çayı (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Uçucu yağ, acı madde ve tanen taşımaktadır. Uçucu yağ içinde timol ve karvakrol bulunur (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Midevi, yatıştırıcı, antiseptik, kurt düşürücü ve kan dolaşımını uyarıcı etkileri vardır (Baytop 1999).

4.28.8 *Origanum vulgare* L. subsp. *viride* (Boiss.) Hayek

100 cm'ye kadar yükselebilen, sert tüylü veya tüysüz, otsu bitkilerdir. Yapraklar petiollü veya petiolsüz, ovat, eliptik ya da yuvarlağımsı, 6-40 x 5-30 mm, akut ya da küt uçlu, glandular noktalı veya değildir. Brakteler obovat ya da eliptik, 2-10 x 1-7 mm, akut ya da akuminattır. Kaliks 2-4 mm'dir. Korolla mor, pembe veya beyaz, 3-10 mm'dir (Davis 1982).

Habitat (yetiştirme ortamı): Kuru tepeler, Kayalık yamaçlar, Kalkerli topraklar, Karışık ormanlar, Makilik alanlar (Davis, 1982)

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Ekim (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Batı, Güney ve Kuzey Anadolu (Davis 1982)

Genel yayılışı: Akdeniz'den Güney Batı Asya'ya kadar uzanan bölgelerde yayılış gösterir.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Koçuköy, Serçeler

Yöresel ismi: Güvey otu, Kekik

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımlar

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı: Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon soğuk algınlığı ve boğaz ağrısı tedavisinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Bitkinin toprak üstü organ yapıları toplanıp kurutulur. İnfüzyonu mide ağrıları için kullanılır (Aktan 2011).
- b. Bitkinin toprak üstü yapılarının infüzyonu damar açıcı olarak kullanılır (Aktan 2011).

Türkiye’deki diğer yöresel isimleri: Güvey otu, Keklik otu, Mercan köşk (Aktan 2011)

Kimyasal bileşimi: Uçucu yağ, acı madde, tanen, terpen, terpinole, madeni tuzlar, kâfur içermektedir.

Bilinen etkisi: İdrar arttırıcı ve terletici etkisi bilinmektedir.

4.28.9 *Lavandula pedunculata* (Mill). Cav. ssp. *cariensis*

45 cm’ye kadar veya daha uzun, tomentoz çalılar. Üst yapraklar lanseolat, eliptik veya darca eliptik, 14–40 x 1-5 mm boyutlarındadır. Yaprakların koltuğunda ve gövde tabanında belirgin geri kıvrık yapraklardan oluşan demetler bulunur. Spika saplı, 1.5–4.5 cm, oblong veya ovoid, sık, aralıksız, pedunküller 0.5–2.5(-2.7) cm, spikadan daha kısa. Fertil brakteler 4–7 x 3–8 mm boyutlarında, rombik–kordat, tomentoz. Üstteki brakteler mor veya beyaz, 7–17 x 3–8 mm boyutlarında, obovat, koltuklarında çiçek yok. Vertisillastrumlar 6–10 çiçekli. Kaliks 4–6 mm, 13 damarlı, üstteki diş az çok saplı, apendiksli. Apendiks 0.5–1 x 1–2 mm boyutlarında, tam. Korolla siyahımsı–mor, (4.5–)5–8.5 mm (Davis 1982).

Habitat (yetiştirme ortamı): orman açıklıkları, makilikler, yol kenarları (Davis, 1982)

Çiçeklenme dönemi: Mart- Haziran (Davis 1982)

Türkiye’deki yayılışı: Kuzeybatı Anadolu, Batı Anadolu ve Güney Anadolu (Davis 1982)

Genel yayılışı: Ege Adaları

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Kınık

Yöresel ismi: Gece yanığı otu

Kullanılan kısımları: Yapraklar

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı: Yapraklarından hazırlanan infüzyon yaraların iyileştirilmesinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Ağrı kesici, antiseptik, yara iyi edici, yatıştırıcı (sara ve astımda), balgam söktürücü, idrar yolları iltihaplarını giderici, egzema yaralarını iyileştirici, kalp kuvvetlendirici olarak kullanılır (Baytop 1999).
- b. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dahilen, kalp hastalıklarının, mide ağrısının, soğuk algınlığının tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).
- c. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon damar sertliğine karşı kullanılır (Bulut 2008).
- d. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon nefes darlığında ve kolestrolü düşürmede kullanılır (Bulut 2008).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Anababakokusu, Anabubakokusu, Fatmaanamumulusu, Garan, Gargan, Gargan otu, Hasretkavuşturan, Karan, Karaan, Karaan çalısı, Karabaş, Karabaş kekiği, Karabaş otu, Karagan, Karağan, Karahan, Kara kekik, Keşiş otu, Öfken otu, Peynir kekiği, Sargan otu, Yalancı lavanta (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Glikozit, saponin ve uçucu yağ (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Ağrı kesici, kalp kuvvetlendirici, yara iyileştirici ve antiseptik etkisi bilinmektedir.

4.28.10 *Origanum spicileum* L.

80 cm kadar yükselebilen, alt kısmı tüylü, üst kısmı tüysüz, pembe çiçekli ve çok yıllık bir bitkidir. Kaliks iki dudaklı ve pembe renklidir (Baytop 1999). Yapraklar eliptik-yumurtamsı, kalpsi ve mat mavimsi yeşil renklidir.

Habitat (yetiştirme ortamı): Ormanlık, çalılık ve kayalık alanlar

Çiçeklenme dönemi: Haziran- Ağustos

Türkiye'deki yayılışı: Batı, Orta ve Güney Anadolu ile Ege Adaları yayılışlıdır.

Genel yayılışı: Doğu Akdeniz kökenlidir.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Akçabük, Çakıryenice, Piribeyler, Yörücekler

Yöresel ismi: Ak kekik

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımlar

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı: Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon karın ağrısının giderilmesi için içilir.

Literatürdeki kullanımı: Literatürde herhangi bir kullanımına rastlanmamıştır.

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Anadolu çayı, Güveyotu, Bayır çayı

Kimyasal bileşimi: Uçucu yağ içermektedir.

Bilinen etkisi: Çay olarak içildiğinde idrar arttırıcı ve hazmettirici etkisi bilinmektedir (Baytop 1999).

4.28.11 *Marrubium vulgare* L.

Dik, az-dallanmış çokyıllık. Gövdeler 20–60 cm, yoğun cılız tüylü, altta beyazımsı, üstte grimsi. Yapraklar saplı, yumurtamsı ilâ küremsiye kadar, kaba iki kez kütüdüşli, her iki yüzeyi yıldızsı tüylerle kaplı, altta beyazımsı veya grimsi, üstte koyu grimsi-yeşil. Yalancı çevrel çiçekdurumları (vertisillasterler) çok-çiçekli; bırakteoller çanak tüpü kadar veya daha uzun. Çanak tüpü 3,5–4,5 mm, yoğun yıldızsı tüylü; dişler (5–)10, yayık, çengelsi veya zembereksi, 1,5–2 mm, uzunluğunun 1/2–2/3'ü kadar yıldızsı-cılız tüylü. Taç beyaz veya krem, dışı yoğun yıldızsı-cılız tüylü, üst dudağın içi tüysüz (Davis 1982).

Habitat (yetişme ortamı): Yol kenarları, kireçli bayırlar, bozkırlar (Davis 1982).

Çiçeklenme dönemi: Nisan- Ağustos

Türkiye'deki yayılışı: Marmara, Ege, Akdeniz Bölgelerinde yaygındır.

Genel yayılışı: Avrupa, Kuzey Afrika, Güneybatı ve Orta Asya'da doğal olarak yetişir.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Koçuköy

Yöresel ismi: Karaderme

Kullanılan kısımları: Yapraklar

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı: Yaprakların sütle dekoksasyonu akne tedavisinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Çiçekli dalları idrar arttırıcı, gaz söktürücü ve göğüs yumuşatıcı olarak kullanır (Baytop 1999).
- b. Uç filizlerinden hazırlanan infüzyon gaz gidermek amacı ile kullanılır (Polat 2010).
- c. Böbrek taşı ve prostat tedavisinde kullanılır (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Bozotu, İtsineği, Köpekotu, Kukasotu (Baytop 1999).

Kimyasal bileşimi: Uçucu yağlar içermektedir.

Bilinen etkisi: İdrar arttırıcı, gaz söktürücü ve göğüs yumuşatıcı etkisi bilinmektedir.

4.29 LAURACEAE

4.29.1 *Laurus nobilis* L.

2-15 m boyunda, her mevsim yeşil, tüsüz, kokulu, dioik çalı veya ağaçlardır. Gövde üzerinde sarmal durumda bulunan, özel hoş kokulu yapraklar 3-11 x 2-5 cm, oblonglanseolat, akut-akuminat, derimsi, undulattır. Erkek çiçekler 8-12 stamenli, 2 tane sarı renkte nektaryum taşıyan filamentlere sahiptir. Dişi çiçekler, filamentlerin uç kısmında 2 tane nektaryuma sahip, üst durumlu, kısa ve kalın bir stilus ve kalkansı bir stigma ile sonlanır. Meyve 10-12(20) mm, küresel-eliptik tek tohum taşıyan siyah bir drupadır (Davis 1982).

Habitat (yetiştirme ortamı): Nemli alanlar, karışık ormanlar, makiler, kayalık yamaçlar, kültür alanları (Davis 1982)

Çiçeklenme zamanı: Mart - Mayıs (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Batı ve Güney Anadolu (Davis 1982)

Genel yayılışı: Anavatanı Anadolu'dur. Güney Avrupa, Kuzeybatı Afrika, Batı Suriye, Kırım (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Orhan mahallesi

Yöresel ismi: Defne

Kullanılan kısımları: Yaprakları

Kullanım amacı: Gıda, Süs bitkisi

Yöresel kullanımı:

- a. Bitkinin yaprakları et ve balık yemeklerinde baharat olarak kullanılır.
- b. Park ve bahçe düzenlemelerinde süs bitkisi olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Terletici ve idrar arttırıcı olarak kullanılır (Baytop 1999).
- b. Romatizma tedavisinde kullanılır (Baytop 1999, Bulut 2008, Kızıllarslan 2008).
- c. Defne sabunu elde edilir (Baytop 1999, Bulut 2008, Kızıllarslan 2008, Polat 2010).
- d. Odunu ateşe atılınca güzel koku yaydığı için ekmek yapımında kullanılır (Baytop 1999, Koçyiğit 2005, Gençay 2007, Bulut 2008, Kızıllarslan 2008, Polat 2010, Aktan 2011).
- e. Yapraklarından hazırlanan infüzyon, dahilen, mide rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır (Bulut 2008).

- f. Yapraklarından hazırlanan infüzyon, günde 1 fincan dolusu içilerek nefes darlığına karşı kullanılır (Bulut 2008).
- g. Bitkinin yaprakları ve *Origanum vulgare* subsp. *hirtum*’un toprak üstü kısımlarının birlikte kaynatıldığı su besin koruyucusu olarak kullanılır. İçine erik pestili bandırılır (Bulut 2008).
- h. Yapraklı dalını askerler sivil haldeyken, kendini belli etmek için şapkasına takar (Bulut 2008).
- i. Zeytinler güzel koksun diye yapraklar salamura zeytin içine konulur (Bulut 2008, Polat 2010, Aktan 2011).
- j. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon dahilen şeker hastalığı, böbrek ve mide hastalıkları tedavisinde kullanılır (Genç 2003).
- k. Kurutulmuş yapraklarından hazırlanan infüzyon boğaz ağrısına karşı kullanılır (Genç 2003).
- l. Yapraklarından hazırlanan infüzyon astım tedavisinde kullanılır (Genç 2003).
- m. Taze çiçekler ve yapraklardan hazırlanan infüzyon günde 1 kez kalp damarlarını açıcı olarak içilir (Genç 2003).
- n. Yemiş kuruturken aralarına konulan defne yaprakları yemişlerin böceklenmesini engellemektedir (Kayabaşı 2011).
- o. Bitkinin yaprakları gıda ürünlerinin güvelerden korunması için aralarına konulmaktadır (Kayabaşı 2011).
- p. Yaprakları kurutulup ufalanır ve balla karıştırılıp egzamaya karşı yenir (Kızıllarslan 2008).
- q. Yaprakları suda kaynatılıp bu suyla saçlar güzel ve parlak görünmesi için taranır (Kızıllarslan 2008).
- r. Meyveleri ezilip balla veya reçelle karıştırılarak karın ağrısı için yenilir (Kızıllarslan 2008).
- s. Yaprığı kötü kokuyu giderme amaçlı olarak kızartma yağına atılır (Koçyiğit 2005).
- t. Turşulara kökü vermesi amaçlı kullanılır (Koçyiğit 2005).
- u. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon gebeliği kolaylaştırmak amacı ile çay olarak içilir (Polat 2010).
- v. Bit ilacı olarak kullanılır (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Depne, Define, Har, Nehtel, Tehnal, Tahnal, Tanel, Tanel çalısı, Tarhun, Tefrün, Teğlim, Tehnur, Teynal, Teynel, (Bulut 2008, Kızıllarslan 2008, Aktan 2011) Haryerpa, Nefte, Çıbıklık, Çubukluk, Hardal, Taflan, (Bulut 2008) Tahnel (Baytop 1999, Kızıllarslan 2008, Bulut 2008), Tohnel, (Baytop 1999) Dafna, Tefne, (Aktan 2011), Tehnel, (Kızıllarslan 2008, Bulut 2008) Akdeniz defnesi, Tenel (Kızıllarslan 2008, Bulut 2008)

Kimyasal bileşimi: Yapraklar % 1-3 oranında uçucu yağ (sineol), eugenol, sesquiterpenoid laktonları (costunolide, deacetylallarenobiolide) ve isoquinoline alkaloidleri taşır (Koçyiğit 2005). Acı madde, Flavon türevleri, Nişasta, Sabit yağ, Tanen içerir (Kızıllarslan 2008, Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Yaprak, meyve ve yağının narkotik etkisi vardır. Yaprakları ter bezlerini uyarak terlemeyi artırır. Ayrıca yüksek dozda kusturucu etkisi vardır (Koçyiğit 2005). Tereletici, antiseptik ve midevi etkilere sahiptir (Baytop 1999).

4.30 LILIACEAE

4.30.1 *Allium cepa* L.

Soğanı basık ve küremsidir. Gövde içi boş, şişkin alt kısmından uca doğru daralmıştır. Yapraklar enine kesitte hemen hemen yarı dairemsidir. Spata kalıcı, genellikle 3 çeneklidir. Çiçek örtüsü yıldızsı, parçalar yeşilimsi beyaz, 3-4 mm'dir. Stamenler dışarı uzamış, içteki filamentler her iki tarafta tabanda dişlidir (Davis 1984).

Yetiştirme ortamı: Kültür bitkisidir (Davis 1984).

Çiçeklenme zamanı: Haziran- Ağustos (Davis 1984)

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın olarak kültüre alınmaktadır (Davis 1984).

Genel yayılışı: Anavatanı Batı Asya'dır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Danacılar, Derecik, Kınık

Yöresel ismi: Soğan

Kullanılan kısımları: Toprak altı organ yapıları

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı: Yemek ve salatalarda gıda olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- Bu bitkinin toprak altı yapısı tuzla dövülüp bacak ve kollardaki burkulmalarda burkulan bölgeye bağlanılır (Aktan 2011).

- b. Bu bitkinin toprak altı organı pişirilir ve orta kısmı boşaltılır. Boş olan kısma rendelenmiş sabun ve zeytinyağı konulur. Bu karışım ve pişirilmiş organ yapı iltihaplı yaralarda yaralı bölgeye uygulanır ve yaraların tedavisinde kullanılır (Aktan 2011).
- c. Bitkinin yumru kabukları sarımsak bitkisinin yumru kabukları ile birlikte nazara karşı kullanılır. Bu bitki kabukları yakılıp içine tuz atılır ve duman şeklinde nazar değen kişinin başından geçirilir (Aktan 2011).
- d. Tohumları çinsel gücü arttırıcı etkiye sahiptir (Baytop 1999).
- e. Soğan kabuğu yün boyamada kullanılır (Baytop 1999).
- f. Çıban tedavisinde kullanılır (Baytop 1999, Gençay 2007).
- g. İltihaplı yaraların iyileştirilmesinde kullanılır (Ezer ve Arıkan, 2006)
- h. Balgam söktürücü, öksürük kesici olarak kullanılır (Ezer ve Avcı 2004, Aktan 2011).
- i. İştah açıcı, idrar söktürücü, iltihap toplayıcı, kalp kuvvetlendirici olarak kullanılmaktadır. (Gençay 2007, Metin 2009, Aktan 2011).
- j. Soğuk algınlığında; bir adet kuru soğan közlendikten sonra içi oyulur ve açılan bu oyuğa bir tatlı kaşığı kadar tereyağı konulur. Tereyağı eriyip soğan biraz ılıdıktan sonra tok karnına yenilir. Bu uygulama 2-3 gün boyunca her akşam tekrarlanır (Günbatan 2011).
- k. Ezilme, burkulma ve şişliklerin tedavisinde kullanılır (Metin 2009).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Pivaz, Piyaz, Soğan, Kısa (Aktan 2011)

Kimyasal bileşimi: Karbonhidratlar, (Sakkaroz, Fruktoz, Glikoz) Yağ, Organik asitler, Vitaminler, (A, B, C) VE Alliin türevleri (Metaliallin, Propilallin) (Baytop, 1999) Uçucu yağ, Sakkaroz, Disülfid, Flavon heterozit ve Vitaminler bulunur (Aktan 2011).

Bilinen etkisi: İdrar arttırıcı, müshil, kan şekerini düşürücü, hazmettirici, antibakteriyel, yara iyi edici, tansiyon düşürücü, kalp kuvvetlendirici, bağırsak hareketlerini arttırıcı etkisi vardır. (Baytop 1999).

4.30.2 *Allium sativum* L.

Soğanı basık-ovoid, az çok eşit, 5-15(-60) adet, küçük soğancıklardan oluşmuştur. Yapraklar 4-10 adet, 4-25 mm genişlikte, düzdür. Spata 1 valvli, uzun gagalı, düşüçüdür. Umbella az çiçekli ve çok bulbilli, brakteoller var, çiçekler yeşilimsi beyaz veya pembe,

nadiren beyazdır. Periant segmentleri (1-)3 mm, lanseolat, akuminattır. Filamentler periant segmentlerinden daha kısa, içtekiler 3-5(-7) uzantılı, en uzun uzantılar 4-5mm'dir (Davis 1984).

Yetiştirme ortamı: Kültür bitkisidir. (Davis 1984)

Çiçeklenme zamanı: 6 - 8 (Davis 1984)

Türkiye'deki yayılışı: Kültür bitkisidir (Davis 1984).

Genel yayılışı: Avrupa, Asya, Kuzey Afrika ve Güney Amerika'da yayılış göstermektedir.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Akçabük, Çeribaşı, Yenice

Yöresel ismi: Sarımsak

Kullanılan kısımları: Toprak altı organ yapıları

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı: Yemeklerin içine katılarak veya taze olarak salataların içinde gıda olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Bitkinin yumru kabukları soğan bitkisinin yumru kabukları ile birlikte nazara karşı kullanılır. Bu bitki kabukları yakılıp içine tuz atılır ve buhar şeklinde nazar değen kişinin başından geçirilir (Aktan 2011).
- b. Arı sokmalarına karşı kullanılır. Arının soktuğu yere sarımsak sürülerek şişliği ve ağrıyı hafifletir (Aktan 2011, Bulut 2008).
- c. Kurt düşürücü olarak kullanılır (Baytop 1999).
- d. Yara iyileştirici olarak taze sarımsak lapa halinde haricen yaranın üzerine konur (Baytop 1999).
- e. Soğancıkların zeytinyağında pişirilip yumuşatılmasından sonra ezilerek çıkartılan suyu damla halinde, kulak ağrısının giderilmesinde kullanılır (Bulut 2008).
- f. Soğancıkları doğrudan yenerek tansiyon düşürücü olarak kullanılır (Bulut 2008).
- g. Soğanı nazara karşı evlerin giriş kapısına asılır (Bulut 2008).
- h. Kadın hastalıkları ve saçkıran tedavisinde kullanılır (Emre 2003, Polat 2010).
- i. Arpacık tedavisinde haricen göze uygulanır (Ezer ve Arısan 2006).
- j. Kulak ağrısının giderilmesi amacıyla bir diş sarımsak ısıtılır ve ılık halde kulağa uygulanır (Ezer ve Arısan 2006)

- k. Kelliğe karşı sarımsak dişi ikiye bölünerek sak diplerine masaj yapılır (Ezer ve Arısan 2006).
- l. Sarımsak dişleri çiğ olarak su ile beraber yutulduğunda nezle, grip ve soğuk algınlığına karşı korur (Polat 2010).
- m. Sarımsak dişleri dövülür üzerine biraz yoğurt, biraz nane (*Mentha sp.*) ve biraz süt katılıp hayvanların gazını gidermek için havyalara içirilir (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Sarımsak, Sarmısak (Bulut 2008, Aktan 2011).

Kimyasal bileşimi: Karbonhidratlar (sakkaroz, glikoz), Vitaminler (A,B ve C) ve kükürtlü bir uçucu yağ taşımaktadır (allilmdisülfür) (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Antiseptik, idrar arttırıcı, solucan düşürücü, iştah açıcı ve tansiyon düşürücü, bakteriler üzerinde üremeyi azaltıcı ve öldürücü etkisi vardır (Baytop 1999).

4.31 MALVACEAE

4.31.1 *Malva sylvestris* L.

İki ya da çok yıllık otsu bitkilerdir. Gövdeler dik veya yükselidir. Yapraklar az çok dairemsi, 5-7 loblu, kenarları krenat, seyrek piloz veya tüsüzdür. Çiçekler yaprak koltuklarında ve dal uçlarında demetler halindedir. Sepaller genişçe üçgenimsi, 3-7mm, petaller 18-25 mm, sepallerin 4 katı kadar veya daha uzundur. Leylak renginden pembeye kadar değişen renklerde olan çiçekler emerginat veya hafifçe 3-5 parçalıdır. Merikarplar sırt kısmında az çok düzdür (Davis 1967).

Şekil 4.15 *Malva sylvestris* L. Foto: N.B. Albayrak

Habitat (yaşam ortamı): 0-500 m'lerde çalılıklar, makiliklerde, tarlalar, yerleşim alanları çevresinde yayılış gösterir (Davis 1967)

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Ekim (Davis 1967)

Türkiye'deki yayılışı: Geniş yayılışlıdır (Davis 1967).

Genel yayılışı: Kuzey, Batı, Doğu, Orta ve Güney Anadolu ile Avrupa, Kuzey Afrika, Güneybatı Asya

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Orhaneli, Deliballılar, Çörelers.

Yöresel ismi: Ebegümece

Kullanılan kısımları: Yapraklar ve çiçekler

Kullanım amacı: Gıda, Halk ilacı

Yöresel Kullanımı:

- a. Yaprakları soğanla kavularak yemeği yapılır.
- b. Çiçekleri demlenerek boğaz ağrısı, bronşit ve öksürük tedavisinde kullanılır.
- c. Yaprakları haşlanıp lapa yapılarak karın bölgesine konarak karın ağrısı tedavisinde kullanılır.
- d. Yaprakları demlenerek kabızlık tedavisinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Oyun oynayan çocuklar bu bitkiyle saçlarına süs teli yaparlar (Aktan 2011).
- b. Baş ağrısı, mide bulantısı, grip, iltihap söktürücü, mide, bağırsak ve kalp hastalıkları tedavisinde kullanılır (Akalin 1993, Bulut 2008, Polat 2010).
- c. Taze yapraklarından hazırlanan lapa, cilt üzerindeki çıban ve yaraların ağrılarını dinlendirmek için tülbent arasında deri üzerine konur (Baytop 1984).
- d. Memleketimizin kırsal bölgelerinde, taze ebegümece dalı çocuk düşürücü olarak kullanılmaktadır (Baytop 1999).
- e. Haricen gargara olarak ağız yaralarını iyileştirmede kullanılır (Baytop 1999).
- f. Karaciğer hastalıklarının tedavisinde, immun sistemi kuvvetlendirici olarak, ateş düşürücü olarak, göğüs yumuşatıcı olarak, nefes darlığı tedavisinde, ısırğan otunun meydana getirdiği kaşıntıya karşı, idrar yolları hastalıklarının tedavisinde, romatizma tedavisinde, kabakulak tedavisinde, kadın hastalıkları tedavisinde, bel ağrılarının tedavisinde, inflamasyon giderici olarak kullanılır (Bulut 2008; Kızıllarslan 2008, Polat 2010, Koçyiğit 2005, Koyuncu 2005).

g. Öksürük kesici, balgam söktürücü, süt arttırıcı, idrar söktürücü, boğaz ağrılarını giderici olarak kullanılır (Sami 2007, Bayatlı 1940, Ertuğ 2004).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Ebe gümeç, Ebe kömeç, Ebene gömeci, Ebecik, Ebelik, Ebem gömeci, Gömeç, Kaba, Kabalık, Kara bövmeç, Meleko çiçeği, Saracak, (Bulut 2008, Kızıllarslan 2008) Molaşa otu, (Kızıllarslan 2008) Deve tabanı, Hıbbez, Katır tırnağı, (Kızıllarslan 2008) Kedi gözü, (Polat 2010) Kömeç, (İlçim ve Varol 1996) Ebe gömeci, Slez, (Sami 2007, Bulut 2008) Hubbez, (Emre 2003, Bulut 2008, Kızıllarslan 2008) Büyük ebeğümeci, (Birinci 2008, Bulut 2008, Kızıllarslan 2008) Ebemgümeci, (Ezer ve Avcı 2004, Akalın 1993, Bulut 2008, Kızıllarslan 2008, Yücel ve Tülükoğlu 2000, Mert ve ark. 1992, Ertuğ 2004) Gaba, İlmik, (Ertuğ 2004, Bulut 2008, Kızıllarslan 2008) Gümeç otu, (Kültür 2002) Develik (Satıl ve ark. 2006, Bulut 2008, Kızıllarslan 2008, Altan ve Alçitepe 2001, Emre 2003).

Kimyasal bileşimi: Müsilaj (%15-20), glikoz ve pektin taşımaktadır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Taşıdığı müsilaj nedeniyle koruyucu ve yumuşatıcı etkiye sahiptir. Solunum ve sindirim sistemi tahrişleri ve iltihaplarında koruyucu olarak çok kullanılmaktadır (Baytop 1999).

4.31.2 *Tilia argentea* Desf. ex DC.

Ortalama boyu 20-30 m arasında olan ancak 40 m.'ye kadar boylanabilen ağaçlardır. Genç sürgünler tomentozdur. Yapraklar genişçe ovat, 7-13 x 5.5-10 cm boyutlarında, birdenbire daralan akuminat, biserrat, alt yüzeyinde tamamen beyazımsı yıldız-tomentoz; yaprak sapı 4.5-6 cm, tomentozdur. Simozlar çoğunlukla 7-10 çiçekli ve sarkıktır. Çiçek rengi sarıdır. Brakteler tomentozdur. Meyve oval, 8-10 cm. uzunluğunda, belirsizce çıkıntılı ve siğilli olup olgunlaştığında odunsudur (Davis 1967).

Şekil 4.16 *Tilia argentea* Desf. ex DC. Foto: R. Daşkın

Habitat (yaşam ortamı): Ormanlık alanlar (Davis 1967)

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Haziran (Davis 1967)

Türkiye'deki yayılışı: Türkiyede çok geniş yayılışa sahiptir. Özellikle Batı Karadeniz ve Marmara'da ormanlık alanlarda diğer yapraklı ağaçlar arasında sık sık rastlanır. İstanbul civarı, Uludağ, Hendek civarı Doğu Karadeniz bölümü, Amanus dağları da yayıldığı bölgelerdir (Davis 1967).

Genel yayılışı: Balkanlar, Romanya, Macaristan, Çekoslovakya, Batı Ukrayna (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Letafet, Serçeler, Görecik, Zaferiye

Yöresel ismi: Gümüşi ıhlamur

Kullanılan kısımları: Yaprak ve çiçekler

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. Yaprak ve çiçekleri infüzyon halinde soğuk algınlığı ve öksürük tedavisinde kullanılır.
- b. Yaprak ve çiçekleri yatıştırıcı etkisi sebebiyle çay olarak tüketilmektedir.
- c. Yaprak ve çiçekleri infüzyon halinde ateş düşürücü olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Bitkinin kurutulmuş çiçek ve yaprakları loğusa kadınlarda ağrı kesici ve süt arttırıcı olarak kullanılır (Aktan 2011).
- b. Odunsu gövdesinden merdiven, dokuma tezgah mekiği, su taşıma aracı, demet sarmada kullanılan piren aleti, ölçü aleti olan “buçuklar” yapılmıştır (Aktan 2011).
- c. Yatıştırıcı ve safra söktürücü olarak kullanılır (Baytop 1984, Kızılarıslan 2008, Koçyiğit 2005).
- d. Soğuk algınlığında ve göğüs yumuşatıcı olarak kullanılır (Emre 2003, Kızılarıslan 2008, Koçyiğit 2005, Tuzlacı ve Aymaz 2001).
- e. Anne sütünü arttırmaya yönelik çay olarak tüketilmektedir.
- f. Boğaz ağrısında, bronşit tedavisinde ve çay olarak kullanılmaktadır. Midevi, karın şişliğine karşı, böbrek ağrısına karşı, romatizma tedavisinde, migren tedavisinde kullanılır (Kızılarıslan 2008, Koçyiğit 2005, Bulut 2008, Polat 2010).
- g. Gövdesi ‘Gumuz’ denilen müzik aletinin yapımında kullanılır (Kızılarıslan 2008, Koçyiğit 2005).
- h. Çiçekleri diş eti ağrısında, idrar arttırıcı, terletici, uyutucu, balgam söktürücü olarak kullanılır. Yaprakları bebeklerin rahat uyuması için banyo suyuna katılır, boyamada kullanılır (Kızılarıslan 2008, Koçyiğit 2005).
- i. Meme kanseri hastalığının tedavisinde tamamlayıcı ve alternatif tıp yöntemi olarak kullanılmaktadır.

Türkiye’deki diğer yöresel isimleri: Bizif, Gümüşi, (Bulut 2008, Kızılarıslan 2008, Polat 2010, Koçyiğit 2005), Lanbır, Gümüşi ihlamur, (Karamanoğlu 1977), Ihlamur (Tuzlacı ve Aymaz 2001, Satıl ve ark. 2006 Emre 2003, Akalın 1993, Bulut 2008, Kızılarıslan 2008, Polat 2010, Koçyiğit, 2005).

Kimyasal bileşimi: Müsilaj, tanen, şekerler, saponin ve bir uçucu yağ (%0.4-0.5) taşımaktadır. Uçucu yağ içinde farnesol bulunmaktadır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: idrar arttırıcı, terletici, yatıştırıcı, uyutucu ve göğüs yumuşatıcı etkisi vardır. Bu etki taşıdığı müsilaj ve uçucu yağlardan ileri gelmektedir (Baytop 1999) .

4.32 MORACEAE

4.32.1 *Ficus carica* L.

Yaklaşık 10 m boyunda ağaçlardır. Yapraklar düşücü, 3-7 loplu veya tam, çoğunlukla kordat, skabrit, altta az çok kısa yumuşak tüylü, nadiren tüysüz, kenarlar undulat, sap 2-10 cm, kalındır. Meyve 2-3 cm uzunluğunda, basık küresel, kısa saplı, sarımsıdan mora kadar değişen renklerde, tüysüz ya da tüylüdür (Davis 1982).

Habitat (yaşam ortamı): Akarsu vadileri, kayalık yamaçlar, karışık ormanlar, açıklık yerler (Davis 1982).

Çiçeklenme zamanı: Mart- Eylül (Davis 1982).

Türkiye'deki yayılışı: Kuzey, Batı ve Güney Anadolu (Davis 1982)

Genel yayılışı: Doğu Akdeniz, Türkmenistan, Kazakistan (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Koçuköy

Yöresel ismi: Yemiş, bardacık

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım amacı: Halk ilacı, gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Meyveleri mevsiminde taze olarak tüketilir.
- b. Mevsiminde toplanan meyveler kurutularak tüketilir.
- c. Taze toplanan meyvelerinden reçel yapılır.
- d. Taze meyvelerin ishal edici özelliği olduğundan kabızlık tedavisinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Zehirli hayvan sokmalarına karşı sütü kullanılır (Altan ve Alçitepe 2001, Bayatlı 1940, Koçyiğit 2005).
- b. İncir rakısı elde edilir (Baytop 1984).
- c. Kuvvet verici olarak kullanılır (Bayatlı 1940, Metin 2009).

- d. Meyveleri gıda olarak tüketilir. Sarılık, nasır tedavisinde kullanılır (Deniz 2008, Koçyiğit 2005).
- e. Soğuk algınlığı ve diabet tedavisinde kullanılır (Deniz 2008, Koçyiğit 2005).
- f. Sindirimi kolaylaştırır (Deniz 2008).
- g. Bağırsak yumuşatıcı, siğil tedavisinde kullanılır (Emre 2003, Koçyiğit 2005, Bayatlı 1940).
- h. Yara ve çıban tedavisinde kullanılır (Ertuğ 2004, Akan ve ark. 2008, Koçyiğit 2005, Deniz 2008, Baytop, 1984).
- i. Ülser tedavisinde kullanılır (Koyuncu 2005).
- j. Bitkinin dallarından boya elde edilmektedir (Metin 2009).
- k. Diş ağrılarını gidermek için kullanılır (Metin 2009).
- l. Burun kanamasına karşı kullanılır (Polat 2010).
- m. Yoğurt ve ekmek mayası olarak kullanılır (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Yemiş, (Koçyiğit 2005, Deniz 2008, Metin 2009, Gürhan ve Ezer 2004, Emre 2003) Hajir, (Gençay 2007, Balos 2007) Ballıdarı, Bardacık, (Baytop 1984) İncir, (Genç ve Özhatay 2006, Ertuğ 2004, Akan ve ark. 2008, Ertuğ ve ark. 2004, Tuzlacı ve Aymaz 2001, Koçyiğit 2005, Polat 2010) Kerik (Ertuğ 2004, Akan ve ark. 2008)

Kimyasal bileşimi: % 50 Dekstroz, Saponin ve Glikozitler, (Koçyiğit 2005) Şekerler, Vitaminler (Baytop 1984)

Bilinen etkisi: Laksatif, idrar arttırıcı ve kalp kuvvetlendiricidir (Koçyiğit 2005). Müshil, siğillere karşı ve çıbanlara karşı etkilidir. Yaprakları yumuşatıcı ve yatıştırıcı etkiye sahiptir (Baytop 1984).

4.32.2 *Morus alba* L.

Kışın yaprağını döken yada herdem yeşil ağaç ve çalı şeklinde bitkilerdir. Odunsu nadiren otsudur. 15-20 metreye kadar boylanabilmektedir. Yapraklar ovat, tam ve loplu, kenarları dişli, genellikle tüysüzdür. Çiçekleri yeşilimsi sarı renkli, 0-5 cm çapında ve kokusuzdur.

Meyve beyaz, pembemsi veya morumsu renklidir. Meyve nus, bazı örneklerde çekirdekli sulu meyvedir.

Habitat (yaşam ortamı): Ormanlık alanlar, açıklık yerler

Çiçeklenme zamanı: Mayıs

Türkiye'deki yayılışı: Geniş yayılışlıdır.

Genel yayılışı: Asıl yurdu Çin ve Uzakdoğu'dur. Orta Avrupa, Akdeniz çevresi ülkeler, İran, Pakistan ve Anadolu'da, sıcak ılıman yerlerde yetişir.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Serçeler

Yöresel ismi: Ak dut

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım amacı: Gıda, halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. Mevsiminde toplanan meyveler taze olarak tüketilir.
- b. Mevsiminde toplanan meyveler kurutularak kullanılır.
- c. Meyvelerinden reçel yapılır.
- d. Kuru meyveler suda haşlanarak egzama tedavisinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Karaciğer hastalıklarının tedavisinde kullanılır (Arslan 2005).
- b. Yaprakları ipekböceği yetiştiriciliğinde büyük öneme sahiptir (Baytop 1999)
- c. Meyveleri ağız yaraları ve pamukçuk tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).
- d. Odunu özellikle evlerde ekmek pişirilirken kullanılır (Bulut 2008).
- e. Yapraklarının dekoksasyonu bağırsakları rahatlatmak amacıyla içilir (Kızıllarslan 2008).
- f. Yapraklarının dekoksasyonu şekeri düşürmek için kullanılır (Kızıllarslan 2008).
- g. Ateş düşürücü ve diüretik olarak kullanılır (Sürmeli ve ark. 2000)
- h. Gövdesi kayık, sandal ve müzik aletlerinin yapımında kullanılır (Tuzlacı 2005).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Ak dut, İstanbul dutu (Baytop 1994), Beyaz dut (Koyuncu 2005), Tut (Balos 2007)

Kimyasal bileşimi: Askorbik asit, flavonoidler, mineral maddeler, fenolik bileşikler, yağ asitleri (behenik, palmitoleik, myristic, stearik asitler) (Ercişli ve Orhan 2007).

Bilinen etkisi: Yapraklarından hazırlanan %5'lik infüzyon ateş düşürücü ve idrar arttırıcı etkiye sahiptir (Baytop 1999).

4.33 NITRARIACEAE

4.33.1 *Peganum harmala* L.

Çok yıllık tüysüz dik, 60-70 cm kadar boylanabilen bir bitkidir. Kökleri odunsudur ve birkaç metre derine iner; bunlar, onun yazın da yeşil kalmasını sağlar. Yaprakları parçalı, almaşıklı ve yapışkandır. Çiçekleri beyaz renktedir. Meyveleri kapsül şeklinde olup, nohut büyüklüğündedir. Sonbahara doğru olgunlaşan kapsüller çok tohumludur. Tohumlar, 3-3.5 mm uzunlukta, piramit biçiminde kırmızımtırak esmer, kahverengi-siyah renklidir.

Habitat (yetiştirme ortamı): Açık meralık alanlar, yaylalar

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Temmuz

Türkiye'deki yayılışı: Orta Anadolu; özellikle Ankara, Kayseri, Niğde ve Konya

Genel yayılışı: Asya, Afrika ve Amerika

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Başköy, Deliballılar, Erenler

Yöresel ismi: Bağıl otu, üzerlik

Kullanılan kısımları: Tohum

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı: Tohumları dekoksasyon halinde adet söktürücü olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Tohumları nazara uğradığı sanılan kişilerin tütsülenmesinde kullanılan drogların başında gelir (Baytop 1999).

- b. Tohumlarından kumaş boyamakta kullanılan ve haslığı nedeniyle çok değerli olan, kırmızı renkli bir boyar madde elde edilir (Baytop 1999).
- c. Astım-bronşitte, basur, adet söktürücü, baş ağrısı, nefes darlığına iyi gelir (Korkmaz ve Karakurt 2014).
- d. Tohumlarından elde edilen macun iltihap kurutucudur (Korkmaz ve Karakurt 2014).
- e. Bahar alerjisine karşı buharı çekilir (Korkmaz ve Karakurt 2014).
- f. Üzerik bitkisinin tohumları yağda kavrulur daha sonra dövülerek ezilir. Süzüntü basur hastalığına karşı kullanılır (Polat 2010).
- g. Yaz gara adı verilen iki sıra ipe dizilmiş üzerik tohumları bebeklerin beşiklerine asılır. Nazarlardan ve tehlikelerden korur (Polat 2010).
- h. Yeni doğmuş bebeklerin beşiklerinin yanında üzerik tohumu yakılır. Dumanı kötülüklerden korusun diye beşiğe üflenir (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Yabani sedefotu (Baytop 1999), Üzerik (Polat 2010)

Kimyasal bileşimi: Sabit yağ ve %4-7 oranında alkoloit taşımaktadır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Tohum ve kök kurt düşürücü, adet söktürücü, uyuşturucu, terletici ve yatıştırıcı etkilere sahiptir (Baytop 1999).

4.34 OLEACEAE

4.34.1 *Fraxinus ornus* L.

10 metre kadar büyüyebilir. Genç sürgünler yeşil ve parlaktır. Üzerlerinde bol sayıda esmer renkli lentiseller görülür. Çiçekler önceleri dik duran, sonrakiler aşağıya sarkan mürekkep salkım vaziyetindedir. Çanak yapraklar çok büyük ve 4 parçalıdır. Beyaz renkli taç yapraklar 2 veya 4 parçalıdır. Meyve dil biçiminde, ucu kertikli veya kesik, boyu 2 ila 2,5 cm dir. Gövde koyu gri ve pürüzsüzdür. Tomurcuklar kahverengi tonlarında ve kısa tüylerle kaplıdır. Yapraklar opposit, pinnat, 5 ila 9 yaprakçıklı, kenarları ince serrat, sonbaharda mor-sarı arası renklerde. Çiçekler panikula, 4 krem beyazı petal'lidir. Yeşil, samara meyveler olgunlaştıklarında kahverengiye dönerler.

Habitat (yetiştirme ortamı): Ormanlık alanlar

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Haziran

Türkiye'deki yayılışı: Kuzeybatı ve Batı Anadolu'da yaygındır (Baytop 1999).

Genel yayılışı: Dünya'da Güney Avrupa ve Batı Asya'da görülür.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Karalar

Yöresel ismi: Dişbudak

Kullanılan kısımları: Gövde ve dallar

Kullanım amacı: Ahşap alet yapımı

Yöresel kullanımı: Bu tür yörede ahşap kaşık yapımında kullanılmaktadır.

Literatürdeki kullanımı: Çocuklarda müshil olarak kullanılır (Baytop 1999).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Kudrethelvası, Çiçekli dişbudak, Dişbudağı (Baytop 1999).

Kimyasal bileşimi: Mannitol, şekerler ve rezin içermektedir (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Bağırsak yumuşatıcı etkisi bilinmektedir (Baytop 1999).

4.34.2 *Olea europaea* L. var. *europaea*

Geniş taçlı, 10(-15) m'ye kadar boylan, eğri büğrü gövdeli, dikensiz, az çok silindirik dallı ağaçlardır. Sürgünler az çok yuvarlak, lepidot, gri, tomurcuklar çok küçük, lepidot-ipeksi, grimsidir. Yapraklar lanseolat, 4 cm' den uzun, az çok sapsız, mukronat, koyu yeşil ve üstte çıplak, altta sıkça gümüşi lepidottur. Panikulalar yapraklarından kısa, çiçekler beyaz, 3- 4 mm, drupa az çok küresel veya oblong, büyük, 40 mm'ye kadar uzunlukta, olgunlaştığında parlak siyah, kahverengimsi-yeşil veya nadiren fildişi beyazdır (Davis, 1978).

Habitat (yetiştirme ortamı): Makilik alanlar (Koçyiğit 2005)

Çiçeklenme zamanı: Mayıs (Davis 1978)

Türkiye'deki yayılışı: Batı ve Güney Anadolu (Davis 1978)

Genel yayılışı: Kaliforniya, Güney Afrika, Avustralya gibi Akdeniz iklimine sahip ülkeler (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Çivili, Erenler, Koçuköy

Yöresel ismi: Zeytin

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Meyveleri salamura haline getirilerek kahvaltılarda tüketilir.
- b. Salamura haline getirilen meyveler poğaçaların içine konur.
- c. Meyveden elde edilen zeytinyağı yemek ve salatalarda kullanılır.
- d. Zeytinyağı kabızlık önleyici olarak içilir.
- e. Meyveler ezilerek zeytin ezmesi haline getirilir ve ekmeğe sürülerek kahvaltılarda tüketilir.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Zeytin meyvesi tohumları ile birlikte ezilir. Elde edilen lapa burkulmalarda burkulan yere sarılır şişkinliği indirici ve ağrıyı kestiği bilinmektedir (Aktan 2011).
- b. Zeytinyağı, balmumu ve çam sakızı ile kaynatılıp melhem haline getirilir. Bu karışım iltihap kurutucu olarak çibanların üzerine sürülür (Aktan 2011).
- c. Odunundan çeşitli tarım aletleri yapılır (Aktan 2011).
- d. Yağı müshil, yatıştırıcı, kabızlığa karşı ve safra kesesi tıkanıklıklarına karşı kullanılır (Baytop 1999).
- e. Yağı safra arttırıcı, sarılık tedavisinde, sabun sanayinde, kurt düşürücü olarak kullanılır (Baytop 1999).
- f. Yapraklarından hazırlanan infüzyon, dahilen, tansiyon düşürücü olarak kullanılır (Bulut 2008).
- g. Yapraklarından hazırlanan infüzyon, dahilen, nefes darlığına karşı kullanılır (Bulut 2008).
- h. Meyvelerinin yağı (zeytinyağı), sirke ile karıştırılıp, haricen, bebek ve çocuklarda ateş düşürücü olarak kullanılır (Bulut 2008).
- i. Meyvelerinin yağı (zeytinyağı), haricen, bebeklerde kemik gelişimini arttırmak amacıyla kullanılır (Bulut 2008).

- j. Meyvelerinin yağı (zeytinyağı), haricen, özellikle çocuklarda çarpma, düşme sonucu oluşan şişliklere karşı kullanılır (Bulut 2008).
- k. Meyveler ezilip haricen, yara tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).
- l. Meyvelerinin yağı (zeytinyağı), hayvanların gözüne sürülerek, göz hastalıkları tedavisinde kullanılır Dalları baston yapımında kullanılır (Bulut 2008).
- m. Odunu yakacak olarak (özellikle ekmek pişirilirken) kullanılır (Bulut 2008).
- n. Odunundan mangal kömürü elde edilir (Bulut 2008).
- o. Meyvelerin çekirdeğinden kolye yapıp nazarlık olarak bebeklere ve çocuklara takılır (Bulut 2008).
- p. Yaprakları ölünün yıkama suyuna konur (Bulut 2008, Polat 2010).
- q. Cilt yaraları tedavisinde kullanılır (Emre 2003).
- r. Bitkinin yaprakları kaynatılarak içildiğinde kalbe ve kalp damarlarına iyi gelmektedir (Kayabaşı 2011).
- s. Yapraklarının dekoksasyonu kan şekeri ve kolestrolü düşürmek için içilir (Koçyiğit 2005).
- t. Zeytin ağaçlarının dip kısımlarından çıkan filizler süpürge ve çit yapımında kullanılır (Polat 2010).
- u. Zeytin ağacının dibinden çıkan genç filizler sepet sele yapmak içinde kullanılır (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Zeytin, Delice, Zeytun, Erkek zeytin (Aktan 2011).

Kimyasal bileşimi: Oleik asit gliseritleri, Fitosterol, Uçucu yağ, Flavonoidler, Organik asitler, Tanen, Reçine, A ve E vitaminleri (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Yapraklar ateş düşürücü, diüretik, tansiyon düşürücü, astrenjan ve antiseptik, zeytin yağı yumuşatıcı ve laksetif etkilidir (Koçyiğit 2005). Yaprak ve gövde kabuğu iştah açıcı, idrar verici, kabız etkilere sahiptir (Baytop 1999).

4.34.3 *Phyllirea latifolia* L.

5 m'ye kadar boylanan çalı veya küçük ağaçlardır. Tomurcuklar ve genç sürgünler tüylüdür. Yapraklar ovatkordattan ovat-lanseolata kadar değişen şekillerde, lamina 1-3.2(-4) x 0.5-1.7(-2.5) cm boyutlarında, yaprak sapı puberulent-tomentoz, 0.5-5 mm'dir.

Kaliks sarımsı, loplar üçgenimsi kenarları siliattır. Korolla 2-2.5 mm'dir. Drupa küresel, 3-8 mm'dir (Davis 1978).

Şekil 4.17 *Phyllirea latifolia* L. (Akçakesme, Pıynar) Foto: R. Daşkın

Habitat (yetiştirme ortamı): Çoğunlukla çalılık ve ormanlık alanlar (Davis 1978)

Çiçeklenme zamanı: Mayıs (Davis 1978)

Türkiye'deki yayılışı: Trakya, Kuzeybatı ve Güney Anadolu (Davis 1978)

Genel yayılışı: Akdeniz ülkeleri (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey, Karalar

Yöresel ismi: Pıynar, Akçakesme

Kullanılan kısımları: Yapraklı dalları ve odun

Kullanım amacı: Süpürge, kaşık yapımı

Yöresel kullanımı:

- a. Dalları bir araya getirilip toplanarak bağlanır ve sokakları temizlemek için süpürge olarak kullanılır.
- b. Odunundan kaşık yapılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Yaprakları idrar arttırıcı ve adet getirici olarak kullanılır (Baytop 1999).
- b. Yapraklar hayvan (koyun, keçi) yemi olarak kullanılır (Bulut 2008).
- c. Dalları sapan ve çit yapımında kullanılır (Bulut 2008).
- d. Dalları yakacak olarak kullanılır (Bulut 2008, Aktan 2011).

- e. Böbrek taşlarını düşürmek amacıyla kullanılır. Hemoroit, nefes darlığı ve bronşit tedavisinde kullanılır (Bulut 2008, Polat 2010).
- f. Yaprakları dövüldükten veya ağızda çiğnendikten sonra, haricen hayvanlarda göz hastalıkları tedavisinde kullanılır (Emre 2003, Bulut 2008).
- g. Kan şekerini düşürmek için kullanılır (Emre 2003, Koçyiğit 2005).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Ak çalı, Akça kesme, Akça kesmik, Akça pinar, Akçe kese, Dikensiz pinar, Fünler çalısı, Kesme, Kuzu pınar, Pınar, Pırnal, Püren (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Lignanlar, Triterpenler, Uçucu yağ, (Bulut, 2008) Flavon, (apigenin, luteolin), Zeatin, Putrescine (Koçyiğit 2005)

Bilinen etkisi: Antienflamatuar etkisi vardır (Koçyiğit 2005).

4.35 PAPAVERACEAE

4.35.1 *Papaver rhoeas* L.

90 cm'ye kadar boylanan, dik gövdeli bitkiler. Yapraklar değişken, çoğunlukla pinnatifit, segmentler dentat, terminal segment lanseolat, yan segmentler çok daha uzun. Çiçek durumu sapı sert tüylü, nadiren basık kılsı tüylü. Petal kırmızı, tabanda lekeli, boyutları değişken. Porisit kapsula çıplak, az çok küresel, tabanda yuvarlak, genişliğinin yaklaşık 2 katı uzunlukta. (Davis 1965).

Şekil 4.18 *Papaver rhoeas* yaprakları Foto: R. Daşkın

Habitat (yetiştirme ortamı): Açık alanlar, düzlükler, yol kenarları (Davis 1965)

Çiçeklenme zamanı: Nisan (Davis 1965)

Türkiye'deki yayılışı: Batı, Orta ve Doğu Anadolu (Davis 1965)

Genel yayılışı: Avrupa, Güneybatı Asya

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey, Ortaköy

Yöresel ismi: Gelincik otu, Aşotu

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı: Bitkinin toprak üstü kısımları çeşitli bitkilerle birlikte karıştırılıp, soğanla kavrulup pirinçli yemeği yapılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Bitkinin toprak üstü kısımları unla karıştırılıp ot köftesi yapılır. Yapılan köfteler odun fırınında pişirilir (Aktan 2011).
- b. Çiçekleri çocuklar tarafından oyuncak bebek yapımında kullanılır (Aktan 2011).
- c. Öksürük kesici, göğüs yumuşatıcı olarak kullanılır (Baytop 1999).
- d. Çiçekleri rahat uyumak amacıyla kullanılır (Baytop 1999).
- e. Petalleri kavanozun içinde biriktirilir, su konulup içine limon sıkılır ve hazırlanan şerbet serinletici olarak çocuklara içirilir (Kızılarıslan 2008).
- f. Annelerde süt arttırıcı olarak kullanılır.
- g. Romatizma tedavisinde kullanılır.
- h. Çiçekleri çocuklarda alt ıslatma sorununun çözümünde, spazm çözücü ve adet düzenleyici olarak ve ishal kesici olarak kullanılır.

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Gelin eli, Gelin parmağı (Aktan 2011).

Kimyasal bileşimi: Alkaloitler (roeadin), Antosiyan glikozitleri (cyanidin), Müsilaj, Şeker, Zamk.

4.36 PINACEAE

4.36.1 *Pinus brutia* Tenn.

Herdem yeşil ağaçlardır. Yaprak çiftleri kısa sürgünlerden doğar. Kozalaklar tamamen dökülücü, silindirik şeklinden ovoide kadar değişen şekillerdedir. Tohum kanatlı veya kanatsızdır (Davis 1965).

Habitat (yetiştirme ortamı): Karışık ormanlık alanlar (Davis 1965).

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın

Genel yayılışı: Doğu Akdeniz kökenli olup, Dış Anadolu ve Trakya ile, Güney İtalya, Güney Ege, Kırım, Kıbrıs, Kuzey Irak, Batı Suriye ve Batı Kafkasya'da yayılım gösterirler.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Akçabük, Serçeler, Orhan Mah., Süleymanbey

Yöresel ismi: Türk çamı

Kullanılan kısımları: Reçine ve yapraklar, kozalaklar, odun

Kullanım amacı: Halk ilacı, Gıda, Alet yapımı

Yöresel kullanımı:

- a. Reçinesi romatizma tedavisinde ağrılı yerlere haricen uygulanarak kullanılır.
- b. Reçinesi çatlak derinin çatlaklarının giderilmesi ve yumuşaması için haricen kullanılır.
- c. Yaprakları dekoksiyon halinde öksürük gidermede kullanılır.
- d. Kozalaklarından reçel yapılır.
- e. Odunundan fırın küreği, ekmek teknesi vb. ahşap aletler yapılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Odunundan körelmiş bıçakları bilemek için kösele yapılmıştır. (Aktan 2011)
- b. Odunundan kızların ve gelinlerin çeyizlerini sakladıkları çeyiz sandığı yapılmıştır (Aktan 2011).
- c. Odunsu gövdesinden oturak, fırın küreği, ekmek çekeceği ve ekmek teknesi yapılmıştır (Aktan 2011).

- d. Gövdenin yaralanması sonucunda oluşan reçinesinden hazırlanan dekoksasyon bir tülbent yardımıyla süzöldükten sonra geriye kalan kısım (sakız olarak adlandırılır), dahilen, mide rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır (Bulut 2008).
- e. Reçinesi, bal ile karıştırılıp, sabahları aç karnına yenerek, mide ülseri tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).
- f. Yaprakların suda kaynatılması ile oluşan buhar üzerine yeni doğum yapmış hayvan oturtularak doğum sonrası rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır (Bulut 2008).
- g. İnsaat ve kapı pencere yapımında yararlanılmaktadır (Koyuncu 2005).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Andız çam, Çam, Kızıl çam, İşam, Pür çam, Şam (Bulut 2008)

Kimyasal bileşimi: Reçine ve uçucu yağlar içerir (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Balgam söktürücü etkisi vardır (Baytop 1999).

4.37 PLANTAGINACEAE

4.37.1 *Plantago lagopus* L.

Genellikle çok yıllık, bazen tek yıllık, 3-45 cm uzunluğunda otsu bitkilerdir. Yapraklar 2-25 x 0.4-4.5 cm, 4-5 damarlı, petiollü, dentattır. Alt brakteler yeşil ya da kahverengidir. Ön sepaller 2-2.5 mm, konnat, uuzun tüylü, arka sepaller 2-3 mm, ovat, uzun tüylüdür. Korolla lobları 2-2.5 mm, uç kısmı üçgenimsidir. Kapsül elips biçiminde, tohumlar kayık şeklinde, parlak kahverengidir (Davis 1965).

Habitat (yetiştirme ortamı): Yol kenarı, Tarlalar, Taşlı, kayalı yamaçlar, Maki, Nemli yerler, Kumlu alanlar (Davis 1965)

Çiçeklenme zamanı: Nisan – Ağustos (Davis 1965)

Türkiye'deki yayılışı: Batı, Güney ve Güneydoğu Anadolu (Davis 1965)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Akçabük, Çeribaşı, Süleymanbey

Yöresel ismi: Sinir otu, damar otu

Kullanılan kısımları: Toprak üstü organ yapıları

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı: Toprak üstü kısımları infüzyon halinde mide ağrısını gidermek amacıyla kullanılır.

Literatürdeki kullanımı: Literatürde farklı bir kullanım bulunmamaktadır.

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Sınırlı ot (Aktan 2011)

4.38 PLATANACEAE

4.38.1 *Platanus orientalis* L.

30 m'ye kadar boylanabilen ağaçlardır. Dallar genişçe yayıktır. Yaşlı gövdelerin kabuğu küçük, dört köşemsi, koyu kahverengi, kalıcı levhalardan oluşur. Yapraklar 3-5(-7) loblu, 11-18 x 12-24 cm, tabanda genişçe kuneat veya trunkat, loblar genişliğinden daha uzun, 7-11 x 2.5-6 cm, kabaca dentat veya tamdır. Yaprak sapı 2.5-7.5 cm'dir. Meyve başları 3-6 adet, 13-19 cm'ye kadar uzunlukta sarkık saplara bağlıdır (Davis 1982).

Habitat (yetiştirme ortamı): Nemli sulak alanlar, dere kenarları, kültür alanları, ormanlık alanlar (Davis 1982)

Çiçeklenme zamanı: Mart- Mayıs (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Yaygındır (Davis 1982)

Genel yayılışı: Balkanlar, Batı Suriye, Kuzey Irak, İran (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey

Yöresel ismi: Çınar

Kullanılan kısımları: Odun yapısı

Kullanım amacı: Ahşap alet yapımı, inşaat, yakacak

Yöresel kullanımı:

- a. Kerestesinden inşaat işlerinde yararlanır.
- b. Beşik, çeyiz sandığı, tabut gibi nesnelere yapımında kullanılır.
- c. Kalın ve düzgün şekilli dalları baston olarak kullanılır.
- d. Yakacak olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Ayva, ıhlamur ve çınar yaprağı infüzyon şeklinde bronşit tedavisinde kullanılır (Aktan 2011).
- b. Kök kısımları yılan sokmalarına karşı kullanılır (Baytop 1999).
- c. Yaprakları infüzyon şeklinde romatizmal bel ağrıları için kullanılır (Bulut 2008).
- d. Kerestesinden masa sandalye yapımında kullanılır (Bulut 2008).
- e. Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon, dahilen, nefes darlığına karşı içilir (Bulut 2008).
- f. Tokmak, kepçe, meyve kasası, semer vb. ahşap aletlerin yapımında kullanılır (Bulut 2008).
- g. Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon hemoroid tedavisinde kullanılır (Gürhan ve Ezer 2004).
- h. Çınar kozalaklarından hazırlanan dekoksasyon süzöldükten sonra suyu günde 1-2 bardak içilir. Böbrek taşı düşürür (Koçyiğit 2005, Polat 2010).
- i. Bitkinin olgun meyveleri suda kaynatılıp süzöldükten sonra elde edilen süzöntü ılık ya da soğuk olarak günde 1-2 su bardağı içilerek prostat tedavisinde kullanılmaktadır (Koyuncu 2005).
- j. Çınar gövdesinin kabukları suyla beraber kaynatılır. Daha sonra süzölür süzöntü hafif ılıtılıp içilir. İshale çok iyi gelir (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Beladan, Biladan, Buladan, Çayığ, Çaynuğ, Çınar ağacı, Çilbirtir, Gavlağan, Gavlan, Kavak, Kavla, Kavlağan, Kavlağan ağacı, Kavlağın, Kavlan, Kavlangaç, Kavlayan (Aktan 2011).

Kimyasal bileşimi: Kabuk ve yapraklar tanen içerir (Koçyiğit, 2005), bileşiminde ayrıca triptenler ve flavonlar vardır (Bulut 2008, Aktan 2011).

Bilinen etkisi: Kabız, ateş düşürücü veantiseptik etkisi vardır (Baytop 1999).

4.39 POACEAE

4.39.1 *Cynodon dactylon* (L.) Pers. var. *villosus* Regel

Yaklaşık 30 cm boyunda, çok yıllık, yatık, tüsüz, rizomlu bitkilerdir. Yaprak linear-lanseolat, 6 cm, akut, her iki yüz de seyrek tüylüdür. Çiçek durumu 2-7 cm, spikadır.

Spikulalar 2-2.5 mm, çok kısa saplı, soluk yeşil-mordur. Gluma linear-lanseolat, 1-2 mm, lemma ovatlanseolat, 2-2.5 mm'dir (Davis 1985).

Habitat (yetişme ortamı): Stepler, tuzlu göller, nehir kenarları, çakıllı kumsallar, kum tepelikleri, volkanik yamaçlar (Davis 1985).

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Eylül (Davis 1985)

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın (Davis 1985)

Genel yayılışı: Kıbrıs, Mısır, Irak, İran, Kafkasya (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Çakıryenice, Karalar

Yöresel ismi: Ayrık

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Hayvan yemi, Halk sağlığı

Yöresel kullanımı:

- a. Bitkinin toprak üstü kısımları tazeiken toplanıp hayvan yemi olarak kullanılır.
- b. Kökleri dekoksasyon halinde hemoroid ve karaciğer yağlanması tedavisinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Rizomları infüzyon halinde idrar arttırıcı ve müshil olarak kullanılır (Baytop 1999)
- b. Rizomları kurutulduktan sonra öğütülüp eskiden (1940'lı yıllar ve öncesinde) ekmek (ayrık kökü ekmeği) yapımında kullanılmıştır (Bulut 2008).
- c. Bitki kaynatılarak suyu içilirse zayıflamaya yardımcı olmaktadır (Kayabaşı 2011).
- d. Tüm bitkinin köküyle beraber hazırlanan dekoksasyonu hemoroit tedavisinde ve şeker düşürücü olarak sabah aç karnına içilir (Kızıllarslan 2008).
- e. Tüm bitkinin köküyle beraber hazırlanan dekoksasyonu astım ve bronşit tedavisinde içilir, balgam söktürücü olarak kullanılır (Kızıllarslan 2008).
- f. Toprak üstü kısımları haşlanıp lapa haline getirilerek ağrıyan bölgelere sürülür (Kızıllarslan 2008).

- g. Rizomları böbrek ve üriner sistemi hastalıkları tedavisinde kullanılır (Koçyiğit 2005).
- h. Topraküstü kısımları kaynatılıp idrar söktürücü ve taş düşürmeye karşı kullanılır (Koyuncu 2005).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Aylak, Ayrık, Ayrıkotu, Büyükayrıkotu, Çayır, Çayırı reş, Domuzayrığı, Karaçayır (Kızıllarlan 2008).

Kimyasal bileşimi: Müsilaj, Karbonhidratlar, Kalsiyum, Potasyum tuzları (Koçyiğit 2005)

Bilinen etkisi: İdrar arttırıcı müshil etkisi vardır (Baytop, 1999).

4.39.2 *Triticum aestivum* L.

35-140 cm boyunda, tek yıllık bitkilerdir. Gövde ince cidarlı, içi boş, yüzeyi pürüzsüz ya da yumuşak tüylüdür. Dilcik yaklaşık 1 mm'dir. Yaprak ayası linear, aküminat, 6-15 mm genişliğinde, sert, kısa tüylü, yeşil, kenarları tamdır. Çiçek durumu yoğun spika, 5-10 cm boyunda, spikula 6-9 çiçeklidir. Meyve soluk renkli, eliptik bir karyopsistir (Davis 1985).

Habitat (yetiştirme ortamı): Volkanik kayalar, kireçli topraklar (Davis, 1985).

Çiçeklenme zamanı: Nisan- Haziran (Davis 1985).

Türkiye'deki yayılışı: İç Anadolu başta olmak üzere yaygın olarak kültürü yapılır (Koçyiğit 2005).

Genel yayılışı: Amerika ve Avrupa da kültürü yapılır (Koçyiğit 2005).

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Sadağı

Yöresel ismi: Buğday

Kullanılan kısımları: Tohumu, gövdesinden elde edilen samanı

Kullanım amacı: Gıda, hayvan yemi

Yöresel kullanımı:

- a. Bitkinin tohumundan elde edilen un kullanılarak ekmek yapılır.
- b. Samanı hayvan yemi olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Tohumları tavuk yemi olarak kullanılır (Aktan 2011).
- b. Bitkinin başakları evlere süs ve bereket amaçlı olarak asılmaktadır (Aktan 2011).
- c. Kabızlık tedavisinde, kansızlığa karşı kullanılır (Baytop 1999).
- d. Sapları kurutulup kepir toprağı ile harç yapıp ekme pişirilen toprak fırınların yapımında kullanılır (Koçyiğit 2005).
- e. Tohum ve kepeğı yanık tedavisinde kullanılır (Koçyiğit 2005).
- f. Unu mide ve boğaz ağrısının tedavisinde kullanılır (Koçyiğit 2005).
- g. Başakları nazarlık olarak yeni doğmuş çocukların beşiklerine asılır (Polat 2010).
- h. Başaklar bereket sağlar diye evlerin girişlerine asılır (Polat 2010).
- i. Sepet yapımında ve akrep sokmasında kullanılır (Polat, 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Ganım, (Yeşil 2007, Polat 2010, Koçyiğit 2005, Saday 2009), Hintta, (Akgül 2008) Genim, Buğda, (Akan ve ark. 2008) Buğday (Kültür 2002, Satıl ve ark. 2006, Akan ve ark. 2008, Polat 2010, Yeşil 2007).

Kimyasal bileşimi: Amilopektin, Amilaz, (Koçyiğit 2005) Yağlar, Azotlu maddeler, Azotsuz bileşikler, Anorganik maddeler, (Demir ve Fosfor) Vitaminler (B, D, E) (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Tabletlerin yapımında bağlayıcı olarak kullanılır. Dekstrin, siklodekstrin, polyalkoller ve glukonatların öncül maddesidir (Koçyiğit 2005).

4.39.3 Zea mays L.

4m boyda, 2-6 cm çapında, içi dolu, monoik, dik, tek yıllık otsu bitkilerdir. Ligula trunkat, 3-5 mm'dir. Yaprak ayası 90 cm veya daha uzun, 3-15 cm genişliğinde, linearakuminat, kenarları sinuattır. Erkek çiçek durumu 15-30 x 17-25 cm, spikulalar 6-15 mm'dir. Dişi çiçek durumu yaklaşık 20 cm, stiluslar 4 cm'ye kadar uzunlukta, çiçek açma zamanında kınların tepesinden dışarı çıkık ve sarkıktır. Karyopsis 5-10 mm; spadiks 10-20 cm boyundadır (Davis 1985).

Habitat (yetiştirme ortamı): Kültür bitkisidir (Davis 1985)

Çiçeklenme zamanı: Haziran- Ekim (Davis 1985)

Türkiye'deki yayılışı: Trakya, Kuzey ve Batı Anadolu'da kültürü yapılmaktadır (Davis 1985).

Dünya'daki yayılışı: Amerika ve Avrupa'da kültürü yaygındır (Koçyiğit 2005).

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Sadağı

Yöresel ismi: Mısır

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım amacı: Gıda, hayvan yemi

Yöresel kullanımı:

- a. Bitkinin meyveleri gıda olarak tüketilmektedir.
- b. Meyvelerinden un elde edilmektedir ve bu un ekmekek yapımında kullanılmaktadır.
- c. Meyveleri tavukların beslenmesinde yem olarak kullanılmaktadır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Bitkinin ince uzun saç benzeri (stilusları) yapıları kurutulup infüzyon şeklinde idrar yolu rahatsızlıkları için kullanılır (Aktan 2011).
- b. Türün çiçek yapısını örten yapraklar hasır ve fırın süpürgesi yapımında kullanılır (Aktan 2011).
- c. Toprak üstü kısımları tuzlu ve sirkeli suda bekletilip kışın ineklere yedirilir (Bulut 2008).
- d. Stilusları çocuk oyunlarında peruk olarak kullanılır (Bulut 2008).
- e. Sepet yapımında kullanılır (Gençay 2007).
- f. Eskiden mısır kapçıkları ile seccade yapılmaktaydı (Kayabaşı 2011).
- g. Mısır kapçığı ile hasır örülmektedir (Kayabaşı 2011).
- h. Tencereleri üzerine koymak için mısır kapçığı ile nihale de yapılmaktadır (Kayabaşı 2011).
- i. Perçem denen stilusları kurutulup kağıda sarılarak sigara olarak içilir (Kızıllarslan 2008).
- j. Stilusları ödem giderici olarak kullanılır (Kızıllarslan 2008).
- k. Böbrek hastalıkları ve prostat tedavisinde kullanılır (Koçyiğit 2005).

- I. Bitkinin koçan püskülleri suda kaynatılıp soğutulduktan sonra elde edilen süzöntü süzülüp günde 2 su bardağı içilerek idrar yollarında iltihap söktürücü olarak ve hemoroid tedavisinde kullanılmaktadır (Koyuncu 2005).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Calapüskülü, Darı, Laus, Lazuk, Lazut, Mekkepüskülü, Mısıır, Mısırpürçüğü, Misir (Kızılarıslan 2008).

Kimyasal bileşimi: Acı maddeler, Aminler, Fitosteroller, Flavonlar, Müsilaj, Nişasta, Pigmentler, Potasyum tuzları, Reçine, Sabit yağ, Saponin, Şeker, Tanen, Uçucu yağ, Vitaminler (Kızılarıslan 2008)

Bilinen etkisi: Dekstrin, siklodekstrin, polialkoller ve glukonatların öncül maddesidir (Koçyiğit 2005).

4.39.4 Avena barbata Pott ex Link subsp. *barbata*

20-120 cm boyunda, tek ya da demet halinde gelişen tek yıllık otlar. Yaprak kımı (okrea) yoğun tüylü, dilcik (ligula) 1-6 mm., obtus, yaprak ayası 6-25x 1-2 cm., linear, akut, yumuşak tüylü. Çiçek durumu 8-36x 2-15 cm, panikula. Spikula sapları yaklaşık 18 cm. spikula 20-26 mm., 2-3 çiçekli, glumaların üzerinden ve çiçekler arasından kopar. Meyve karyops (Koçyiğit, 2005).

Habitat (yetişme ortamı): Kumlu ve taşlı alanlar, nemli yerler (Koçyiğit 2005).

Çiçeklenme zamanı: Nisan- Temmuz (Koçyiğit 2005)

Türkiye'deki yayılışı: Batı, Güney ve Güneydoğu Anadolu (Koçyiğit 2005).

Genel yayılışı: Batı ve Orta Avrupa, Akdeniz ülkeleri, Kafkasya, Asya (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Sadağı

Yöresel ismi: Yulaf

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Hayvan yemi

Yöresel kullanımı: Toprak üstü kısımları kurutulup hayvan yemi olarak kullanılmaktadır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Haricen yulaf lapası çıbanları olgunlaştırmada kullanılır (Baytop 1999).
- b. Dahilen dekoksasyon halinde idrar arttırıcı, müshil, kuvvet verici ve yatıştırıcı olarak kullanılır (Baytop 1999).
- c. Kepekle karıştırılarak ‘malama’ denilen hayvan yemi hazırlanır (Koçyiğit 2005).
- d. Ot demetlerini bağlamak için kullanılır (Koçyiğit 2005).

Türkiye’deki diğer yöresel isimleri: Yulaf (Koçyiğit 2005).

Kimyasal bileşimi: Sabit yağ, azotlu maddeler ve karbonhidrat (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: İdrar arttırıcı ve müshil etkisi bilinmektedir.

4.40 POLYGONACEAE

4.40.1 *Rumex acetosella* L.

İnce yapılı çok yıllık, dioik bitkilerdir. Gövde az çok dik, 15-40 cm uzunluğunda, çıplak veya hafifçe papillozudur. Yapraklar hastat, orta lob lanseolattan oblanceolata kadar değişen şekillerde, yan loblar bazen daha da bölünmüş, çıplaktır. Çiçekler tek eşeylidir. Dişi çiçeğin içteki segmenti tuberkülsüz, nukstan hafifçe daha uzun, 1-1.5 mm’dir. Nuks kahverengi, parlaktır (Davis 1967).

Habitat (yetiştirme ortamı): Tarlalar, sulak, nemli, çayırılık yerler, ekilmemiş alanlar (Davis 1967)

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Ağustos (Davis 1967)

Türkiye’deki yayılışı: Akdeniz Bölgesi hariç yaygındır (Davis 1967).

Genel yayılışı: Yaygın (Yeşil 2007)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Koçuköy

Yöresel ismi: Ekşi labada, küçük labada, kuzu kulağı

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Halk ilacı, gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Yapraklar soğanla kavrulmuş yemeği yapılır.
- b. Yapraklar taze olarak salatalarda kullanılır.
- c. Yapraklar dekoksasyon halinde kan inceltici olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Çıbanları olgunlaştırmak için, romatizma ve böbrek rahatsızlıklarında kullanılır (Baytop 1999).
- b. İdrar arttırıcı olarak kullanılır (Baytop 1999).
- c. Safra söktürücü ve ateş düşürücü olarak kullanılır (Baytop 1999)
- d. Şeker hastalığı tedavisinde kullanılır (Doğan 2008).
- e. Hazmı kolaylaştırıcı olarak, baş ağrısında, iştah açıcı olarak kullanılır (Yeşil 2007, Kızıllarlan 2008, Saday 2009, Deniz 2008).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Eben ekşisi, Eğşi kulak, Eğşimene, Ekşice, Ekşilik, Ekşimcik, Ekşimelek, Ekşimen, Ekşimenek, Ezeltire, Guzu kulağı, Oğlak kulağı, Şeytan kulağı, Turşu otu, (Bulut 2008, Kızıllarlan 2008, Yeşil 2007, Deniz 2008, Saday 2009), Katırcık kuzukulağı, Keme kulağı, Labada, Olabada, Tırşıkla çuçukan, (Kızıllarlan 2008 Yeşil 2007) Kuzu oğlağı, (Yeşil 2007) Ekşi kulak, Ebem ekşisi, (Baytop 1984, Bulut 2008, Kızıllarlan 2008) Trişov, Evelik, (Öztürk ve Özçelik 1991, Kızıllarlan 2008) Küçük kuzukulağı, (Karamanoğlu 1977) Tırşok, Ekşi ot, (Doğan 2008, Kızıllarlan, 2008; Şimşek ve ark. 2004) Eşek kulağı, (Satıl ve ark. 2008) Ekşimek, Ekşicek, Ekşime, Tırşıkla tırse, (Şimşek ve ark. 2004, Kızıllarlan 2008), Kuzu kulağı, (Ertuğ ve ark. 2004, Satıl ve ark. 2006, Çakılcıoğlu ve Türkoğlu 2010, Baytop 1984), Ekşimik (Satıl ve ark. 2006, Kızıllarlan 2008, Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Antosiyan, Antrakınon, Flavonoit, Hidrokarbon, Kumarin (Kızıllarlan 2008, Yeşil 2007) Yapraklar Potasyum tuzları şeklinde Oksalik asit, kökler Tanen (Baytop 1984).

4.40.2 *Polygonum cognatum* Meissn.

Çok yıllık, ince odunsu tabanlı bitkilerdir. Gövdeler yatık, yapraklar gibi yeşildir. Okrea zarımsı, 3 damarlı, internodlara esit veya daha uzun; yapraklar basit, alternat dizilişli, oblong-eliptik, 0,5 x 2 cm, kısa saplı, az mukronulattır. Çiçekler yaprakların koltuğunda

demetler halindedir. Periant 5 parçalı, pembe, 4-5 mm, meyvede sertleşmiş ve genişlemiş; stilus 3; stamen 8'dir. Meyve bir nuks, parlak, 3 köseli ve periantın içindedir (Davis 1967).

Habitat (yetiştirme ortamı): Yol kenarları, eğimli araziler, kültür alanları (Davis 1967).

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Eylül (Davis 1967).

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın (Davis 1967)

Genel yayılışı: Batı Suriye, Kuzey ve Kuzeybatı İran, Türkiye, Kafkasya (Aktan 2011).

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Başköy

Yöresel ismi: Madımak

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı: Soğanla kavrulmuş pirinçli ya da bulgurlu yemeği yapılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Kan dolaşımını hızlandırır (Altan ve Gücel 1999).
- b. İdrar arttırıcı ve şeker hastalığına karşı infüzyon halinde kullanılır (Baytop 1999).
- c. Romatizma tedavisinde kullanılır (Doğan 2008).
- d. Yaprakları yara tedavisinde kullanılır (Gençay 2007).
- e. Sepet yapımında kullanılır (Gençay 2007).
- f. Toprak üstü kısımları kurt düşürücü, iç hastalıklarında, anemide, baş ağrısında kullanılır (Yeşil 2007, Vural, 2008).
- g. Hayvan yemi olarak kullanılır (Yeşil 2007, Vural 2008).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Kurt pençesi, Soluvan otu, Meçimenek, Madımalak, Madmalağı, Kayışkıran, At mercimeği, Bezmece otu, Ca surık, (Yeşil 2007, Vural 2008, Gençay 2007, Metin 2009) Buzağılık, (Vural 2008) Nane cucuke, Solucan otu, (Gençay 2007), Çoban ekmeği, (Baytop 1984, Yeşil 2007) Kuş ekmeği, (Baytop 1988; Altan ve Gücel 1999, Öztürk ve Özçelik 1991, Yeşil 2007) Madımak, (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu 2010, Ertuğ 2000, Cansaran ve ark. 2007, Yeşil 2007, Baytop 1984) Mercimelek, (Ertuğ 2000, Yeşil 2007), Harman otu, (Doğan 2008)

Kimyasal bileşimi: Nişasta, glikoz, tanen ve uçucu yağlar

Bilinen etkisi: Ağrı kesici etkisi bilinmektedir.

4.40.3 *Rumex crispus* L.

150 cm'ye kadar boylanabilen çok yıllık bitkilerdir. Taban yaprakları dar lanseolattan oblanseolata kadar değişen şekillerde, genişliğinin 3 mislinden daha uzun, akuttur. Yaprak sapları üstte olukludur. Çiçek kurulu yoğundur. Pediseller meyve zamanında, periant segmentlerinden daha uzun, alt yarısında eklemlidir. Periant segmentleri meyva zamanında, kordat veya üçgenimsi, en azından biri tüberküllü, 4–5 x 3–4 mm boyutlarındadır (Davis 1967).

Habitat (yetişme ortamı): Bataklık alanlar, nemli ve sulak yerler, yol kenarları, ekilmemiş tarlalar (Davis 1967).

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Ağustos (Davis 1967)

Türkiye'deki yayılışı: Batı, Orta ve Kuzey Anadolu (Davis 1967)

Genel yayılışı: Dünya'nın çoğu bölgesinde yaygındır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Başköy, Erenler, Deliballılar

Yöresel ismi: Labada

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımları, yapraklar

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Yaprakları taze yken toplanıp soğanla kavularak yemeği yapılır.
- b. Bitkinin yapraklarından sarma yapılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Bitkinin kurumuş tohumları ishale karşı kullanılır (Aktan 2011).
- b. Yemeklere ekşi tat vermek için kullanılır (Aktan 2011).
- c. Yaprak ve dalların saç örgüsü gibi örülmesi ile elde edilen demetler kurutulmuş halde Doğu Anadolu kasabalarında satılmaktadır (Baytop 1999).
- d. Meyvelerinden hazırlanan infüzyon, 1 hafta boyunca günde 1 bardak dolusu içilerek, guatr tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).
- e. Ciltteki kanamaları durdurucu olarak, iltihaplı yaraların tedavisinde, isilik tedavisinde, ağrıların giderilmesinde kullanılır. Boğaz ağrısının giderilmesinde, öksürüğe karşı, mide şişkinliğine karşı, mide ve karın ağrısına karşı kullanılır.

Mide ülseri tedavisinde, ishale karşı, müshil olarak, hemoroitlere karşı, bademcik rahatsızlıklarında, kan şekerini düşürmek amacıyla, diüretik olarak, böbrek rahatsızlıklarında, kadın hastalıkları tedavisinde, damar sertliğine karşı, kuvvet verici olarak, ödem giderici olarak, kan temizleyici olarak, kanser tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).

f. Romatizmal hastalıklarda, mayasıl tedavisinde kullanılır (Gençay 2007).

g. Hayvan yemi olarak kullanılır(Gençay 2007).

h. Boya elde etmede kullanılır (Gençay 2007).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Acı labada, Alabada, Efelek, Evelek, Evelik, Evelik otu, Dırşo, İlabada, İlemondoru, İlimondoru, Kara labada, Konştrak, Kökükızı mancar, Labada, Öfelek, Öferik, Sığırkuyruğu, Tatlı labada, Yabani labada (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Antrokinonlar ve glikozitleri, flavonlar, tanen, uçucu yağ, kalsiyum oksalat, reçine, mineral maddeler, kateşik tanen (Bulut 2008).

Bilinen etkisi: İshal durdurucu ve ağrı kesici etkisi bilinmektedir.

4.40.4 *Polygonum aviculare* L.

Tek yıllık, otsu bir bitkidir. Gövde dik, okrealar internodlardan kısa, kahverengimsidir. Yapraklar eliptiktir. Çiçekler yaprak tabanlarından çıkar. Perinat tübü çok kısadır. Meyve 2.5-3mm'dir (Davis 1967).

Habitat (yetiştirme ortamı): Nemli yerler (Davis 1967)

Çiçeklenme zamanı: Haziran – Kasım (Davis 1967)

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın (Davis 1967)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Başköy

Yöresel ismi: Kuş ekmeği

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımlar

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Tazeyken toplanan toprak üstü kısımları soğanla kavrularak yemeği yapılır.
- b. Taze yapraklar salatalarda kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Böbrek taşı ve böbrek rahatsızlıkları için kullanılır (Aktan 2011).
- b. Kabız, kan dindirici ve boyar madde elde etmede kullanılır. (Baytop 1999, Polat, 2010).
- c. Kaz, ördek ve tavuk yemi olarak kullanılır (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Kaz otu, Kayışkıran, Malak otu, Kadımalak, Telli, Köy çökerten (Aktan 2011).

Kimyasal bileşimi: Taneneler ve flavonlar (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Kabız ve kan durdurucu etkisi bilinmektedir.

4.41 PORTULACACEAE**4.41.1 *Portulaca oleraceae* L.**

Yayılıcı, etli, tek yıllık bitkilerdir. Gövdeler yatık, yükselici veya dik, 5-20(-50) cm uzunluğundadır. Yapraklar çoğunlukla üst kısımda yoğun, alt kısımda alternat, eliptik-ovovat, obtus veya trunkat, 16-20 cm'dir. Stipülalar kılsı veya bir demet tüyle temsil edilir. Çiçek kurulu az çok simoz, çiçekler (1-)3-6, sapsızdır. Sepaller tabanda tüp şeklinde birleşik, serbest loblar çabuk düşer. Petaller 5, sepallerden uzun, sarı, 4-6 mm'dir. Ovaryum yarı alt durumlu veya alt durumludur. Tohumlar siyah, parlak, papillalıdır (Davis 1967).

Habitat (yetiştirme ortamı): Tarlalar, nemli sulak yerler, ekilmemiş araziler (Davis 1967).

Çiçeklenme zamanı: Temmuz- Kasım (Davis 1967)

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın (Davis 1967)

Genel yayılışı: Himalaya dağları, İran, Güney Rusya ve Anadolu (Güngören ve ark. 2017)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey, Çörel

Yöresel ismi: Semizotu

Kullanılan kısımları: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Tazeyken toplanan toprak üstü kısımları soğan, pirinç ya da bulgurla kavrularak yemeği yapılır.
- b. Bitki tazeyken toplanıp salatalarda kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. İdrar söktürücü ve kurt düşürücü olarak kullanılır (Baytop 1999).
- b. Hemoroit tedavisinde kullanılır (Baytop 1999).
- c. Mide hastalıkları tedavisinde ve zayıflatıcı olarak kullanılır (Gençay 2007).
- d. Bağırsak yumuşatmak ve hazmı kolaylaştırmak için kullanılır (Gençay2007).
- e. Bağırsak kurtlarına ve kabızlığa karşı kullanılır (Gençay 2007).
- f. Hayvan yemi olarak kullanılır (Gençay 2007)
- g. Tansiyon dengeleyici olarak kullanılır (Polat 2010)
- h. Adet düzenleyici olarak kullanılır (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Bostangüzeli, Cibille, Çilbirotu, Elmeliki Erekleme, Madımak, Parpar, Perper, Perpertiken, Perpetöyün, Perpin, Perpine, Pırpırım, Pirpir, Pirpiri, Pirpirim, Pirpirüm, Pirpirün, Pürpürümi, Pürpürün, Semizebe, Semiz otu, Semizlik, Soğukluk, Sovukluk, Temizlik, Tohmegan, Tohmegen, Tokmağan, Tokmakan, Töhmekan, Töhmekaan, Töhmeken, Töymekan, Töymeken, Tühmeken (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Vitaminler (A, B1, B2, C, E, niasinamid, nikotinik asit, beta karoten vb.), mineraller (özellikle potasyum), doymamış yağ asitlerinden özellikle (omega-3 yağ asitleri), glutatyon, glutamik asit ve aspartik asit

Bilinen etkisi: Bağırsak yumuşatıcı, tansiyon dengeleyici, idrar söktürücü ve adet düzenleyici etkileri bilinmektedir.

4.42 RANUNCULACEAE**4.42.1 *Nigella sativa* L.**

Bitki tüysüz veya kısa yapışkan tüylü, 15-30 cm ve dallıdır. Yapraklar oblonglanseolat ve kısadır. Sepal beyazımsı, ovat ve kısa tırnaklıdır. Petal loblarının alt dudağı ovattır. Karpeller tüberküllüdür. Tohumlar üç köşelidir (Davis 1965).

Habitat (yetiştirme ortamı): Kültür bitkisidir (Davis 1965).

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Temmuz (Davis 1965)

Türkiye'deki yayılışı: Kültür bitkisidir (Davis 1965).

Genel yayılışı: Avrupa (G.), Afrika (K.), Asya (GB)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey

Yöresel ismi: Karaca, Boy, Karaçörek

Kullanılan kısımları: Tohumları

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Tohumları toplanıp kurutularak baharat olarak kullanılır.
- b. Pasta, börek gibi hamur işlerinin üzerini süsleme amacı ile kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Nazar değmemesi için bitkinin tohumları genç kızların çeyizlerinin içine konular ve aynı amaçlı ufak bir beze tohumları bağlanıp bebek veya çocuklara asılır (Aktan 2011).
- b. Bitkinin tohumları sınavlara gircek öğrencilere zihin açması için yedirilir (Aktan 2011).
- c. Tohumları nezle ve mide ağrılarına karşı kullanılır (Aktan 2011).
- d. Tohumları kan ve süt arttırıcı olarak kullanılır (Aktan 2011)
- e. Bağışıklık sistemini güçlendirir (Baytop 1999).
- f. Tohumlarından elde edilen yağ saç dökülmesine ve kepeğe karşı kullanılır (Baytop 1999)
- g. Tohumu ağız yaraları ve diş iltihaplarında kullanılır. Alerji tedavisi için kullanılır. (Baytop 1999).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Çörek otu, Otcam, Ökçem otu, Çör otu, Çöre otu, Karaçörek otu, Siyah kimyon, Çöğre otu, Karaca ot (Baytop 1999, Aktan 2011).

Kimyasal bileşimi: Sabit yağ, Uçucu yağ, Acı madde ve Saponinler (Melantin) (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: İdrar ve süt arttırıcı, iştah açıcı ve adet söktürücü etkisi bilinmektedir.(Baytop 1999).

4.43 RHAMNACEAE

4.43.1 *Zizyphus jujuba* Mill.

2-8 m yükseklikte, dikenli bir ağaçtır. Yaprak dizilişi alternat, şekli ise ovattır. Çiçekleri sarıdır. Meyveler küremsi, olgunlukta koyu kırmızı veya siyahımtırak renkli ve tatlı lezzetlidir (Davis 1972).

Habitat (yetiştirme ortamı): Geniş yapraklı ormanlar veya Karışık ormanlar (Davis 1972)

Çiçeklenme zamanı: Temmuz-Ağustos (Davis 1972)

Türkiye'deki yayılışı: Batı ve Güney Anadolu

Genel yayılışı: Doğu Akdeniz'den başlayarak Güney ve Doğu Asya'ya, Kore ve Japonya'ya kadar uzanan geniş bir alana yayılır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Letafet, Piribeyler, Sadağı

Yöresel ismi: Hünnap

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı: Meyveleri gıda olarak tüketilmektedir.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Meyveler yumuşatıcı ve balgam söktürücü olarak kullanılır (Baytop, 1999).
- b. Yapraklarından yapılan şurup kan yapıcıdır. Depresyon öksürük, bronşit, nezle, bağırsak iltihabına iyi gelir (Korkmaz ve Karakurt 2014).
- c. Kan şekerini dengelemek için yenilir (Polat 2010).
- d. Meyveler boğaz hastalıkları ve öksürüğe karşı kullanılır (Polat 2010, Baytop 1999).
- e. Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon astım hastalığına karşı kullanılır (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Hırnap, İnnap, Ünnap, Mahlep, Yabani iğde (Aktan, 2011).

Kimyasal bileşimi: Meyveler şeker, müsilaj, C vitamini ve pektin taşır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Kabız ve midevi etkilere sahiptir (Baytop 1999).

4.44 ROSACEAE

4.44.1 *Rosa canina* L.

(0.5-)1.5–3.5(-7) m uzunluğunda, dik, bazen tırmanıcı çalılardır. Dikenler oldukça kaba yapılı, bazen dikenler yoktur. Yapraklar yeşil; yaprakçıklar 5–7 adet, dar eliptikten genişçe ovata kadar değişen şekillerde, 1–4.5 x 0.8–3.5 cm boyutlarında, obtus veya akut, dişler belirgin, çoğunlukla uzun ve akut, her bir kenarında 17-20 dentat; stipülalar dar veya geniş, çoğunlukla uzun, düz kulakçıklıdır. Çiçekler tek veya 2–15 adet çiçek birlikte; brakteler çoğunlukla geniştir. Pediseller 1–2.5(-4.5) cm, düz veya glandlı–hispidtir. Sepaller ovat, çoğunlukla oldukça kısa, dış sepaller pinnatifit, darca veya genişçe lanseolat, çoğunlukla geri kıvrık ve çiçek açtıktan sonra düşüçüdür. Petaller 3 cm'ye kadar uzunlukta, beyaz, soluk veya koyu pembe. Stilus çoğunlukla uzun, bazen villoz, küresel veya koniktir. (Davis 1972).

Şekil 4.19 *Rosa canina* L.

Habitat (yetiştirme ortamı): Kayalık alanlar, ormanlar, çalılık, taşlık ve kayalık yerler (Davis 1972).

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Temmuz (Davis 1972)

Türkiye'deki yayılışı: Geniş yayılışlıdır (Davis 1972)

Genel yayılışı: Avrupa, Kuzeybatı Afrika (Aktan 2011)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Ortaköy, Serçeler, Süleymanbey, Görecik, Karalar

Yöresel ismi: İtburnu, gülburnu

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım amacı: Gıda, halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. Meyveleri tazeyken tüketilir.
- b. Meyveleri kurutularak çay yapılır.
- c. Taze meyveler tazeyken toplanıp reçel ve komposto yapılır.
- d. Meyveler infüzyon halinde soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır.
- e. Meyveler infüzyon halinde karın ağrısı tedavisinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Meyveleri kanser tedavisinde kullanılır (Aktan 2011).
- b. Meyvelerinden elde edilen çay rahatlatıcı ve sakinleştirici olarak kullanılır (Aktan 2011)
- c. Şeker hastalığının tedavisinde kullanılmaktadır (Baytop 1999).
- d. Astım tedavisinde ve nefes darlığının giderilmesinde kullanılır (Bulut 2008).
- e. Meyvelerinin infüzyonu veya dekoksiyonu kadın hastalıklarına karşı sabahları içilir (Kızılarıslan 2008).
- f. Meyveleri kaynatılıp özsuyu çıkarılır, meyveleri de ezilir ve hazırlanan bu meyve suyu grip tedavisinde içilir (Kızılarıslan 2008).
- g. Gövdesi süpürge olarak kullanılır. Kökleri tahta araç gereçlerin yapımında kullanılır (Kızılarıslan 2008, Yeşil 2007, Gençay 2007, Deniz 2008, Aktan 2011).
- h. Hemoroid tedavisinde kullanılır (Kızılarıslan 2008, Aktan 2011).
- i. Bitkinin taze sürgünlerinden börek yapılmaktadır (Koyuncu 2005).
- j. Meyveleri çaydanlık temizlemede kullanılır (Polat 2010).
- k. Böbrek hastalıkları, idrar söktürücü, ishale karşı kullanılır (Sami 2007, Acartürk 1996, Bulut 2008, Aktan 2011).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Gülelması, Köpek gülü, Şillan, Pötürge, Yaban gülü (Baytop 1999), Şeytan gülü, Kuşburnu, Kırmızı bubucuk (Aktan 2011), Deli gül, İt gülü (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Şekerler, organik asitler, tanen ve vitaminler (A, B,C) taşımaktadır. Özellikle vitamin C bakımından zengindir (Baytop 1999). Yapısında ayrıca pektin, askorbik asit ve meyve asitleri bulunur (Bulut 2008).

Bilinen etkisi: Kabız ve kuvvet verici etkilere sahiptir (Baytop, 1999).

4.44.2 *Cerasus avium* (L.) Moench

25- 35 m'ye kadar boylanabilen ağaçlardır. Stipülalar düşücü; genç sürgünler kuvvetli yapılı, çıplaktır. Yapraklar ovat veya obovat-oblongdan eliptiğe kadar değişen şekillerde, önceNkahverengimsi ve altta az çok pilozdur. Yaprak sapları 50 mm'ye kadar uzunluktadır. Çiçekler taşıyıcı yaprağı bulunmayan 2-5 adet umbellalar halinde; pediseller 30-60 mm; hipantiyum çan şeklindedir. Petaller beyaz, 12-15 mm'dir. Drupa az çok küresel, kırmızıdan az çok siyaha kadar değişen renklerde, parlak, etli, acı veya tatlıdır. Endokarp ovoid veya küresel, düzdür (Davis 1972).

Habitat (yetiştirme ortamı): Kültür bitkisidir (Davis 1972)

Çiçeklenme zamanı: Mart- Mayıs (Davis 1972)

Türkiye'deki yayılışı: Batı ve Kuzey Anadolu (Davis 1972)

Genel yayılışı: Avrupa, Kuzey Afrika, Batı Asya (Davis 1972)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Koçuköy

Yöresel ismi: Yabani kiraz

Kullanılan kısımları: Yaprak, çiçek, meyve

Kullanım amacı: Gıda, halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. Meyveleri tazeyken toplanıp tüketilir.
- b. Taze meyveleri toplanıp komposto yapılır.
- c. Taze meyveleri toplanıp şekerle kaynatılarak kahvaltılık marmelat yapılır.
- d. Yapraklar dekoksasyon halinde bağırsak yumuşatıcı olarak kullanılır.
- e. Çiçekler dekoksasyon halinde öksürük tedavisinde kullanılır.
- f. Meyvesi taze olarak kabızlık giderici olarak tüketilir.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Kirazın sapı ve Zea mays stilusları ile karıştırılıp infüzyon şeklinde idrar yolları rahatsızlıkları için kullanılır (Aktan 2011).
- b. Kiraz ağacı kabuğu kabız ve ateş düşürücü, yaprakları müşil ve çiçekler göğüs yumuşatıcı olarak kullanılır (Baytop 1999).

- c. Ağaçların gövde ve dallarında meydana gelen zank öksürük kesici ve bağırsak iltihaplarını iyi edici olarak kullanılır. Bu zank ayrıca kumaş ve şapka endüstrisinde kullanılan bir yapıştırıcıdır (Baytop 1999).
- d. Meyve saplarından hazırlanan infüzyon, dahilen, düretik olarak kullanılır (Bulut 2008).
- e. Meyveleri şeker hastalığının tedavisinde kullanılır (Gençay 2007).
- f. Meyve saplarının dekoksasyonu böbrek rahatsızlıklarında içilir (Kızıllarslan 2008).
- g. Meyve saplarının infüzyonu idrar arttırıcı olarak içilir (Kızıllarslan 2008).
- h. Bitkinin yapraklarından dolma yapılmaktadır (Koyuncu 2005).
- i. Kurutulan meyve sapları kaynatılıp süzildükten sonra günde 1 su bardağı içilerek siroz tedavisinde kullanılmaktadır (Koyuncu 2005).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Kuş kirazı, (Kızıllarslan, 2008, Kültür 2002) Gıllaz,(Gençay 2007) Dal bastı kiraz, (Satıl ve ark. 2006) Kiraz, (Kültür 2002, Ezer ve Avcı 2004, Bulut 2008, Kızıllarslan 2008) Yabancı kiraz (Genç ve Özhatay 2006), Kirez (Aktan 2011).

Kimyasal bileşimi: potasyum tuzları ve tanen taşımaktadır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: İdrar arttırıcı, Kabız ve kuvvet verici etkisi vardır (Baytop 1999).

4.44.3 *Crataegus monogyna* Jacq. subsp. *monogyna*

10 m'ye kadar uzunlukta, dikenli çalı veya küçük ağaçlardır. Yapraklar dıştan ovat veya obovat, tabanı kuneat veya az çok trunkat, üstte koyu yeşil, altta mavimsi-yeşildir. Loblar yaprakların çoğunda 3-7, derince parçalı, akut veya obtus, yaprak sapları 3 cm'ye kadar uzunluktadır. Çiçek kurulu seyrek, 10-18 çiçekli, çiçekler beyaz veya pembemsi, 8-15 mm çapında; sepaller üçgenimsi, meyve zamanında geri kıvrık; stilus 1. Hipantiyum çıplak veya az tüylüdür. Meyve kırmızı veya kahverengimsi kırmızı, az çok küresel veya ovoid, 6-10 mm çapındadır. (Davis 1972).

Habitat (yetiştirme ortamı): Ormanlık ve çalılık alanlar, Yol kenarları (Davis 1972).

Çiçeklenme zamanı: Nisan- Haziran (Davis 1972).

Türkiye'deki yayılışı: Batı ve Güney Anadolu'da yaygın (Davis 1972).

Genel yayılışı: Avrupa, Kıbrıs, Suriye, Kuzey Irak (Koçyiğit 2005).

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Deliballılar, Çakıryenice

Yöresel ismi: Adi alıç, yemişen

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım amacı: Halk ilacı, Gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Meyveleri taze olarak yenir.
- b. Meyveleri dekoksiyon halinde kalp ve damar hastalıklarını tedavi etmek için kullanılır.
- c. Meyveleri dekoksiyon halinde yüksek tansiyonu düşürmek amacıyla kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Türün gövde odunu çeşitli tarım ve mutfak aletleri yapımında kullanılır (Aktan 2011).
- b. Odunu yakacak olarak kullanılır (Balos 2007).
- c. Çiçekleri yatıştırıcı ve tansiyon düşürücü olarak kullanılır (Baytop 1999).
- d. Kalp hareketlerini düzenleyici ve yavaşlatıcı olarak kullanılır (Baytop 1999)
- e. Çiçeklerinden hazırlanan infüzyon, dahilen, bronşit tedavisinde kullanılır (Bulut, 2008).
- f. Böbrek taşlarını düşürmek amacıyla, dolaşım hastalıkları tedavisinde, yılan sokmasına karşı, mide ağrısının giderilmesinde, sancılara karşı, astım tedavisinde, bronşit tedavisinde kullanılır (Bulut 2008, Polat 2010, Koçyiğit 2005, Saday 2009, Metin 2009, Aktan 2011).
- g. Bitkinin meyveleri suda kaynatılıp süzildükten sonra elde edilen süzüntü ılık ya da soğuk olarak günde 1-2 su bardağı içilerek nefes darlığının tedavisinde kullanılmaktadır (Koyuncu 2005).
- h. Odunundan kaşık yapılıdır (Saday 2009).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Beyazdiken, Ekşi muşmula, Edran, Geviş, Alıç (Baytop 1999), Kocakarı yemişi (Aktan 2011), Çakkana, Öküzgözü, Yemişken (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Aminler, tanen, vitamin C, tripten türevleri, flavon türevleri ve acı maddeler taşımaktadır (Baytop 1999)

Bilinen etkisi: Sinir sistemini yatıştırıcı, spazmları azaltıcı, kalp atışlarının hızını yavaşlatıcı, tansiyon düşürücü, idrar söktürücü ve kabız etkileri vardır.

4.44.4 *Malus sylvestris* Miller subsp. *orientalis* var. *orientalis* (A. Uglitzkich) Browicz 8-12 m'ye kadar uzunlukta ağaçlar, gençken dikenli veya dikensiz; sürgünler hafifçe tomentozdur. Yapraklar eliptikten obovata kadar değişen şekillerde veya hemen hemen

orbikular, krenat veya serrat, petioller tomentoz, sapın 1/ 4-1/2'si kadardır. Çiçekler 3-4 cm çapında, 4-6 çiçekli korimbos halinde; kaliks yoğunca tomentoz-pilozdur. Meyve hemen hemen küresel, 5-15 cm çapında, yeşil, yeşilimsi-sarı veya kırmızımsı; pediseller 1-2.5 cm veya daha fazladır (Davis 1972).

Habitat (yetiştirme ortamı): Karışık ormanlar, tarlalar ve kayalık yamaçlar (Davis 1972)

Çiçeklenme zamanı: Nisan (Davis 1972)

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın yayılışlıdır (Davis 1972)

Genel yayılışı: Anavatanı Türkiye ve Avrupa'dır.

Türün yayılış gösterdiği köy: Süleymanbey

Yöresel ismi: Yabani elma

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Meyveleri tazeyken toplanıp yenir.
- b. Meyveleri tazeyken toplanıp daha sonra kurutularak tüketilir.
- c. Meyveleri kaynatılarak komposto yapılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Bitkinin kurutulmuş meyveleri şeker hastalığına karşı kullanılır (Aktan 2011).
- b. Meyveleri incinmiş ve şişmiş bölgelere uygulanır (Aktan 2011).
- c. Aşure tatlısının içine meyveleri küçük küçük doğranarak kullanılır (Aktan 2011).
- d. Zehirli hayvan sokmalarına karşı, boğaz ağrısında, öksürüğe karşı ve ishale karşı kullanılır (Bayatlı 1940, Gençay 2007).
- e. Elma sirkesi mide ve karın ağrılarının giderilmesinde kullanılır.
- f. Yatıştırıcı, uyku verici ve baş ağrılarını gidericidir (Gençay 2007).
- g. Yaprakları ve meyve kurusu boya elde etmede kullanılır (Gençay 2007).
- h. Meyvelerinden elde edilen sirke kolesterol düşürücü ve damarlarda yağlanmayı giderici olarak kullanılır (Gençay 2007).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Elma, (Bulut 2008, Özyurt 1992, Bayatlı 1940, Ertuğ 2000, Satıl ve ark. 2006) Seb, Yabani elma, (Gençay 2007, Kültür 2002) Acuk, (Cansaran ve ark. 2007) Ekşi elma, Domuz elması (Kültür 2002).

Kimyasal bileşimi: Vitaminler, uçucu yağ, tanen, organik asitler, şekerler, silisyum, demir, flor, fosfor, mengenez, kükürt

Bilinen etkisi: Yatıştırıcı, uyku verici ve ağrı kesici etkileri bilinmektedir.

4.44.5 *Mespilus germanica* L.

2-3 m boyunda, yaklaşık 1 cm boyunda diken taşıyan çalılar veya dikensiz ağaçlardır. Dallar gençken uzun yumuşak tüylü, sonradan çıplaklaşır. Yapraklar lanseolattan obovata kadar değişen şekillerde, altta özellikle orta damar boyunca yatık ve yumuşak tüylüdür. Çiçekler beyaz renkli, 3-4 cm çapında; çiçek sapı yaklaşık 5 mm; kaliks yumuşak tüylü, sepaller petallerden daha uzundur. Meyve küresel veya armut şeklinde olup 1,5-3 cm çapındadır (Davis 1972).

Habitat (yetiştirme ortamı): Orman açıklıkları, kayalık ve makilik alanlar (Davis 1972)

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Haziran (Davis 1972)

Türkiye'deki yayılışı: Kuzey Anadolu (Davis 1972)

Genel yayılışı: Batı Balkanlar, Kırım, Kafkasya, Kuzey Irak, Kuzey İran (Aktan 2011)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey, Erenler

Yöresel ismi: Muşmula

Kullanılan kısımları: Meyve, yaprak

Kullanım amacı: Gıda, Halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. Meyveleri tazeyken gıda olarak tüketilmektedir.
- b. Taze meyveleri toplanıp şekerle kaynatılarak reçel yapılır.
- c. Taze meyveler kurutularak saklanır ve mevsim dışında tüketilir.
- d. Yapraklarının kaynatılmasıyla hazırlanan çay böbrek taşlarının oluşumunu engellemek amacıyla kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Çekirdeği idrar arttırıcı etkiye sahip olup, infüzyon halinde böbrek ve mesane taşlarının düşürülmesinde kullanılır (Baytop 1999).
- b. Yapraklarının dekoksasyonu böbrek taşlarını dökmek için tok karnına içilir (Kızılarıslan 2008).
- c. Meyveleri ishale karşı yenir (Kızılarıslan 2008).
- d. Sıtma tedavisinde kullanılır (Kızılarıslan 2008, Polat 2010).
- e. Yaprak ve kökleri tüberküloz tedavisinde, meyveleri ishal olarak kullanılır (Koçyiğit 2005).
- f. Grip ve öksürük tedavisinde kullanılır (Koyuncu 2005).

g. Yaprakları kahverengi ve yeşil renk verir (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Döngal, Ezgil, Gelin boğan, Muşmul, Tongel, Töngel, Yabani muşmula, (Kızılarıslan 2008, Koçyiğit 2005, Koyuncu 2005, Polat 2010), Muşmula, (Satıl ve ark. 2006, Kültür 2002, Birinci 2008, Kızılarıslan 2008, Koçyiğit 2005, Polat 2010, Baytop 1999) Beşbıyık, (Baytop 1999, Kızılarıslan 2008, Koçyiğit 2005, Polat 2010), Döngel (Baytop 1999, Koçyiğit 2005, Kızılarıslan 2008, Polat 2010, Aktan 2011).

Kimyasal bileşimi: Şekerler, organik asitler ve tanen (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Bağırsak hastalıklarında düzenleyici etkisi vardır (Koçyiğit 2005, Baytop 1999).

4.44.6 *Rubus sanctus* Schreber

1–2 m uzunluğunda çalılar. Dallar köşeli ve oluklu, pruinoz, çoğunlukla kanassent–pubessent, güçlü, üçgenimsi tabanlı, düz veya geri kıvrık dikenli, glandsız. Çiçekli sürgünler benzer yapıda, fakat çok daha sıkça tüylü ve daha küçük dikenli. Yapraklar 5 yaprakçıklı pedat veya ternat, her iki yüzde farklı renkte, üstte çıplak veya yıldız–pubessent, altta beyaz–tomentoz; yaprakçıklar 1-2 dentat, kenardakiler kısaca saplı, uçtaki 2.5–10 cm, obovattan dairemsiyeye kadar değişen şekillerde, tepede yuvarlaktan akuminata kadar değişen şekillerde, çoğunlukla 6 cm'den kısa; stipülalar linear–filiform, glandsız. Panikulalar uzun ve çoğunlukla gevşek, gösterişli, bazen altta yapraklı, çok çiçekli, 10–25 x (2-)3–10 cm boyutlarında. Sepaller ovat–oblong, akut, tomentelloz, geri kıvrık. Petaller pembe, obovattan az çok dairemsiyeye kadar değişen şekillerde, 8–13 mm. Filamentler stiluslara eşit uzunlukta veya onlardan daha kısa, çoğunlukla pembe; anterler piloz, polen fertil. Karpeller piloz. Meyve siyah renkli olup, çok sayıda küçük drupalardan oluşmuştur (Davis 1972).

Habitat (yetiştirme ortamı): Çalılık alanlar, kayalık yamaçlar, nehir kenarları, kumullar, deniz kıyısındaki düzlükler, ekilmemiş tarlalık alanlar (Davis 1972)

Çiçeklenme zamanı: Haziran- Ağustos (Davis 1972)

Türkiye'deki yayılışı: Trakya; Doğu ve İç Anadolu'nun kurak kısımları hariç geniş yayılışlı (Kızılarıslan 2008)

Genel yayılışı: Batı ve Orta Avrupa, Akdeniz bölgesi, Kırım, Güneybatı Asya, Batı Himalayalar'ın doğusu (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Deliballılar, Koçuköy

Yöresel ismi: Diken çileği, yaban dutu

Kullanılan kısımları: Meyve, kök ve sürgünler

Kullanım amacı: Gıda, Halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. Meyveleri toplanıp tazeyken yenir.
- b. Meyveleri tazeyken toplanıp kurutularak tüketilir.
- c. Meyveleri tazeyken toplanıp şekerle kaynatılarak reçel yapılır.
- d. Kök ve sürgünler taze olarak hemoroid ve diyabet tedavisinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Bademcik iltihaplarında yapraklar dekoksasyon halinde gargara olarak kullanılır (Baytop 1999).
- b. Yapraklar dahilen infüzyon halinde kabız, idrar söktürücü ve şeker hastalığına karşı kullanılır (Baytop 1999).
- c. Köklerinin dekoksyonu deri hastalıklarını iyileştirmek için içilir (Kızılarıslan 2008).
- d. Köklerinin dekoksyonu idrar yolları rahatsızlıklarında içilir (Kızılarıslan 2008).
- e. Meyveleri kuvvet verici olarak yenir (Kızılarıslan 2008).
- f. Yaprakları haricen yara iyi edici olarak kullanılır (Kızılarıslan 2008, Koçyiğit 2005).
- g. Yaprığı çiğnenerek kan durdurucu olarak yaraya bastırılır (Koçyiğit 2005).
- h. Kökleri hemoroit ve kanser tedavisinde, yaprakları nefes darlığında kullanılır (Koçyiğit 2005).
- i. Bitkinin yaprakları suyla haslandıktan sonra sivilcelerin üzerinde bekletilmek suretiyle sivilcelerin iyileştirilmesinde kullanılmaktadır (Koyuncu 2005).
- j. Bitkinin genç gövde ve yaprakları kurutulup kaynatıldıktan sonra suyu süzülür, süzüntüde ayaklar 1-2 saat bekletilerek ayak mantarlarının tedavisinde kullanılmaktadır (Koyuncu 2005).
- k. Böğürtlen kökü ısırgan, ceviz yaprağı ve deli çavdar ile beraber karışım halinde prostat hastalığı tedavisinde kullanılır (Polat 2010).
- l. Böğürtlen kökü kaynatıp suyu içilirse iştah açar (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Dikenbaşı, Diken, Mora, Böğürtlen, Börtlen, Böğürtlem (Kızılarıslan 2008), Karamık, Karantı (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Tanen, organik asitler ve şekerler (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Kabız, kuvvet verici ve idrar artırıcı etkileri vardır (Koçyiğit 2005).

4.44.7 *Prunus spinosa* L. subsp. *dasyphylla* (Schur) Domin

Dikenli, sürgünleri pubesent çalılar veya küçük ağaçlardır. Yapraklar 5 x 25 cm'ye kadar boyutlarda, obovattan eliptiğe kadar değişen şekillerde, krenat–serrattır. Yaprak sapları 1 cm'ye kadar uzunluktadır. Çiçekler beyaz, 1-2 adet, yaklaşık 1.5 cm çapındadır. Pediseller 1 cm'ye kadar uzunlukta, pubesent; sepaller siliat, tüysüz veya pubesenttir. Drupalar dik, küresel, 10–15 mm çapında, mavimsi–siyah, pruinoz, etli, yeşil, ekşi; endokarp düz veya hafifçe pürüzlüdür (Davis 1972).

Habitat (yaşam ortamı): Ormanlar ve açıklık alanlar (Davis 1972)

Çiçeklenme zamanı: Mart- Nisan (Davis 1972)

Türkiye'deki yayılışı: Doğu Anadolu hariç bütün Anadolu' da yaygındır (Davis 1972).

Genel yayılışı: Avrupa, Kuzeybatı Afrika, Kafkasya, Kuzeybatı İran (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Çakıryenice, Durhasan

Yöresel ismi: Güvem eriği

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım amacı: Gıda, Halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. Olgunlaşan meyveleri taze olarak yenir.
- b. Taze meyvelerinden reçel yapılır.
- c. Taze meyvelerinden komposto yapılır.
- d. Meyveleri taze olarak böbrek taşlarının düşürülmesi amacıyla kullanılır.
- e. Meyveleri taze olarak diyabet ve bronşit tedavisinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Meyvelerinden ekşi elde edilir (Aktan 2011).
- b. Meyvelerinden yapılan komposto kan yapıcı olarak içilir (Kızılarıslan 2008).
- c. Meyvelerinden yapılan reçel ve komposto şeker hastalığında içilir (Kızılarıslan 2008).
- d. İltihaplı akciğer hastalıkları tedavisinde kullanılır (Koçyiğit 2005).
- e. İştah açıcı olarak kullanılır (Koçyiğit 2005).
- f. Kalp rahatsızlıkları, soğuk algınlığı, grip tedavisinde kullanılır (Kültür 2002, Kızılarıslan 2008, Saday 2009).

- g. Şeker hastalığı ve ishal tedavisinde kullanılır (Sami 2007, Kızıllarslan 2008, Vural 2008, Kültür 2002, Emre 2003, Akalın 1993).
- h. Diş ağrısı tedavisinde kullanılır (Tuzlacı ve Aymaz 2001).
- i. Meyveleri sirke ve turşunun içine katılır (Vural 2008).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Avşarotu, Çakaleriği, Dağeriği, Domuzeriği, Erik, Göğemerigi, Gövem, Güvem, Güvemdikeni, Güvemotu, Güvemtikeni, Kedieriği, Kerik, Kuşeriği, Paguşh, Trınka, Veskruş (Kızıllarslan 2008)

Kimyasal bileşimi: Flavonoitler, Pektin, Selüloz, Siyanogenetik glikozitler, (amygdalin) Organik asitler, Şekerler, Tanen (Aktan 2011, Kızıllarslan 2008, Koçyiğit 2005).

Bilinen etkisi: Kabız, idrar arttırıcı, kurt düşürücü, müshil (Baytop 1984, Koçyiğit 2005).

4.44.8 *Pyracantha coccinea* Roemer

3 m yükselebilen çalılardır. Genç sürgünler gri, tüylü, yaprakçıklar dikenlidir. Yapraklar lanseolat, eliptik ya da obovat-eliptik, 2-5 x 1-2 cm, petioller 5-10 mm'dir. Çiçek kurulu az çiçeklidir. Çiçekler 8 mm çapında, pedisel 5 mm'dir. Meyve 5-7 mm çapında, kırmızı, sarı veya turuncudur (Davis 1972).

Habitat (yetiştirme ortamı): Kireç taşı yamaçlar, kumlu alanlar, çalılıklar (Davis 1972)

Çiçeklenme zamanı: Nisan- Haziran (Davis 1972)

Türkiye'deki yayılışı: Batı ve Orta Anadolu (Davis 1972)

Genel yayılışı: Türkiye ve Güney Avrupa

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Deliballılar, Çakıryenice

Yöresel ismi: Kocakarı yemişi

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım amacı: Gıda, çit bitkisi

Yöresel kullanımı:

- a. Meyveleri gıda olarak kullanılır.
- b. Bahçelerde çit bitkisi olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Avrupa ülkelerinde meyveleri kalp yatıştırıcı olarak kullanılmaktadır (Baytop 1999)
- b. Bitkinin kökü suda kaynatılıp süzülükten sonra elde edilen süzöntü soğutulup günde 1 su bardağı içilerek böbrek taşı düşürmede kullanılmaktadır (Koyuncu 2005).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Ateşdikeni, kuşalıcı, tavşanelması (Baytop 1999)

Kimyasal bileşimi: Aminler, tanen, C vitamini, sterol, triterpen türevleri, flavon türevleri

Bilinen etkisi: Kalp atışlarını düzenleyici etkisi bilinmektedir (Baytop 1999).

4.44.9 *Prunus divaricata* Ledeb. subsp. *divaricata*

10 m'ye kadar uzunlukta dikensiz veya dikenli küçük ağaçlar veya çalılardır. Yapraklar ovateliptikten obovata kadar değişen şekillerde, krenat-serrattır. Yaprak sapları 2 cm'ye kadar uzunlukta, glandsızdır. Çiçekler beyaz, 2.5 cm'ye kadar çapta; pediseller 2 cm'ye kadar uzunlukta; sepaller olgun çiçekler halindeyken kıvrıktır. Druplar sarkık, küremsiden ovoidoblonga kadar değişen şekillerde, 15-30 mm çapında, sarı veya kırmızıdan mora kadar değişen renklerde; çekirdek düz veya süslüdür. (Davis 1972).

Habitat (yetiştirme ortamı): Orman açıklıkları, Dağ yamaçları, Stepik, kayalık yerler (Davis, 1972)

Çiçeklenme zamanı: Nisan – Mayıs (Davis 1972)

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın (Davis 1972)

Genel yayılışı: Doğu Avrupa, Güneybatı ve Orta Asya

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey

Yöresel ismi: Erik

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Meyveleri gıda olarak tüketilir.
- b. Taze meyveler mevsiminde toplanıp şekerle kaynatılarak komposto ve reçel yapılır.
- c. Toplanan taze meyveler kurutulularak tüketilir.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Taze meyve çekirdekleri kabızlığı gidermek, idrar söktürmek ve kıl kurdunu düşürmek amacı ile yutulur (Aktan 2011).
- b. Gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır (Aktan 2011).
- c. Kurutulan meyvelerinden hoşaf yapılır (Bulut 2008).
- d. Hazmı kolaylaştırıcıdır (Metin 2009).
- e. Tıbbi olarak tansiyon düşürücü olarak kullanılır (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Dağ eriği, Domuz eriği, Güvem, Yabani erik, Yonus eriği, Yunus eriği (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Meyve asitleri, şeker, selüloz, pektin, B, C vitaminleri, demir, fosfor, kalsiyum, magnezyum, potasyum, sodyum

Bilinen etkisi: Tansiyon düşürücü ve idrar söktürücü etkisi bilinmektedir.

4.44.10 *Pyrus eleagnifolia* Pall. ssp. *eleagnifolia*

7-15 m. arasında boylanabilen ağaçlardır. Yapraklar 4-7 cm uzunluğunda ve 2-3 cm genişliğindeki dar eliptik yapraklar derimsi, gri yeşil renkte ve her iki yüzü de tüylüdür. Yaprak dizilişi alternat, yaprak kenarı ince dişlidir. Genç sürgünler sık tüylü ve gri renklidir. Gri-kahverengi gövde çatlaklıdır. Erdişi olan çiçekler şemsiyemsi salkım ve 5 adet taç yapraklıdır. Meyve 3-4 cm çapında küremsi-armut biçiminde ve önceleri yeşil ve tüylü, olgunlaştığında ise sarı-kahverengi ve tüysüzdür. Kısa bir sapı vardır. Tadı buruk, meyve dokusu kumlu da olsa yenebilir.

Şekil 4.20 *Pyrus eleagnifolia* Pall. ssp. *eleagnifolia*

Habitat (yetiştirme ortamı): Ormanlık alanlar, ekili alanlar ve tarlalar

Çiçeklenme zamanı: Nisan-Mayıs

Türkiye'deki yayılışı: Geniş yayılışlıdır.

Genel yayılışı: Kuzey, Orta ve Güney Anadolu ile Kırım yayılışlıdır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Deliballılar, Yörücekler

Yöresel ismi: Boz armut, Yaban armudu

Kullanılan kısmı: Meyve

Kullanım amacı: Gıda, Halk sağlığı

Yöresel kullanımı:

- a. Mevsiminde toplanan meyveler tazeyken çiğ olarak tüketilir.
- b. Meyveler tazeyken çiğ olarak tüketildiğinde ishal kesicidir.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Bitkininin meyveleri sap ve çekirdekleri ile birlikte su içerisine konularak iki- üç ay bekletilir. İçilen su bağırsak kurtlarına iyi gelmektedir (Poyraz Kayabaşı 2011).
- b. Bitkinin meyveleri su içerisine atılarak bir ay bekletilir. içilen su kan şekerinin ayarlanmasını sağlar. Su, mart ayına kadar tazeliğini korumaktadır (Poyraz Kayabaşı 2011).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Ahlat, Alfat (Poyraz Kayabaşı 2011), Çakal armudu, Dağ armudu

Bilinen etkisi: Kabız edici etkisi bilinmektedir.

4.44.11 *Pyrus communis* L. subsp. *communis*

20 m kadar boyolanabilen ağaçlardır. Yapraklar ovat ile ovat ile ovat- orbikular 3-7 x 1.5-3 cm genişliğinin iki katı kadar birleşik ya da krenat serulattır. Petioller 5 cm'den uzundur. Çiçek durumu 5-9 çiçeklidir. Çiçekler beyaz 2-3 cm çapındadır. Pediseller 1.5-3 cm'dir. Meyve armut şeklindeya da yarı küremsi, 2-4 cm uzunluğunda sarımsı yeşildir (Davis 1972).

Habitat (yetiştirme ortamı): Ormanlar ve çalılık alanlar (Davis 1972)

Çiçeklenme zamanı: Nisan- Mayıs (Davis 1972)

Türkiye'deki yayılışı: Batı Anadolu (Davis 1972)

Genel yayılışı: Kuzey ve Güneybatı Anadolu ve Kafkasya

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Koçuköy, Erenler

Yöresel ismi: Armut

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Meyveleri mevsiminde toplanıp taze olarak tüketilir.
- b. Meyveleri mevsim dışında kurutularak tüketilir.
- c. Meyveleri şekerle kaynatılarak komposto ve reçel yapılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Meyveleri şeker düşürücü olarak kullanılır (Aktan 2011).

b. Turşusu yapılır (Gençay 2007).

c. Armut yaprakları kaynatılarak boyar madde elde edilir (Polat 2010).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Armut, Hırmı, Karçin, Çakal armudu (Aktan 2011)

Kimyasal bileşimi: Şeker, glikozitler, vitaminler, organik asidler, tanen.

Bilinen etkisi: Şeker düşürücü etkisi bilinmektedir.

4.45 SALICACEAE

4.45.1 *Populus nigra* L. subsp. *nigra*

35 m boylanabilen ağaçlardır. Kabuk kalın, siyahımsı, derince yarıklıdır. Tomurcuk kırmızımsı kahverengi, tüsüzdür. Genç sürgünler uzunlamasına kaburgalı değildir. Yapraklar 5-12 x 4-15 cm, koyu yeşil ve parlak, petiol çevresi glandlıdır. Kısa sürgünlerin yaprakları rombik-ovate, genişliğinden uzundur. Petiol 3-6 cm'dir. Kapsül ovoid ve 2 valvelidir (Davis 1972).

Habitat (yetiştirme ortamı): Nehir ve göl kenarları (Davis 1972)

Çiçeklenme zamanı: Mart- Nisan (Davis 1972)

Türkiye'deki yayılışı: Kuzey Anadolu (Davis 1972)

Genel yayılışı: Kuzeybatı Afrika, Orta ve Güney Avrupa, Güney Rusya, Kafkasya, Batı Asya

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey

Yöresel ismi: Kavak

Kullanılan kısımları: Odunsu gövdesi

Kullanım amacı: İnşaat

Yöresel kullanımı: Gövde ve dalları işlenerek inşaat işlerinde özellikle çatı yapımında kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

a. Kökü kaynatılıp dekoksasyon şeklinde nefes darlığı tedavisinde kullanılır (Aktan 2011).

- b. Gövde odunundan tırpan, sofa ve merdiven yapımında kullanılır (Aktan 2011).
- c. Odunu kibrit, kağıt ve barut yapımında kullanılır (Baytop 1999).
- d. Balgam söktürücü ve ağrı kesici olarak kullanılır (Baytop 1999).
- e. Hemoroid tedavisinde kullanılır (Baytop 1999).
- f. İnce dalları uçurtma yapımında kullanılır (Bulut 2008).
- g. Kafes ve folluk yapımında kullanılır (Kayabaşı 2011)

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Kara kavak, Selvi (Bulut 2008); Dal kavağı (Aktan 2011)

Kimyasal bileşimi: Uçucu yağ, Rezin, Glikozitler, (Populin, Salisin) (Baytop 1999)

Bilinen etkisi: : Kabız, idrar arttırıcı, terletici ve yatıştırıcı etkisi bilinmektedir (Baytop 1999).

4.45.2 *Salix caprea* L.

3-10 m yüksekliğinde çalı veya ağaçlardır. Yapraklar genişlemiş ovattan ovat oblonga kadar 5-12 x 3-5.5 cm, obtus veya akut, petiol 1-1.5 cm'dir. Kapsül 6-8 mm, ovoid-koniktir (Davis, 1982).

Habitat (yetiştirme ortamı): Dere kenarları ve karışık ormanlar (Davis 1982)

Çiçeklenme zamanı: Nisan- Mayıs (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın (Davis 1982)

Genel yayılışı: Asya ve Avrupa

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Sadağı

Yöresel ismi: Söğüt

Kullanılan kısımları: Odunsu gövdesi

Kullanım amacı: Sepet yapımı

Yöresel kullanımı: İnce dalları sepet ve küfe yapımında kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Söğüt kökü dekoksasyon şeklinde nefes darlığı tedavisinde kullanılır (Aktan 2011).

- b. Odunsu yapısından üzerinde hamur açılan ve yemek yenilen sofrta (yaslıaç) ve tayırdak yapılmıştır (Aktan 2011).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Keçi söğüdü, Sorgun, Sorkun (Aktan 2011).

Kimyasal bileşimi: Tanen, reçine, salisin glikoziti, madeni tuzlar, salisilik asit

4.46 SANTHALACEAE

4.46.1 *Viscum album* L. subsp. *album*

80 cm'ye kadar boylanabilen dallanmış gövdeli, kışın yaprak dökmeyen dioik, yarı parazit bitkilerdir. Yapraklar 2-5 x 1-2 cm, genişliğinin 4 katından daha kısa, karşılıklı, 3-5 paralel damarlıdır. Çiçekler sapsız, yaprak koltuğunda 3-5 çiçekli, demetler halindedir. Periant 4 parçalı, üç köşeli, akuttur. Meyve yaklaşık 1 cm, beyaz veya sarı, çoğunlukla küresel veya dikdörtgen biçimli, tohumlar 3 köşelidir (Davis 1982).

Habitat (yetiştirme ortamı): Değişik ağaçlar üzerinde (Davis 1982)

Çiçeklenme zamanı: Mart- Haziran (Davis 1982)

Türkiye'deki yayılışı: Başlıca Kuzey, Batı ve Güneybatı Anadolu (Aktan 2011)

Genel yayılışı: Avrasya, Kuzey Afrika (Yeşil 2007)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Söğüt, Aktaş

Yöresel ismi: Burç, çekem, Gökçe ağacı

Kullanılan kısımları: Yapraklar

Kullanım amacı: Halk ilacı, hayvan yemi

Yöresel kullanımı:

- Dekoksiyon halinde adet sancılarını gidermede kullanılır.
- Dekoksiyon halinde prostat tedavisinde kullanılır.
- Yaprakları taze veya kurutulmuş şekilde hayvan yemi olarak kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Bitki kurutulup infüzyon halinde panik atak hastalığının tedavisinde kullanılır (Aktan 2011)
- b. Bitki kurutulup infüzyon halinde kireçlenme ve romatizma hastalıklarının tedavisinde kullanılır (Aktan 2011).
- c. Kurutulmuş bitki yaprakları infüzyon şeklinde damar açıcı olarak kullanılır (Aktan 2011)
- d. Ezilmiş meyveler çıban üzerine konularak çıbanın açılması cerahatin dışarı çıkması sağlanır (Baytop 1999).
- e. Bitkiden hazırlanan dekoksion, dahilen, menstruasyon düzenleyici olarak kullanılır (Bulut 2008).
- f. Meyvelerini sıkınca çıkan yapışkan sıvı kağıt yapıştırıcı olarak kullanılır (Kızılarıslan 2008)
- g. 20 gr. yaprak bir bardak suda kaynatılır ve hazırlanan dekoksionu hipertansiyona karşı sabahları aç karnına içilir (Kızılarıslan 2008).
- h. Astım ve bronşit tedavisinde kullanılır (Kızılarıslan 2008, Oral 2007, Yeşil 2007, Vural 2008).
- i. Kan şekerini düşürücü olarak kullanılır (Sami 2007, Yeşil 2007, Oral 2007, Vural 2008, Doğan 2008, Aktan 2011).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Burç, çekem, gevele, gökçe, gövelek, güvelek, ökseotu (Baytop 1999).

Kimyasal bileşimi: Rezin, saponinler, organik asitler ve alkoloitler taşımaktadır. (Baytop1999)

Bilinen etkisi: Kabız, idrar arttırıcı, kusturucu, kuvvet verici ve tansiyon düşürücü etkileri vardır (Baytop 1984).

4.47 SAPINDACEAE

4.47.1 *Acer campestre* L.

12-25 m'ye kadar boylanabilen çalı veya ağaçlar. Bazen beyaza yakın açık yeşil, bazen yeşil-beyaz alacalı ama genellikle sarımtırak yeşil renklidir. Her bir bileşik yaprakta 3-5,

bazen daha çok tek sayıda yaprakçık bulunur. Yaprakçıklar sivri uçlu, yumurtamsı, kenarları dişlidir. Uçtaki yaprak bazen 3 loplu olur. Üst yüzü çıplak, alt yüzü tüylüdür. Erkek ve dişi çiçekleri ayrı ayrı ağaçlarda yapraklardan önce açarlar. Çiçekler salkımlar halinde aşağı doğru sarkar. Çiçekler sarımsı-beyaz yeşil renktedir. Meyve kanatlı nuks meyve kanatları yatay şekilde, 15-27 x 5-11 mm. Nutletler kısa tüylü veya tüysüz, basık, ovat- orbikular (Davis, 1967).

Habitat (yetiştirme ortamı): Ormanlık alanlar, dere kıyıları, sulak ve nemli bölgeler

Çiçeklenme zamanı: Nisan- Mayıs

Türkiye'deki yayılışı: Yaygın

Genel yayılışı: Vatanı Kuzey Amerika'dır. Florida'dan Kanada'ya kadar geniş bir alana yayılır.

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Akçabük, Başköy, Erenler, Süleymanbey

Yöresel ismi: Akçaağaç

Kullanılan kısımları: Gövde ve dallar

Kullanım amacı: İnşaat, yakacak

Yöresel kullanımı:

- a. Gövdesi inşaat işlerinde özellikle çit yapımında kullanılmaktadır.
- b. Dalları ve gövdesinden yakacak olarak faydalanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Odunu, tahta eşya, kutu, kasa, hamur odunu ve kimyasal damıtma için kullanılır.
- b. Beyaz şekerinden elde edilen akçaağaç şurubu küçük miktarlarda sınırlı bir alanda kullanılır.
- c. Gölge sağlama ve rüzgar kesme etkileri vardır.
- d. Park ve bahçelerin peyzajında geçiş bitkisi olarak kullanılır.

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Dişbudak yapraklı akçaağaç

Kimyasal bileşimi: Yaprakların karbonhidratlar, C ve E vitaminleri, yağ asitleri, tanenler, flavonoidler, organik asitler, karotenoidler içerdiği bilinmektedir.

4.48 SOLANACEAE

4.48.1 *Datura stramonium* L.

40-200 cm boyunda, dallanmış, kısa, yumuşak tüylü veya tüysüz tek yıllık bitkilerdir. Yapraklar saplı, ovat, 20 x 15 cm boyutlarında, kenarları sinuat-dentattır. Kaliks 3-4 cm; korolla beyaz, 5-9 cm' dir. Meyve ovat, 3-5 x 2,5-3,5 cm. büyüklüğünde, dik, kısa yumuşak tüylü, yaklaşık 10 mm uzunluğunda dikenlerle kaplı bir septisit kapsula mevcuttur. Kaliks artığı 4-8 mm'dir (Davis 1978).

Yetiştirme ortamı: Tarlalar, yol kenarları, boş araziler, (Davis 1978)

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Kasım (Davis 1978)

Türkiye'deki yayılışı: Trakya ve Anadolu'da yaygındır (Davis 1978).

Genel yayılışı: Geniş yayılışlıdır (Aktan 2011).

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Akçabük

Yöresel ismi: Tatala

Kullanılan kısımları: Tohum

Kullanım amacı: Halk ilacı

Yöresel kullanımı: Bitki tazeyken toplanılan tohumlar çiğ olarak prostat hastalığının iyileştirilmesinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Spazmları çözücü etkisinden dolayı astım, öksürük ve kramplara karşı kullanılır (Baytop 1999)
- b. Sersemletici ve uyuşturucu etkisi vardır (Baytop 1999)
- c. Tohumları hemoroit tedavisinde sabahları 2-3 adet yutulur (Kızılarıslan 2008).
- d. Tohumları egzama tedavisinde sabahları 1 adet aç karnına yutulur (Kızılarıslan 2008).
- e. Büyük ve olgun meyvelerini çocuklar kopararak tarak olarak kullanırlar (Kızılarıslan 2008).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Abızambak, abuzambak, boruçiçeği, büyüotu, cevzi masil, sehharotu, sihirbazotu, şeytanelması, tatala (Baytop 1999)

Kimyasal bileşimi: Flavonoidler, İndol alkoloitleri, Kumarinler, (Skopolin, Skopoletin) Lektin, Sabit yağ, Tropan alkoloitleri, (Atropin, Hiyosiyamin, Skopolamin) (Kızıllarslan 2008, Koçyiğit 2005)

Bilinen etkisi: Spazm çözücü, ağrı kesici, sakinleştirici ve narkotik etkiye sahiptir (Koçyiğit 2005). Uyuşturucu etkiye sahiptir (Baytop 1999).

4.49 URTICACEAE

4.49.1 *Urtica dioica* L.

Yaygın köklü, 30–150 cm uzunluğunda, çok yıllık otlar. Yapraklar genişçe ovattan darca lanseolata kadar değişen şekillerde, 4–11 x 3–10 cm boyutlarında, kenarlar keskin ve kabaca dentat, akuminat. Dioik. Erkek ve dişi çiçek kurulu birbirine benzer şekilde, yaklaşık 8 cm'ye kadar uzunlukta, çok dallanmış. Dişi çiçekler belirgin, morumsu, fırça şeklinde stigmali; periant segmentlerinin içteki çifti olgunlukta yaklaşık 1.5 mm'ye kadar büyüme gösterir, ovat, tüm yüzeyi üzerinde piloz (Davis 1965).

Şekil 4.21 *Urtica dioica* L. Foto: N.B. Albayrak

Habitat (yetiştirme ortamı): Yerleşim alanları çevresi, ormanlık alanlar, gölge dere yatakları, nehir kenarları (Davis 1965)

Çiçeklenme zamanı: Haziran- Eylül (Davis 1965)

Türkiye'deki yayılışı: Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bitlis, Bolu, Çanakkale, Elazığ, Erzurum, Gaziantep, Giresun, Hakkari, Isparta, İstanbul, İzmir, Kars, Kırklareli, Konya, Muğla, Niğde, Trabzon (Davis 1965)

Genel yayılışı: Avrupa, Kuzey Afrika, Batı Asya, Sibiry ve Midilli (Davis 1975).

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Deliballılar

Yöresel ismi: Dalayandiken, Gidişken otu

Kullanılan kısımları: Yaprak

Kullanım amacı: Halk ilacı, gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Tazeyken toplanıp salatalarda kullanılır.
- b. Soğanla kavrulmuş yemeği yapılır.
- c. Taze yaprakları kavrulmuş omletlerin içine konur.
- d. Yaprakları dekoksiyon halinde karın ağrısının giderilmesi amacıyla kullanılır.
- e. Yaprakları dekoksiyon halinde prostat tedavisinde kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Yaprak veya kök dahilen kan temizleyici, idrar arttırıcı veya iştah açıcı olarak kullanılır (Baytop 1999)
- b. Taze bitki, romatizma ağrılarını gidermek için, ağrıyan yerlere sürülerek tahriş yapılır ve kan toplanması sağlanır (Baytop 1999).
- c. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon dahilen kanserden korunma amacıyla kullanılır (Bulut 2008).
- d. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon dahilen hemoroid tedavisinde kullanılır (Bulut 2008)
- e. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon kaşıntılı deri hastalıkları tedavisinde kullanılır (Bulut 2008)
- f. Topraküstü kısımları dahilen idrar yolları iltihaplarında, haricen romatizmada, kökleri prostat tedavisinde kullanılır.

- g. Bitkinin tohumları bal ile karıştırılıp günde 1 corba kasığı yenmek suretiyle solunum yolları ve akciğer hastalıklarının tedavisinde kullanılmaktadır (Koyuncu 2005).
- h. Bitkinin tohumları öğütülüp caya karıştırılarak soğuk algınlıklarında kullanılmaktadır (Koyuncu 2005)
- i. Bitkinin tohumları öğütülüp corbalara katılarak depresyonun giderilmesi ve psikolojik rahatlamanın sağlanmasında kullanılmaktadır (Koyuncu 2005).

Türkiye’deki diğer yöresel isimleri: Acı ısırgan, Bırkı, Büyük ısırgan, Cızlağan, Çinçar, Dalağan, Dalağaz otu, Dalan, Dalayan, Daldiken, Deli ısırgan, Dicirgen, Dikenli ısırgan, Dılan, Gazık, Gergezk, Gezerek, Gerzin, Geznik, Isırğa, Isırgan, Isırgan otu, Iskırdan, İstırgan, Koprıga, Koprıva, Kuprıva, Sırğan, Vıcırgan, Yıgınç (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Potasyum tuzları, organik asitler (formik asit), histamin, asetilkolin ve vitamin C taşımaktadır (Baytop 1999)

Bilinen etkisi: İştah açıcı ve idrar arttırıcı etkisi vardır (Baytop 1999).

4.49.2 *Urtica urens* L.

10-60 cm uzunluğunda; dallanmış gövdeli tek yıllık monoik otlar. Yapraklar ovat veya eliptik, keskince ve kabaca dentat, tepede obtus veya kısaca akuminat. Spikalar yaklaşık 1 cm’ye kadar uzunlukta, sık, yaprak koltuğunda, alt kısmında seyrek, üst kısmında sıkışık yapılı, erkek ve dişi çiçekler çok sayıda. Dişi çiçeklerin periant segmentlerinin içteki çifti meyve zamanında büyür, kenarlar boyunca piloz, orta kısmında az çok çıplak, kordat-ovat, yaklaşık 2 mm.’dir (Davis 1965).

Habitat (yetiştirme ortamı): Ekilmemiş tarlalık alanlar, yerleşim alanları çevresi (Davis 1965).

Çiçeklenme zamanı: Nisan- Haziran (Davis 1965)

Türkiye’deki yayılışı: Geniş yayılışlı

Genel yayılışı: Geniş yayılışlı

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Serçeler

Yöresel ismi: Isırganotu

Kullanılan kısımları: Yaprak ve tohumları

Kullanım amacı: Gıda, halk ilacı

Yöresel kullanımı:

- a. Toprak üstü kısımları tazeyken toplanıp böreklerin içine katılır.
- b. Toprak üstü kısımları soğanla kavrulup yumurtalı veya yumurtasız olarak yemeği yapılır.
- c. Tohumlar çiğ olarak kanserden korunma amacıyla tüketilir.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon ağrı kesici ve bağışıklık sistemini güçlendirici olarak kullanılır (Bulut 2008).
- b. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dahilen, mide rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır (Bulut 2008).
- c. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, sabahları aç karnına 1 bardak dolusu içilerek, idrar yolları hastalıklarının tedavisinde kullanılır (Bulut 2008).

Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Cızgan, Çinçar, Dalağan, Dalağaz otu, Dalan, Dalgan, Dığlan, Dılan, Dicirgen, Gezerek, Geznek, Gezник, Gerzin, Isırgan, Isırgan otu, Küçük ısırgan otu, Sırgan, Yığınç (Bulut 2008).

Kimyasal bileşimi: Potasyum tuzları, organik asitler (formik asit), histamin, asetilkolin ve vitamin C taşımaktadır (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: Ağrı kesici etkisi bilinmektedir.

4.50 VITACEAE

4.50.1 *Vitis sylvestris* Gmelin (*Vitis vinifera* L.)

10-20 m boyunda, sülüklerle tımanan, iki evcikli, odunsu çalılardır. Yapraklar düşücü, palmat loblu, tabanda kordat, dişli, erkek bitkinin lobları dişininkinden daha derin, genç bitkide yaprağın alt yüzü çoğunlukla kadifemsi tüylüdür. Meyve 5-7 mm çapında, siyahımsı-morumsu ekşi bir bakkadır (Davis 1965).

Habitat (yaşam ortamı): Yaprak döken ormanlar, Suya yakın ağaçlar üzerinde tırmanırklar (Davis 1965).

Çiçeklenme zamanı: Mayıs- Haziran (Davis 1965)

Türkiye'deki yayılışı: Kuzey, Güney ve Batı Anadolu (Davis 1965)

Genel yayılışı: Orta ve Güney Avrupa, Kırım, Kafkasya, Kuzey İran, Türkistan (Koçyiğit 2005)

Türün kullanımının tespit edildiği köy: Süleymanbey

Yöresel ismi: Yabani üzüm

Kullanılan kısımları: Yaprak ve meyve

Kullanım amacı: Gıda

Yöresel kullanımı:

- a. Meyveleri taze ya da kurutulmuş şekilde tüketilir.
- b. Yaprakları salamura yapılarak saklanır ve sarma yapımında kullanılır.

Literatürdeki kullanımı:

- a. Türün meyveleri ezilir elde edilen ekşi lezzetli suyu içildiği gibi sirke yapımında kullanılır (Aktan 2015).
- b. Olgunlaşmamış meyvelerden sirke yapılır (Koçyiğit 2005).
- c. Meyvelerinden yapılan pekmez kan yapıcı olarak kullanılır (Koçyiğit 2005).
- d. Eklem ağrılarının giderilmesinde kullanılır (Koçyiğit 2005).

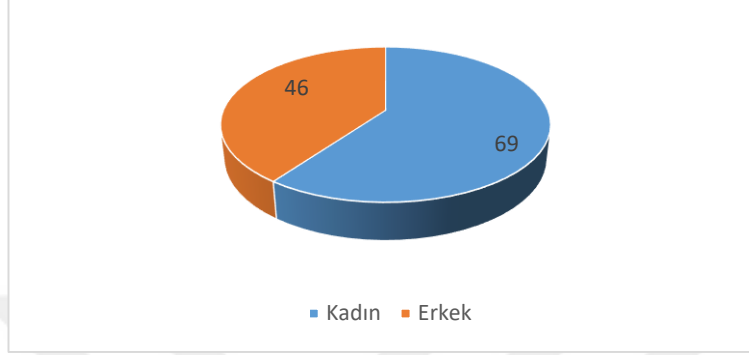
Türkiye'deki diğer yöresel isimleri: Çivek, Deli asma, Laz üzümü, Ak asma, (Koçyiğit 2005), Koruk, (Satıl ve ark. 2006) Yabani asma, Kuş üzümü, Yabani üzüm (Kültür 2002, Koçyiğit 2005)

Kimyasal bileşimi: Şekerler, organik asitler ve tanen (Baytop 1999).

Bilinen etkisi: İdrar arttırıcı ve müshil etkisi bilinmektedir (Baytop 1999).

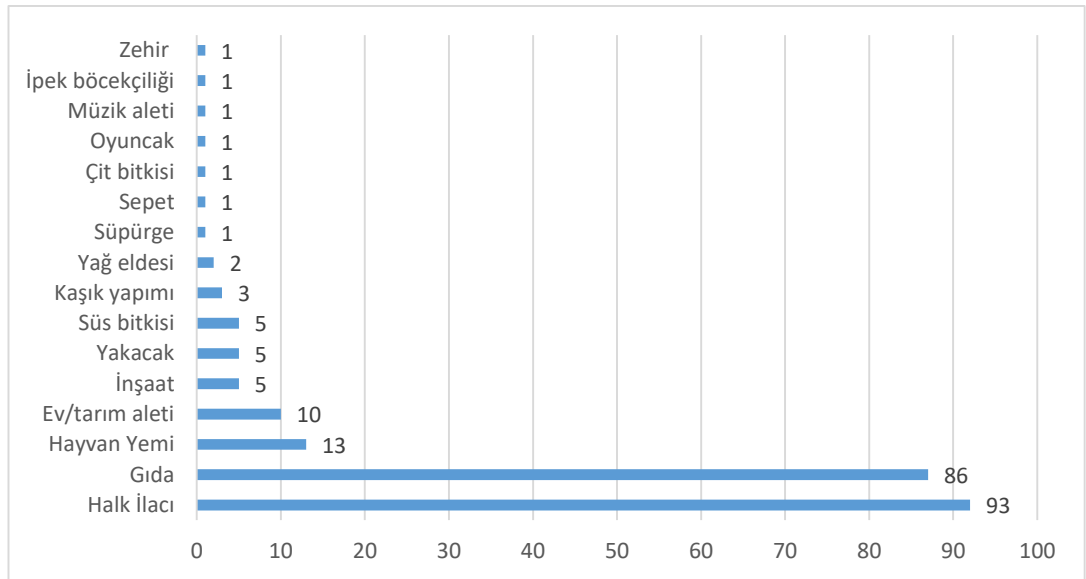
5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bursa ilinin Orhaneli ve Büyükorhan ilçelerinde 2016-2019 yılları arasında toplam 30 köy ziyaret edilmiş ve 115 kişi ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bu kişilerden 69'u kadın, 46'sı ise erkektir (Şekil 5.1).

Şekil 5.1 Çalışma Alanında Görüşülen Kişilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Çalışma sonucunda etnobotanik öneme sahip 50 familyaya ait 110 takson ve 229 farklı kullanım tespit edilmiştir. Yörede kullanımı tespit edilen taksonlardan 93'i sağlık amaçlı, 86'si gıda amaçlı, 50 tanesi ise diğer kullanımlara aittir. Diğer amaçlı kullanımlardan 13'ü hayvan yemi, 10'u ev/ ahşap alet yapımı, 5'i yakacak, 5'i inşaat, 5'i süs bitkisi, 3'ü kaşık yapımı, 2'si yağ eldesi, 1'i süpürge, 1'i sepet yapımı, 1'i çit bitkisi, 1'i oyuncak, 1'i müzik aleti yapımı, 1'i ipek böcekçiliğinde, 1'i zehir amaçlı kullanılmaktadır (Şekil 5.2).

Şekil 5.2 Çalışma Alanında Kullanımı Olan Bitkilerin Kullanım Amaçlarının Ana Kategorilere Göre Dağılımı

Çalışma sonunda 110 bitki taksonunun familyası, bilimsel ismi, yöresel ismi, lokalite (bilginin kullanıldığı köy/köyler), kullanılan kısmı, genel kullanım amacı, (Sağlık, Gıda, Diğer), hazırlama yöntemi, kullanım şekli, kaynak kişinin yaşı ve cinsiyeti çeşitki kodlar kullanılarak Çizelge 5.1’de verilmiştir. Çalışma sonunda 229 kullanım amacı tespit edilmiş olup bunlardan 93’ü sağlık amaçlı kullanımları kapsamaktadır. Bu kullanımlardan 10’u öksürük, 8’i karın ağrısı, 6’sı bağırsak yumuşatıcı (kabızlık), 6’sı soğuk algınlığı, 6’sı sakinleştirici, 4’ü böbrek taşı düşürücü, 4’ü yara-yanık iyileştirici, 4’ü ise prostat, 3’ü boğaz ağrısı tedavisinde kullanıma ilişkindir (Çizelge 5.1).

Halk ilacı olarak kullanılan bitkilerden 18 tanesinin yaprakları, 11 tanesinin toprak üstü kısımları, 10 tanesinin meyvesi, 6 tanesinin çiçeği, 4 tanesinin kök kısmı, 3 tanesinin tohumu, 1 tanesinin reçenesi, 1 tanesinin gövde kabukları ve 1 tanesinin de sürgünleri kullanılmaktadır. Bu sonuca göre etnobotanik bitkilerle tedavide en çok kullanılan kısım bitkinin yaprakları olup bunu toprak üstü kısımları ve meyvesi takip etmektedir.

İlaçların hazırlanmasında en çok kullanılan yöntem infüzyondur (18). Bitkilerden 15 tanesi dekoksasyon yöntemiyle hazırlanmakta, 14 tanesi ise tedavide çiğ olarak kullanılmaktadır. Kullanılan diğer hazırlama yöntemleri ise maserasyon (4), haşlama (3), kurutma (1), kavurma (1), kaynatma (2) ve merhem (1)’dir. Bitkilerden hastalıkları tedavi etmede yararlanılma sıklığı yöredeki sağlık hizmetlerinin artmasından dolayı eskisi kadar olmasa bile bu yöntemler günümüzde halen uygulanmaktadır. Bunun başlıca sebepleri ise bitkisel tedavinin hem doğal içerikli hem de ekonomik olmasıdır.

Gıda olarak 86 farklı kullanım saptanmış olup bu kullanımlardan 39’u yemek, 10’u reçel, 9’u salata, 9’u baharat, 7’si komposto, 4’ü çerez, 3’ü çay, 2’si hamur işi, 1’i marmelat, 1’i pekmez ve 1’i de sarma yapımı şeklindedir (Çizelge 5.1).

Gıda olarak kullanılan bitkilerden *Anethum graveolens* L., *Rhus coriaria* L., *Coriandrum sativum* L., *Mentha piperita* L., *Mentha longifolia* (L.) Hudson **subsp. typhoides** (Briq.) Harley **var. typhoides**, *Rosmarinus officinalis* L., *Thymus longicaulis* C. Presl **ssp. longicaulis**, *Laurus nobilis* L., *Nigella sativa* L. baharat bitkileridir. Bu bitkiler mevsiminde tazeyken toplanıp, kurutularak yemeklere tat ve koku vermek amacıyla baharat olarak kullanılır. Bazı bitkiler de mevsiminde toplanıp kurutularak mevsim dışı dönemde tüketmek amacıyla saklanır. Kurutularak saklanan ve daha sonrasında çerez olarak kullanılan bu bitkiler *Helianthus annuus* L., *Cornus mas* L.,

Cornus sanguinea L., *Corylus avellana* Miller., *Arbutus unedo* L., *Juglans regia* L., *Ficus carica* L., *Morus alba* L., *Malus sylvestris* Miller subsp. *orientalis* var. *orientalis* (A. Uglitzkich) Browicz., *Mespilus germanica* L., *Rubus sanctus* Schreber.'dir. *Cornus mas* L., *Cornus sanguinea* L., *Arbutus unedo* L., *Ficus carica* L., *Morus alba* L., *Pinus brutia* Ten, *Rosa canina* L., *Cerasus avium* (L.) Moench., *Malus sylvestris* Miller subsp. *orientalis* var. *orientalis* (A. Uglitzkich) Browicz., *Mespilus germanica* L., *Rubus sanctus* Schreber., *Prunus spinosa* L. subsp. *dasyphylla* (Schur) Domin., *Prunus divaricata* Ledeb. subsp. *divaricata*., *Pyrus communis* L. subsp. *communis* ise şekerle kaynatılarak reçel, marmelat ya da komposto yapılan bitkilerdir. Bu ürünlerin eldesinde bitkinin meyve kısmından yararlanılmaktadır. Bunların haricinde *Triticum aestivum* L. ve *Zea mays* L. bitkilerinden elde edilen un ekmek yapımında kullanılmaktadır.

Amaranthus chlorostachys Wild., *Ferula communis* ssp. *communis*, *Foeniculum vulgare* Miller, *Sonchus asper* (L.) Hill subsp. *glaucescens* (Jordan) Ball., *Trachystemon orientalis* (L.) G. Don., *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik., *Chenopodium album* L., *Lathyrus undulatus* Boiss., *Malva sylvestris* L., *Papaver rhoeas* L., *Rumex acetosella* L., *Polygonum cognatum* Meissn., *Rumex crispus* L., *Polygonum aviculare* L., *Portulaca oleraceae* L., *Urtica dioica* L. ve *Urtica urens* L. pirinç, bulgur ya da soğanla kavruarak yemeği yapılan bitkilerdir ve tüm bu bitkilerin toprak üstü kısımları kullanılmaktadır. Bitkilerin gıda olarak kullanımında en çok kullanılan yöntem kavurma ve çiğ tüketmedir. En çok kullanılan kısımlar ise meyve, yaprak ve toprak üstü kısımlardır.

Çalışma sonunda kullanımı tespit edilen bitki taksonlarının familya, bilimsel ismi, yöresel ismi, lokalite (bilginin kullanıldığı köy/köyler), kullanılan kısmı, genel kullanım amacı, (Sağlık, Gıda, Diğer), hazırlama yöntemi, kullanım şekli, kaynak kişinin yaşı ve cinsiyetine ait bilgiler Çizelge 5.1'de verilmiştir. Çizelgeye ait hangi numaranın neyi ifade ettiği bilgisi çizelgenin devamındaki 184 ve 185.'nci sayfalarda detaylandırılmıştır. Bu tabloda toplanma dönemi kısmında verilen sayılar karşılığına gelen ayları ifade eder. Genel kullanım amacında ise sağlık (1), gıda (2), diğer kullanımlar ise (3) olarak ifade edilmiştir.

Çizelge 5.1. Çalışma sonunda kullanımı tespit edilen bitki taksonlarının familya, bilimsel ismi, yöresel ismi, lokalite (bilginin kullanıldığı köy/köyler), kullanılan kısmı, genel kullanım amacı, (Sağlık, Gıda, Diğer), hazırlama yöntemi, kullanım şekli, kaynak kişinin yaşı ve cinsiyetine ait bilgiler

Familya	Bilimsel İsmi	Yöresel İsmi	Lokalite	Top. Dön.	Kul. kısım	G. Kul. amacı	Sağlık	Gıda	Diğer	Hazırlama Yönt.	Kul. şekli	Kaynak Yaşı	Kişi	Cinsiyeti
Adiantaceae	<i>Adiantum capillus- veneris</i> L.	Baldırıkara, karabaldır	27	10,1	3	1	4			3	1	45-65		K
Adiantaceae	<i>Adiantum capillus- veneris</i> L.	Baldırıkara, karabaldır	27	10,1	3	1	31			3	1	45-65		K
Amaranthaceae	<i>Amaranthus chlorostachys</i> Wild.	İştir	16	5;7	2	2		1		7	1	30-45		E
Amaranthaceae	<i>Beta vulgaris</i> var. <i>vulgaris</i> L.	Çükündür	11	3;7	7	1	7			3	2	65 ÜSTÜ YAŞ		K
Amaryllidaceae	<i>Galanthus plicatus</i> ssp. <i>byzantinus</i>	Kardelen	1,23	2	1	3			3	8	2	45-65		E
Anacardiaceae	<i>Pistacia terebinthus</i> L.. subsp. <i>terebinthus</i>	Menengiç	26	3;5	7	1	22			1	1	45-65		E
Anacardiaceae	<i>Rhus coriaria</i>	Sumak	22,27	6;7	9	2		4		6	1	30-45		E
Apiaceae	<i>Anethum graveolens</i>	Börekotu,Tarhanaotu, Duvakotu	12	4,6	2	2		4		6	1	45-65		K
Apiaceae	<i>Anethum graveolens</i>	Börekotu,Tarhanaotu, Duvakotu	12	4,6	2	2		1		8	1	45-65		K
Apiaceae	<i>Conium maculatum</i>	Baldıran otu	12,26	4;8	1	3			2	8	1	30-45		E
Apiaceae	<i>Coriandrum savitum</i>	Ay otu, Abaza otu	3	6,7	2	1	16			8	1	45-65		K
Apiaceae	<i>Coriandrum savitum</i>	Ay otu, Abaza otu	20	6,7	2	2		4		6	1	65 YAŞ ÜSTÜ		E
Apiaceae	<i>Ferula communis</i> ssp. <i>communis</i>	Şeytanotu, Çakşırotu	17 20	5	7	1	15			8	1	45-65		K
Apiaceae	<i>Foeniculum vulgare</i>	Arapsaçı	9,16	5;9	2	2		1		7	1	45-65		K
Apiaceae	<i>Foeniculum vulgare</i>	Arapsaçı	23	5;9	2	2		8		8	1	45-65		K
Apocynaceae	<i>Nerium oleander</i> L.	Zakkum	2,14,20	4;9	1	3			3	8	2	45-65		E
Araceae	<i>Dracunculus vulgaris</i> Schott	Yılan yastığı	24	5;6	3	1	2			7	1	45-65		E
Asteraceae	<i>Sonchus asper</i> (L.) Hill subsp. <i>glaucescens</i> (Jordan) Ball	Sütlen	21,24,30	3;8	2	2		1		7	1	30-45		K
Asteraceae	<i>Sonchus asper</i> (L.) Hill subsp. <i>glaucescens</i> (Jordan) Ball	Sütlen	21,24,30	3;8	2	3			4	8	1	30-45		K
Asteraceae	<i>Artemisia absinthium</i> L.	Pelinotu	1,14,24	6;9	7	1	3			8	1	65 YAŞ ÜSTÜ		K
Asteraceae	<i>Artemisia absinthium</i> L.	Pelinotu	1,14,24	6;9	7	3			3	8	2	65 YAŞ ÜSTÜ		K
Asteraceae	<i>Anthemis tinctoria</i>	Boyacı papatyası	3	5;9	8	1	4			1	1	45-65		K
Asteraceae	<i>Anthemis tinctoria</i>	Boyacı papatyası	3	5;9	8	1	5			1	1	45-65		K

Çizelge 5.1. Çalışma sonunda kullanımı tespit edilen bitki taksonlarının ailya, bilimsel ismi, yöresel ismi, lokalite (bilginin kullanıldığı köy/köyler), kullanılan kısmı, genel kullanım amacı, (Sağlık, Gıda, Diğer), hazırlama yöntemi, kullanım şekli, kaynak kişinin yaşı ve cinsiyetine ait bilgiler (devamı)

Familya	Bilimsel İsmi	Yöresel İsmi	Lokalite	Top. Dön.	Kul. kısım	G. amacı	Kul.	Sağlık	Gıda	Diğer	Hazırlama Yönt.	Kul. şekli	Kaynak Yaşı	Kişi	Cinsiyeti
Asteraceae	<i>Helianthus annuus</i>	Günebakan	20	7	9	2			9		7	1	30-45		K
Asteraceae	<i>Helianthus annuus</i>	Günebakan	20	7	9	3				5	8	1	30-45		K
Asteraceae	<i>Matricaria chamomilla</i>	Mayıs papatyası	7	3;4	8	1	6				1	1	30-45		K
Asteraceae	<i>Matricaria chamomilla</i>	Mayıs papatyası	7	3;4	8	1	7				1	1	30-45		K
Asteraceae	<i>Matricaria chamomilla</i>	Mayıs papatyası	7	3;4	8	1	8				1	1	30-45		K
Asteraceae	<i>Matricaria chamomilla</i>	Mayıs papatyası	7	3;4	8	1	9				10	2	30-45		K
Asteraceae	<i>Matricaria chamomilla</i>	Mayıs papatyası	7	3;4	8	1	10				10	2	30-45		K
Boraginaceae	<i>Trachystemon orientale</i>	Balık otu	3,26	3;5	2	2			1		4	1	45-65		K
Brassicaceae	<i>Sinapsis arvensis</i> L.	Hardal otu	10	4,6	2	1	4				2	1	45-65		E
Brassicaceae	<i>Sinapsis arvensis</i> L.	Hardal otu	10	4,6	2	1	5				1	1	45-65		E
Brassicaceae	<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik	Gıcı gıcı	3,12,14	2	2	2			1		4	1	45-65		K
Brassicaceae	<i>Brassica oleraceae</i>	Kelem	17	4,6	7	1	4				2	2	65 YAŞ ÜSTÜ		K
Brassicaceae	<i>Nasturtium officinale</i> R. Br.	Su teresi, gerdema	11	4;5	2	2			8		8	1	30-45		E
Buxaceae	<i>Buxus semperviens</i> L.	şimşir	9,26	4	6	3				6	6	2	65 YAŞ ÜSTÜ		E
Caprifoliaceae	<i>Sambucus nigra</i> L.	Patlangaç	2	4;7	6	1	4				1	1	45-65		E
Caprifoliaceae	<i>Sambucus nigra</i> L.	Patlangaç	26	4;7	6	3				7	1	2	45-65		E
Caprifoliaceae	<i>Sambucus nigra</i> L.	Patlangaç	26	4;7	6	3				8	1	2	45-65		E
Chenopodiaceae	<i>Chenopodium album</i> L.	Sirken	3	7;10	2	1	33				8	1	45-65		E
Chenopodiaceae	<i>Chenopodium album</i> L.	Sirken	10	7;10	2	2			1		7	1	45-65		E
Chenopodiaceae	<i>Chenopodium album</i> L.	Sirken	10	7;10	2	2			8		8	1	30-45		E
Cistaceae	<i>Cistus creticus</i> L.	Pamukluk	11,21,27	3,6	6	3				13	15	2	45-65		K
Cistaceae	<i>Cistus salvifolius</i> L.	Tavşanak	1	5	7	1	7				2	2	45-65		K
Cistaceae	<i>Cistus laurifolius</i> L.	Yuvan	27	5	7	1	29				2	2	45-65		E
Convolvulaceae	<i>Convolvulus arvensis</i> L.	Tarla sarmaşığı	6,15,20	4;9	1	3				4	8	1	30-45		K

Çizelge 5.1. Çalışma sonunda kullanımı tespit edilen bitki taksonlarının ailesi, bilimsel ismi, yöresel ismi, lokalite (bilginin kullanıldığı köy/köyler), kullanılan kısmı, genel kullanım amacı, (Sağlık, Gıda, Diğer), hazırlama yöntemi, kullanım şekli, kaynak kişinin yaşı ve cinsiyetine ait bilgiler (devamı)

Familiya	Bilimsel İsmi	Yöresel İsmi	Lokalite	Top. Dön.	Kul. kısım	G. Kul. amacı	Sağlık	Gıda	Diğer	Hazırlama Yönt.	Kul. şekli	Kaynak Kişi Yaşı	Cinsiyeti
Cornaceae	<i>Cornus mas</i>	Kızılcık	19,23	3;5	9	1	3			3	1	45-65	K
Cornaceae	<i>Cornus mas</i>	Kızılcık	19,23	3;5	9	2		1		8	1	45-65	K
Cornaceae	<i>Cornus mas</i>	Kızılcık	19,23	3;5	9	2		5		3	1	45-65	K
Cornaceae	<i>Cornus mas</i>	Kızılcık	19,23	3;5	9	2		10		3	1	45-65	K
Cornaceae	<i>Cornus mas</i>	Kızılcık	19,23	3;5	6	3			6	15	2	45-65	K
Cornaceae	<i>Cornus sanguinea</i> L.	Yabani kıızılcık	19	5;6	9	2		9		8	1	45-65	K
Cornaceae	<i>Cornus sanguinea</i> L.	Yabani kıızılcık	26	5;6	9	2		10		3	1	45-65	K
Cornaceae	<i>Cornus sanguinea</i> L.	Yabani kıızılcık	26	5;6	6	3			6	15	2	45-65	K
Corylaceae	<i>Carpinus betulus</i> L.	Gürgen	9	7;8	6	3			1	15	2	45-65	E
Corylaceae	<i>Carpinus betulus</i> L.	Gürgen	9	7;8	6	3			9	6	2	45-65	E
Corylaceae	<i>Corylus avellana</i> Miller	Fındık	17	3	9	2		9		6	1	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Corylaceae	<i>Corylus avellana</i> Miller	Fındık	26	3	6	3			6	6	2	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Cucurbitaceae	<i>Cucumis melo</i> L.	Kavun	23, 28	8	10	1	2			8	1	30-45	K
Cucurbitaceae	<i>Cucumis melo</i> L.	Kavun	23, 28	8	10	1	11			8	1	30-45	K
Cucurbitaceae	<i>Cucumis melo</i> L.	Kavun	28	6	9	2		1		4	1	30-45	K
Cucurbitaceae	<i>Ecballium elaterium</i> (L.) A.Rich.	Dülek, acı kavun	4,10,11	6	9	1	12			11	2	30-45	K
Cupressaceae	<i>Juniperus oxycedrus</i> L.	Katran ardıcı	26	3;4	6	1	10			3	2	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Elaeagnaceae	<i>Elaeagnus angustifolia</i>	İğde	7,21	4;6	9	2		1		8	1	65 YAŞ ÜSTÜ	K
Equicetaceae	<i>Equisetum arvense</i> L.	Kırkkilit	26	3	2	1	18			1	1	45-65; 30-45	K-E
Ericaceae	<i>Arbutus andrachne</i> L.	Sandal ağacı	15	3;5	6	3			14	6	2	45-65	E
Ericaceae	<i>Arbutus unedo</i> L.	Davulga	26	10;11	9	2		1		8	1	45-65	K-E
Ericaceae	<i>Arbutus unedo</i> L.	Davulga	26	10;11	9	2		5		3	1	45-65	K-E
Fabaceae	<i>Lathyrus laxiflorus</i> (Desf.)	Hakık	1,26	5;7	1	3			3	8	2	45-65	E
Fabaceae	<i>Lathyrus undulatus</i> Boiss.	İstanbul nazendesi	4,11	4;6	2	2		1		7	1	30-45	E

Çizelge 5.1. Çalışma sonunda kullanımı tespit edilen bitki taksonlarının familya, bilimsel ismi, yöresel ismi, lokalite (bilginin kullanıldığı köy/köyler), kullanılan kısmı, genel kullanım amacı, (Sağlık, Gıda, Diğer), hazırlama yöntemi, kullanım şekli, kaynak kişinin yaşı ve cinsiyetine ait bilgiler (devamı)

Familya	Bilimsel İsmi	Yöresel İsmi	Lokalite	Top. Dön.	Kul. kısım	G. Kul. amacı	Sağlık	Gıda	Diğer	Hazırlama Yönt.	Kul. şekli	Kaynak Kişi Yaşı	Cinsiyeti
Fabaceae	<i>Trifolium campestre</i> Shreb.	Deli yonca	26	2;9	2	3			4	6	1	45-65	E
Fabaceae	<i>Vicia villosa</i> L. subsp. <i>villosa</i>	Fiğ	26	4;8	2	3			4	6	1	45-65	E
Fabaceae	<i>Vicia sativa</i> L. subsp. <i>nigra</i>	Yabani fiğ	3,12	3;5	2	3			4	6	1	45-65	E
Fagaceae	<i>Fagus orientalis</i> Lipsky	Kayın	9,10,11,26	5	6	3			1	6	2	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Fagaceae	<i>Fagus orientalis</i> Lipsky	Kayın	9,10,11,26	5	6	3			6	6	2	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Fagaceae	<i>Quercus infectoria</i> Olivier	Ballica meşesi	17,24,26	8	7	3			4	6	1	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Fagaceae	<i>Quercus infectoria</i> Olivier	Ballica meşesi	17,24,26	8	6	3			9	6	2	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Fagaceae	<i>Quercus robur</i> L. subsp. <i>robur</i>	Meşe, Palamut meşesi	26	8;9	7	3			4	6	1	45-65	E
Fagaceae	<i>Quercus robur</i> L. subsp. <i>robur</i>	Meşe, Palamut meşesi	26	8;9	6	3			6	6	2	45-65	E
Fagaceae	<i>Quercus robur</i> L. subsp. <i>robur</i>	Meşe, Palamut meşesi	26	8;9	6	3			9	6	2	45-65	E
Fagaceae	<i>Quercus frainetto</i> Ten	Ak meşe	26	4;5	6	3			6	6	2	45-65	E
Fagaceae	<i>Quercus coccifera</i> L.	Pırnal meşesi	7,9,26	9	7	3			4	6	1	45-65	K
Fagaceae	<i>Quercus coccifera</i> L.	Pırnal meşesi	7,9,26	9	6	3			6	6	2	45-65	E
Geraniaceae	<i>Geranium molle</i> L. subsp. <i>molle</i>	Kazayağı	20	3	7	2		1		7	1	45-65	K
Hypericaceae	<i>Hypericum perforatum</i> L.	Sarı kantaron	11,17	4;9	8	1	8			1	1	30-45	K
Hypericaceae	<i>Hypericum perforatum</i> L.	Sarı kantaron	11,17	4;9	8	1	10			10	2	45-65	E
Juglandaceae	<i>Juglans regia</i>	Boş, koz	9	5	7	1	13			12	2	30-45	K
Juglandaceae	<i>Juglans regia</i>	Boş, koz	9	10	9	2		9		8	1	45-65	E
Lamiaceae	<i>Melisa officinalis</i> L.	Melisa, Oğul otu	23,24,25,28	6;9	2	1	8			1	1	45-65	K
Lamiaceae	<i>Melisa officinalis</i> L.	Melisa, Oğul otu	23,24,25,28	6;9	2	1	14			1	1	45-65	K
Lamiaceae	<i>Melisa officinalis</i> L.	Melisa, Oğul otu	23,24,25,28	6;9	2	1	15			1	1	45-65	K
Lamiaceae	<i>Mentha piperita</i> L.	Nane	13,26	6;10	2	2		4		6	1	45-65	K
Lamiaceae	<i>Mentha piperita</i> L.	Nane	13,26	6;10	2	2		8		8	1	45-65	K
Lamiaceae	<i>Mentha longifolia</i> L. ssp. <i>thyphoides</i>	İt nanesi	13,15,24,30	7;10	2	1	6			1	1	45-65	K

Çizelge 5.1. Çalışma sonunda kullanımı tespit edilen bitki taksonlarının ailesi, bilimsel ismi, yöresel ismi, lokalite (bilginin kullanıldığı köy/köyler), kullanılan kısmı, genel kullanım amacı, (Sağlık, Gıda, Diğer), hazırlama yöntemi, kullanım şekli, kaynak kişinin yaşı ve cinsiyetine ait bilgiler (devamı)

Familiya	Bilimsel İsmi	Yöresel İsmi	Lokalite	Top. Dön.	Kul. kısım	G. Kul. amacı	Sağlık	Gıda	Diğer	Hazırlama Yönt.	Kul. şekli	Kaynak Kişi Yaşı	Cinsiyeti
Lamiaceae	<i>Mentha longifolia</i> L. ssp. <i>thyphoides</i>	İt nanesi	13,15,24,30	7;10	2	1	7			1	1	45-65	K
Lamiaceae	<i>Mentha longifolia</i> L. ssp. <i>thyphoides</i>	İt nanesi	13,15,24,30	7;10	2	1	16			1	1	45-65	K
Lamiaceae	<i>Mentha longifolia</i> L. ssp. <i>thyphoides</i>	İt nanesi	13,15,24,30	7;10	2	1	17			8	1	45-65	K
Lamiaceae	<i>Mentha longifolia</i> L. ssp. <i>thyphoides</i>	İt nanesi	13,15,24,30	7;10	2	2		4		6	1	45-65	K
Lamiaceae	<i>Rosmarinus officinalis</i> L.	Biberiye	24	2;5	7	1	18			1	1	45-65	K-E
Lamiaceae	<i>Rosmarinus officinalis</i> L.	Biberiye	24	2;5	7	1	19			10	2	45-65	K-E
Lamiaceae	<i>Rosmarinus officinalis</i> L.	Biberiye	24	2;5	7	2		4		8	2	45-65	K-E
Lamiaceae	<i>Teucrium polium</i> L.	Mayasıl otu, Tavuk otu	20,25,26	6;9	2	1	2			1	1	65 YAŞ ÜSTÜ	K
Lamiaceae	<i>Teucrium polium</i> L.	Mayasıl otu, Tavuk otu	20,25,26	6;9	2	1	5			1	1	65 YAŞ ÜSTÜ	K
Lamiaceae	<i>Salvia tomentosa</i> Mill.	Boşyaprak, Boşapla	6,7,9,12,22,27	4;9	7	1	20			1	1	45-65	K-E
Lamiaceae	<i>Salvia tomentosa</i> Mill.	Boşyaprak, Boşapla	6,7,9,12,22,27	4;9	7	1	21			1	1	45-65	K-E
Lamiaceae	<i>Thymus longicaulis</i> C. Presl ssp. <i>longicaulis</i>	Yabani kekik	6,18,22,24,30	4;6	2	1	1			1	1	45-65	K-E
Lamiaceae	<i>Thymus longicaulis</i> C. Presl ssp. <i>longicaulis</i>	Yabani kekik	6,18,22,24,30	4;6	2	1	6			1	1	45-65	K-E
Lamiaceae	<i>Thymus longicaulis</i> C. Presl ssp. <i>longicaulis</i>	Yabani kekik	6,18,22,24,30	4;6	2	2		4		6	1	45-65	K-E
Lamiaceae	<i>Origanum vulgare</i> L. subsp. <i>viride</i> (Boiss.) Hayek	Güvey otu	17,24	5;10	2	1	1			1	1	45-65	K
Lamiaceae	<i>Origanum vulgare</i> L. subsp. <i>viride</i> (Boiss.) Hayek	Güvey otu	17,24	5;10	2	1	6			1	1	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Lamiaceae	<i>Lavandula pedunculata</i> (Mill.) Cav. ssp. <i>cariensis</i>	Gece yanığı otu	17	6	7	1	10			1	1	45-65	K
Lamiaceae	<i>Origanum sipyleum</i> L.	Ak kekik	1,4,22,29	6	2	1	7			1	1	45-65; 65 YAŞ ÜSTÜ	K-E
Lamiaceae	<i>Marrubium vulgare</i> L.	Karaderme	17	4,8	7	1	29			3	2	45-65	K
Lauraceae	<i>Laurus nobilis</i> L.	Defne	19	3;5	7	1	4			1	1	45-65	K
Lauraceae	<i>Laurus nobilis</i> L.	Defne	19	3;5	1	3			3	8	2	45-65	K
Liliaceae	<i>Allium cepa</i> L.	Soğan	8,10,16	6;8	4	2		1		7	1	45-65	E
Liliaceae	<i>Allium cepa</i> L.	Soğan	8,10,16	6;8	4	2		8		8	1	45-65	E

Çizelge 5.1. Çalışma sonunda kullanımı tespit edilen bitki taksonlarının ailesi, bilimsel ismi, yöresel ismi, lokalite (bilginin kullanıldığı köy/köyler), kullanılan kısmı, genel kullanım amacı, (Sağlık, Gıda, Diğer), hazırlama yöntemi, kullanım şekli, kaynak kişinin yaşı ve cinsiyetine ait bilgiler (devamı)

Familiya	Bilimsel İsmi	Yöresel İsmi	Lokalite	Top. Dön.	Kul. kısım	G. Kul. amacı	Sağlık	Gıda	Diğer	Hazırlama Yönt.	Kul. şekli	Kaynak Kişi Yaşı	Cinsiyeti
Liliaceae	<i>Allium sativum</i>	Sarımsak	1,5,27	6:8	4	2		1		7	1	45-65	E
Liliaceae	<i>Allium sativum</i>	Sarımsak	1,5,27	6:8	4	2		8		8	1	45-65	E
Malvaceae	<i>Malva sylvestris</i> L.	Ebegümece	7,9,19	5;10	7	1	1			1	1	45-65	K-E
Malvaceae	<i>Malva sylvestris</i> L.	Ebegümece	7,9,19	5;10	7	1	4			1	1	45-65	K-E
Malvaceae	<i>Malva sylvestris</i> L.	Ebegümece	7,9,19	5;10	7	1	5			1	1	45-65	K-E
Malvaceae	<i>Malva sylvestris</i> L.	Ebegümece	7,9,19	5;10	7	1	7			2	2	45-65	K-E
Malvaceae	<i>Malva sylvestris</i> L.	Ebegümece	7,9,19	5;10	8	1	22			1	1	45-65	K-E
Malvaceae	<i>Malva sylvestris</i> L.	Ebegümece	7,9,19	5;10	7	2		1		4	1	45-65	K-E
Malvaceae	<i>Tilia argentea</i> Desf. ex DC.	İhlamur	13,18,24,30	5:6	7	1	4			1	1	45-65	K-E
Malvaceae	<i>Tilia argentea</i> Desf. ex DC.	İhlamur	13,18,24,30	5:6	8	1	6			1	1	45-65	K-E
Malvaceae	<i>Tilia argentea</i> Desf. ex DC.	İhlamur	13,18,24,30	5:6	8	1	8			1	1	45-65	K-E
Malvaceae	<i>Tilia argentea</i> Desf. ex DC.	İhlamur	13,18,24,30	5:6	8	1	20			1	1	45-65	K-E
Malvaceae	<i>Tilia argentea</i> Desf. ex DC.	İhlamur	13,18,24,30	5:6	8	2		2		1	1	45-65	K-E
Moraceae	<i>Ficus carica</i> L.	Yemiş, bardacık	17	3:9	9	1	5			6	1	45-65	K
Moraceae	<i>Ficus carica</i> L.	Yemiş, bardacık	17	3:9	9	2		1		8	1	45-65	K
Moraceae	<i>Ficus carica</i> L.	Yemiş, bardacık	17	3:9	9	2		5		3	1	45-65	K
Moraceae	<i>Morus alba</i> L.	Ak dut	24	5	9	1	23			1	2	30-45	K
Moraceae	<i>Morus alba</i> L.	Ak dut	24	5	9	2		1		6, 8	1	30-45	K
Moraceae	<i>Morus alba</i> L.	Ak dut	24	5	9	2		5		3	1	30-45	K
Nitrariaceae	<i>Peganum harmala</i> L.	Bağıl otu, üzerlik	3,9,12	3	10	1	24			3	1	45-65	K
Oleaceae	<i>Fraxinus ornus</i> L.	Dişbudak	15	9	6	3			14	6	2	30-45	E
Oleaceae	<i>Olea europea</i> L. var. <i>europaea</i>	Zeytin	6,12,17	5	9	1	5			8	1	30-45; 45-65	K-E
Oleaceae	<i>Olea europea</i> L. var. <i>europaea</i>	Zeytin	6,12,17	5	9	2		1		13	1	30-45; 45-65	K-E
Oleaceae	<i>Olea europea</i> L. var. <i>europaea</i>	Zeytin	6,12,17	5	9	3			5	15	1	30-45; 45-65	K-E

Çizelge 5.1. Çalışma sonunda kullanımı tespit edilen bitki taksonlarının ailesi, bilimsel ismi, yöresel ismi, lokalite (bilginin kullanıldığı köy/köyler), kullanılan kısmı, genel kullanım amacı, (Sağlık, Gıda, Diğer), hazırlama yöntemi, kullanım şekli, kaynak kişinin yaşı ve cinsiyetine ait bilgiler (devamı)

Familiya	Bilimsel İsmi	Yöresel İsmi	Lokalite	Top. Dön.	Kul. kısım	G. Kul. amacı	Sağlık	Gıda	Diğer	Hazırlama Yönt.	Kul. şekli	Kaynak Kişi Yaşı	Cinsiyeti
Oleaceae	<i>Phyllirea latifolia</i> L.	Pıynar	26	5	6	3			10	6	2	45-65	K
Oleaceae	<i>Phyllirea latifolia</i> L.	Pıynar	14	5	6	3			14	6	2	45-65	E
Papaveraceae	<i>Papaver rhoeas</i> L.	Gelincik otu, aş otu	20,26	4	7	2		1		4	1	45-65; 65 YAŞ ÜSTÜ	K-E
Pinaceae	<i>Pinus brutia</i> Tenn.	Türk çamı	2,25	5	7	1	4			3	1	45-65	K-E
Pinaceae	<i>Pinus brutia</i> Tenn.	Türk çamı	2,25	5	12	1	9			5	2	45-65	K-E
Pinaceae	<i>Pinus brutia</i> Tenn.	Türk çamı	2,25	5	12	1	30			14	2	45-65	K-E
Pinaceae	<i>Pinus brutia</i> Tenn.	Türk çamı	2,25	5	7	1	31			3	1	45-65	K-E
Pinaceae	<i>Pinus brutia</i> Tenn.	Türk çamı	19	5	11	2		5		3	1	45-65	K-E
Pinaceae	<i>Pinus brutia</i> Tenn.	Türk çamı	26	5	6	3			6	6	2	45-65	E
Plantaginaceae	<i>Plantago lagopus</i> L.	Sinir otu, damar otu	2,6,27	4;8	2	1				1	1	45-65	K
Platanaceae	<i>Platanus orientalis</i> L.	Çınar	26	3;5	6	3			1	6	2	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Platanaceae	<i>Platanus orientalis</i> L.	Çınar	26	3;5	6	3			6	6	2	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Platanaceae	<i>Platanus orientalis</i> L.	Çınar	26	3;5	6	3			9	6	2	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Poaceae	<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. var. <i>villosus</i> Regel	Ayrık	4,15	5;9	2	1	3			1	1	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Poaceae	<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. var. <i>villosus</i> Regel	Ayrık	4,15	5;9	2	1	14			1	1	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Poaceae	<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. var. <i>villosus</i> Regel	Ayrık	4,15	5;9	2	3			4	8	1	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Poaceae	<i>Triticum aestivum</i> L.	Buğday	23	4;6	10	2		11		4	1	45-65	E
Poaceae	<i>Triticum aestivum</i> L.	Buğday	23	4;6	6	3			4	6	1	45-65	E
Poaceae	<i>Zea mays</i> L.	Mısır	23	6;10	9	2		11		4	1	45-65	E
Poaceae	<i>Zea mays</i> L.	Mısır	23	6;10	9	3			4	6	1	45-65	E
Poaceae	<i>Avena barbata</i> Pott ex Link subsp. <i>barbata</i>	Yulaf	23	4;7	2	3			4	6	1	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Polygonaceae	<i>Rumex acetosella</i> L.	Ekşi labada, küçük labada	17	5;8	2	1	25			3	1	45-65	K-E
Polygonaceae	<i>Rumex acetosella</i> L.	Ekşi labada, küçük labada	17	5;8	7	2		1		4	1	45-65	K-E
Polygonaceae	<i>Rumex acetosella</i> L.	Ekşi labada, küçük labada	17	5;8	7	2		8		8	1	45-65	K-E

Çizelge 5.1. Çalışma sonunda kullanımı tespit edilen bitki taksonlarının ailesi, bilimsel ismi, yöresel ismi, lokalite (bilginin kullanıldığı köy/köyler), kullanılan kısmı, genel kullanım amacı, (Sağlık, Gıda, Diğer), hazırlama yöntemi, kullanım şekli, kaynak kişinin yaşı ve cinsiyetine ait bilgiler (devamı)

Familiya	Bilimsel İsmi	Yöresel İsmi	Lokalite	Top. Dön.	Kul. kısım	G. Kul. amacı	Sağlık	Gıda	Diğer	Hazırlama Yönt.	Kul. şekli	Kaynak Kişi Yaşı	Cinsiyeti
Polygonaceae	<i>Polygonum cognatum</i> Meissn.	Madımak	3	5:9	2	2		1		4	1	45-65	K-E
Polygonaceae	<i>Rumex crispus</i> L.	Labada	3,9,12	5:8	7	2		1		4	1	45-65	K-E
Polygonaceae	<i>Polygonum aviculare</i> L.	Kuş ekmeği	3	6;11	2	2		1		4	1	45-65	K-E
Polygonaceae	<i>Polygonum aviculare</i> L.	Kuş ekmeği	3	6;11	2	2		8		8	1	45-65	K-E
Portulacaceae	<i>Portulaca oleraceae</i> L.	Semizotu	7,26	7;11	2	2		1		4	1	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Portulacaceae	<i>Portulaca oleraceae</i> L.	Semizotu	7,26	7;11	2	2		8		8	1	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Ranunculaceae	<i>Nigella sativa</i> L.	Boy, karaçörek, karaca	26	5;7	10	2		4		6	1	45-65	K
Rhamnaceae	<i>Zizyphus jujuba</i> Mill.	Hünnap	18,22,23	7;8	9	2		1		8	1	45-65; 65 YAŞ ÜSTÜ	K
Rosaceae	<i>Rosa canina</i> L.	İtburnu, gülburnu	13,15,20,24,26	5;7	9	1	6			1	1	45-65; 65 YAŞ ÜSTÜ	K-E
Rosaceae	<i>Rosa canina</i> L.	İtburnu, gülburnu	13,15,20,24,26	5;7	9	1	7			8	1	45-65; 65 YAŞ ÜSTÜ	K-E
Rosaceae	<i>Rosa canina</i> L.	İtburnu, gülburnu	13,15,20,24,26	5;7	9	2		1		8		45-65; 65 YAŞ ÜSTÜ	K-E
Rosaceae	<i>Rosa canina</i> L.	İtburnu, gülburnu	13,15,20,24,26	5;7	9	2		2		1		45-65; 65 YAŞ ÜSTÜ	K-E
Rosaceae	<i>Rosa canina</i> L.	İtburnu, gülburnu	13,15,20,24,26	5;7	9	2		6		3		45-65; 65 YAŞ ÜSTÜ	K-E
Rosaceae	<i>Rosa canina</i> L.	İtburnu, gülburnu	13,15,20,24,26	5;7	9	2		10		3		45-65; 65 YAŞ ÜSTÜ	K-E
Rosaceae	<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench	Yabani kiraz	17	3;5	8	1	4			1	1	45-65	K
Rosaceae	<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench	Yabani kiraz	17	7	8	1	5			8		45-65	K
Rosaceae	<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench	Yabani kiraz	17	6	7	1	8			1	1	45-65	K
Rosaceae	<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench	Yabani kiraz	17	7	9	2		1		8	1	45-65	K
Rosaceae	<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench	Yabani kiraz	17	7	9	2		5		3	1	45-65	K
Rosaceae	<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench	Yabani kiraz	17	7	9	2		10		3	1	45-65	K
Rosaceae	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>monogyna</i>	Adi alıç, yemişen	4,9	6	9	1	15			3		45-65	K-E
Rosaceae	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>monogyna</i>	Adi alıç, yemişen	4,9	6	9	1	28			3		45-65	K-E

Çizelge 5.1. Çalışma sonunda kullanımı tespit edilen bitki taksonlarının ailesi, bilimsel ismi, yöresel ismi, lokalite (bilginin kullanıldığı köy/köyler), kullanılan kısmı, genel kullanım amacı, (Sağlık, Gıda, Diğer), hazırlama yöntemi, kullanım şekli, kaynak kişinin yaşı ve cinsiyetine ait bilgiler (devamı)

Familiya	Bilimsel İsmi	Yöresel İsmi	Lokalite	Top. Dön.	Kul. kısım	G. Kul. amacı	Sağlık	Gıda	Diğer	Hazırlama Yönt.	Kul. şekli	Kaynak Kişi Yaşı	Cinsiyeti
Rosaceae	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>monogyna</i>	Adi aliç, yemişen	4,9	6	9	2		1		8	1	45-65	K-E
Rosaceae	<i>Malus sylvestris</i> Miller subsp. <i>orientalis</i> var. <i>orientalis</i>	Yabani elma	26	10	9	2		1		8	1	45-65	K-E
Rosaceae	<i>Malus sylvestris</i> Miller subsp. <i>orientalis</i> var. <i>orientalis</i>	Yabani elma	26	10	9	2		10		3	1	45-65	K-E
Rosaceae	<i>Mespilus germaniaca</i> L.	Muşmula	12,26	5;6	7	1	18			1	1	45-65	K
Rosaceae	<i>Mespilus germaniaca</i> L.	Muşmula	12,26	5;6	9	2		1		8	1	45-65	K
Rosaceae	<i>Mespilus germaniaca</i> L.	Muşmula	12,26	5;6	9	2		5		3	1	45-65	K
Rosaceae	<i>Rubus sanctus</i> Schreb.	Diken çileği, yaban dutu	9, 17	6;8	3	1	2			3	1	45-65	E
Rosaceae	<i>Rubus sanctus</i> Schreb.	Diken çileği, yaban dutu	9, 17	6;8	3	1	27			3	1	45-65	E
Rosaceae	<i>Rubus sanctus</i> Schreb.	Diken çileği, yaban dutu	9, 17	6;8	9	2		1		8	1	45-65	K
Rosaceae	<i>Rubus sanctus</i> Schreb.	Diken çileği, yaban dutu	9, 17	6;8	9	2		2		1	1	45-65	K
Rosaceae	<i>Rubus sanctus</i> Schreb.	Diken çileği, yaban dutu	9, 17	6;8	9	2		5		3	1	45-65	K
Rosaceae	<i>Prunus spinosa</i> L. subsp. <i>dasyphylla</i> (Schur) Domin	Güvem eriği	4,11	3;4	9	1	18			8	1	30-45	E
Rosaceae	<i>Prunus spinosa</i> L. subsp. <i>dasyphylla</i> (Schur) Domin	Güvem eriği	4,11	3;4	9	1	22			8	1	30-45	E
Rosaceae	<i>Prunus spinosa</i> L. subsp. <i>dasyphylla</i> (Schur) Domin	Güvem eriği	4,11	3;4	9	1	27			8	1	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Rosaceae	<i>Prunus spinosa</i> L. subsp. <i>dasyphylla</i> (Schur) Domin	Güvem eriği	4,11	3;4	9	2		1		8	1	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Rosaceae	<i>Prunus spinosa</i> L. subsp. <i>dasyphylla</i> (Schur) Domin	Güvem eriği	4,11	3;4	9	2		5		3	1	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Rosaceae	<i>Prunus spinosa</i> L. subsp. <i>dasyphylla</i> (Schur) Domin	Güvem eriği	4,11	3;4	9	2		10		3	1	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Rosaceae	<i>Pyracantha coccinea</i> Roemer	Kocakarı yemişi	4,9	4;6	9	2		1		8	1	45-65	K
Rosaceae	<i>Pyracantha coccinea</i> Roemer	Kocakarı yemişi	4,9	4;6	1	3			12	8	2	45-65	K
Rosaceae	<i>Prunus divaricata</i> Ledeb. subsp. <i>divaricata</i>	Erik	26	6,8	9	2		1		8	1	45-65	K-E
Rosaceae	<i>Prunus divaricata</i> Ledeb. subsp. <i>divaricata</i>	Erik	26	6,8	9	2		5		3	1	45-65	K-E
Rosaceae	<i>Prunus divaricata</i> Ledeb. subsp. <i>divaricata</i>	Erik	26	6,8	9	2		10		3	1	45-65	K-E

Çizelge 5.1. Çalışma sonunda kullanımı tespit edilen bitki taksonlarının familya, bilimsel ismi, yöresel ismi, lokalite (bilginin kullanıldığı köy/köyler), kullanılan kısmı, genel kullanım amacı, (Sağlık, Gıda, Diğer), hazırlama yöntemi, kullanım şekli, kaynak kişinin yaşı ve cinsiyetine ait bilgiler (devamı)

Familya	Bilimsel İsmi	Yöresel İsmi	Lokalite	Top. Dön.	Kul. kısım	G. Kul. amacı	Sağlık	Gıda	Diğer	Hazırlama Yönt.	Kul. şekli	Kaynak Kişi Yaşı	Cinsiyeti
Rosaceae	<i>Pyrus eleagnifolia</i> Pall. ssp. <i>eleagnifolia</i>	Yaban armudu, boz armut	9,29	4;5	9	2		1		6,8	1	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Rosaceae	<i>Pyrus eleagnifolia</i> Pall. ssp. <i>eleagnifolia</i>	Yaban armudu, boz armut	9,29	4;5	9	1	32			8	1	45-65	E
Rosaceae	<i>Pyrus communis</i> L. subsp. <i>communis</i>	Armut	12,17	4;5	9	2		1		8	1	45-65	K-E
Salicaceae	<i>Populus nigra</i> L. subsp. <i>nigra</i>	Kavak	26	3;4	6	3			1	6	2	45-65	E
Salicaceae	<i>Salix caprea</i> L.	Söğüt	23	4;5	6	3			11	6	2	45-65	E
Santhalaceae	<i>Viscum album</i> L. subsp. <i>album</i>	Burç, çekem, gökçe ağacı	2,25	3;6	7	1	11			3	1	45-65	K
Santhalaceae	<i>Viscum album</i> L. subsp. <i>album</i>	Burç, çekem, gökçe ağacı	2,25	3;6	7	1	16			3	1	45-65	K
Santhalaceae	<i>Viscum album</i> L. subsp. <i>album</i>	Burç, çekem, gökçe ağacı	2,25	3;6	7	3			4	6	1	45-65	K
Sapindaceae	<i>Acer campestre</i>	Akçaağaç	1,3,12,26	4;5	6	3			1	6	2	45-65	E
Sapindaceae	<i>Acer campestre</i>	Akçaağaç	1,3,12,26	4;5	6	3			9	6	2	45-65	E
Solanaceae	<i>Datura stramonium</i> L.	Tatala	1	5;11	10	1	11			8	1	65 YAŞ ÜSTÜ	E
Urticaceae	<i>Urtica dioica</i> L.	Dalayandiken, Gidişken otu	9	6;9	7	1	7			1	1	45-65	K
Urticaceae	<i>Urtica dioica</i> L.	Dalayandiken, Gidişken otu	9	6;9	7	1	11			1	1	45-65	K
Urticaceae	<i>Urtica dioica</i> L.	Dalayandiken, Gidişken otu	9	6;9	7	2		1		4	1	45-65	K
Urticaceae	<i>Urtica dioica</i> L.	Dalayandiken, Gidişken otu	9	6;9	7	2		8		8	1	45-65	K
Urticaceae	<i>Urtica urens</i> L.	Isırganotu	24	4;6	10	1	26			8	1	45-65	K
Vitaceae	<i>Vitis sylvestris</i> Gmelin (<i>Vitis vinifera</i> L.)	Yabani üzüm	26	5;6	7	2		12		4	1	45-65	K-E
Vitaceae	<i>Vitis sylvestris</i> Gmelin (<i>Vitis vinifera</i> L.)	Yabani üzüm	26	5;6	9	2		1		8	1	45-65	K-E
Vitaceae	<i>Vitis sylvestris</i> Gmelin (<i>Vitis vinifera</i> L.)	Yabani üzüm	26	5;6	9	2		7		3	1	45-65	K-E

Lokalite	Köy adı	Sağlık amaçlı kul.	Açıklama	Gıda amaçlı kul.	Açıklama	Diğer amaçlı kul.	Kullanılan kısım	Açıklama	Hazırlama Yönt.	Açıklama	Kul. Şekli
1	Akçabük	1	Boğaz ağrısı	1	Yemek	1 inşaat	1	Tüm bitki	1	Demleme	1 dahili
2	Aktaş	2	hemoroid	2	Çay	2 zehir	2	Toprak üstü kısım	2	Haşlama	2 harici
3	Başköy	3	mide hastalıkları	3	Soğuk içecek	3 süs bitkisi	3	Kök	3	Kaynatma	
4	Çakıryenice	4	öksürük	4	Baharat	4 hayvan yemi	4	Soğan Gövde kabuğu	4	Pişirme	
5	Çeribaşı	5	Bağırsak yumuşatıcı	5	Reçel	5 yağ Ahşap alet yapımı	5	Gövde ve dallar	5	Isıtma	
6	Çivili	6	Soğuk algınlığı	6	Marmelat	6 oyuncağ	6	Yaprak	6	Kurutma	
7	Çöreler	7	karın ağrısı	7	Pekmez	7 müzik aleti	7	Çiçek ve çiçekli dallar	7	Kavurma	
8	Danacılar	8	sakinleştirici	8	Salata	8 yakacak	8	Meyve	8	Çiğ halde	
9	Deliballılar	9	romatizma	9	çerez	9 süpürge	9	Tohum	9	Karıştırma	
10	Derecik	10	yara yanık	10	komposto	10 sepet yapımı	10	Kozalak	10	damlatma	
11	Durhasan	11	prostat	11	hamur işi	11 çit bitkisi	11	Reçine	11	gargara	
12	Erenler	12	sinüzit	12	sarma	13 ipek böcekçiliği	12	Bitki sütü	12	salamura	
13	Görecik	13	diş eti iltihabı			14 kaşık yapımı	13		13	merhem	
14	Kabaklar	14	karaciğer hastalıkları				14		14	diğer	
15	Karalar	15	kalp hastalıkları						15		
16	Kınık	16	adet ağrısı								
17	Koçuköy	17	diş ağrısı								
18	Letafet	18	böbrek taşı								
19	Orhan mh	19	baş ağrısı								
20	Ortaköy	20	ateş düşürücü								
21	Pınar	21	ağrı kesici								
22	Piribeyler	22	bronşit								

23	Sadağı	23	egzama
24	Serçeler	24	adet söktürücü
25	Söğüt	25	kan sulandırıcı
26	Süleymanbey	26	kanser
27	yenice	27	diyabet
28	Yenidanışment	28	tansiyon
29	Yörtücekler	29	akne tedavisi
30	Zaferiye	30	çatlak deri
		31	balgam sökücü
		32	ishal kesici
		33	kan temizleyici

Çizelge 5.2 Gıda olarak kullanılan bitkiler, yerel isimleri ve kullanım şekilleri

<i>Amaranthus chlorostachys</i> Wild.	İştir	Taze toprak üstü organ yapıları yağda soğanla kavrulup yemeği yapılır.
<i>Rhus coriaria</i> L.	Sumak	Meyveler kurutulup toz haline getirildikten sonra salata ve yemeklerde baharat olarak kullanılır. Sumak ekşisi yemeklerde kullanılır.
<i>Anethum graveolens</i> L.	Börekotu, tarhanaotu, duvakotu	Taze yaprakları yemek ve salatalarda koku ve tat vermek için kullanılır. Taze yapraklar peynirle karıştırılarak börek içi olarak kullanılır.
<i>Coriandrum sativum</i> L.	Ay otu, abaza otu	Yemeklere tat ve koku vermesi için kurutularak baharat olarak kullanılır. Taze olarak salatalarda kullanılır.
<i>Ferula communis</i> ssp. <i>communis</i>	Şeytanotu, hiltik. çakşır	Kavrularak yemeği yapılır.
<i>Foeniculum vulgare</i> Miller	Arapsaçı	Taze toprak üstü kısımları çiğ salata olarak tüketilir. Taze toprak üstü kısımları yağda kavrulup pişirilerek yemeği yapılır. Kavrulan ot yemeğinin üzerine yumurta kırılarak da tüketilebilir.
<i>Sonchus asper</i> (L.) Hill subsp. <i>glaucescens</i> (Jordan) Ball	Sütlen	Taze sürgün ve yapraklar çeşitli bitkilerle karıştırılarak kavrulup yemeği yapılır.
<i>Helianthus annulus</i> L.	Günebakan	Meyveleri çerez olarak tüketilir ve yağ elde edilir.
<i>Trachystemon orientalis</i> (L.) G. Don	Balık otu	Soğanla kavrulup yumurta kırılır ya da kavrulduktan sonra yoğurtla karıştırılıp yenir

Çizelge 5.2 Gıda olarak kullanılan bitkiler, yerel isimleri ve kullanım şekilleri (devamı)

<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik	Gıcıcı gıcıcı	Toprak üstü kısımlar tazeyken toplanıp kavrularak yemeği yapılır.
<i>Brassica oleracea</i> L. var. <i>acephala</i> DC.	Kelem	Yapraklarından yemek ve dolma yapılır.
<i>Nasturtium officinale</i> R. Br.	Su teresi	Bitkinin taze yaprakları salatalarda kullanılır.
<i>Chenopodium album</i> L.	Sirken	Toprak üstü organ yapıları soğanla kavrulup, yoğurtlu yemeği yapılmaktadır. Toprak üstü kısımlar taze olarak salatalarda kullanılır.
<i>Cornus mas</i> L.	Kızılıcık	Mevsiminde toplanan meyveleri taze olarak tüketilir. Toplanan meyveler kurutularak saklanır. Taze meyvelerinden komposto ve reçel yapılır.
<i>Cornus sanguinea</i> L.	Yabani kızılıcık	Bitkinin meyveleri tazeyken toplanıp kaynatılarak komposto yapılır ya da kurutularak tüketilir.
<i>Corylus avellana</i>	Fındık	Meyveleri tazeyken ya da kurutularak çerez olarak tüketilmektedir.
<i>Cucumis melo</i> L.	Kavun	Meyveleri toplanıp tazeyken tüketilir.
<i>Elaeagnus angustifolia</i>	İğde	Meyveleri toplanıp tazeyken tüketilir.
<i>Arbutus andrachne</i> L.	Sandal ağacı	Bitkinin olgunlaşan meyveleri tazeyken gıda olarak tüketilir.
<i>Arbutus unedo</i> L.	Davulga	Sonbaharda olgunlaşan meyveler tazeyken veya kurutularak gıda olarak tüketilir. Meyvelerinden reçel yapılır.

Çizelge 5.2 Gıda olarak kullanılan bitkiler, yerel isimleri ve kullanım şekilleri (devamı)

<i>Lathyrus undulatus</i> Boiss.	Bağla otu	Bitkinin taze filizleri tazeyken toplanır ve kavrularak yemeği yapılır.
<i>Juglans regia</i> L.	Ceviz	Meyveleri tazeyken toplanıp yenir. Taze meyveler toplanıp kurutularak daha sonra gıda olarak tüketilir.
<i>Mentha piperita</i> L.	Nane	Taze yapraklar toplandıktan sonra gölgede kurutularak baharat olarak kullanılır. Yapraklar tazeyken toplanıp yemek ve salatalara tat vermesi amacıyla kullanılır.
<i>Mentha longifolia</i> (L.) Hudson subsp. <i>typhoides</i> (Briq.) Harley var. <i>typhoides</i>	İt nanesi	Yaprakları kurutulup ufalanarak baharat olarak kullanılır.
<i>Rosmarinus officinalis</i> L.	Biberiye	Yaprakları kurutulup ufalanarak yemeklerde baharat olarak kullanılır.
<i>Thymus longicaulis</i> C. Presl ssp. <i>longicaulis</i>	Yabani kekik	Taze yapraklar kurutulup ufalanarak yemeklere tat ve koku vermek amacıyla baharat olarak kullanılır.
<i>Laurus nobilis</i> L.	Defne	Bitkinin yaprakları et ve balık yemeklerinde baharat olarak kullanılır.
<i>Allium cepa</i> L.	Soğan	Yemek ve salatalarda gıda olarak kullanılır.
<i>Allium sativum</i> L.	Sarımsak	Yemeklerin içine katılarak veya taze olarak salataların içinde gıda olarak kullanılır.
<i>Malva sylvestris</i> L.	Ebegümeçi	Yaprakları soğanla kavrularak yemeği yapılır.

Çizelge 5.2 Gıda olarak kullanılan bitkiler, yerel isimleri ve kullanım şekilleri (devamı)

<i>Ficus carica</i> L.	İncir	Meyveleri mevsiminde taze olarak tüketilir. Mevsiminde toplanan meyveler kurutularak tüketilir. Taze toplanan meyvelerinden reçel yapılır.
<i>Morus alba</i> L.	Ak dut	Mevsiminde toplanan meyveler taze olarak tüketilir. Mevsiminde toplanan meyveler kurutularak kullanılır. Meyvelerinden reçel yapılır.
<i>Papaver rhoeas</i> L.	Gelincik otu, aş otu	Bitkinin toprak üstü kısımları çeşitli bitkilerle birlikte karıştırılıp, soğanla kavrularak pirinçli yemeği yapılır.
<i>Pinus brutia</i> Ten	Türk çamı	Kozalaklarından reçel yapılır.
<i>Triticum aestivum</i> L.	Buğday	Bitkinin tohumundan elde edilen un kullanılarak ekmeç yapılır.
<i>Zea mays</i> L.	Mısır	Bitkinin meyveleri gıda olarak tüketilmektedir. Meyvelerinden un elde edilmektedir ve bu un ekmeç yapımında kullanılmaktadır.
<i>Rumex acetosella</i> L.	Ekşi labada, küçük labada, kuzu kulağı	Yapraklar soğanla kavrularak yemeği yapılır. Yapraklar taze olarak salatalarda kullanılır.
<i>Polygonum cognatum</i> Meissn.	Madımac	Soğanla kavrularak pirinçli ya da bulgurlu yemeği yapılır.
<i>Rumex crispus</i> L.	Labada	Yaprakları tazeiken toplanıp soğanla kavrularak yemeği yapılır. Bitkinin yapraklarından sarma yapılır.
<i>Polygonum aviculare</i> L.	Kuşekmeği	Tazeiken toplanan toprak üstü kısımları soğanla kavrularak yemeği yapılır. Taze yapraklar salatalarda kullanılır.

Çizelge 5.2 Gıda olarak kullanılan bitkiler, yerel isimleri ve kullanım şekilleri (devamı)

<i>Portulaca oleraceae</i> L.	Semizotu	Tazeyken toplanan toprak üstü kısımları soğan, pirinç ya da bulgurla kavrularak yemeği yapılır. Bitki tazeyken toplanıp salatalarda kullanılır.
<i>Nigella sativa</i> L.	Karaca, Boy, Karaçörek	Tohumları toplanıp kurutulularak baharat olarak kullanılır. Pasta, börek gibi hamur işlerinin üzerini süsleme amacı ile kullanılır.
<i>Zizyphus jujuba</i> Mill.	Hünnap	Meyveleri gıda olarak tüketilmektedir.
<i>Rosa canina</i> L.	Gülburnu, itburnu	Meyveleri tazeyken tüketilir. Taze meyveler tazeyken toplanıp reçel ve komposto yapılır.
<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench	Yabani kiraz	Meyveleri tazeyken toplanıp tüketilir. Taze meyveleri toplanıp komposto yapılır. Taze meyveleri toplanıp şekerle kaynatılarak kahvaltılık marmelat yapılır.
<i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>monogyna</i>	Adi alıç, yemişen	Meyveleri taze olarak yenir.
<i>Malus sylvestris</i> Miller subsp. <i>orientalis</i> var. <i>orientalis</i> (A. Uglitzkich) Browicz	Yabani elma	Meyveleri tazeyken toplanıp yenir. Meyveleri tazeyken toplanıp daha sonra kurutulularak tüketilir. Meyveleri kaynatılarak komposto yapılır.
<i>Mespilus germanica</i> L.	Muşmula	Meyveleri tazeyken gıda olarak tüketilmektedir. Taze meyveleri toplanıp şekerle kaynatılarak reçel yapılır. Taze meyveler kurutulularak saklanır ve mevsim dışında tüketilir.
<i>Rubus sanctus</i> Schreber	Dikençileği, yabandutu	Meyveleri toplanıp tazeyken yenir ya da kurutulularak tüketilir. Meyveleri tazeyken toplanıp şekerle kaynatılarak reçel yapılır.

Çizelge 5.2 Gıda olarak kullanılan bitkiler, yerel isimleri ve kullanım şekilleri (devamı)

<i>Prunus spinosa</i> L. subsp. <i>dasyphylla</i> (Schur) Domin	Güvem eriği	Olgunlaşan meyveleri taze olarak yenir. Taze meyvelerinden reçel yapılır. Taze meyvelerinden komposto yapılır.
<i>Pyracantha coccinea</i> Roemer	Kocakarı yemişi	Meyveleri gıda olarak kullanılır.
<i>Prunus divaricata</i> Ledeb. subsp. <i>divaricata</i>	Erik	Meyveleri gıda olarak tüketilir. Taze meyveler mevsiminde toplanıp şekerle kaynatılarak komposto ve reçel yapılır. Toplanan taze meyveler kurutularak tüketilir.
<i>Pyrus eleagnifolia</i> Pall. ssp. <i>eleagnifolia</i>	Yaban armudu, boz armut	Meyveleri tazeyken toplanır ve çiğ olarak tüketilir.
<i>Pyrus communis</i> L. subsp. <i>communis</i>	Armut	Meyveleri mevsiminde toplanıp taze olarak tüketilir. Meyveleri mevsim dışında kurutularak tüketilir. Meyveleri şekerle kaynatılarak komposto ve reçel yapılır.
<i>Urtica dioica</i> L.	Dalayandiken, Gidişken otu	Tazeyken toplanıp salatalarda kullanılır. Soğanla kavrulup yemeği yapılır. Taze yaprakları kavrulup omletlerin içine konur.
<i>Urtica urens</i> L.	Isırganotu	Toprak üstü kısımları tazeyken toplanıp böreklerin içine katılır. Toprak üstü kısımları soğanla kavrulup yumurtalı veya yumurtasız olarak yemeği yapılır.
<i>Vitis sylvestris</i> Gmelin (<i>Vitis vinifera</i> L.)	Yabani üzüm	Meyveleri taze ya da kurutulmuş şekilde tüketilir. Yaprakları salamura yapılarak saklanır ve sarma yapımında kullanılır.

Bitkilerden halk sağlığı alanında da yoğun şekilde faydalanılmaktadır. Bu bitkilerin hangileri olduğu ve hangi hastalıkların tedavisinde kullanıldığı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Çizelge 5.3 Bitkilerin halk sağlığı alanında etnobotanik kullanımı

<i>Adiantum capillis-veneris</i> L.	Kök	Dekoksiyon	Öksürük Balgam söktürücü
<i>Beta vulgaris</i> var. <i>vulgaris</i> L.	Yaprak	Kaynatma	Karın ağrısı
<i>Pistacia terebinthus</i> L. subsp. <i>terebinthus</i>	Yaprak	İnfüzyon	Astım Bronşit
<i>Coriandrum savitum</i>	Toprak üstü kısımlar	Çiğ	Adet ağrısı
<i>Ferula communis</i> ssp. <i>communis</i>	Yaprak	Çiğ	Kalp hastalıkları
<i>Dracunculus vulgaris</i> Schott	Kök	Kavurma	Hemoroid
<i>Artemisia absinthium</i> L.	Yaprak	Çiğ	Mide hastalıkları
<i>Anthemis tinctoria</i> L.	Çiçek	İnfüzyon	Öksürük Kabızlık
<i>Matricaria chamomilla</i> L.	Çiçek	İnfüzyon Maserasyon	Soğuk algınlığı Karın ağrısı Romatizma Yara yanık
<i>Sinapis arvensis</i> L.	Toprak üstü kısımlar	Dekoksiyon	Öksürük Kabızlık
<i>Brassica oleracea</i> L. var. <i>acephala</i> DC.	Yaprak	Haşlama	Öksürük
<i>Sambucus nigra</i> L.	Çiçek	İnfüzyon	Öksürük
<i>Chenopodium album</i> L.	Toprak üstü kısımlar	Çiğ	Kan temizleyici
<i>Cistus salviifolius</i> L.	Yaprak	Dekoksiyon	Karın ağrısı
<i>Cistus laurifolius</i> L.	Yaprak	Dekoksiyon	Akne tedavisi
<i>Cornus mas</i> L.	Meyve	Çiğ ya da kurutma	Mide hastalıkları
<i>Cucumis melo</i> L.	Tohum	Çiğ	Hemoroid Prostat
<i>Ecballium elaterium</i> (L.) A.Rich.	Meyve	Damlatma	Sinüzit
<i>Juniperus oxycedrus</i> L.	Gövde	Dekoksiyon	Yara
<i>Equisetum arvense</i> L.	Toprak üstü kısımlar	İnfüzyon	Böbrek taşı

Çizelge 5.3 Bitkilerin halk sağlığı alanında etnobotanik kullanımı (devamı)

<i>Hypericum perforatum</i> L.	Toprak üstü kısımları	İnfüzyon Maserasyon	Sakinleştirici Yara yanık
<i>Juglans regia</i> L.	Yaprak	Dekoksiyon	Diş eti tedavisi
<i>Melisa officinalis</i> L. <i>subsp. officinalis</i>	Toprak üstü kısımları	İnfüzyon	Sakinleştirici Mide, Karaciğer Kalp hastalıkları
<i>Mentha longifolia</i> (L.) Hudson <i>subsp.</i> <i>typhoides</i> (Briq.) Harley <i>var. typhoides</i>	Toprak üstü kısımlar	İnfüzyon Çiğ	Adet ağrısı Karın ağrısı Soğuk algınlığı Diş ağrısı
<i>Rosmarinus officinalis</i> L.	Yaprak	İnfüzyon Maserasyon	Böbrek taşı Baş ağrısı
<i>Teucrium polium</i> L.	Toprak üstü kısımlar	İnfüzyon	Hemoroid Kabızlık
<i>Salvia tomentosa</i> Miller	Yapraklar ve toprak üstü kısımlar	İnfüzyon	Ateş düşürücü Ağrı kesici
<i>Thymus longicaulis</i> C. Presl <i>ssp. longicaulis</i>	Toprak üstü kısımlar	İnfüzyon	Soğuk algınlığı Boğaz ağrısı
<i>Origanum vulgare</i> L. <i>subsp. viride</i> (Boiss.) Hayek	Toprak üstü kısımlar	İnfüzyon	Soğuk algınlığı Boğaz ağrısı
<i>Origanum sipyleum</i> L.	Toprak üstü kısımlar	İnfüzyon	Karın ağrısı
<i>Lavandula pedunculata</i> (Mill) Cav. <i>ssp. cariensis</i> (Boiss.) Upton & S. Andrews	Yapraklar	İnfüzyon	Yara
<i>Marrubium vulgare</i> L.	Yapraklar	Dekoksiyon	Akne tedavisi
<i>Malva sylvestris</i> L.	Yapraklar ve çiçekler	İnfüzyon Haşlama	Boğaz ağrısı, bronşit, öksürük, kabızlık Karın ağrısı
<i>Tilia argentea</i> Desf. ex DC.	Yaprak ve çiçekler	İnfüzyon	Soğuk algınlığı, öksürük sakinleştirici ve ateş düşürücü
<i>Ficus carica</i> L.	Meyve	Çiğ	Kabızlık
<i>Morus alba</i> L.	Meyve	Haşlama	Egzema
<i>Peganum harmala</i> L.	Tohum	Dekoksiyon	Adet söktürücü
<i>Olea europaea</i> L. <i>var. europaea</i>	Meyve	Maserasyon	Kabızlık
<i>Pinus brutia</i> Tenn.	Reçine Yaprak	Merhem Dekoksiyon	Romatizma Çatlak deri Öksürük ve balgam kesici

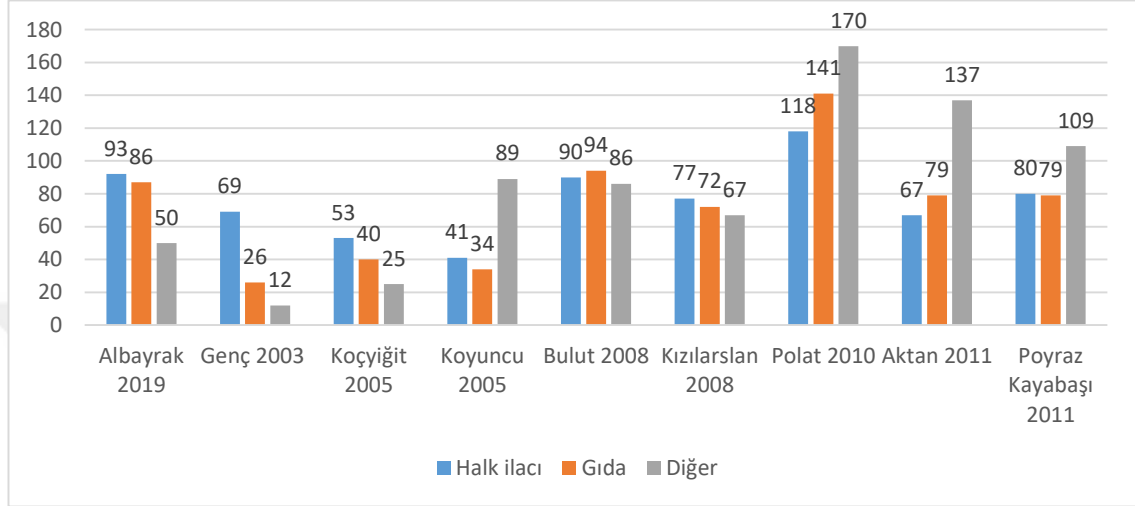
Çizelge 5.3 Bitkilerin halk sağlığı alanında etnobotanik kullanımı (devamı)

<i>Plantago lagopus</i> L.	Toprak üstü kısımlar	İnfüzyon	Mide ağrısı
<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. var. <i>villosus</i> Regel	Kök	Dekoksiyon	Hemoroid Karaciğer yağlanması
<i>Rumex acetosella</i> L.	Toprak üstü kısımlar	Dekoksiyon	Kan inceltici
<i>Rosa canina</i> L.	Meyve	İnfüzyon	Soğuk algınlığı Karın ağrısı
<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench	Yaprak Çiçek Meyve	Dekoksiyon Çiğ	Kabızlık Öksürük Kabızlık
<i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>monogyna</i>	Meyve	Dekoksiyon	Kalp-damar hastalıkları Yüksek tansiyon
<i>Mespilus germanica</i> L.	Yaprak	Kaynatma	Böbrek taşı
<i>Rubus sanctus</i> Schreber	Kök ve sürgünler	Çiğ	Hemoroid Diyabet
<i>Prunus spinosa</i> L. subsp. <i>dasyphylla</i> (Schur) Domin	Meyve	Çiğ	Böbrek taşı, diyabet, bronşit
<i>Pyrus eleagnifolia</i> Pall. ssp. <i>eleagnifolia</i>	Meyve	Çiğ	İshal
<i>Viscum album</i> L. subsp. <i>album</i>	Yaprak	Dekoksiyon	Adet ağrısı Prostat
<i>Datura stramonium</i> L.	Tohum	Çiğ	Prostat
<i>Urtica dioica</i> L.	Yaprak	Dekoksiyon	Karın ağrısı Prostat
<i>Urtica urens</i> L.	Tohum	Çiğ	Kanser

Çalışma sonunda tespit edilen 229 kullanım içerisinde en fazla kullanıma sahip taksonlar ve kullanım sayıları şu şekildedir; *Cerasus avium* (6), *Prunus spinosa* ssp. *dasyphylla* (6), *Rosa canina* (6), *Malva sylvestris* (6), *Tilia argentea* (5), *Mentha longifolia* ssp. *typhoides* (5), *Rubus sanctus* (5), *Cornus mas* (5), *Matricaria chamomilla* (5), *Urtica dioica* (4), *Pinus brutia* (4), *Prunus divaricata* ssp. *divaricata* (3), *Mespilus germanica* (3), *Crataegus monogyna* ssp. *monogyna* (3), *Ficus carica* (3), *Morus alba* (3), *Thymus longicaulis* ssp. *langicaulis* (3), *Rosmarinus officinalis* (3), *Melissa officinalis* (3), *Quercus robur* ssp. *robur* (3).

Çalışmamız sonunda tespit edilen kullanım amaçlarının ana kategoriler (Halk ilacı, Gıda, Diğer) bakımından yakın bölgelerde yapılan diğer etnobotanik çalışmalar ile karşılaştırılması Şekil 5.3'te verilmiştir. Buna göre çoğu çalışmada halk ilacı şeklinde kullanımların daha yaygın olduğu, gıda amaçlı kullanımların ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Bazı çalışmalarda ise (Koyuncu 2005,

Polat 2010, Aktan 2011, Poyraz Kayabaşı 2011) diğer amaçlı kullanımların halk ilacı ve gıda amaçlı kullanımlardan fazla olduğu görülmektedir. Bunun nedeni bu çalışmalarda diğer amaçlı kullanımların hayvan yemi, el sanatları, ev/tarım alet yapımı, yakacak, inşaat malzemesi, hayvancılık, oyuncak, süpürge, boya, süs bitkisi, çit bitkisi, nazar ve ritüel vb. kullanımlar gibi çok çeşitli kullanımları içermesinden kaynaklanmaktadır.

Şekil 5.3 Çalışma Alanı ile Yakın bölgede yapılan diğer Etnobotanik Çalışmaların Bitkilerin Kullanım Amaçlarının Ana Kategorileri Bakımından Karşılaştırılması

5.1. Çalışma Sırasında Tespit Edilen Yöreye Özgü Kullanımlar

Bu çalışma sırasında bazı bitkilerin halk arasındaki kullanım amacında, hazırlama yönteminde veya kullanım şeklinde daha önceki literatür çalışmalarından farklılıklar kaydedilmiştir. Bunlar şu şekildedir;

Pancar (*Beta vulgaris* var. *vulgaris*) yapraklarının karın ağrısı için kullanılması: *Beta vulgaris* yaprakları bir miktar suda haşlanarak ılık halde haricen karın bölgesine sarılmaktadır.

Pancar suyunun zeytinin salamura edilmesinde kullanılması: Zeytin meyveleri pancar suyu içinde salamura edilmektedir.

Sirken (*Chenopodium album*)’un kan temizleyici olarak kullanılması: *Chenopodium album*’un toprak üstü kısımları çiğ halde kan temizleyici olarak yenmektedir.

***Rumex acetosella*’nın kan inceltici olarak kullanılması:** *Rumex acetosella* toprak üstü kısımları kaynatılıp içilerek kan inceltici olarak kullanılmaktadır.

***Ferula communis*’in kalp damar hastalıklarında kullanılması:** *Ferula communis* ssp. *communis* yaprakları çiğ halde yenerek kalp damar hastalıklarının tedavisinde kullanılmaktadır.

Kelem (*Brassica oleraceae* var. *acephala*)’in öksürük kesici olarak kullanılması: Kelem yaprakları haşlanıp haricen boğaza sarılarak öksürük kesici olarak kullanılmaktadır.

Hardal otu (*Sinapis arvensis*) öksürük kesici ve kabızlığa karşı kullanılması: Hardal otunun toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu öksürük ve kabızlığa karşı içilmektedir.

Kavun (*Cucumis melo*)’un hemoroid ve prostat için kullanılması: Kavunun çekirdekleri çiğ halde hemoroid ve prostat için yenmektedir.

Ak dut (*Morus alba*)’un egzema tedavisinde kullanılması: Ak dutun kurutulmuş meyvaları bir miktar suda demlenir ve ılık haldeki suya egzemalı bölge (el, ayak gibi) daldırılıp 15-20 dakika bekletilmektedir. Bu işlem her gece 15-20 gün devam ettirilmektedir.

Tatala (*Datura stramonium*)’nın prostat tedavisinde kullanılması: Tatala htohumları çiğ halde prostat hastalığı için yutulmaktadır.

Çam kozalaklarından reçel yapımı: Olgunlaşmamış *Pinus brutia* kozalakları 4-5 parçaya ayrılarak bir miktar şeker ile birlikte kaynatılır. Daha sonra süzülür. Elde kalan sıvı koyulaşmış reçel halini alana kadar tekrar kaynatılır. Bu reçel hem gıda amaçlı hemde öksürük, bronşit için kullanılır.

Gece Yanığı Otu (*Lavandula pedunculata* (Mill.) Cav. ssp. *cariensis*)’nın Yara-Yanık Tedavisinde Kullanılması: *Lavandula pedunculata* (Mill.) Cav. ssp. *cariensis* yaprakları demleme şeklinde hazırlanarak yara ve yanık tedavisi için içildiği tespit edilmiştir.

Karaderme Otu (*Marrubium vulgare*)’nın Akne Tedavisinde Kullanılması: *Marrubium vulgare* yaprakları süt ile kaynatılarak haricen akne tedavisinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Yılan yastığı (*Dracunculus vulgaris*) köklerinin hemoroid tedavisinde kullanılması: Yılan yastığı kökleri kurutulup öğütülerek toz haline getirilir, balla karıştırılarak hemoroid tedavisi için yenmektedir.

KAYNAKLAR

- Acartürk, R. 1996.** Şifalı Bitkiler Flora ve Sağlığımız. Orman Genel Müdürlüğü Mensupları Yardımlaşma Vakfı, Yayın no: 1, Ankara.
- Akahn, E. 1993.** Tekirdağ'ın Tıbbi ve Yeniden Bitkileri Hakkında Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akan, H., Korkut, M.M., Balos, M.M. 2008.** Arat Dağı ve Çevresinde (Birecik, Şanlıurfa) Etnobotanik Bir Araştırma. *Fırat Üniv. Fen ve Müh. Bil. Dergisi*, 20 (1): 67-81.
- Akgül, A. 2008.** Midyat (Mardin) Civarında Etnobotanik. *Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Aktan, T. 2011.** Yenişehir (Bursa) Köylerinin Etnobotanik Özellikleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
- Albayrak, N. B., Daşkın, R. 2018.** Medicinal Plants used in Orhaneli and Büyükorhan Districts (Bursa-Northwest Anatolia). *Phytologia Balcanica*, 24 (3): 381-388
- Altan, Y., Uğurlu, E., Gücel, S., 1999.** Şenkaya (Erzurum) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri. International Symposium on Protection of Natural Environment and Ehrami Karaçam, s. 132-139.
- Anonim 2014.** Bursa'nın Dağ İlçelerinin Tarihi ve Kültürel Mirası Envanteri Projesi, (Proje No: TR41/12/TT/0015). Uludağ Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Arkeoloji Bölümü Yayınları I, Bursa.
- Arslan Ö. Dereli., 2005.** (Giresun) Yöresinin Geleneksel Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkileri. *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Avcı, M. 2005.** Diversity and endemism in Turkey's vegetation. *Coğrafya Derg.*, 13: 27-55.
- Bağcıvan, G. 2017.** Orhaneli, Büyükorhan ve Harmancık İlçeleri (Bursa) Florası. *Doktora Tezi*, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Balos, M.M. 2007.** Zeytinbahçe İle Akarçay Arasında Kalan (Birecik) Bölgenin Florası ve Etnobotanik Özellikleri. *Yüksek Lisans Tezi*, Harran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Bayath, O. 1940.** Bergama'da Şifalı Otlar ve Lokman Hekim. Suhulet Matbaası, İzmir.
- Baytop, A., 1977.** Farmasötik Botanik. Baha matbaası, İstanbul Üniversitesi Yayınları No. 2311, Eczacılık Fakültesi Yayınları No. 25, İstanbul.
- Baytop, A. 1984.** Bitkilerimizin Yerli Adları V. *Journal of Botany* 18, s. 113-115.
- Baytop, T. 1999.** Türkiye'de Bitkilerle Tedavi Geçmişte ve Bugün. Nobel Tıp Kitabevleri, 480 s.
- Baytop, T. 1994.** Türkçe Bitki Adları Sözlüğü. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu yayınları: 578, Ankara.
- Birinci, S. 2008.** Doğu Karadeniz Bölgesinde Doğal Olarak Bulunan Faydalı Bitkiler ve Kullanım Alanlarının Araştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Cansaran, A., Kaya, Ö.F., Yıldırım, C. 2007.** Ovabaşı, Akpınar, Güllüce ve Köşeler Köyleri (Gümüşhacıköy /Amasya) Arasında Kalan Bölgede Etnobotanik Bir Araştırma. *Fırat Üniv. Fen ve Müh. Bil. Dergisi*, 19 (3): 243-257.
- Çakılcıoğlu, U., Türkoğlu, İ. 2010.** An ethnobotanical survey of medicinal plants in Sivrice (Elazığ-Turkey). *Journal of Ethnopharmacology*, 132: 165-175.

- Çınar, R.** Uluabat Gölü Kıyı ve Adalar Florası. *Yüksek Lisans Tezi*. Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Daşkın, R., Kaynak G. 2010a.** Vascular Flora of Uludag Mt (Bursa, Turkey)-I. *Phytologia Balcanica* 16(3): 369-383.
- Daşkın, R., Kaynak G. 2010b.** Vascular Flora of Uludag Mt (Bursa, Turkey)-II. *Phytologia Balcanica* 16(3): 385-411.
- Davis, P. H. 1965-1988.** Flora of Turkey and the East Aegean Islands, vol 1- 10 Edinburgh Univ. Press, Edinburgh.
- Deniz, L. 2008.** Uşak Üniversitesi 1 Eylül Kampüsü (Uşak) Florası ve Etnobotanik Açından Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyon.
- Doğan, A. 2008.** Ovacık (Tunceli) Yöresinin Geleneksel Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Doğanoğlu, Ö. 2004.** Yenisarbademli-Isparta Yöresindeki, Doğal Faydalı Bitkiler Üzerine Araştırmalar. *Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Ecevit Genç, G. 2003.** Çatalca Yöresinde Etnobotanik Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul.
- Emre Bulut, G. 2008.** Bayramiç (Çanakkale) Yöresinde Etnobotanik Araştırmalar. *Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul.
- Emre, G. 2003.** Ezine (Çanakkale) Yöresinin Geleneksel Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkileri. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Erdoğan, E, Kaynak, G., Daşkın, R., Yılmaz, Ö. 2011.** The Vascular Flora of Katırlı Mountain (Bursa, Turkey). *Biological Diversity and Conservation*, 4 (1): 148-170.
- Ertuğ, F. 2004.** Etnobotanik Çalışmaları ve Türkiye’de Yeni Açılımlar. *Kepikeç*, 18: 181-187.
- Ertuğ, F., 2000.** An Ethnobotanical Study in Central Anatolia (Turkey). *Economic Botany*, 54 (2): 155-182.
- Ezer, N., Avcı, K. 2004.** Çerkeş (Çankırı) Yöresinde Kullanılan Halk İlaçları. *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 24 (2): 67-80.
- Ezer N., Arısan Ö. M. 2006.** Folk Medicines in Merzifon (Amasya, Turkey). *Turk. J. Bot.*, 30: 223-230.
- Genç, E.G., Özhatay, N. 2006.** An Ethnobotanical Study in Çatalca (European Part of Istanbul) II. *Turkish J. Pharm. Sci.*, 3 (2): 73-89.
- Gençay A., 2007.** Cizre’nin Etnobotanik Özellikleri. *Yüksek Lisans Tezi*, Yüzüncüyıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Günbatan, T. 2011.** Çamlıdere (Ankara) Halk İlaçları. *Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Günay Daşkın, R., Kaynak, G. 2006.** Bursa şehir florası. *OT Sistematik Botanik Dergisi*, 13(1): 125-158.
- Güner, A., Aslan, S., Ekim, T., Vural, M., Babaç, M.T. 2012.** Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler). Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi Yayınları Flora Dizisi 1, İstanbul, 1290 s.
- Gürhan, G., Ezer, N. 2004.** Halk arasında hemoroit tedavisinde kullanılan bitkiler I. *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, (24) 1: 37-55.

- İlçim, A., Varol, Ö. 1996.** Hatay ve K. Maraş (Türkiye) İllerindeki Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri. *Ot Sistematiik Botanik Dergisi*, 3 (1): 69-74.
- Karamanoğlu, K. 1977.** Farmasötik Botanik Ders Kitabı. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları: 44.
- Kaynak, G. Daşkın, R. Yılmaz, Ö. 2008.** Bursa Bitkileri Genişletilmiş II. Baskı. T. C. Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Yayın No: 08-029-0476, U. Ü. Basımevi Müdürlüğü, Bursa, 865 s.
- Kendir, G., Güvenç, A. 2010.** Etnobotanik ve Türkiye’de Yapılmış Etnobotanik Çalışmalara Genel Bir Bakış. *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 30 (1): 49-80.
- Keskin M., Alpınar K. 2002.** Kışlak (Yayladağı-Hatay) Hakkında Etnobotanik Bir Araştırma. *Ot Sistematiik Botanik Dergisi*, (9) 2: 91-100.
- Kızıllarslan Ç. 2008.** İzmit Körfezi'nin Güney Kesiminde Etnobotanik Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul.
- Koçyiğit M. 2005.** Yalova İlinde Etnobotanik Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul.
- Korkmaz, M., Karakurt, E. 2014.** Kelkit (Gümüşhane) Aktarlarında Satılan Bitkiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bil. Ens. Dergisi*, 18(3): 60-80.
- Koyuncu O. 2005.** Geyve (Sakarya) ve Çevresinin Floristik ve Etnobotanik Açından Değerlendirilmesi. *Doktora Tezi*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Kültür, Ş. 2008.** An etnobotanical study of Kırklareli (Turkey). *Phytologia Balcanica*, 14 (2): 249-289.
- Mert, H.H., Doğan, Y., Başlar, S. 1992.** Doğal Boya Eldesinde Kullanılan Bazı Bitkiler. *Ekoloji Çevre Dergisi*, 5: 14-17.
- Metin, A, 2009.** Mut ve Çevresinde Yetişen Bitkilerin (Mersin) Etnobotanik Özellikleri. *Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Onursal C.E., Gözlekçi S. 2007.** "Sandal ağacı (Arbutus andrachne L.) Tohumlarına yapılan Bazı Ön Uygulamaların Tohum Çimlenme Oranı ve Süresi Üzerine Etkileri". *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 20: 211-218.
- Oral, Ç.D., 2007.** Konya İlinde Kullanılan Halk İlaçları Üzerinde Etnobotanik Araştırmalar. *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özyurt, M. S. 1992.** Ekonomik Botanik. Erciyes Üniversitesi Matbaası, Erciyes Üniversitesi Yayınları no: 47, Kayseri.
- Öztürk, M., Özçelik, M. 1991.** Doğu Anadolu'nun Faydalı Bitkileri. Semih Ofset Basım Tesisleri, Ankara.
- Polat, R. 2010.** Havran ve Burhaniye (Balıkesir) Çevresinde Tarımsal Biyoçeşitlilik ve Etnobotanik Araştırmaları. *Doktora Tezi*, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Balıkesir.
- Poyraz Kayabaşı, N. 2011.** Manyas ve Köylerinde Etnobotanik Bir Çalışma. *Yüksek Lisans Tezi*, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Balıkesir.
- Saday, H. 2009.** Güzeloluk Köyü ve Çevresinin (Erdemli/Mersin) Etnobotanik Özellikleri. *Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Sadıkoğlu, N. 1998.** Cumhuriyet Dönemi Etnobotanik Araştırmalar Arşivi. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul.

- Sami, N. S. 2007.** İspirih (Razgrad-Bulgaristan) ilçesinde etnobotanik bir araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sari, A.O., Oğuz, B., Bilgiç, A., Tort, N., Günseven, A., Şenol, S.G. 2010.** Ege ve Güney Marmara Bölgelerinde Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkiler. *Anadolu, J. of AARI*, (20):1-20.
- Satıl, F., Tümen, G., Dirmenci, T., Çelik, A., Arı, Y., Malyer, H. 2006.** Kazdağı Milli Parkı ve Çevresinde (Balıkesir) Etnobotanik Envanter Çalışması 2004-2006. *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi*, 5: 171-203, 2006.
- Satıl, F., Akçiçek, E., Selvi, S. 2008.** Madra Dağı (Balıkesir/İzmir) ve Çevresinde Etnobotanik Bir Çalışma. *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1 (1): 31- 36.
- Stoyanov, N. 1982.** Tıbbi Bitkilerimizi Değerlendirelim, Akgün Yayınevi, Yalova.
- Sürmeli B., Sakçalı S., Öztürk M., Serin, M. 2001.** Kilis ve çevresinde halk hekimliğinde kullanılan bitkiler. Ed Gürkan E., Tuzlacı E., XIII. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı (İstanbul, 20-22 Eylül 2000), Bildiri Kitabı, s. 211-220, İstanbul
- Şanlı, B. Z. 2006.** Bursa ve Çevresinden Toplanan ve Ticareti Yapılan Bazı Ekonomik Bitkiler, *Yüksek Lisans Tezi*, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Bursa.
- Şimşek, I., Aytekin, F., Yeşilada, E., Yıldırım, Ş. 2004.** Anadolu'da Halk Arasında Bitkilerin Kullanılış Amaçları Üzerinde Etnobotanik Bir Çalışma. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Bildiriler, s. 434-457, Eskişehir.
- Tanker M., İlisulu, F. 1984.** *Thymbra spicata* L. uçucu yağı üzerinde bir araştırma. Ed. Başer K.H.C., IV. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, 27-29 Mayıs 1982, Bildiri Kitabı, s. 99-100, Eskişehir.
- Tonbul, S., Altan, Y. 1989.** Elazığ Yöresinde Halkın Çeşitli Amaçlar İçin Yararlandığı Bazı Bitkiler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3: 267-278.
- Tuzlacı, E., Aymaz, P.E. 2001.** Turkish folk medicinal plants, Part IV: *Fitoterapia*, 72: 323-343.
- Türkan, Ş., Malyer, H., Özaydın, S., Tümen, G. 2006.** Ordu İli ve Çevresinde Yetişen Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10 (2): 162-166.
- Ulutaş Deniz, E, Yeğenoğlu, S, Sözen Şahne, B, Gençler Özkan, A.M., 2018.** Kışniş (*Coriandrum sativum* L.) üzerine bir derleme. *Marmara Pharmaceutical Journal*, 22(1): 15-28.
- Vural, G. 2008.** Honaz Dağı ve Çevresindeki Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri. *Yüksek Lisans Tezi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyon.
- Yeşil, Y. 2007.** Kürecik (Akçadağ/Malatya) Bucağında Etnobotanik Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yılcı, M. S., Sağiroğlu, M. 2013.** Kocaeli- Karamürsel- Yalakdere ve Çevresinin Florası. *Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 17(3): 407-425.
- Yücel, E., Tülükoğlu, A. 2000.** Gediz (Kütahya) Çevresinde Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkiler, *Ekoloji (Çevre) Dergisi*, 36 (9): 12-14.

EKLER

EK 1 ORHANELİ VE BÜYÜKORHAN İLÇELERİNDE ETNOBOTANİK ÇALIŞMA ANKET FORMU

KİŞİSEL BİLGİLER:

1. AD-SOYAD:
2. CİNSİYET:
KADIN
ERKEK
3. YAŞ:
  - 18 yaş altı
  - 18-30 yaş arası
  - 30-45 yaş arası
  - 45-65 yaş arası
  - 65 yaş üstü
4. EĞİTİM DÜZEYİ:
  - Okumamış
  - İlkokul
  - Ortaokul
  - Lise
  - Üniversite
5. MESLEK:
6. YAŞAMAKTA OLDUĞUNUZ İLÇE VE KÖYÜN ADI:
7. NE ZAMANDIR YÖREDE YAŞAMAKTASINIZ?
  - 1-5 yıl
  - 5-10 yıl
  - 10-15 yıl
  - 15-20 yıl
  - 20 yıldan fazla

YÖREDE KULLANIMI OLAN BİTKİYE AİT BİLGİLER:

1. BİTKİNİN YEREL ADI NEDİR?
2. BİTKİNİN YETİŞTİĞİ HABİTAT NASILDIR?
  - Ormanlık alanlar
  - Çalılık, Maki yada meşelikler
  - Su kenarları
  - Sulak alanlar
  - Açık meralık alanlar, yaylalar
  - Tarla kenarları, ahır, kümes çevresi gibi döküntü alanlar
  - Diğer.....

3. YÖRE HALKININ BİTKİDEN FAYDALANMA SIKLIĞI NEDİR?
  - Az
  - Çok
  - Normal
4. BİTKİNİN YÖREDE YETİŞME MİKTARI NE KADARDIR?
  - Nadir
  - Seyrek
  - Normal
  - Bol
5. BİTKİ YÖREDE HANGİ AMAÇLA KULLANILMAKTADIR?
  - Gıda
  - Baharat
  - Çay
  - Halk ilacı
  - Çit bitkisi
  - Ahşap alet yapımı
  - Tespah yapımı
  - Sele-sepet yapımı
  - Boya
  - Oyuncak
  - Süpürge
  - Büyü yapımı
  - Tütsü
  - Süs bitkisi
  - Diğer.....
6. BİTKİLERE AİT BİLGİYİ KİMDEN ÖĞRENDİNİZ VE NE KADAR ZAMANDIR BİLİYORSUNUZ?
7. BİTKİNİN KULLANILAN KISIMLARI NERESİDİR?
  - Kök
  - Kabuk
  - Gövde (Odun) ve dallar
  - Yaprak
  - Çiçek
  - Tohum
  - Meyve
8. BİTKİNİN KULLANIM ŞEKLİ NEDİR?
  - Demleme
  - Haşlama
  - Kaynatma
  - Çay
  - Yemek
  - Hap
  - Merhem
  - Tentür

- Soğuk suda yumuşatma
- Lapa
- Buhar kompresi
- Oturma banyosu
- Diğer:

9. BİTKİNİN KULLANIMI, KURUTMASI VEYA İŞLENMESİ İLE İLGİLİ YEREL BİR TARİF VEYA REÇETE VARSA YAZINIZ:.....

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Nebile Burcu ALBAYRAK
Doğum Yeri ve Tarihi : Kadıköy- 19.01.1984
Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim Durumu
Lise : İzmir Özel Türk Koleji Anadolu Lisesi
Lisans : Celal Bayar Üniversitesi Biyoloji Bölümü
Yüksek Lisans :

Çalıştığı Kurum/Kurumlar :

İletişim (e-posta) : burcualbayrak@yandex.com

Yayımları : **Albayrak, N. B., Daşkın, R. 2018.** Medicinal Plants used in Orhaneli and Büyükorhan Districts (Bursa-Northwest Anatolia). *Phytologia Balcanica*, 24 (3): 381-388.